רמב״ן על ויקרא

רמב״ן על התורה

geulaquiz.com

הקדמה

א הַסֵּפֶר הַזֶּה הוּא תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, יָבֹאוּ בוֹ עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן וּמִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה סֵפֶר אֶחָד בְּעִנְיַן הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, וְהִשְׁלִימוֹ בְּעִנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד הַשֵּׁם אֲשֶׁר מָלְאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, צִוָּהוּ בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְשִׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה לָהֶן וְלֹא יִגְרְמוּ הֶעָוֹנוֹת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה. וְצִוָּה בַּכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה׳ שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ, שֶׁהַזְּהִיר עַל טָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְגַם שֶׁלֹּא יֵהָרְסוּ לַעֲלֹת אֶל ה׳, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת״, כְּאַזְהָרַת ״פֶּן יֵהָרְסוּ אֶל ה׳ לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב״. וּאח״כ יַגְבִּיל הַמִּשְׁכָּן כְּהִגְבָּלַת הַר סִינַי בְּעֵת הֱיוֹת שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

ב וְהִנֵּה רֹב הַסֵּפֶר הַזֶּה בַּקָּרְבָּנוֹת, בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּן וְהַמַּקְרִיבִין וּבַמָּקוֹם שֶׁיִּתְקָרֵב בּוֹ, וְיָבוֹאוּ בוֹ קְצָת מִצְוֹת נִגְרָרוֹת עִם אֵלֶּה. כִּי מִתְּחִלָּה צִוָּה בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה, וְאָסַר הַחֵלֶב וְהַדָּם בַּעֲבוּרָם, וְאַחֲרֵי כֵן בְּקָרְבְּנוֹת הַחַטָּא, וְנִגְרָר אַחַר זֶה לְהַזְהִיר הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מְטַמְּאִים וְהָאוֹכֵל אוֹ הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא יִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָבֹא, וְאִם נִכְנַס שָׁם בְּטֻמְאָה יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁהִזְהִירוֹ כְּבָר. וְהֻצְרַךְ לְהַזְהִיר תּוֹרַת הַמְּצֹרָע וּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹלֶדֶת וְהַזָּב וְהַזָּבָה לְחַיֵּב אוֹתָם בְּקָרְבָּן וּלְהַזְהִיר עוֹד מִטֻּמְאָתָם, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּסוֹפָם ״וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם״. וְנִגְרָר אַחַר זֶה שֶׁיַּזְהִיר עַל הָעֲרָיוֹת, כִּי מִשְׁכָּבָם מִטַּמֵּא וַעֲוֹנָם יִקָּרֵא טֻמְאָה, גּוֹרֶמֶת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה וּלְגָלוּת. וְעוֹד כִּי הַשּׁוֹגֵג בָּהֶן מְחֻיָּב הַחַטָּאת שֶׁהִזְכִּיר כְּבָר בּוֹ ״אִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה״. וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר מִצְוַת הַשַּׁבָּת וּמוֹעֲדֵי ה׳, בַּעֲבוּר הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה׳ עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ״. וְרֹב פָּרָשִׁיוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה יְדַבֵּר בָּהֶן עִם הַכֹּהֲנִים, ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו״ ״צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו״. וּבְפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ קְצָת מִצְוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, רֻבָּן נִגְרָרוֹת עִם עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת אוֹ בְּדוֹמִים לָהֶם, וּבִמְקוֹמָם אֲפָרֵשׁ בְּעֶזְרָתוֹ שֶׁל הב״ה.

פרק א

א אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו** וְלֹא כֵן בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לִהְיוֹתוֹ נִגַּשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים, רַק בִּקְרִיאָה שֶׁיִּקָּרֵא אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה (שמות כה כב) ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת״ (אשר אועד לך שמה), וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהַשֵּׁם יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים שָׁם נִתְיָרֵא לָבֹא בְּאֹהֶל כָּלָל עַד שֶׁיִּקָּרֵא אֵלָיו, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַר סִינַי, שֶׁאָמַר (שם כד טז) ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן״. אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ שֶׁהַכָּבוֹד בָּאֹהֶל וְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ הַדִּבּוּר מִשָּׁם, כִּי לֹא כִּסָּהוּ הֶעָנָן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת״כ להלן טא), וְאַחֲרֵי הַקְּרִיאָה בָּא מֹשֶׁה בְּאֹהֶל לִפְנֵי וְלִפְנִים, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (תורת כהנים אחרי פרשה טז א), אַהֲרֹן בְּבַל יָבֹא וְאֵין מֹשֶׁה בְּבַל יָבֹא. וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּשָׁט בַּכָּתוּב הַזֶּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו לְמַעְלָה (שמות מ לד). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תורת כהנים פרשה א ז), כִּי לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל הַצִּוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, כְּלוֹמַר שֶׁאֱמַר אֵלָיו ״מֹשֶׁה מֹשֶׁה״, וְאֹמַר ״הִנֵּנִי״, וְזֶה דֶּרֶךְ חִבָּה וְזִרוּז לְמֹשֶׁה. וְהִנֵּה עַל דַּעְתָּם הִזְכִּיר זֶה בְּכָאן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר הָיָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד, לְלַמֵּד עַל כֻּלָּם, כִּי כֵן יִהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים בְּכָל הַתּוֹרָה, ו״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ לְדַעְתָּם הוּא מֵקֻדָּם, וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו בָּאֹהֶל, כִּי מֹשֶׁה שָׁם הָיָה. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּמַשְׁמָעוֹ, וַיִּקְרָא ה׳ אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ ״וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה״״ (שמות כד א), וְסוֹדוֹ יָדוּעַ מִמַּעֲמַד הַר סִינַי וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי לוֹ (שם):

ב **אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳ מִן הַבְּהֵמָה** שִׁעוּר הַכָּתוּב הַזֶּה, אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה קָרְבָּן לַה׳ מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. וְהָעִנְיָן בַּעֲבוּר שֶׁיְּצַוֶּה אַחֲרֵי כֵן בְּקָרְבַּן הָעוֹף וּבְקָרְבַּן הַמִּנְחָה, אָמַר כָּאן כְּשֶׁיַּקְרִיב אָדָם קָרְבַּן בְּהֵמָה יַקְרִיב מֵאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם, וְלֹא חַיָּה וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמוֹת. וְהִנֵּה זֶה לָאוֹ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה בְּמַקְרִיב חַיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בִּזְבָחִים פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (לד), הַמַּעֲלֶה אַבְרֵי חַיָּה, ר׳ יוֹחָנָן אוֹמֵר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה:

תַּקְרִיבוּ מִלַּמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבָּנְכֶם** מִלַּמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוּתָרוֹת, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י ויקרא א׳:ב׳). פֵּרֵשׁ הָרַב כֵּן לוֹמַר שֶׁאִם יִתְנַדְּבוּ רַבִּים לְהָבִיא עוֹלָה, עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא, מַה בֵּין שְׁנַיִם הַמִּשְׁתַּתְּפִין בְּקָרְבָּן וּבֵין עֲשָׂרָה וְאֶלֶף שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ. אֲבָל קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוּתָרוֹת, לֵב ב״ד מַתְנָה עֲלֵיהֶן, וּלְפִיכָךְ הִיא עוֹלַת צִבּוּר. וְהִנֵּה לְדַעְתּוֹ כָּל עוֹלָה שֶׁיָּבִיאוּ רַבִּים חוּץ מִן הַמּוּתָרוֹת, דִּינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין, וּטְעוּנָה סְמִיכָה בְּכֻלָּם וּנְסָכִים קְרֵבִים מִשֶּׁלָּהֶם. וְאוּלַי לְדַעְתּוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, וְכֵן הַשַּׁלְמִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין אוֹתָם נְדָבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים אוֹתָם נְדָבָה (תורת כהנים פרק טז ה), בְּכֻלָּן יְכוֹלִין הָרַבִּים לְהִתְנַדֵּב לָהֶם בַּתְּחִלָּה, דְּעוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא נִקְרֵאת וְשַׁלְמֵי שֻׁתָּפִין הֵם נִקְרָאִין, וְלֹא מִצְּטוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אוֹתָן מִן הַקִּפּוֹת. וְאֶפְשָׁר שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁאִם רָצוּ צִבּוּר לְהַפְרִישׁ בַּתְּחִלָּה לִנְדָבָה

וְיִגְבּוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר יִגְבּוּ הַשְּׁקָלִים לְתָמִידִין וּמוּסָפִין, שֶׁתְּהֶיֶה נִדְבַת צִבּוּר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, וְאֵין בָּהּ סְמִיכָה שֶׁנִּתְרַבָּה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְנַדְּבוּ בּוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל הִיא נִדְבַת צִבּוּר, וְאֵינָהּ בְּעוֹלַת הָעוֹף וְלֹא בִּשְׁלָמִים, וּמְעוּטָן נְדוֹנִין כְּיָחִידִים, וְהוּא הָעִקָּר׃

ד **וְסָמַךְ יָדוֹ** בִּשְׁתֵּי יָדָיו, כִּי מָצָאנוּ ״וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר״ (שמות כט י), ״וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאַיִל״ (שם טו), וְדָרְשׁוּ בּוֹ יְדֵי כָּל יָחִיד וְיָחִיד, וְהִנֵּה הִיא בִּשְׁתֵּי יָדָיו. וּבְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְפֹרָשׁ ״וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר״ (ויקרא ט״ז:כ״א), וְלֹא יָדַעְתִּי אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב בְּכָל שְׁאָר הַסְּמִיכוֹת ״אֶת יָדוֹ״. וְאוּלַי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (מנחות צג), ״יָדוֹ״ וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ, כִּי שֶׁמָּא הָיָה בַּמַּשְׁמָע ״יָדָיו״ לְהָבִיא אֶת שְׁתֵּיהֶן, וְלֹא נִמְעֵט בּוֹ הַשָּׁלִיחַ, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, לֹא כָּתַב לְשׁוֹן יָחִיד אֶלָּא לְמַעֵט הַשָּׁלִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, לֹא נָדוּן כֵּן בִּסְמִיכָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי פרשה טז כא) ״וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו״ (ויקרא טז כא), מְלַמֵּד שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, בְּנִין אָב לְכָל הַסְּמִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם׃

וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו עַל מָה הוּא מְרֻצֶּה לוֹ, אִם תֹּאמַר עַל כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת ב״ד אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוֹ מַלְקוּת, הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְרֻצֶּה אֶלָּא עַל עֲשֵׂה וְעַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:ד׳). וּבְרִיתָא הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ח). וַאֲנִי תְּמֵהַּ, וְכִי הֵיכָן עָנְשָׁן אָמוּר, כִּי הַקָּרְבָּנוֹת בַּשּׁוֹגְגִין הֵן מְרַצִּין. וְנוֹכַל לוֹמַר שֶׁיְּכַפְּרוּ עַל חַיְבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שׁוֹגְגִין וְעַל חַיְבֵי מַלְקוּת שׁוֹגְגִין וְעַל חַיָּבֵי מִיתוֹת ב״ד שׁוֹגְגִין בְּאוֹתָן שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, כְּגוֹן מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל, כְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת מְכַפֶּרֶת בְּחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת שׁוֹגְגִין. וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת ב״ד וּבְחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת עָנְשָׁן בְּמֻזָּד וּבְשׁוֹגֵג, וּפֵרֵשׁ בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עָנְשָׁן בְּמֻזָּד לְמִיתָה וּבְחַיָּבֵי לָאוִין לְמַלְקוּת וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ בְּשׁוֹגֵג, נִרְאָה לָהֶם לַחֲכָמִים שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁבָּהֶם פֵּרְשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי לָמָּה יְפָרֵשׁ עָנְשָׁן שֶׁל אֵלּוּ בְּמֻזָּד וּבְשׁוֹגֵג וּיְפָרֵשׁ עֹנֶשׁ הָאֲחֵרִים בְּמֻזָּד וְלֹא יְפָרֵשׁ אוֹתוֹ בְּשׁוֹגֵג וְיֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה מְחֻיָּב לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלָה, וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁאֵין בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְחַיָּבֵי מַלְקוּת אֶלָּא עָנְשָׁן הַמְפֹרָשׁ בָּהֶן בְּמֻזָּד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג אֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם נְשִׂיאוּת חֵטְא וְאֵין צְרִיכִין רְצוּי כְּלָל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ ״כְּבָר עָנְשָׁן אָמוּר״, שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁרָצָה לְהַטִיל עֲלֵיהֶם כְּבָר אָמְרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה הַמְּזִידִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בָּהֶם, בָּזֶה יֵרָצֶה בָּעוֹלָה הַזּוֹ אִם יְבִיאֶנָּה בִּנְדָבַת נַפְשׁוֹ. וְיִתָּכֵן לוֹמַר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה ״לְכַפֵּר עָלָיו עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג״ כַּאֲשֶׁר בְּקָרְבְּנוֹת הַחֵטְא, וְאָמַר ״וְנִרְצָה״, הָיָה לְרַבּוֹתֵינוּ בַּמַּשְׁמָעוּת הַזֶּה שֶׁיְּכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לְפָנָיו, כִּי הַשּׁוֹגֵג אע״פ שֶׁחָטָא רְצוּי הַשֵּׁם הוּא, אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים זוּלָתִי עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה שֶׁלֹּא נִזְכַּר בָּהֶם עֹנֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לְמֶלֶךְ בַּעֲבוּר שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוָתוֹ, וּבְמָה יִתְרַצּוּ אֶל אֲדוֹנֵיהֶם, בְּדוֹרוֹן הַזֶּה. וְרָאִיתִי בְּאַגָּדָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (ז ג), תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי עֲבֵרַת הַלֵּב. אָמַר רַבִּי לֵוִי, מִקְרָא מָלֵא הוּא, ״וְהָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיֹה לֹא תִהְיֶה״ (יחזקאל כ לב), הָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם. וְכֵן בְּאִיּוֹב הוּא אוֹמֵר, ״וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם״ (איוב א ה), הֲדָא אָמְרָה אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי הַלֵּב. וְהַטַּעַם שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה׳ לְפִיכָךְ כֻּלָּהּ כָּלִיל לַה׳. וּלְשׁוֹן ״וְנִרְצָה לוֹ״ יֵחָזֵר אֶל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ בַּקָּרְבָּן הַזֶּה לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן ״וּבַמֶּה יִתְרָצֶה זֶה אֶל אֲדֹנָיו״ (שמואל א כט ד), ״וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם״ (תהלים מד ד), וְכֵן רַבִּים. וְיִתָּכֵן כִּי ״וְנִרְצָה״ כְּנוּי לַחֵטְא, שֶׁנִּרְצָה לוֹ חֶטְאוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן ״כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ״ (ישעיהו מ ב), ״עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ״ (דהי״ב לו כא), ״וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם״ (ויקרא כו מג), לְשׁוֹן הַשְׁלָמָה. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא כָּעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, כְּאִלּוּ הֶעָוֹן רָצוּי לְפָנֵי הַשֵּׁם, לֹא יִחַר אַפּוֹ בּוֹ עוֹד׃

ה **וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים** מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לְמֵד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **וְהִקְרִיבוּ** זוֹ קַבָּלָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן הוֹלָכָה, לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בִּבְנֵי אַהֲרֹן, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:ה׳). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרשה ד ד) ״וְהִקְרִיבוּ״ זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, שֶׁאֵין לְשׁוֹן ״וְהִקְרִיבוּ״ קְרִיבַת הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִיא הַהוֹלָכָה, אֲבָל הוּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, שֶׁיֵּעָשׂוּ מִן הַדָּם קָרְבָּן וְהוּא לְקַבְּלוֹ וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי הִזְכִּיר בְּבַעַל הַקָּרְבָּן הַבָּאָה וּסְמִיכָה וּשְׁחִיטָה, וְאַחֲרֵי הַשְּׁחִיטָה הִזְכִּיר ״בְּנֵי אַהֲרֹן״ מִיָּד, אִם כֵּן אַף הַקַּבָּלָה עַצְמָהּ מִצְוַת כְּהֻנָּה וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת, וְכָל שֶׁכֵּן הוֹלָכָה וּזְרִיקָה. וְעוֹד שֶׁהוֹלָכַת הָאֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ פְּסוּלָה בְּזָר, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ (זבחים ד) ״וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה״ (ויקרא א׳:י״ג), זוֹ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. אִם כֵּן אַף הוֹלָכַת הַדָּם צְרִיכָה כֹּהֵן בְּכֹהוּנוֹ׃

ו **וְהִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה** מִצְוָה שֶׁיְּפַשְׁיטֶנָּה כֻּלָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתֵּחַ אוֹתָהּ. וְאָמַר ״וְהִפְשִׁיט וְנִתַּח״ כִּי בְּבַעַל הַקָּרְבָּן יְדַבֵּר, כַּאֲשֶׁר אָמַר (ויקרא א׳:ד׳) ״וְסָמַךְ וְשָׁחַט״, כִּי הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ אֵינָן עֲבוֹדוֹת וּכְשֵׁרוֹת בְּזָר, וּלְכָךְ חָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר ״וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן״ (ויקרא א׳:ז׳). וְכֵן רְחִיצַת הַקְּרָבַיִם כְּשֵׁרָה בְּזָר, וּלְכָךְ אָמַר ״וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם״ (ויקרא א׳:ט׳) בְּבַעַל הַקָּרְבָּן, וְאַחֲרֵי כֵן ״וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן״. וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים ״וְנָתְנוּ״ ״וְעָרְכוּ״ כִּי בְּכָל מִצְוֹת הַכְּהֻנָּה יֹאמַר כֵּן, בְּעַבּוּר שֶׁהַכֹּהֲנִים רַבִּים יֵאָסְפוּ בְּבֵית הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה, וּבְרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ (משלי יד כח), אֲבָל אֵינֶנּוּ עִכּוּב, שֶׁהֲרֵי לְמֵד לְמַטָּה (ויקרא א׳:י״ב) ״וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם״׃

וְהִפְשִׁיט וְנִתַּח וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ אֵין זֶה הַסֵּדֶר, שֶׁהֲרֵאוּי שֶׁיְּסַדְּרוּ הַכֹּהֲנִים הַמַּעֲרָכָה וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתְּחוּ הָעוֹלָה, וְכָךְ הָיָה סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה בְּתָמִיד (יומא לג).

וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא א׳:ח׳) ״וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ״ וְאַחֲרֵי כֵן ״וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם״ (ויקרא א׳:ט׳) אֵין הַצִּוּוּאָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה, כִּי הָעֲרֵיכָה הִיא הַקְטָרַת הַנְּתָחִים שֶׁצִּוָּה לְמַטָּה (ויקרא א׳:ט׳) ״וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל״, וְאִם כֵּן אֵין הַסֵּדֶר שֶׁיַּעֲלֶה הַנְּתָחִים וְהָרֹאשׁ וְהַפָּדֶר עַל הָאֵשׁ שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְאַחֲרֵי כֵן יִרְחַץ הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם וְיַקְטִירֵם, אֲבָל תְּחִלָּה יְנַתֵּח וְיִרְחַץ וְאַחֲרֵי כֵן יַעֲלֶה הַכֹּל עַל הָאֵשׁ וְיַקְטִיר. אֲבָל עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁהַקְּדִים זְרִיקַת הַדָּם, לְלַמֵּד שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרֵי כֵן צִוָּה בְּהַקְטָרַת הָאֵבָרִים, וְאָמַר שֶׁיְּפַשֵּׁיט וְינַתֵּח לְהַעֲרִיךְ אוֹתָם עַל הָאֵשׁ אַחֲרֵי רְחִיצַת הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם, וְאָז יַקְטִיר הַכֹּל כְּאַחַת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר ״אֶת הַכֹּל״. וְהַכַּוָּנָה שֶׁשָּׁנָה הַכָּתוּב בָּאֵבָרִים לוֹמַר ״וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ וְהִקְטִיר״, לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁיְּסַדְּרֵם עַל הָאֵשׁ לֹא יַנִּיחֵם עַד שֶׁיְּבַעֵר בָּהֶם הָאֵשׁ וְיֹאכַל אוֹתָם וְתַעֲלֶה מֵהֶם הַקְּטֹרֶת. וְכֵן מַה שֶּׁהִקְדִּים הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ לְמַעֲרֶכֶת הָאֵשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בְּעוֹלַת הַנְּדָבָה חוֹבָה לְהַקְדִּים לָהּ מַעֲרָכָה כְּעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (ויקרא ו׳:ה׳) ״וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר״, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא ל״ג):

ח אֶת הַפָּדֶר תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא א׳:ח׳) ״תַּרְבָּא״, וְכֵן דִּבְרֵי כָּל הַמְפָרְשִׁים פֶּה אֶחָד. וְאֵין לַמִּלָּה חָבֵר. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁאֵינֶנּוּ שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, רַק לַחֵלֶב הַדַּק הַפָּרוּס וּמַבְדִּיל בֵּין הַקְּרָבַיִם, וְהַמִּלָּה מִן הַהֲפוּכִים, פֶּדֶר - פֶּרֶד, שֶׁמַּפְרִיד בֵּין הַקְּרָבַיִם הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומא כו), שֶׁיְּהֵא פּוֹרֵס הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה, שֶׁזֶּהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהַחֵלֶב הַהוּא רָאוּי לְפָרְסוֹ וּלְכַסּוֹת בּוֹ. וְכֵן נָהֲגוּ חֲשׁוּבֵי הָאֻמּוֹת לְפָרְסוֹ עַל הַצָּלִי. וְאִם יִהְיֶה שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, יִקָּרֵא הַחֵלֶב כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא הַשֹּׁמֶן הַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, וְכֵן הוּא כְּנוּיוֹ בְּפִי חַכְמֵי הַטַּבַּע כַּאֲשֶׁר אַזְכִּיר (רמב״ן על ויקרא ג׳:ט׳):

ט עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה, **אִשֶּׁה** כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ יִהְיֶה שׁוֹחֵט לְשֵׁם הָאֵשׁ, וְכָל אִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. **נִיחוֹחַ** נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:ט׳). וְלֹא פֵּרַשׁ הָרַב מַהוּ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וּבַגְּמָרָא (זבחים מו) אָמְרוּ, לְאַפּוֹקֵי כְּבָבָא דְּלָא. וּפֵרְשׁוּ בּוֹ שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ עַל מְנָת לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ בּוֹעֶרֶת בַּמַּעֲרָכָה, לֹא לְהַעֲלוֹת עַל גַּבֵּי גֻּחָלִים עוֹמְמוֹת שֶׁמִּתְכַּבּוֹת וְהוֹלְכוֹת. וְלִי נִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן שֶׁתֹּאכְלֶנּוּ הָאֵשׁ לָגַמְרֵי, לֹא שֶׁיִּצָּלֶה שָׁם מְעַט, וְהוּא מִלְּשׁוֹנָם בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סנהדרין ע), כִּבְשַׁר כִּיבָא דְּאָכְלֵי גַּנָּבֵי, וּבְמַסֶּכֶת עֲרוּבִין (כט) וְנִכְבִּיב וְנֵכוּל. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים שָׁם (זבחים מו) לְאַפּוֹקֵי גְּבָבָא דְּלָא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל עֵצִים, כְּדִכְתִיב ״עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ״, וְלֹא יַחְשֹׁב לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל קַשׁ וְשֶׁל גְּבָבָא, כְּעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (שבת לו), כִּירָה שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא. וְהִנֵּה בַּכָּתוּב הַזֶּה טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵם אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה׳. וְאָמַר הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג לב) כִּי טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת בַּעֲבוּר שֶׁהַמְּצָרִים וְהַפְּשָׁדִים אֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל גָּרִים וְתוֹשָׁבִים בְּאַרְצָם מֵעוֹלָם, הָיוּ עוֹבְדִים לַבָּקָר וְלַצֹּאן, כִּי הַמִּצְרִים עוֹבְדִים לַטָּלֶה וְהַפְּשָׁדִים עוֹבְדִים לַשֵּׂדִים אֲשֶׁר יֵרְאוּ לָהֶם בִּדְמוּת שְׂעִירִים, וְאַנְשֵׁי הוֹדוּ עַד הַיּוֹם לֹא יִשְׁחֲטוּ בָּקָר לְעוֹלָם. בַּעֲבוּר כֵּן צִוָּה לִשְׁחֹט אֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה מִינִין לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע כִּי הַדָּבָר שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי הֵם בְּתַכְלִית הָעֲבֵרָה, הוּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַבּוֹרֵא וּבוֹ יִתְכַּפְּרוּ הָעֲוֹנוֹת, כִּי כֵן יִתְרַפְּאוּ הָאֱמוּנוֹת הָרָעוֹת שֶׁהֵם מַדְוֵי הַנֶּפֶשׁ, כִּי כָל מַדְוֶה וְכָל חֹלִי לֹא יִתְרַפֵּא כִּי אִם בְּהֶפְכּוֹ, אֵלֶּה דְּבָרָיו וּבָהֶם הֶאֱרִיךְ. וְהִנֵּה הֵם דִּבְרֵי חֲבֵרֵי, יְרַפְּאוּ שֶׁבֶר גְּדוֹל וְקָשֶׁה רַבָּה עַל נְקֵלָה, יַעֲשׂוּ שָׁלֵחַן ה׳ מִגֹּאֶל, שֶׁאֵינֶנּוּ רַק לְהוֹצִיא מִלְּבָן שֶׁל רְשָׁעִים וְטִפְּשֵׁי עוֹלָם, וְהַכָּתוּב אָמַר כִּי הֵם לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ, וְגַם כִּי לְפִי שִׁטּוּתָם שֶׁל מִצְרִים לֹא תִתְרַפֵּא מַחֲלָתָם בָּזֶה אֲבָל תּוֹסִיף מַכְאוֹב, כִּי מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים הַנִּזְכָּרִים לַעֲבֹד לְמַזַּל טָלֶה וּמַזַּל שׁוֹר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ בָּהֶם כְּפִי מַחְשַׁבְתָּם, וְלָכֵן לֹא יֹאכְלוּ אוֹתָם לִכְבוֹד כֹּחָם וִיסוֹדָם, אֲבָל אִם יִזְבְּחוּ אוֹתָם לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד זֶה כָּבוֹד לָהֶם וּמַעֲלָה, וְהֵם עַצְמָם כָּךְ הֵם נוֹהֲגִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא יז ז) ״וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם״, וְעוֹשֵׂי הָעֶגֶל זָבְחוּ לוֹ. וְהָרַב מַזְכִּיר שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לִלְבָנָה בְּכָל רָאשֵׁי חָדְשֵׁיהֶם, וְלַשֶּׁמֶשׁ בַּעֲלוֹתָהּ בַּמַּזָּלוֹת הַיְדוּעִים לָהֶם בְּסִפְרֵיהֶם, וְיוֹתֵר תִּתְרַפֵּא הַמַּחֲלָה בְּאָכְלָנוּ מֵהֶם לְשֹׂבַע, שֶׁהוּא אָסוּר לָהֶם וּמְגֻנֶּה בְּעֵינֵיהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כֵן לְעוֹלָם. וְהִנֵּה נֹחַ בְּצֵאתוֹ מִן הַתֵּבָה עִם שִׁלְשֶׁת בָּנָיו, אֵין בָּעוֹלָם כַּשְׁדִּי אוֹ מִצְרִי, הִקְרִיב קָרְבָּן וַיִּיטַב לְשׂבַע, שֶׁהוּא אָסוּר לָהֶם וּמְגֻנֶּה בְּעֵינֵיהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כֵן לְעוֹלָם. וְהִנֵּה נֹחַ בְּצֵאתוֹ מִן הַתֵּבָה עִם שִׁלְשֶׁת בָּנָיו, אֵין בָּעוֹלָם כַּשְׁדִּי אוֹ מִצְרִי, הִקְרִיב קָרְבָּן וַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה׳, וְאָמַר בּוֹ (בראשית ח כא) ״וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ״, וּמִמֶּנּוּ אָמַר אֶל לִבּוֹ ״לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם״ (שם). ״וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֶהֶן וַיִּשַׁע ה׳ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ״ (שם ד ד), וְלֹא הָיָה עַדַיִן בָּעוֹלָם שֶׁמֶץ ע״ז כְּלָל. וּבִלְעָם אָמַר ״אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ״ (במדבר כג ד), וְאֵין דַּעְתּוֹ עַתָּה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ אֱמוּנוֹת רָעוֹת וְלֹא נִצְטַוָּה בְּכָךְ, אֲבָל עָשָׂה כֵּן לְקָרְבָּה אֶל הָאֱלֹהִים כְּדֵי שֶׁיָּחוּל עָלָיו הַדִּבּוּר. וּלְשׁוֹן הַקָּרְבָּנוֹת ״אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי״ (שם כח ב), וְחָלִילָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם שׁוּם תּוֹעֶלֶת וְרָצוֹן, רַק שׁוֹלְלוּת ע״ז מְדַעַת הַשּׁוֹטִים. וְיוֹתֵר רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים בָּהֶם כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמַּעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם נִגְמָרִים בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, צִוָּה הַשֵּׁם כִּי כַּאֲשֶׁר יֶחֱטָא קָרְבָּן יְסֹמֹךְ יָדָיו עָלָיו כְּנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה, וְיִתְוַדֶּה בְּפִיו כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר, וְיִשְׁרֹף בָּאֵשׁ הַקֶּרֶב וְהַכְּלָיוֹת שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַתַּאֲוָה, וְהַכְּרָעַיִם כְּנֶגֶד יָדָיו וְרַגְלָיו שֶׁל אָדָם הָעוֹשִׂים כָּל מְלַאכְתּוֹ, וְיִזְרֹק הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב אָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לֵאלֹהָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכֹפֶר הַקָּרְבָּן הַזֶּה, שֶׁיְּהֵא דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, וְרָאשֵׁי אֵיבְרֵי הַקָּרְבָּן כְּנֶגֶד רָאשֵׁי אֵיבָרָיו, וְהַמָּנוֹת לְהַחֲיוֹת בָּהֶן מוֹרֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עָלָיו. וְקָרְבַּן הַתָּמִיד בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִנָּצְלוּ הָרַבִּים מֵחֲטוֹא תָּמִיד. וְאֵלֶּה דְּבָרִים מִתְקַבְּלִים מוֹשְׁכִים אֶת הַלֵּב כְּדִבְרֵי אַגָּדָה. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יֵשׁ בַּקָּרְבָּנוֹת סוֹד נֶעֱלָם, תִּכְנֹס בּוֹ מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי (פנחס קמג) וּבְסוֹף מְנָחוֹת (קי), אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפִי׳

הַקְּרֻבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהֶיךָ" וְלֹא "אֱלֹהִים" וְלֹא "שַׁדַּי" וְלֹא "צְבָאוֹת", אֶלָּא יו"ד הֵ"א שֵׁם הַמְיֻחָד, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק. וְשָׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ" (תהלים נ יב), לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם זְבוֹחוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר וְיֵעָשֶׂה רְצוֹנִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ב ה), רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "קָרְבָּן" אָמוּר בְּיו"ד הֵ"א, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לָאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת. אֵלּוּ דִּבְרֵיהֶם זַ"ל. וֶאֱמֶת כִּי בְּפָרָשַׁת הַקְּרָבָנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהִים", אֲבָל מָצָאנוּ "וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז ו), וּכְתִיב "לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם" (ויקרא כ"א:ו'), "וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב" (שם ח), וְכָתוּב בַּמִּזְמוֹר הַנִּזְכָּר "זִבְחוּ לֵאלֹהִים תּוֹדָה" (תהלים נ יד), וְעוֹד כָּתוּב (דהי"ב כט ו-ז) "כִּי מָעֲלוּ אֲבֹתֵינוּ וַעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵינוּ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". אֲבָל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ מְבֹאָר בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ב) "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי", וְאָמַר (ויקרא ג':י"א) "לֶחֶם אִשֶּׁה", שֶׁהֵם לֶחֶם לְאִשֶּׁה וּמְמֻנוּ לָאִשִּׁים, וְ"אִשֶּׁה" לְשׁוֹן אֵשׁ. וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא א':ט') "אִשֶּׁה" שֵׁם הַתֹּאַר, וְטַעְמוֹ קָרְבַּן אֵשׁ, וְהוּא תֹּאַר לְמִלַּת "הַכֹּל", וּבַמִּנְחָה שֶׁאָמַר (ויקרא ב':ב') "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'" יִהְיֶה תֹּאַר לַקֹּמֶץ. וְאֵינוֹ כֵּן, אֲבָל "אִשֶּׁה" שֵׁם, כְּמוֹ אֵשׁ, וְ"עוֹלָה אִשֶּׁה" כְּמוֹ עוֹלַת אֵשׁ רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', וְכֵן כֻּלָּם, כִּי טַעְמָם כְּמוֹ "לֶחֶם אִשֶּׁה" (להלן ג יא טז). אֲבָל לֹא אָמַר אֵשׁ וְאָמַר אִשֶּׁה כְּמַשְׁמָעוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה הַקְּרָבָן בְּמִדַּת הַדִּין, וְהַזְּבִיחָה לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְדָבָר אַחֵר בָּעוֹלָם רַק לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ. וְזֶה טַעַם "עוֹלָה הוּא אִשֶּׁה", וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כ"א:ו') "כִּי אֶת אִשֵּׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ", כִּי לְאִשֵּׁי ה' קָרְבַּן אֱלֹהִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּצַּוָּאוֹת שֶׁל קָרְבָּנוֹת לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהִים" אֶלָּא "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" כִּי הַכַּוָּנָה לַה' לְבַדּוֹ תִּהְיֶה, לֹא יִכָּוֵן הַמַּקְרִיב וְלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ רַק לְשֵׁם הַמְיֻחָד. וְהוּא מַאֲמַר הַחֲכָמִים (סנהדרין ס), רִיקֵן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לְשֵׁם הַמְיֻחָד. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף פרק ו), "לַה'" לְשֵׁם מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַמִּזְמוֹר "זִבְחוּ לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ" (תהלים נ יד) "כִּי ה' עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ" (שם מז ג), וְאֵין נוֹדְרִין אֶלָּא לִשְׁמוֹ הַמְיֻחָד, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ" (תהלים נ ז ח), כַּאֲשֶׁר אָמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ ב). וְזֶה טַעַם הַמִּזְמוֹר כֻּלּוֹ, שֶׁאָמַר "אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אֶרֶץ" וְגוֹ' (תהלים נ א), שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם מָלֵא עַל עוֹלָם מָלֵא, וְהִזְכִּיר בָּהֶם הַקְּרָבָנוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ס ז) "יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר", לֹאמֹר שֶׁיִּהְיוּ הַקְּרָבָנוֹת עַל הָרָצוֹן שֶׁהוּא מִזְבְּחוֹ וּבֵית תִּפְאַרְתּוֹ יְפָאֵר בַּעֲלוֹתָם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְהִנֵּה "נִיחוֹחַ" מִן "נָחָה רוּחַ אֱלֹהִים עַל אֱלִישָׁע" (מלכים ב ב טו), "וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ" (במדבר יא כו), וְכָל קָרְבָּן לְשׁוֹן קְרִיבָה וְאַחְדוּת, וּלְכָךְ אָמַר "וְעֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" כִּי הָעוֹלָה בַּקֹּדֶשׁ תִּהְיֶה לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּלְאָךְ לִמֵּד לְמָנוֹחַ עִנְיַן הַקְּרָבָנוֹת. אָמַר "אִם תַּעְצְרֵנִי לֹא אֹכַל בְּלַחְמֶךָ" (שופטים יג טז), שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לוֹ לֶחֶם לֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, כִּי הוּא פִּגּוּל וְזֶבַח תּוֹעֵבָה לַשֵּׁם, אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַה' לְבַדּוֹ תַּעֲלֶנָּה, וְתִהְיֶה לָרָצוֹן עַל אִשֶּׁה ה'. וְאָז עָלָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְפֹרָשׁ וּמְבֹאָר, וַה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד:

י **וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ** הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ (פסוקים י-יג) בְּעוֹלַת הַצֹּאן וְדִינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַבָּקָר בְּכָל מַעֲשֶׂה, וּלְכָךְ קִצֵּר בְּכָאן וְלֹא הִזְכִּיר "וְסָמַךְ וְנִרְצָה". וְהוֹסִיף לוֹמַר "עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי ה'" (ויקרא א':י"א) לְבָאֵר כִּי לִפְנֵי ה' שֶׁכָּתוּב בְּבֶן הַבָּקָר (ויקרא א':ה') הוּא יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן, וּפָרוּשׁ "יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ" - צִדּוֹ, וְהוּא בַּצָּפוֹן, לְמַד כִּי כֶּבֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם וְשָׁם פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ו':ז'). וְטַעַם הַשְׁחִיטָה שֶׁהִיא בַּצָּפוֹן כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי. וְאָמַר סְתָם "עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" כִּי הוּא הַמִּזְבֵּחַ הַנִּזְכָּר (ויקרא א':ה') אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְלֹא הִזְכִּיר "וְהִפְשִׁיט", שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר (ויקרא א':ו'). וְאָמַר "וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם" לְלַמֵּד כִּי דַּי בְּכֹהֵן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא א':ו'), כִּי הַפָּרָשִׁיּוֹת לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, מַה שֶּׁיְּחַסֵּר בְּאַחַת יְבָאֵר בָּאַחֶרֶת:

יד **מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה** בָּאן הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי הַמִּינִים הָאֵלֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהֵן מְצוּיִין וּקְרוֹבִים לְהִתָּפֵשׂ יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויקרא רבה כז ו), "שֹׁה כְשָׁבִים וְשֹׁה עִזִּים", שֶׁיַּקְרִיב מִן הַגְּדֹלִים עַל אֲבוּסוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לָשֵׂאת כֵּלָיו תְּלִיוֹ וְקַשְׁתּוֹ לָצוּד צֵיד לְהָבִיא. אֲבָל רָצָה בַּתּוֹרִים הַגְּדוֹלִים בַּעֲבוּר פְּרִישׁוּתָן וְהִדְבָּקָם, כַּיָּדוּעַ מֵהֶם שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָבַד בֶּן זוּגוֹ לֹא יִדְבַּק בְּאַחֵר לְעוֹלָם, וְכֵן יִשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּה' אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יִדְבְּקוּ בְּאֵל אַחֵר לְעוֹלָם. אֲבָל הַיּוֹנִים קַנָּאִים מְאֹד, וּבְקִנְאָתָם יִתְפָּרְדוּ וְיִתַּלְיפוּ, עַל כֵּן לֹא בָּחַר בָּהֶם אֶלָּא הַקְּטַנִּים קֹדֶם שֶׁיִּזְדַּוְּגוּ, כִּי הַיּוֹנָה בְּקַטְנוּתָהּ אָז תּוֹפֶסֶת אַהֲבָה בְּקֵן גִּדּוּלֶיהָ יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעוֹפוֹת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ כִּי כָּל הָעוֹפוֹת אִם יִגַּע אָדָם בְּקֵן שֶׁלָּהֶם לָקַחַת מִשָּׁם אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יִקְנְנוּ בּוֹ לְעוֹלָם, וְהַיּוֹנָה לֹא תַעַזְבֶנּוּ בְּשׁוּם עִנְיָן, וְכֵן יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲלִיפוּ בּוֹרְאָם וְתוֹרָתוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא אוֹ יְהוּדִי אוֹ צָלוּב (שמות רבה מב ט). וְלֹא בָּחַר בַּתַּרְנְגוֹלִים לִזְמַת זְנוּתָם. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בְּהַקְרֶבַת גְּדוֹלֵי הַתּוֹרִים וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים כִּי הוּא הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהַגָּדוֹל בַּיּוֹנִים אֵין עֲרֵבוּת בּוֹ. וְאֵין זֶה אֱמֶת, כִּי קְטַנֵּי הַיּוֹנִים כְּמַעַט שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִפְּנֵי רֹטְבָא עוֹרְפָנִית שֶׁבָּהֶם, אֲבָל אִם נָחוּשׁ לְטִבְעָם בַּאֲכִילָה יִתְכַּן שֶׁנִּבְחֲרוּ לְסִגְלָתָם כִּי הַתּוֹרִים סִגְלָתָם חִדּוּד הַשֵּׂכֶל, וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים סִגְלָתָם לְתוֹעֶלֶת גְּדוֹלָה בִּמְבֻטָּלֵי הָאֵיבָרִים כְּפַלְגָּס וְכֵיוֹצֵא בּוֹ:

טו **וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ** הַהַקְרָבָה הַזּוֹ הִיא הַעֲלָאָה שֶׁיַּעֲלֶה הָעוֹף אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁם יִמְלֹק אוֹתוֹ, שֶׁהַמְּלִיקָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה דָּרְשׁוּ (זבחים סה), "הַכֹּהֵן" - וְכִי עוֹלָה עַל הַלֵּב שֶׁהַזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הַכֹּהֵן וּמָלַק", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְהֵא הַמְּלִיקָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן.

וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר הוּא מוֹצֶה, אֶלָּא מַה הַקְּטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ אַף מְלִיקָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא, וּמָלַק וְהִקְטִיר וְקֹדֶם הַקְּטָרָה וְנִמְצָה דָּמוֹ כְּבָר, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:ט״ו). וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁיִּמְלֹק אֶת הָרֹאשׁ וְיַקְטִירֶנּוּ וְאַחֲרֵי כֵן וְנִמְצָה דַּם הַגּוּף עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אֲבָרִים קְרֵבִין לְעוֹלָם בְּשׁוּם קָרְבָּן אֶלָּא לְאַחַר הַרְצָאַת דָּמִים, כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְפִיכָךְ דָּרְשׁוּ כֵּן, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַקִּישׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה, שֶׁיְּהֵא בִּשְׁנֵיהֶם הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. אֲבָל פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ לְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ, יִלְמַד עַל הַמְּלִיקָה שֶׁתְּהֵיֶה לְהַקְטִיר הָרֹאשׁ כַּאֲשֶׁר יַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא א׳:י״ז) ״וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן״ וְלֹא אָמַר וְהִקְטִיר אֶת הַכֹּל, כִּי שְׁתֵּי הַקְטָרוֹת הֵן, יַקְטִיר הָרֹאשׁ וְיָסִיר הַמֶּרְאָה וְשִׁסַּע אוֹתוֹ וְיַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּזְבָחִים (שם):

טז וְהֵסִיר אֶת מֶרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ מִקּוֹם הָרֵעִי, זֶה הַזָּפָק. **בְּנוֹצָתָהּ** עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְנוֹצָה לְשׁוֹן דָּבָר מָאוּס, וְכֵן ״כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ״ (איכה ד טו), וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס עַל ויקרא א׳:ט״ז) ״בְּאָכְלֵהּ״. וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן (תורת כהנים פרשה ז ט) שֶׁאָמַר נוֹטֵל אֶת הַקֻּרְקָבָן עִמָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זבחים סה), קוֹדֶר אֶת הַזָּפָק בְּסַכִּין כְּעֵין אֲרֻבָּה וְנוֹטְלוֹ עִם הַנּוֹצָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:ט״ז). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאֵין נוֹצָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא נוֹצָה מַמָּשׁ, וְכֵן ״כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ״ יֹאמַר שֶׁהֶעֱלוּ נוֹצָה לְעוֹפֶף מִמְּקוֹמָם אֶל הַגּוֹלָה, וְגַם יָנוּעוּ שָׁם שֶׁלֹּא מָצְאוּ מָנוֹחַ. וְכָמוֹהוּ ״כִּי נָצָא תֵּצֵא״ (ירמיהו מח ט). וְהַמְתַרְגֵּם הַיְרוּשַׁלְמִי אָמַר בּוֹ ״אֲרֵי יִתְקוֹטְטוּ אַף יִשַׁלְטְלוּ״, עֲשָׂאוֹ מִן ״כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים״ (דברים כה יא), יֹאמַר כִּי הֵם נִצִּים בְּכָל הָעַמִּים וְנוֹדְדִים מֵהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר בְּתוֹכָם, וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן נוֹצָה לֹא יִמָּצֵא כְּדִבְרֵי הָרַב. וּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי שֶׁהִצְרִיךְ לִטֹּל אַף הַקֻּרְקָבָן עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַזָּפָק וְהַוֶּשֶׁט עִם הַקֻּרְקָבָן כְּלֵי הַמַּאֲכָל הַכֹּל בִּכְלַל מֶרְאָתוֹ, כִּי בַּקֻּרְקָבָן יַעֲשֶׂה הָרֵעִי, וְלֹא חָלַק אַבָּא יוֹסֵי כְּלָל עַל מַה שֶׁאָמַר תַּנָּא קַמָּא יִטֹּלֶנּוּ עִם הַנּוֹצָה, שֶׁהַזָּפָק וְהַוֶּשֶׁט עִם הַקֻּרְקָבָן זְבָחִים בְּמַסֶּכֶת בְּמִשְׁנָה כֵּיצַד שְׁחִיטָתָן (זבחים נד), בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֶת הַמֶּרְאָה וְאֶת הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ וְהִשְׁלִיכָם לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וּמִשְׁנָה זוֹ מִשְׁנַת אַבָּא יוֹסֵי הִיא, וְקָתָנֵי נוֹצָה. וְדַעַת אוּנְקְלוֹס כְּדַעַת חֲכָמִים, שֶׁאֵינוֹ מֵסִיר רַק הַזָּפָק בְּנוֹצָתוֹ עִם הָאֹכֶל הַכָּנוּס בּוֹ שֶׁהוּא הַמֶּרְאָה, וּלְפִי שֶׁהַכֹּהֵן תּוֹפֵס בַּזָּפָק וּמֵסִיר בּוֹ אֶת הַמֶּרְאָה אָמַר ״יָת זְפָקֵיהּ בְּאָכְלֵהּ״, כְּאִלּוּ הוּא אֶכְלֵהּ בִּזְפָקֵיהּ, כִּי ״אֶכְלֵהּ״ תַּרְגּוּם ״מֶרְאָתוֹ״, וּ״זְפָקֵיהּ״ תַּרְגּוּם ״נוֹצָתָהּ״, שֶׁהַכָּתוּב אָמַר שֶׁיָּסִיר הַמֶּרְאָה, שֶׁהוּא הָאֹכֶל, בְּנוֹצָתָהּ שֶׁעָלֶיהָ, שֶׁנּוֹטֵל הַזָּפָק בְּעוֹרוֹ וּבְנוֹצָה שֶׁעָלָיו. וְכָךְ אָמַר אוּנְקְלוֹס (שמות כג כא) ״אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרֵהּ״, וּכְפִי הָעִבְרִי יֹאמַר ״אֲרֵי שְׁמִי בְּמֵימְרֵהּ״, אֲבָל הֲפַךְ תַּרְגּוּמוֹ לְצֹרֶךְ דָּבָר שֶׁיֵּדַע בּוֹ. וְתִרְגֵּם ״וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹטֹת״ (שם כח כה) כֵּן בְּהִפּוּךְ ״וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרִין סְטָרוֹהִי״, וְכֵן רַבִּים:

יז בְּכְנָפָיו עִם כְּנָפָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. ״כְּנָפָיו״, נוֹצָה מַמָּשׁ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא א׳:י״ז). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאִם כֵּן לֹא יַזְכִּיר הַכָּתוּב מֵאֵי זֶה מָקוֹם יְשַׁסַּע אוֹתוֹ, אִם מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאֲבוֹ. אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בְּמָקוֹם כְּנָפָיו, כִּי הַבֵּי״ת בְּי״ת הַכְּלִי, כְּאָמְרָךְ בָּאָרוֹן בַּבַּיִת אוֹ בַּשָּׂדֶה. וְאֵין ״כְּנָפָיו״ נוֹצָה, אֲבָל הוּא כְּכָל הַכְּנָפַיִם שֶׁבַּכָּתוּב, ״כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף״ (בראשית ז יד), ״יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתֵימָן״ (איוב לט כו), וְכֵן ״בִּכְנַף מְעִילוֹ״ (שמואל א טו כז). וְ״נוֹצָה״ הוּא הַשֵּׂעָר אֲשֶׁר עַל גּוּף הָעוֹפוֹת, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (יחזקאל יז ג) ״הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה״, וְכֵן שָׁנִינוּ (טהרות א ג) הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה טְמֵאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמְצָטָרְפוֹת, וְאָמְרוּ (תורת כהנים אחרי פרק יב ב), פֶּרֶט לַחֲרָטוֹם וְלַצְּפַרְנַיִם וְלַכְּנָפַיִם וְלַנּוֹצָה:

פרק ב

א וְיָצַק וְנָתַן וְהֶבִיאָהּ מִלְמַד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרָה בְּזָר. **הַפָּתֵנִים וְקֶמֶץ** מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ב׳:א׳). וְצָרִיךְ שֶׁנִּבְאַר שֶׁאֵין מִצְוַת כְּהֻנָּה מַתְחֶלֶת בַּקֶּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי הַגָּשָׁה קוֹדֶמֶת לַקֶּמִיצָה וְהִיא פְּסוּלָה בְּזָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ב׳:ח׳) ״וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ״, וְאח״כ ״וְהֵרִים הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ״ (ויקרא ב׳:ט׳), שֶׁהוּא הַקֶּמֶץ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן הוּא מַגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְאח״כ קוֹמֵץ. וְכָךְ שָׁנִינוּ (קידושין לו), הַסְּמִיכוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת וְהַקְּמִיצוֹת בָּאֲנָשִׁים וְאֵין נוֹהֲגוֹת בַּנָּשִׁים. וְאָמְרוּ, הַגָּשׁוֹת דִּכְתִיב ״זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן״ (ויקרא ו׳:ז׳) וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. א״כ הַהַגָּשָׁה בִּבְנֵי אַהֲרֹן הִיא. אֲבָל מָה שֶׁאָמְרוּ (מנחות ט) ״מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה״ כַּוָּנָתָם כִּי מִקְּמִיצָה זוֹ הַכְתוּבָה בַּפָּסוּק הַזֶּה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לֹא בַּדְּבָרִים שֶׁהַקְּדִים הַכָּתוּב בְּכָאן לַקֶּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשָׁה זוֹ הִזְכִּיר יְצִיקָה וּתְתִינַת לְבוֹנָה וַהֲבָאָה אֶל הַכֹּהֵן וּקְמִיצָה, וְלֹא הִזְכִּירָה כָּאן הַגָּשָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ, נִמְצָא שֶׁכָּל הָאֲמוּרִין כָּאן קֹדֶם קְמִיצָה כְּשֵׁרִין בְּזָר, שֶׁהֵם יְצִיקָה וּבְלִילָה וַהֲבָאָה:

יא כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ אָסַר לְהָבִיא הַמִּנְחָה חָמֵץ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר ״לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ״, לֶאֱסֹר שֶׁלֹּא יַחְמִיץ הַקֶּמֶץ וְיַקְטִירֶנּוּ וְיִכָּנֵס בִּכְלַל ״לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה״. כָּל הַקְּטָרָה לְשׁוֹן קְטֹרֶת הַסַּמִּים, שֶׁהַפַּטְמִין אוֹמְרִים יָפֶה הָיָה הַדְּבַשׁ לְקַטֹּרֶת אֶלָּא שֶׁאָסְרָתוּ הַתּוֹרָה (תורת כהנים פרשה יב ד). וְאָמַר ״מִמֶּנּוּ״ לֶאֱסֹר מִקְצָתוֹ, כְּלוֹמַר חֲצִי קֶמֶץ, וְכֵן עַל עֵרוּבוֹ לוֹקֶה מֵרִבּוּי הַכָּתוּב שֶׁאָמַר ״כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ״ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת (נח)

וּבִפְסָחִים (מג). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁיַּזְכִּיר "מִנְחָה הִיא" (פסוק ו טו) וְיִכְתֹּב "הוּא", וְכֵן בְּכָל מָקוֹם מִפָּרָשַׁת "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ" (שמות כג כ), וְכֵן "הָאִשָּׁה הַהִוא" (במדבר ה לא דברים יז ה) בַּעֲבוּר שֶׁהַנְּקֵבָה בִּכְלַל הַזָּכָר בְּכֹחַ. וְטַעַם הַשְׁאוֹר וְהַדְּבַשׁ יִתָּכֵן שֶׁהוּא כְּדִבְרֵי הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מו), אָמַר שֶׁמָּצָא בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁהַמִּנְחָה הָיָה לְעוֹבְדֵי ע"ז לְהַקְרִיב כָּל מִנְחָתָם חָמֵץ וּלְעָרֵב הַדְּבַשׁ בְּכָל קָרְבְּנֵיהֶם, וְלָכֵן אָסָרָם לַגָּבוֹהַּ. וְכָזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שופטים קמו) בַּמַּצֵּבָה, שֶׁהָיְתָה נִבְחֶרֶת בִּימֵי הָאָבוֹת וְאַחַר כָּךְ שְׂנֵאָהּ הַשֵּׁם מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂאוּהָ חוֹק לַע"ז, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז כב). וּבְטַעַם הַמֶּלַח אָמַר גַּם כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יִמְאֲסוּ אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבוּהוּ כְּלָל. וְיִתָּכֵן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְהִיוֹת לֶחֶם הַשֵּׁם תָּפֵל מִבְּלִי מֶלַח, כְּטַעַם "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ" (מלאכי א ח), וּלְפִיכָךְ מִעֲטוּ הָעֹצִים וְהַדָּם שֶׁאֵין טְעוּנִים מֶלַח (מנחות כ), אוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֵלֶּה סוֹד נֶעְלָם מִמֶּנּוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב בְּשְׂאוֹר וּדְבַשׁ לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי עִם אַהֲרֹן וּבָנָיו יְדַבֵּר, וְחָזַר וְאָמַר "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח", כִּי יַחְזֹר אֶל מֵבִיא הַמִּנְחָה שֶׁאָמַר בּוֹ בְּתִחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא ב׳:ז׳) "וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ". וְהַטַּעַם כִּי הַמְלִיחָה כְּשֵׁרָה בְּזָר, כְּמוֹ יְצִיקָה וּבְלִילָה. וְטַעַם "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ" עַל כָּל קָרְבְּנוֹתֶיךָ, שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת טְעוּנִין מֶלַח כְּמוֹ הַמִּנְחָה:

יג וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁהֻבְטְחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לִקְרֹב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ב׳:י"ג). וּמִדְרַשׁ חֲכָמִים הוּא. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ב׳:י"ג) עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הִכְנַסְתִּיךְ בִּבְרִית וְהִשְׁבַּעְתִּיךְ שֶׁלֹּא תַקְרִיב תָּפֵל וְלֹא יֵאָכֵל, כִּי הוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן. וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא בְּרִית בַּקָּרְבָּנוֹת יַעֲשֶׂה הַכָּתוּב זֹאת הַבְּרִית אָב לְכָל הַבְּרִיתוֹת, וְיֹאמַר בְּמַתָּנוֹת כְּהֻנָּה (במדבר יח יט) וּבְמַלְכוּת דָּוִד (דהי"ב יג ה) "בְּרִית מֶלַח" כִּי הוּא קַיָּם כִּבְרִית הַמֶּלַח בַּקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל ר' אַבְרָהָם פֵּרֵשׁ שָׁם בְּרִית כְּרוּתָה, מִגְּזֶרֶת "אֶרֶץ מְלֵחָה" (ירמיהו יז ו), וּמְקוֹם הַמֶּלַח נִכְרָת. וְאֵין טַעַם לְדִבָרָיו. וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּכָאן "בְּרִית אֱלֹהֶיךָ" וְלֹא אָמַר "בְּרִית ה'" כִּלְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה וּכְדֶרֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, אוֹ שֶׁיֹּאמַר "בְּרִית ה' אֱלֹהֶיךָ", אֲנִי סוֹבֵר בּוֹ עִנְיָן שֶׁהַמֶּלַח - מַיִם וּבְכֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ הַבָּא בָּהֶם יֵעָשׂוּ מֶלַח, וְהַמַּיִם בְּתוֹלְדֹתָם יָרוּד הָאָרֶץ וְיוֹלִידוּ וְיַצְמִיחוּ, וְאַחֲרֵי הֱיוֹתָם מֶלַח יַכְרִיתוּ כָּל מָקוֹם וְיִשְׁרְפוּ, לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמַח. וְהִנֵּה הַבְּרִית כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת, וְהַמַּיִם וְהָאֵשׁ בָּאִים בָּהּ, וְעָדֶיהָ תֹּאמַר וּבָאָה הַמַּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה מַמְלֶכֶת הַשֵּׁם כַּמֶּלַח שֶׁיִּתֵּן טַעַם בְּכָל הַמַּאֲכָלִים, וּתְקֻיָּם וְתַכְרִית בִּמְלִיחוּתָהּ, וְהִנֵּה הַמֶּלַח כַּבְּרִית. וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב (דהי"ב יג ה) "הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח עוֹלָם", כִּי הוּא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, וְלָכֵן אָמַר בַּקָּרְבָּנוֹת (במדבר שם) "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא", כִּי הַבְּרִית מֶלַח הָעוֹלָם בּוֹ יִתְקַיֵּם וְיִכָּרֵת. וּכְבָר הוֹרֵיתִיךָ (שמות לא יג) לְהִתְבּוֹנֵן מִדְּבָרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּשׁ תֵּבוֹת הַלָּלוּ "בְּרִית עוֹלָם הִיא":

יד וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים חֲרִי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי, שֶׁחֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁחֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהִיא חוֹבָה, וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר לו ד), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ב׳:י"ד). וְהַנָּכוֹן כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יְצַוֶּה עַתָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמַר כֵּן. יֹאמַר כִּי תַּקְרִיב מִנְחַת הַמַּחֲבַת תֵּעָשֶׂנָּה כֵן, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת כָּכָה תֵּעָשֶׂה, וְאִם מִנְחַת בִּכּוּרִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיב כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה תֵּעָשֶׂה אֹתָהּ, וְהִנֵּה ה"אִם" כִּפְשׁוּטוֹ. וְטַעַם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" כִּי אָמְרוּ גַּם אִם יִנָּחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ כָּל הַיָּמִים וְיִזְכּוּ לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁנַת הַיּוֹבֵל, לֹא תַחְזֹר לָנוּ הַנַּחֲלָה. וְאָפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאָמַר, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים כֵּן תֵּעָשֶׂה, כְּאוֹמֵר אִם יְבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ וְתַקְצֹר אֶת קְצִירָהּ וְתָבִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים, כֵּן תֵּעָשֶׂה אוֹתָהּ, כִּי יֵרָשַׁת הָאָרֶץ בִּתְנַאי יִזְכְּרֶנָּה לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים יא כב כג) "אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגוֹ' וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִלִּפְנֵיכֶם". וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים:

פרק ג

א וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ' אִם זָכָר אִם נְקֵבָה הַטַּעַם בָּעוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וּבַשְּׁלָמִים שֶׁיִּהְיוּ אִם זָכָר אִם נְקֵבָה וּבַחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, דָּבָר בָּרוּר הוּא, כִּי הָעוֹלָה כְּשֵׁמָהּ, וְהַשְּׁלָמִים מִלְּשׁוֹן "וְכָל חֶפְצִי יַשְׁלֵם" (ישעיהו מד כח), "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת" (דברים כז ו), וְהַחַטָּאת לְכַפֵּר פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהוֹלֶכֶת לְפָנָיו, וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (בראשית מו א), וְהָאָשָׁם זָכָר בַּעֲבוּר כִּי הַחַטָּאת בִּחַיְבֵי כְּרֵתוֹת, שֶׁתָּשׁוּב הַנֶּפֶשׁ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ, וְהָאָשָׁם לֹא יָבֹא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וּכְאִלּוּ הוּא לְרֵיחַ נִיחוֹחַ כְּעוֹלָה, וּשְׁעִיר הַנָּשִׂיא בַּעֲבוּר כִּי הוּא הַמּוֹלֵךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וְהַלּוּחֹם מִלְחֲמוֹת הַשֵּׁם וְעַל חַרְבּוֹ יִחְיֶה, כְּדֶרֶךְ שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה:

ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן כִּנּוּי לְאִשֶּׁה הַנִּזְכָּר (ויקרא ג׳:ג׳) "וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה'", וְהוּא שָׁוֶה עִם מַה שֶּׁאָמַר לְמַטָּה (ויקרא ג׳:ט"ז) "וְהִקְטִירָם" כִּי שָׁם יִרְמֹז לְכָל הָאֲמוּרִין. וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ פרשה יד י) "וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ" (כאן) "וְהִקְטִירוֹ" (ויקרא ג׳:י"א) "וְהִקְטִירָם" (ויקרא ג׳:ט"ז), מַה ת"ל, "וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ" הַכָּשֵׁר וְלֹא הַפָּסוּל, "וְהִקְטִירוּ" שֶׁלֹּא יְעָרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים, "וְהִקְטִירָם" כֻּלָּם כְּאַחַת:

ט חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה שֵׁם חֵלֶב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ - הַשֶּׁמֶן הַנִּפְרָד שֶׁאֵינוֹ עִם הַבָּשָׂר כְּדָבָר אֶחָד, כִּי הַשֶּׁמֶן הַמִּתְעָרֵב בַּבָּשָׂר שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִקָּרֵא שֶׁמֶן, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן" (דברים לב טו), "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיַּשְׁמִינוּ" (נחמיה ט כה), "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה" (ישעיהו ו י), "וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן" (תהלים קט כד), "וְהָיָה דָּשֶׁן וְשָׁמֵן" (ישעיהו ל כג), "כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי" (תהלים סג ו), וְכֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהַחֵלֶב הוּא הַנִּפְרָד אֲשֶׁר עָלָיו

קְרוּם וְנִקְלָף, לֹא יִתְעָרֵב הַלָּשׁוֹן בָּהֶן בְּשׁוּם מָקוֹם, כְּאָמְרִנוּ ״בָּשָׂר שָׁמֵן״ לֹא ״בְּשַׂר חֵלֶב״, וְכֵן בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם שְׁמוֹתֵיהֶן חֲלוּקִין. וְיֹאמַר דֶּרֶךְ הַשְׁאָלָה בַּכָּתוּב (במדבר יח ל) ״בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ״, כִּי הַטּוֹב אֲשֶׁר יוּרַם מִן הַתְּבוּאָה יְכֻנֶּה אוֹתוֹ בְּחֶלֶב, כַּאֲשֶׁר הַחֵלֶב מוּרָם בַּקְּרְבָּנוֹת, ״חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה״ (דברים לב יד), יְדַמֶּה הַחִטָּה לַכְּלָיוֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר בָּם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר (שם) ״וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר״, וְאֵין הַיַּיִן דָּם, ״וְאָכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ״ (בראשית מה יח), שֶׁיֹּאכְלוּ כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז וְכָל הַחַיָּה, דֶּרֶךְ מָשָׁל וֶה, וְהִנֵּה אֵין בָּאָלְיָה חֵלֶב כְּלָל, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ שֶׁמָּן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֵתַח טוֹב יָרֵךְ וְכָתֵף. וְכֵן יָדְעוּ הָרוֹפְאִים בְּטִבְעֵיהֶם שֶׁאֵין הַחֵלֶב נַעֲשֶׂה לְעוֹלָם סָמוּךְ לָעוֹר, וְלֹא בְּאֵבֶר שֶׁיְּנוּעַ תָּמִיד. וְאָמְרוּ כִּי טֶבַע הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִן הַבָּשָׂר בַּצָּלָעוֹת וּבַצְּדָדִין, וּבָאַלְיָה הוּא חַם וְלַח, וְהַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת קַר וְלַח וְגַס וְעָבֶה, וְקָשֶׁה לְהִתְבַּשֵּׁל בְּאֹצְטוֹמְכָה, וּמְמַהֵר לְכִלּוֹת, וְיוֹלִיד לְחָה לְבָנָה וְסוֹתֵם. וְאִם כֵּן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא ג׳:י״ז) ״כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ״ אֵין שֶׁמֶן שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַלְיָה בִּכְלָל, כִּי אֵינֶנּוּ חֵלֶב בִּשְׁמוֹ וּבְטִבְעוֹ, וְאִם הָיָה כָּל שֶׁמֶן חֵלֶב אִם כֵּן יֵאָסֵר כָּל שֶׁמֶן שֶׁבִּבְהֵמָה בַּכְּתִפּוֹת וּבַצְּדָדִין, כִּי הַכָּתוּב לֹא אָמַר ״כָּל חֵלֶב אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֹאכֵלוּ״, אֲבָל אָמַר כִּי כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר תִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ יֵאָסֵר כָּל חֵלֶב שֶׁבָּהּ. וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁנֹּאמַר שֶׁאָסַר מַה שֶּׁנִּקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה, שֶׁאִם כֵּן יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֲסוּרִים. אֲבָל כָּל הַנִּקְרָא חֵלֶב נֶאֱסָר אע״פ שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַטְּחוֹל, וְשֶׁאֵינוֹ נִקְרָא חֵלֶב מֻתָּר, אעפ״י שֶׁהוּא קָרֵב, כְּגוֹן הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת מִן הַכָּבֵד, וְכֵן הָאַלְיָה. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְּלוּאִים בַּצַּוּוּי ״וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה״ (שמות כט כב), וּבַמַּעֲשֶׂה ״וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאַלְיָה״ (ויקרא ח׳:כ״ה), כִּי אֵין הָאַלְיָה חֵלֶב. וְהַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁאָמַר ״חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה״ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ חֶלְבּוֹ בְּאַלְיָה תְּמִימָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יָסִיר הָאַלְיָה תְּמִימָה עַד הֶעָצֶה, יוֹסֵר עִמָּהּ חֵלֶב רַב אֲשֶׁר הוּא מְחֻבָּר בָּהּ בְּצַד הַפְּנִימִי. וְכָךְ אָמְרוּ בְּת״כ (ויקרא יט ב), לְהָבִיא אֶת הַחֵלֶב הַסָּמוּךְ לָאַלְיָה, זֶה הַחֵלֶב שֶׁבֵּין הַפְּקוֹלָקוֹת. וְעַל דַּעְתִּי עוֹד שְׁעוּר הַכָּתוּב הַזֶּה כְּמוֹ הַכָּתוּב הָאַחֵר (ויקרא ז׳:ג׳) ״וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶת הָאַלְיָה״, אַף כָּאן יֹאמַר וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה׳ כָּל חֶלְבּוֹ, בְּשֶׁנֵּי הַפְּסוּקִים יִכְלֹל תְּחִלָּה שֶׁיַּקְרִיב כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן פֵּרֵט וְהִזְכִּיר כָּל מַה שֶּׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ, וְאֵין כָּל הַנִּפְרָטִים חֵלֶב, כִּי שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֵינָן בִּכְלַל חֵלֶב כְּלָל. וְכָךְ אָמַר בְּפָרָשַׁת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (ויקרא ט׳:י׳) ״וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַכְּלָיֹת וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד״, הִזְכִּיר הַחֵלֶב לְבַדּוֹ וּשְׁאָר הַקְּרֵבִים לְבַדָּן, כַּאֲשֶׁר אָמַר (שמות כט כב) ״מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה״, אִם כֵּן אַף הָאַלְיָה אֵינָהּ קְרֵבָה בִּכְלַל חֶלְבּוֹ, אֲבָל אָמַר שֶׁיַּקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ כָּל הַקְּרֵבִים אֲשֶׁר הֵם חֵלֶב וַאֲשֶׁר אֵינָם חֵלֶב. וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר בַּחַטָּאת (ויקרא ד׳:ל״א) ״וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים״ אֵין עִנְיָנוֹ בַּחֵלֶב לְבַדּוֹ, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד קְרֵבִים בַּחַטָּאת, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁיָּסִיר הַחֵלֶב עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמּוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְכֵן ״וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים״ (שם לה), שֶׁיְּסִירֶנּוּ כַּהֲסָרָתוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים עִם כָּל הַמּוּסָרִים שָׁם, לְרַבּוֹת הָאַלְיָה בְּחֶלְבָּהּ. וְכֵן ״וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר אֶת הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה״ (ויקרא ט׳:כ׳) עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמָּהֶם. וְהֻצְרַכְתִּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה לְסְתֹם פִּיהֶם שֶׁל צַדּוּקִים יִמָּחֶה שְׁמָם, כִּי בִּדְבָרֵי תוֹרָה נֶאֱמַר ״עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ״ (משלי כו ה), וְאָמְרוּ (אבות ב יט), חֲזִי שֶׁקּוּדּ לִלְמֹד תּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתִּשְׁתֵּיב לָאֶפִּיקוֹרוֹס. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בָּרַח לָהֶם, שֶׁאָמַר כִּי ״חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה״ יֶחְסַר יָ״ו, ״וְהָאַלְיָה״. וְר״א הֵשִׁיב (אבן עזרא על ויקרא ז׳:כ׳) שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת ״חֶלְבּוֹ אַלְיָתוֹ״ אוֹ ״הַחֵלֶב הָאַלְיָה״, וְאֵינָהּ תְּשׁוּבָה, כִּי מָצִינוּ ״וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו״ (יהושע ח לג). וְעוֹד אַזְכִּיר (רמב״ן על ויקרא ז׳:כ״ה) טָעוּת גָּדוֹל שֶׁטָּעָה ר״א בְּטַעֲנוֹתָיו עִמָּהֶם, הֵרַע לוֹמַר מֵהֶם. אֲבָל פֵּרוּשׁ הַנָּאוֹן אֵינֶנּוּ נָכוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינֶנּוּ מֻכְרָח לְהַתִּיר בּוֹ. וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (חולין קיז) ״כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז״ (ויקרא ז׳:כ״ג), שֶׁלֹּא אָסַר אֶלָּא חֵלֶב הַשָּׁוֶה בְּכֻלָּם, מִדְרָשׁ הָגוּן הוּא, אֲבָל שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק הֻצְרַכְנוּ לְרְאָיוֹת וּטְעָנוֹת שֶׁכָּתַבְנוּ׃

יב **וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ** הִזְכִּיר הַמִּין אִם מִמִּין הָעִזִּים קָרְבָּנוֹ כְּדַעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ג׳:י״ב) שֶׁאָמַר ״מִן בְּנֵי עִזָּיָא״, וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר בָּעוֹלָה (ויקרא א׳:י׳) ״מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים״ מִמִּינָם. וְעַל דַּעְתִּי לֹא יַקְפִּיד לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּשֵׁם הַבְּהֵמוֹת, כִּי בְּרֻבָּם שֵׁם אֶחָד לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה, כְּגָמָל וַחֲמוֹר וְשָׂפָן וְאַרְנֶבֶת וַחֲזִיר, וּבְעוֹפוֹת יוֹנָה וְתוֹר, וְגַם בַּמִּינִים אֲשֶׁר לָהֶם שֵׁמוֹת לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה, כְּגוֹן שׁוֹר וּפָרָה כֶּשֶׂב כִּשְׂבָּה תַּיִשׁ וְעֵז, לֹא יַקְפִּיד וְאָמַר שֶׂה וְשׁוֹר לִנְקֵבָה, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (ויקרא כ״ב:כ״ח) ״וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ״ וְהוּא בְּפָרָה וְכִשְׂבָּה בִּלְבַד, כְּדַעַת הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֵרַע הָאָב (חולין עח). וְכֵן ״מִן הָעִזִּים זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֻנּוּ״ (ויקרא א׳:י׳), מִן הַתְּיָשִׁים, ״וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ״ זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְכֵן ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה״ (ויקרא ה׳:ז׳), כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים׃

פרק ד

ב **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה** בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַמַּחְשָׁבָה בַּנֶּפֶשׁ וְהִיא הַשּׁוֹגֶגֶת, הִזְכִּיר כָּאן ״נֶפֶשׁ״. וְטַעַם הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעֲוֹנוֹת יוֹלִידוּ גְּנַאי בַּנֶּפֶשׁ, וְהֵם מוּם בָּהּ, וְלֹא תִזְכֶּה לְהַקְבִּיל פְּנֵי יוֹצְרָהּ רַק בְּהִיוֹתָהּ טְהוֹרָה מִכָּל חֵטְא. וְלוּלֵי זֶה הָיוּ טִפְּשֵׁי הָעַמִּים זוֹכִים לְבָא לְפָנָיו. וְלָכֵן הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, שֶׁתִּזְכֶּה לְקָרְבָה אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְנָהּ, וּבְעֲבוּר זֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר ״נֶפֶשׁ״. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת״כ כאן) ״נֶפֶשׁ״ לְרַבּוֹת הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים. וְלֹא

הַזְכִּיר בְּחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ "וְכִפֶּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ" כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בִּשְׁאָר הַחוֹטְאִים, בַּקָּהָל וּבַנָּשִׂיא וּבְהֶדְיוֹט, אוּלַי לְרֹב מַעֲלָתוֹ לֹא יִתְכַּפֵּר וְנִסְלַח לוֹ לְגַמְרֵי עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לֵאלֹהָיו, כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא וְצָרִיךְ לְהִיוֹתוֹ נָקִי וְטָה�וֹר יָדַיִם. וְלֹא הִזְכִּיר כָּאן בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים בְּהַקְטָרַת הָאֲמוּרִים "רֵיחַ נִיחוֹחַ" וְלֹא "אִשֶּׁה לַה'", וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֵהֶם חֵלֶק בַּחוּץ אֵינָנוּ לְאִשֶּׁה לַה', וּבִשְׂעִיר הַנָּשִׂיא הִזְכִּיר כַּפָּרָה וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" (במדבר כח ח), בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַקֻּרְבָּן שָׂעִיר. וּבְחַטַּאת הַיָּחִיד הִזְכִּיר "לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה", כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אִשֶּׁה, כִּי הַכַּוָּנָה כֻּלָּהּ בְּאִשֶּׁה לַה'. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

יד **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ** בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּ חַטָּאת עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁחָטְאוּ, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן שֶׁיֹּאמַר וְכַאֲשֶׁר יִוָּדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ יָבִיאוּ קָרְבָּנָם, וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמָּשִׁיחַ כִּי אֵין צָרֵךְ. וְיִתָּכֵן שֶׁיְּצִוָּה שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בַּחַטָּאת הַזּוֹ אֶלָּא בִּידִיעָה, לֹא עַל הַסָּפֵק כְּאָשָׁם תָּלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ כאן) שֶׁאִם יָדְעוּ שֶׁהוֹרוּ וְלֹא יָדְעוּ מָה הוֹרוּ יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים, ת"ל "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת" וְלֹא שֶׁיְּוָּדְעוּ הַחוֹטְאִים, וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמָּשִׁיחַ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא ד׳:ג׳) "לְאַשְׁמַת הָעָם", חֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר:

כב **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא** לְשׁוֹן אַשְׁרֵי, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא מֵבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, תּוֹרַת כֹּהֲנִים (חובה פרשה ה א). **אוֹ הוֹדַע אֵלָיו** אִם הוֹדַע, הַרְבֵּה "אוֹ" יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אִם" וְ"אִם" בִּמְקוֹם "אוֹ", וְכֵן "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא" (שמות כא לו), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ד׳:כ"ב). וְר"א כָּתַב "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" הָפוּךְ, אֲשֶׁר יֶחֱטָא נָשִׂיא, וְהוּא דָּבֵק לְמַעְלָה "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", כְּאִלּוּ אָמַר וְאִם אֲשֶׁר יֶחֱטָא הוּא הַנָּשִׂיא, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ, הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְהַטַּעַם שֶׁיִּוָּדַע לַנָּשִׂיא מֵעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו - הוֹדִיעוֹ אִישׁ אַחֵר שֶׁרָאָהוּ, וְיִהְיֶה דִּקְדּוּק "הוֹדַע" פֹּעַל עָבָר, כְּמוֹ "וְהֻצַּר לְךָ" (דברים כח נב), וְיֶחְסַר הַמּוֹדִיעַ, כְּמוֹ "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי" (במדבר כו נט). וְאֵין צָרִיךְ לְכָל זֶה, כִּי שִׁמּוּשֵׁי "אֲשֶׁר" רַבִּים, יֵשׁ מֵהֶם יוֹרוּ עַל הַזְּמַן, כְּגוֹן "כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו" (בראשית לז כג), "כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר" (שם מג ב) וְדוֹמֵיהֶם, אַף כָּאן כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, וְיֶחְסַר כָּ"ף הָעֵת, וְכֵן "אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יא כז), כַּאֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ, "אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד" (שמות יד יג), כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם, "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ" (שם לד יח), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ. וּפְעָמִים תֶּחְסַר הַמִּלָּה הַזּוֹ בֵּי"ת, "וַיִּסְרָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה" (מלכים א טו יג), בַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה, כְּטַעַם בַּעֲבוּר, כְּמוֹ "בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ" (בראשית לט ט). וְטַעַם "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" עַל "וְאָשֵׁם", יֹאמַר כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם לִהְיוֹת עָלָיו עֹנֶשׁ, אוֹ יִוָּדַע אֵלָיו וְיִתְכַּפֵּר לוֹ בְּקָרְבָּן, וְהַטַּעַם אוֹ יִהְיֶה אָשֵׁם אוֹ יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. וְטַעַם "ה' אֱלֹהָיו" לוֹמַר כִּי אע"פ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הָאָדוֹן שֶׁאֵין עָלָיו מוֹרָא בָּשָׂר וָדָם, יֵשׁ לוֹ לִירֹא מֵה' אֱלֹהָיו כִּי הוּא אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, וְכֵן "לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו" (דברים יז יט), כְּלוֹמַר שֶׁיָּשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי יֵשׁ עָלָיו עֶלְיוֹן שֶׁהוּא אֱלֹהָיו אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ:

כה **וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה** הוּא הַנִּזְכָּר, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם בִּמְקוֹם הַיְדִיעָה, וְכֵן "וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר" (ויקרא ד׳:ד׳). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים כִּי תּוֹרַת ה' תְּמִימָה אֵין בָּהּ חָסֵר וְיָתֵר:

פרק ה

א **וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע** אֵינָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, כִּי אֵין עֵד בְּלֹא רְאִיָּה וּבְלֹא יְדִיעָה, אֲבָל יֹאמַר אִם שָׁמַע קוֹל אָלָה שֶׁנִּשְׁאוּ עָלָיו לְהַאֲלוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד, בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בִּידִיעָה, אִם לֹא יַגִּיד יֵשׁ עָלָיו עָוֹן. וְהִנֵּה לֹא יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן הַזֶּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדַע עֵדוּת שֶׁיִּזְכֶּה מִמֶּנּוּ הַמַּשְׁבִּיעַ בְּדִינוֹ, וּלְכָךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבועות לג) כִּי יֵשׁ עֵדוּת שֶׁתּוֹעִיל בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וְיֵשׁ שֶׁתּוֹעִיל בִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה, כֵּיצַד, מָנָה מָנִיתִי לְךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְטוֹעֵן לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, יָבוֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה. מָנָה הוֹדֵיתָ לִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, יָבוֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צָרִיךְ לִרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, אֲבָל "אוֹ רָאָה" שֶׁהוּא רָאָה הַהֶלְוָאָה אוֹ הַמַּקָּח לְגַמְרֵי, "אוֹ יָדַע" שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם מוֹדִים בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא בִּפְנֵי עֵדִים וְלֹא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה. וְלֹא אָמַר כָּאן "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" כִּי הוּא חַיָּב בְּמֵזִיד אוֹ בִּשְׁגָגַת הַשְּׁבוּעָה עִם זְדוֹן הָעֵדוּת, אֲבָל אִם הָיָה שָׁכוּחַ בָּעֵדוּת בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה אֵין עָלָיו כְּלוּם:

ב **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא** שְׁנֶּעֶלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, **וְאָשֵׁם** בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים אוֹ בִּיאַת מִקְדָּשׁ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ה׳:ב׳). וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיוּ אֲכִילַת קָדָשִׁים וּבִיאַת מִקְדָּשׁ נִלְמָדִים מִן "וְאָשֵׁם", כִּי בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לְמַעְלָה נֶאֱמַר כֵּן, אֲבָל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ תִּקְצֹר בַּדָּבָר הַמּוּבָן, כִּי מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּנְגִיעַת נְבֵלָה וְשֶׁרֶץ שׁוּם חֵטְא וְלֹא הֶזְהֵרוּ מִמֶּנָּה אֲפִילּוּ הַכֹּהֲנִים, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְחַיֵּב הַכָּתוּב בִּנְגִיעָתָם קָרְבָּן. אֲבָל אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִטְמָא הָאָדָם וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, אוֹ כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה, וְיֶחֱטָא בְּהַעֲלָמָה שֶׁל אַחַת מֵאֵלֶּה, יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן. וּבְיָדוּעַ שֶׁאֵין בְּהַעֲלַמַת הַטֻּמְאָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיֹּאכַל קָדָשִׁים אוֹ יָבֹא לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין בְּהַעֲלַמַת הַשְּׁבוּעָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיַּעֲבֹר עָלֶיהָ. וְזֶה יִשּׁוּב פְּשׁוּטָן שֶׁל מִקְרָאוֹת בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהּ עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַזֵּק הָעִנְיָן הַזֶּה:

ה **וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ** אֵין הַסֵּדֶר כֵּן, אֲבָל הוּא מֵבִיא הַחַטָּאת וְסוֹמֵךְ עָלֶיהָ וּמִתְוַדֶּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (טז כא) "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֲבָל לֹא אָמַר כָּאן "וְסָמַךְ יָדוֹ" בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ בְּכָל הַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה שֶׁהֵם טְעוּנִים סְמִיכָה, וְכֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַנְּדָבָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ הַוִּדּוּי לְמַעְלָה בִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֵרָאֶה שֶׁאָמַר בְּכָאן "וְהִתְוַדָּה" בַּעֲבוּר כִּי שְׁבוּעַת הָעֵדוּת יָבִיאוּ קָרְבָּן עַל זְדוֹנָהּ, וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן הִזְכִּיר (במדבר ה ז) "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", אֲבָל בְּחַטָּאת הַשְּׁגָגָה לֹא יַזְכִּיר וִדּוּי. אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ספרי זוטא נשא ה ה) "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה, אַף טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁהֵן בְּשׁוֹגֵג, וּשְׁאָר כָּל חַטָּאוֹת לָמְדְנוּ מִכָּאן. אֲבָל הַזְכִּיר הַוִּדּוּי בְּכָאן מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין בְּזְדוֹנָן כָּרֵת וְהִצְרִיכָן וִדּוּי, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַעְלָה בְּחַטָּאוֹת קְבוּעוֹת שֶׁיִּתְוַדֶּה עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ כִּי "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" כְּלָל לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁטָּעוּנִין וִדּוּי, וְהַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא (ה ו כ) "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", לְהָבִיא כָּל הָאֲשָׁמוֹת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי (נשא ב). וְשָׁם דָּרְשׁוּ, "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ" - בִּנְיַן אָב לְכָל הַמַּתִּים שֶׁיִּטָּעֲנוּ וִדּוּי:

ז **וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה** הֵקֵל הַכָּתוּב עַל הַחוֹטֵא בְּאִלּוּ לְהָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. וְיִתְכֵּן שֶׁהַטַּעַם בַּשְּׁבוּעוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן חַיְבֵי כְּרִיתוֹת, וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא טוֹעֶה בִּדְבַר מִצְוָה, כִּי הַכֹּהֵן הָאוֹכֵל קָדָשִׁים וְהַבָּא לַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹות אוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹסֵק הוּא בְּמִצְוָה וְדַעְתּוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְפִיכָךְ אע״פ שֶׁחָטָא בְּהַעֲלַמַת הַטֻּמְאָה רִבָּה לוֹ הַכָּתוּב כַּפָּרוֹת. וְאָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא ה׳:ז׳) כִּי טַעַם "אֶחָד לְעֹלָה" שֶׁיִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה. וְיָפֶה פֵּרֵשׁ:

טו **וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳** נִקְרָא הַקָּרְבָּן הַזֶּה אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם", אֲבָל "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳" הָאָמוּר לְמַעְלָה (ויקרא ה׳:ו׳) בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, טַעֲמוֹ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ לַה׳, כִּי הַקָּרְבָּן הַהוּא חַטָּאת הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) "כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת". וְלֹא נִתְבָּרֵר מָה טַעַם יִהְיֶה שָּׁם הַקָּרְבָּן הָאֶחָד "חַטָּאת" וְשָׁם הָאֶחָד "אָשָׁם" וְכֵלָּן יָבֹאוּ עַל חֵטְא. וְלֹא נוֹכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר שֶׁהַחַטָּאת נִקְבָּה, כִּי יֵשׁ חַטָּאת זָכָר, שְׂעִירִים וּפָרִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מִפְּנֵי חֹמֶר הַחֵטְא, כִּי הִנֵּה הַמְצֹרָע מֵבִיא שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת, שָׁם הָאֶחָד חַטָּאת וְהַשֵּׁנִי אָשָׁם. וְהַנִּרְאֶה בְּעִינַי כִּי שֵׁם "אָשָׁם" מוֹרֶה עַל דָּבָר גָּדוֹל אֲשֶׁר הָעוֹשׂוֹ יִתְחַיֵּב לִהְיוֹת שָׁמֵם וְאָבֵד בּוֹ, מִלְּשׁוֹן "הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים" (תהלים ה יא), "וְיֶאְשְׁמוּ נְאוֹת מִדְבָּר", וְכֵן "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ" (הושע יד א) וְכֵן "אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ" (בראשית מב כא), נֶעֱנָשִׁים. וְחַטָּאת מוֹרָה עַל דָּבָר נָטָה בּוֹ מִן הַדֶּרֶךְ, מִלְּשׁוֹן "אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחֲטֶא" (שופטים כ טז). וְהִנֵּה אָשַׁם גְּזֵלוֹת וַאֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בָּאִים אַף עַל הַמְזִיד יִקָּרֵא קָרְבָּנָם "אָשָׁם", וְכֵן אָשָׁם הַנָּזִיר, אֲבָל אָשָׁם מְעִילוֹת אע״פ שֶׁהוּא בְּשׁוֹגֵג בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּקָדְשֵׁי ה׳ יִקָּרֵא הַקָּרְבָּן "אָשָׁם", כִּי הַחֵטְא הַגָּדוֹל יִתְחַיֵּב לִהְיוֹתוֹ אָשָׁם בּוֹ, כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא מְעִילָה. וְעִנְיַן הַמְצֹרָע בַּעֲבוּר שֶׁהַמְצֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת, וְהִנֵּה הוּא כְּבָר שָׁמֵם וְאָבֵד, וְיִקָּרֵא קָרְבָּנוֹ הָרִאשׁוֹן "אָשָׁם", שֶׁיָּגֵן עָלָיו מִן הָאַשְׁמָה אֲשֶׁר הוּא שָׁמֵם בָּהּ, וְהַשֵּׁנִי "חַטָּאת", שֶׁהוּא מְכַפֵּר שִׁגְגוֹתָיו. וְטַעַם אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁבְּעָלָיו סָבוּר שֶׁאֵין עָלָיו עֹנֶשׁ, כִּי לֹא נוֹדַע שֶׁחָטָא, מִפְּנֵי זֶה הֶחְמִיר עָלָיו הַכָּתוּב בִּסְפֵקוֹ יוֹתֵר מִוַּדָּאוֹ וְהִצְרִיכוֹ אַיִל בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְאִלּוּ נוֹדַע חֶטְאוֹ הָיָה מֵבִיא חַטָּאת בַּת דַּנְקָא, וּקְרָאוֹ "אָשָׁם", לֵאמֹר שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי סְלָעִים כַּאֲשָׁמוֹת הַחֲמוּרִים, לְרָמֵז לוֹ שֶׁאִם יִהְיֶה נָקֵל בְּעֵינָיו וְלֹא יָבִיא כַּפָּרָתוֹ שָׁמֵם יִהְיֶה בַּעֲוֹנוֹ. וְזֶה טַעַם "אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַה׳" (ויקרא ה׳:י״ט), יֹאמַר כִּי הַקָּרְבָּן הַזֶּה אעפ״י שֶׁהוּא בָּא עַל הַסָּפֵק אָשָׁם הוּא, כִּי אָשֹׁם אָשַׁם לַה׳ הַיּוֹדֵעַ כָּל תַּעֲלוּמוֹת, וְאִם אוּלַי חָטָא לוֹ יַעֲנִישֶׁנּוּ. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה (ויקרא ה׳:ו׳) "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ", בַּעֲבוּר כִּי מִן הַנִּזְכָּרִים מְזִידִין, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, יַזְכִּיר בּוֹ אָשָׁם, וְהוּא חַטָּאת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עוֹד הַקָּרְבָּן הַבָּא נִקְבָּה עַל חֵטְא יִקָּרֵא "חַטָּאת", וְהַזָּכָר יִקָּרֵא "אָשָׁם", וְהַשְּׂעִירִים וְהַפָּרִים יִקָּרְאוּ גַּם כֵּן "חַטָּאת" בַּעֲבוּר שֶׁהֵם לְחַטָּאת:

פרק ו

ב אָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי שָׁם יְצִוָּה בַּהַבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת וְיִשְׂרָאֵל מְבִיאִים אוֹתָם. וְכָאן אָמַר **צַו אֶת אַהֲרֹן** כִּי יְדַבֵּר בְּמַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְהַכֹּהֲנִים יַעֲשׂוּ אוֹתָם. וְכָתַב רַשׁ״י (רש״י על ויקרא ו׳:ב׳) אֵין צַו אֶלָּא זֵרוּז, מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּיוֹתֵר הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. וּמִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן אֵינוֹ עַל זוֹ הַצַּוָּאָה, כִּי כָּאן אֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס לִבְנֵי אַהֲרֹן הַמְצֻוִּין בָּהּ, אֲבָל יֵשׁ לָהֶם רֶוַח וְשָׂכָר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת גַּם בָּעוֹלָה, אֲבָל אָמַר תַּנָּא קַמָּא אֵין צַו אֶלָּא זֵרוּז מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, לוֹמַר שֶׁהַפָּרָשִׁיוֹת שֶׁיִּרְצָה הַכָּתוּב לְזָרֵז בָּהֶם וְלוֹמַר שֶׁעֲשֵׂה מִיָּד וְיִנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת יֹאמַר בָּהֶן "צַו", וּבִשְׁאָר הַפָּרָשִׁיוֹת יֹאמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אוֹ "אֱמֹר לָהֶם". וּבָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לַחְלֹק וְלוֹמַר שֶׁפְּעָמִים יָבֹא הַלָּשׁוֹן הַזֶּה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן הַצַּוָּאָה הָאֲמוּרָה בְּשֶׁמֶן הַמָּאוֹר, וּכְגוֹן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים לָשָׁבֶת". וְיִתְכֵּן שֶׁנֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּצַו זֶה חֶסְרוֹן כִּיס לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוּר "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו" הַנִּמְשָׁךְ בְּצַוָּאָה זוֹ. אֲבָל בִּתְחִלַּת סִפְרֵי בְּעִנְיַן מַחְלֹקֶת הִיא שְׁנוּיָה שָׁם:

זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה חֲרֵי הָעִנְיָן הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל הֶקֵּטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים שֶׁהוּא כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה, וּלְלַמֵּד עַל הַפְּסוּלִים אֵיזֶה מֵהֶם אִם עָלָה יֵרֵד וְאֵיזֶה מֵהֶם אִם עָלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁכָּל "תּוֹרַת" לְרַבּוֹת הוּא, תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלִים וַאֲפִלּוּ פְּסוּלִים שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא ו׳:ב׳). וְאֵין הַתּוֹרָה הַזּוֹ

לְכָל הָעוֹלִים אֶלָּא לְכָל הָעוֹלוֹת, שֶׁהַנְּסָכִים אִם עָלוּ יֵרְדוּ, וַאֲפִילּוּ נְסָכִים כְּשֵׁרִים וְהַזָּבַח פָּסוּל אוֹ הַזָּבַח כָּשֵׁר וּנְסָכִים פְּסוּלִים וְכָל שֶׁכֵּן שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים, בְּכֻלָּן הַזָּבַח לֹא יֵרֵד וּנְסָכִים יֵרְדוּ, שֶׁזֶּהוּ רִבּוּיוֹ שֶׁל מִקְרָא, "תּוֹרַת הָעוֹלָה" - תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלוֹת וְלֹא לַנְּסָכִים וְלֹא לַדָּם, כְּדִבְרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ (בת"כ ובזבחים ט א). וְהִנֵּה הַכָּתוּב הַזֶּה מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נַקְרִיב הָעוֹלָה בַּלַּיְלָה, אֲבָל אִם נִשְׁחֲטָה וְזָרַק דָּמָהּ בַּיּוֹם נַקְטִיר אֵיבָרֶיהָ כָּל הַלַּיְלָה וְכֵן חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. וּפְרוּשׁ "הִיא הָעוֹלָה" כְּמוֹ תִּהְיֶה הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, וְאָמַר "הִיא" לְמִעוּט שֶׁדָּרְשׁוּ בּוֹ, וּכְפִי הַמִּדְרָשׁ (בת"כ כאן) אֵין הַכָּתוּב מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲלֶה הָאֵבָרִים מִן הָאָרֶץ לַמִּזְבֵּחַ בַּלַּיְלָה, שֶׁכְּבָר לָמְדוּ זֶה מִפָּסוּק אַחֵר (שמות כג יח), "לֹא יָלִין חֶלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר", כִּי מִשָּׁם יִלְמְדוּ (מכילתא משפטים כ יח) שֶׁיִּהְיוּ פְּסוּלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה וּמַעֲלָן כָּל הַלַּיְלָה, וְכָאן יָדַבֵּר בָּאֵבָרִים שֶׁהֵן כְּבָר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם שֶׁמְּהַכְּשִׁירִין בָּהֶן כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר. וּלְכָךְ אָמַר "הָעוֹלָה", שֶׁכְּבָר עוֹלָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְלִמֵּד עוֹד שֶׁאֲפִלּוּ פְּסוּלִין לֹא יֵרְדוּ וּבְלֶבַד שֶׁיִּהוּ פְּסוּלִין בַּקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהַנְּסָכִים יֵרְדוּ וְכֵן הַדָּם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ יֹאמַר שֶׁתּוּקַד בַּמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, כִּי מִצְוָה שֶׁיְּשַׁימוּ בַּיּוֹם עֵצִים הַרְבֵּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְאַכְּלוּ לְגַמְרֵי וְיִכְבֶּה הָאֵשׁ מֻמְנוּ. וּלְפִי דַּעְתִּי מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא ו':ו') "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" מִצְוָה לַכֹּהֲנִים בְּקִיּוּם הָאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ו':ה') "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים", וְצִוָּה שֶׁיְּזַהֲרוּ בָּזֶה וְיַעַרְכוּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה שֶׁתּוּקַד הָאֵשׁ תָּמִיד כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, וְהִזְהִיר בְּלָאו שֶׁלֹּא תִּכְבֶּה לְעוֹלָם. וְהִנֵּה אִם נִתְעַצְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְכָבְתָה הָאֵשׁ עָבְרוּ בְּלָאו. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומא מה) שֶׁהָיְתָה מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה לְקִיּוּם הָאֵשׁ. וּמַה שֶּׁאָמַר (ויקרא ו':ה') "וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה" מִקְרָא יָתֵר, וְנִדְרָשׁ לְרַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרק ב ז) בְּכָל אָדָם, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְּכֻבֶּה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, וַאֲפִילּוּ כְּבָה מִן הַמַּעֲרָכָה גַּחֶלֶת אַחַת לוֹקֶה, בֵּין שֶׁכִּבָּה אוֹתָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּין שֶׁהוֹרִידָהּ וְכִבָּה אוֹתָהּ לְמַטָּה, וְכִמְדֻמֶּה לִי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא בְּלָאו אֶחָד:

ג **וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד** הִיא הַכַּתֹּנֶת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדּוֹ", שֶׁתְּהֵא כְּמִדָּתוֹ. **עַל בְּשָׂרוֹ** שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינְתַיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ג'). וְהִנֵּה תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בְּגִדֵי כְהֻנָּה וְאֵין עֲבוֹדָה בִּשְׁנֵי הַבְּגָדִים מֵהֶם, אֲבָל הִזְכִּיר אֵלֶּה הַשְּׁנַיִם לְדָבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם כָּאן, לוֹמַר שֶׁתְּהֵא הַכַּתֹּנֶת כְּמִדָּתוֹ, וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁאִם הָיוּ מְסֻלָּקִין, קְצָרִים וְאֵינָן מַגִּיעִין עַד רַגְלָיו וְעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, וְלִמֵּד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּינוֹ וְלֹא בֵּין הַמִּכְנָסַיִם לִבְשָׂרוֹ כְּלוּם, וְהוּא הַדִּין שֶׁצְּרִיכָה כָּל בִּגְדֵי כְהֻנָּה, כִּי כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁהִיא צְרִיכָה בְּגָדִים לָמַדְנוּ שֶׁהִיא צְרִיכָה אַרְבָּעָה לְהֶדְיוֹט וּשְׁמֹנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְכֵן מִפֹּרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא בְּפֶרֶק שֵׁנִי (כג) וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (צו ב א), מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבָּשׁ", לְהָבִיא אֶת הַמִּצְנָפֶת וְאֶת הָאַבְנָט. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ו':ג') תִּרְגֵּם "מִדּוֹ" - "לְבוּשִׁין", וְנִרְאֶה כִּי אָצְלוֹ "מִדּוֹ" - שֵׁם יִכְלֹל כָּל בְּגָדָיו, כְּאִלּוּ אָמַר וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן בִּגְדֵי בַד, וְכֵן "מַדָּיו קְרוּעִים" (שמואל א ד יב), "שְׁיֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו" (תהלים קלג ב), עַל פִּי מַלְבּוּשָׁיו, "חָגוּר מִדּוֹ לְבוּשׁוֹ" (שמואל ב כ ח), וְיִהְיֶה זֶה כְּדַעַת הָאוֹמֵר שֶׁכָּל כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא זֶהוּ אַבְנָטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל (יומא יב):

ד **וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו** אֵין זֶה חוֹבָה אֶלָּא דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן, בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קְדֵרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ אָמַר "וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - פְּחוּתִים מֵהֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ד'). וְהַכַּוָּנָה לְרַבּוֹתֵינוּ בָּזֶה לוֹמַר שֶׁהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וְאֵין "בְּגָדִים אֲחֵרִים" בִּגְדֵי חוֹל, אֲבָל לֹא יָדַעְתִּי מִנַּיִן אָמַר הָרַב שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, כִּי נִרְאֶה שֶׁמִּצְוָה הִיא עַל הַכֹּהֵן שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם הַקָּרְבָּנוֹת גַּם הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן יִהְיוּ בְּגָדִים נְקִיִּים, לֹא יְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתָן אֲשֶׁר הוֹצִיא הַדֶּשֶׁן. וְהַמִּצְוָה מִדֶּרֶךְ מוּסַר הָעֶבֶד לְרַבּוֹ, וּלְכָךְ יִהְיוּ לַכֹּהֲנִים הַבְּגָדִים הַחֲמוּדוֹת לָעֲבוֹדוֹת וְהַפְּחוּתִים לְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן. וְכָל זֶה לְפִי הַסְּבָרָא הַזּוֹ שֶׁכְּתָבָהּ הָרַב, אֲבָל יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שָׁם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא כ"ג) אוֹמֵר שֶׁאֵין הוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וְיֹאמַר "וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - בִּגְדֵי חוֹל. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּכָךְ הוּא שֶׁיְּצַוֶּה עָלָיו שֶׁלֹּא יְלַכְלֵךְ בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן אֲבָל יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי חוֹל:

ז **וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה** הוֹסִיפָה הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ כְּפִי פְּשׁוּטָהּ אַרְבַּע מִצְוֹת בַּמִּנְחָה, שֶׁתְּהֵא נֶאֱכֶלֶת מַצּוֹת (ויקרא ו':ט'), וְשֶׁתְּהֵא נֶאֱכֶלֶת בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד (שם), וְשֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן (ויקרא ו':י"א), וְשֶׁיְּקֻדַּשׁ כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶן (שם). וּכְפִי מִדְרָשׁוֹ דְּבָרִים הַרְבֵּה מְחֻדָּשִׁים בָּהּ, שֶׁאֲפִלּוּ מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְשֶׁיְּגִישׁ אוֹתָהּ לִפְנֵי ה' שֶׁהוּא קֶרֶן מַעֲרָבִית וְאֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא קֶרֶן דְּרוֹמִית, וְנִמְצָא שְׁטְעוּנָה הַגָּשָׁה לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית (זבחים סג), "וְהֵרִים מִמֶּנּוּ" - מִן הַמְּחֻבָּר, שֶׁלֹּא יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּשְׁנֵי כֵלִים (מנחות כד), וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ (שם יט), וְאָמַר "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" לְהַקִּישׁ כָּל הַמְּלָאכוֹת לָאֲפִיָּה, שֶׁאַף לִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ וְכָל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה שֶׁבָּהּ עוֹבֵר בְּלָאו וְלוֹקֶה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ (מנחות נה):

י **חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי** שֶׁאַף לְחֻלִּק אֵינָם רַשָּׁאִין אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנוֹת הָאִשִּׁים, וּמִכָּאן לָמַדְנוּ לְכָל הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא" (תורת כהנים פרק ג ב). וְלֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם, שֶׁאַף הַשִּׁירַיִם אֲסוּרִים בְּחִמּוּץ (מנחות נה), וְכַחֲטָאת וְכָאָשָׁם לְמֹד מַה חַטָּאת מִן חֻלִּין בַּיּוֹם וּבְיַד יְמָנִית אַף זוֹ מִן הַחֻלִּין בַּיּוֹם וּבְיַד יְמָנִית (תורת כהנים פ"ג ג). וְכָל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן - שֶׁאֲפִילּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין בַּמַּחְלֹקֶת (זבחים צח), וְהוֹסִיפָה בַּכֹּהֲנִים "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא ו':ט"ז), וְאָמַר הָרַב בַּמּוֹרֶה הַנִּבְלָכִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁכָּל כֹּהֵן מַקְרִיב קָרְבָּנוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְאִם יַקְרִיב מִנְחָה וְיֹאכְלֶנָּה הוּא בְּעַצְמוֹ

כְּאִלּוּ לֹא הִקְרִיב דָּבָר, כִּי מִנְחַת יָחִיד לֹא יַקְרִיב מִמֶּנָּה כִּי אִם הַלְּבוֹנָה וְהַקֹּמֶץ, וְלֹא דַּי מִעוּט זֶה הַקָּרְבָּן אֶלָּא שֶׁיֹּאכְלְנוּ וְיִדְמֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיב קָרְבָּן כְּלָל, וְלָכֵן יִשְׂרְפוּ אֶת כֻּלָּהּ׃

יח זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת הָיָה הַצִּוּוּי בְּסֵדֶר וַיִּקְרָא עוֹלָה וּמִנְחָה וְזֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, כִּי בַּתְּחִלָּה דִּבֵּר בְּקָרְבְּנוֹת הַנִּדָּבָה וְאַחֲרֵי כֵן בְּקָרְבְּנוֹת הַחוֹבָה עַל חֵטְא. אֲבָל בְּכָאן הָיָה הַבֵּאוּר לָעוֹלָה וְלַמִּנְחָה וְאח״כ בַּחַטָּאת וּבָאָשָׁם, כִּי רָצָה לְבָאֵר דִּינֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כִּי הַמִּשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּנְחָה (ויקרא ו׳:י׳) ״קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם״, וְאַחֲרֵי כֵן יָבֵאר דִּין קָדָשִׁים קַלִּים. וְהִנֵּה יְחַדֵּשׁ בְּפָרָשָׁה זוֹ דְּבָרִים רַבִּים, ״זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת״ - תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַחַטָּאוֹת, שֶׁאַף חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת דָּמָן טָעוּן כִּבּוּס, יָכוֹל אַף חַטַּאת הָעוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר ״זֹאת״. וְאָמַר ״בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי ה׳״ - שֶׁכָּל הַחַטָּאוֹת לֹא תְּהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בַּצָּפוֹן (שם מח), לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כֵּן בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא אֶלָּא בְּחַטַּאת נָשִׂיא (ד כד) וְיָחִיד (ד כט), וְכָאן נִתְרַבּוּ כֻּלָּן, חַטֹּאות הַצִּבּוּר וְחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת. עוֹד דָּרְשׁוּ (תורת כהנים פרשה ג ב) ״קֹדֶשׁ קָדָשִׁים״ - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בַּצָּפוֹן, לְפִי שֶׁבְּכָל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הִטְעִין צָפוֹן. ״הִיא״ - פְּרָט לְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר. וְעוֹד נָתַן עַתָּה בְּשַׂר הַחַטָּאוֹת לִבְנֵי אַהֲרֹן (ויקרא ו׳:כ״ב), וְצִוָּה שֶׁיֹּאכְלוּהָ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא ו׳:י״ט) הַזְּכָרִים מֵהֶן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, וְחִדֵּשׁ דִּינִין הַרְבֵּה בַּנִּבְלָעִים מִן הַחַטָּאת (ויקרא ו׳:כ׳-כ״א)׃

כ תְּכֻבַּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּדָּם הַנִּבְלָע בַּבֶּגֶד לַעֲשׂוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה קֹדֶם הַזָּיָה שֶׁלֹּא יֵצֵא חוּץ לַקְּלָעִים. וְאָמַר ״וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר״ וְאַף הוּא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הוּא נִשְׁבָּר וְהַחֲרָסִים נִבְלָעִין בִּמְקוֹמָם, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כְּלָל. וְכֵן הַמְּרִיקָה וְהַשְּׁטִיפָה בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הוּא, כִּי כָל הַכְּתוּבִים נִמְשָׁכִים אֶל ״מָקוֹם קָדוֹשׁ״ שֶׁהִזְכִּיר׃

כג וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ שֶׁאִם הִכְנִיס מִדָּם חַטָּאת הַחִיצוֹנָה לִפְנִים פְּסוּלָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ו׳:כ״ג). וּכְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ מַה שֶּׁאָמַר ״לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ״ אֵינוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁזּוֹ אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת שֶׁהֲרֵי נִפְסָלָה בַּהֲבָאָה זוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה הַפְּסוּל שֶׁלָּהּ הִיא נִשְׂרֶפֶת. אֲבָל אָמַר ״לְכַפֵּר״ שֶׁאִם הִכְנִיסָהּ לִפְנִים עַל דַּעַת לְכַפֵּר, שֶׁיִּזֶּה מִמֶּנָּה שָׁם כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת פְּנִימִית, אע״פ שֶׁלֹּא כִּפֵּר בָּהּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הִזָּה מִדָּמָהּ כְּלוּם, נִפְסָלָה מִשְּׁעַת כְּנִיסָה וְתִשָּׂרֵף. וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הִכְנִיסָהּ עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לְהַזּוֹת מִמֶּנָּה כְּלָל, שֶׁתְּהֵא כְּשֵׁרָה. וּכְדִבְרֵי ר׳ שִׁמְעוֹן (זבחים פב) אֵינָהּ פְּסוּלָה אֶלָּא אִם כֵּן כִּפֵּר בְּדָמָהּ, שֶׁעָשָׂה בָּהּ הַזָּאוֹת כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת פְּנִימִית, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב ״לְכַפֵּר״, לֹא שֶׁכִּפְּרָה אֶלָּא שֶׁהוּא הֵבִיא מִדָּמָהּ לְכַפֵּר בָּהּ וְכִפֵּר בְּכִפֵּי מַחְשַׁבְתּוֹ. וּפֵרוּשׁ ״לִפְנִים״ שֶׁהִכְנִיס הַדָּם לַהֵיכָל. וְכֵן אִם הִכְנִיס מִדַּם פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וְהֶעְלִם דָּבָר וּשְׂעִירֵי ע״ז לִפְנֵי וְלִפְנִים, שֶׁכֻּלָּן לִפְנִים מִמְּקוֹמָן הִכְנִיסָן וּפְסוּלִין. וְאָמַר ״מִדָּמָהּ״ שֶׁאֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמָהּ פּוֹסֵל, שֶׁאִם קִבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וְהִכְנִיס אֶחָד מֵהֶן לִפְנִים פְּסוּלָה (שם). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁצִּוָּה כְּבָר בִּשְׁרָפָתָן וּבָא כָּאן לִתֵּן לֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, כִּי הַפָּרָשָׁה לְהַשְׁלִים דִּינֵי הַחַטָּאוֹת. וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַ׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח ח) וּבִזְבָחִים (שם)׃

פרק ז

ח וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ הַדִּין הַזֶּה נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים, וְאָמַר הַכָּתוּב עוֹלָה וְהוּא הַדִּין לְחַטָּאת וְאָשָׁם הַנִּזְקָרִים לְמַעְלָה, וְאֵין זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים כֵּן, וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַכָּתוּב מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים בְּאֶמְצַע הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיְּדַבֵּר בַּשְּׁלָמִים. וּמִדָּרְשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ב), אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר הִקְרִיב״, אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״עוֹלָה״, מַה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר הִקְרִיב״, אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״עוֹלָה״, מַה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן בְּחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵם מַתְּנוֹת הַכְּהֻנָּה וְהַכֹּהֲנִים זוֹכִים בַּבָּשָׂר וְזוֹכִים בָּעוֹר, אֲבָל בְּעוֹלָה הֻצְרַךְ לוֹמַר שֶׁיִּזְכּוּ בָעוֹר, וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שֶׁאָמַר, כָּל עַצְמְנוּ לֹא הֻצְרַכְנוּ אֶלָּא לְעוֹר הָעוֹלָה שֶׁבְּכָל מָקוֹם הָעוֹר מְהֻלָּךְ אַחַר הַבָּשָׂר, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ד) וּבִזְבָחִים (קג)׃

ט וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יָדוּעַ בָּזֶה, שֶׁיְּצַוֶּה בְּנוֹדֶר אַחַת מִשָּׁלֹשׁ מִנָּחוֹת, מַאֲפֵה תַּנּוּר וְהַמַּרְחֶשֶׁת וְהַמַּחֲבַת, שֶׁיִּהְיֶה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָם לְבַדּוֹ, וְיֹאמַר בְּכָל שְׁאָר הַמְּנָחוֹת, כְּגוֹן הַנּוֹדֵר מִנְחָה סְתָם שֶׁהוּא מֵבִיא סֹלֶת וּבְמִנְחַת הַבְּכּוּרִים שֶׁהֵן בְּלוּלוֹת וּבְמִנְחַת חוֹטֵא וְסוֹטָה שֶׁהֵן חֲרֵבוֹת, שֶׁיִּהְיוּ מִתְחַלְּקוֹת לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר לְכָל בֵּית אָב שֶׁלָּהֶם. וּפֵרוּשׁ ״וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה״ מִנְחָה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא סֹלֶת בְּלוּלָה אוֹ חֲרֵבָה, לֹא מֵאֵלֶּה הַנִּזְקָרוֹת. וְיִהְיֶה טַעַם הַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁטָּרַח הַכֹּהֵן בְּאַפְיָתָן וְרָאוּי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (מנחות עג) לֹא רָצוּ בְּכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר ״וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה״, שֶׁכָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם יִכְלֹל זֶה, שֶׁהֵם כֻּלָּם בְּלוּלוֹת אוֹ חֲרֵבוֹת, וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁפֵּרוּשׁ ״לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ״ - לַכֹּהֲנִים הַטְּהוֹרִים הַנִּמְצָאִים שָׁם. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא ז׳:ח׳) ״וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ״ וְ״הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה״ (ויקרא ז׳:ז׳) כֻּלָּם לֹא בָּאוּ אֶלָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ לַבְּעָלִים, אֲבָל יִהְיוּ בִּשְׂכַר הַהַקְרָבָה לַכֹּהֲנִים הַטְּהוֹרִים הַנִּמְצָאִים שָׁם, שֶׁכֻּלָּם הֵם מַקְרִיבִים בַּיָּד אוֹ בְּצִוּוּי, כִּי הַיָּחִיד מֵהֶם אוֹ הַשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה הַמַּקְרִיבִים בְּרֹאשׁ כֻּלָּם הֵם עוֹשִׂים וּבִשְׁלִיחוּתָם, וְכֻלָּם עוֹמְדִים עַל הַקָּרְבָּן, כְּחֶלֶק הַיֶּרֶד בַּמִּלְחָמָה וּכְחֶלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ. וְאַחַר שֶׁאָמַר שֶׁיִּהְיוּ לַכֹּהֲנִים בִּשְׂכַר עֲבוֹדָתָם חָזַר וּבֵאֵר ״וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה״ שֶׁהוּא כְּלַל הַמְּנָחוֹת, וַיַּחֲזֹר לְ״כָל בְּנֵי אַהֲרֹן״ הַמַּקְרִיבִים הַנִּזְקָרִים, ״תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו״, כְּלוֹמַר

לְבֵית אָב הַטְּהוֹרִים מֵהֶם שֶׁכֻּלָּם הֵם הַמַּקְרִיבִים הַנִּזְקָרִים. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב לַמְּנָחוֹת בִּשְׁמוֹתָם, מַאֲפֶה תַּנּוּר וּמַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת, וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְכָלַל לוֹמַר ״אִישׁ כְּאָחִיו״, שֶׁלֹּא יְהֵא לָזֶה אֶלָּא מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לָזֶה, וַאֲפִלּוּ מִנְחַת הַסֹּלֶת בָּהּ יַחְלוֹקוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב כִּי הַדִּין הַזֶּה בַּמְּנָחוֹת וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁדָּמֵיהֶן מְרֻבִּין, וְהַקְּבָלָה תַּכְרִיעַ. וְתַקָּנַת הַכֹּהֲנִים הִיא וּשְׁלוֹם הַבַּיִת. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ, וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה, וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה כֵּן, וּלְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

יב **וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה** פֵּרְשׁוּ בּוֹ עִם זֶבַח הַתּוֹדָה, וְכֵן ״עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ״ - עִמָּהֶן. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא ״עַל״ כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁיּוֹסִיף עַל הַזֶּבַח לֶחֶם, וְכֵן ״עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ״ - שֶׁיָּבִיא חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ וַעֲלֵיהֶם יוֹסִיף לְהָבִיא קָרְבָּנוֹ, שֶׁהוּא לֶחֶם הַמַּצָּה הַנִּזְקָר, וְהַכֹּל יָבִיא עַל הַזֶּבַח. וְעָשָׂה עִקָּר לֶחֶם הֶחָמֵץ וּשְׁאָר הַלֶּחֶם עָלָיו, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְרֻבֶּה כְּנֶגֶד כָּל שְׁאָר הַמִּינִין. וְשָׁנָה הַכָּתוּב לוֹמַר ״עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו״ לְמָה שֶׁדָּרְשׁוּ בּוֹ (מנחות עח), שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט הַזֶּבַח וְשֶׁיִּשָּׁחֵט עָלָיו, כְּלוֹמַר עַל מְנָת שֶׁיִּקְדַּשׁ הַלֶּחֶם עִמָּהּ. וְכָתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ז׳:י״ב) ״וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה״ אַרְבַּעַת מִינֵי לֶחֶם, חַלּוֹת וּרְקִיקִים וּרְבוּכָה שְׁלֹשֶׁת מִינֵי מַצָּה, וּכְתִיב ״עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ״, וְכָל מִין וָמִין עֶשֶׂר חַלּוֹת, כָּךְ מִפֹּרָשׁ בְּמְנָחוֹת (עז), וְשִׁעוּרָן חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְבָּרִיּוֹת, עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן. וְלֹא הִזְכִּיר הָרַב בְּעֶשְׂרִים עֶשְׂרוֹנוֹת הַלָּלוּ שֶׁמֵּהֶן עֲשָׂרָה לְחָמֵץ עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה שָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, דָּרְשׁוּ כֵּן (שם עז) מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, ״עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ״ כְּנֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה, נִמְצְאוּ עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן עֲשָׂרָה לְחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה, עֲשָׂרָה לְחָמֵץ עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, עֲשָׂרָה לְמַצָּה שָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים חַלּוֹת:

יד **וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן** חַלָּה אַחַת שְׁלֵמָה, נִמְצָא נוֹטֵל תְּרוּמָה אַרְבַּע חַלּוֹת. וַאֲנִי תָּמַהּ, כְּשֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב מִלְּאוֹ הַשְּׁאוֹר ״קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ״ (ויקרא ב׳:י״ב), לָמָּה לֹא אָמַר גַּם כֵּן ״וְקָרְבַּן תּוֹדָה״. וְזוֹ אֵינָהּ שְׁאֵלָה, כִּי הַכָּתוּב אָמַר ״וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ״, וְלֶחֶם הַתּוֹדָה אֵין מִמֶּנּוּ לַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טָעוּן תְּנוּפָה. וְאע״פ שֶׁאָמְרוּ (מנחות נז) בְּלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בְּחִמּוּצוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַלְּבוֹנָה שֶׁעָלָיו שֶׁהִיא לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַה׳, אֲבָל לֶחֶם הַתּוֹדָה אֵין מִמֶּנּוּ לַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם. וְאוּלַי לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְשִׁיּוּר הַהוּא אֶלָּא בַּעֲבוּר הַדֹּבֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּבִּכּוּרִים שֶׁיָּבֹאוּ מִן הַדֹּבֶשׁ, וְכָלַל הַשְּׁאוֹר עִמּוֹ, וְאָמַר בִּשְׁנֵיהֶם ״קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם״, אֲבָל בַּשְּׁאוֹר הַמְפֹרָשׁ בְּמִקוֹמוֹ אֵין צֹרֶךְ לְפָרֵט אוֹתוֹ, כִּי לֹא יַתְּנָה הַכָּתוּב בִּ״מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת״ (שמות לא יד) חוּץ מֵעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְ״עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ״ (ויקרא י״ח:ט״ז) חוּץ מִן הַיְבָמָה:

טו **וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו** יֵשׁ כָּאן רִבּוּיִין הַרְבֵּה, לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וְאֵיל נָזִיר וַחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ז׳:ט״ו). וְאֵין זֶה נָכוֹן שֶׁחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר נֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד כִּשְׁאָר שְׁלָמִים, וְכֵן שָׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (פסחים ע״א), ״אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן״ (דברים טז ד) בַּחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, שֶׁכְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם) ״בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר״ הֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר. וְרַשִׁ״י עַצְמוֹ כָּתַב זֶה בְּסֵדֶר רְאֵה אָנֹכִי (שם). אֲבָל בְּכָאן סָבַר הָרַב כְּדִבְרֵי בֶּן תֵּימָא (פסחים ע), דְּאָמַר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהִיא בָּאָה עִם הַפֶּסַח הֲרֵי הִיא כַּפֶּסַח וְנֶאֱכֶלֶת לְיוֹם וְלַיְלָה, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא צָלִי עַד חֲצוֹת וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֲבָל לְדִבְרֵי בֶּן תֵּימָא אֵינָהּ בָּאָה בְּרִבּוּיִין הַלָּלוּ, אֶלָּא שֶׁהִיא כַּפֶּסַח לְכָל דָּבָר, וְאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַצֹּאן וְזָכָר וּבֶן שָׁנָה, מִדִּכְתִיב (שמות לד כה) ״וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח״ וְכוֹ׳ כִּדְאִיתָא הָתָם. אֲבָל כָּתַב הָרַב זֶה מִבָּרִיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יב א), דְּקָתָנֵי ״וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל״, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, אֵין לִי אֶלָּא תּוֹדָה, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלֶּחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר ״קָרְבָּנוֹ״, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַוְּלָדוֹת וְאֶת הַתְּמוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, אֵין לִי אֶלָּא תּוֹדָה, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלֶּחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר ״קָרְבָּנוֹ״, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַוְּלָדוֹת וְאֶת הַתְּמוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּבְשַׂר״, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״זֶבַח״, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שְׁלָמָיו״, זוֹ הִיא הַבְּרִיְתָא הַזּוֹ, וּפֵרֵשׁ הָרַב בִּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח שֶׁהִיא חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהִיא בָּאָה עִם הַפֶּסַח. וְכֵן מָצָאתִי בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה (צו), שֶׁפֵּרֵשׁ בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת בִּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח, וְכָתַב לְשׁוֹן אַחֵר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְזוֹ שָׁמַעְתִּי. וְסָמַךְ הָרַב בְּכָאן עַל שְׁמוּעָתוֹ. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא שְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח הֵינוּ מוֹתַר הַפֶּסַח, כְּגוֹן תְּמוּרָתוֹ וּפֶסַח שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו בְּאַחֵר, דִּכְיָן שֶׁמִּתְחִלָּתוֹ אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה אַף סוֹפוֹ כֵּן, אֲבָל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר נֶאֱכֶלֶת הִיא לִשְׁנֵי יָמִים כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא גּוּפָהּ, דְּקָתָנֵי סוֹפָהּ (הל׳ ו), ״וּמִמָּחֳרָת״ הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחֲגִיגָה שֶׁבָּאָה בִּזְמַנָּהּ וְכוֹ׳, אֲרַבֶּה אֶת הַחֲגִיגָה שֶׁבָּאָה בִּזְמַנָּהּ, מִנַּיִן לַחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח וְכוֹ׳:

טז **וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל** וָא״ו יִתֵּרָה הִיא זוֹ וְיֵשׁ כָּמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, כְּגוֹן ״וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה״ (בראשית לו כד), וְכֵן ״תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס״ (דניאל ח יג), לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ז׳:ט״ז). וְכֵן פֵּרֵשׁ ר״א. וּלְפִי דַּעְתִּי עִנְיַן הַכָּתוּב הַזֶּה בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר ״בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת״ וְהָיָה בַּמַּשְׁמָע שֶׁתִּהְיֶה מִצְוָה שֶׁיֵּאָכֵל בִּשְׁנֵי יָמִים, יֵאָכֵל מִקְצָתוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְיִנִּיחַ מִקְצָתוֹ לְמָחָר, וּלְפִיכָךְ חָזַר לְבָאֵר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בָּרִאשׁוֹן יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, לֹא שֶׁיַּשְׁאִיר מִמֶּנּוּ בְּכָנָה, וְלֹא שֶׁיְּהֵא רַשַּׁאי לְהַנִּיחַ כֻּלּוֹ לְיוֹם הַמָּחֳרָת, אֲבָל מִצְוָה שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בָּרִאשׁוֹן וְהַנּוֹתָר בְּמִקְרֶה יֵאָכֵל בַּמָּחֳרָת הַנִּזְקָר.

וְהָעִנְיָן הַזֶּה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ לְמִדְרָשׁוֹתָם, אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יב יא יב), "בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ יֵאָכֵל" מִצְוָה לְהֵאָכֵל מִמֶּנּוּ יוֹם רִאשׁוֹן, יָכוֹל כָּלוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִמֶּחֳרָת", יָכוֹל מִצְוָה לְאָכְלוֹ בִּשְׁנֵי יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנּוֹתָר", אִם הוֹתִיר הוֹתִיר, אִי "וְהַנּוֹתָר" יָכוֹל אִם הוֹתִיר כָּלוּ לִשְׁנֵי יָמִים יִהְיֶה פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "יֵאָכֵל", אֲפִלּוּ כָּלוּ. וְאִם תַּעֲשֶׂה הַוָּא"ו יְתֵרָה גַּם כֵּן יִתְפָּרֵשׁ וּמִמָּחֳרָת הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל, לֹא שֶׁיּוֹתִיר לְמָחָר. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה הָיְתָה הַוָּא"ו בְּ"תֹּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס" יְתֵרָה אֶצֶל רַשׁ"י, כִּי עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁיִּשָּׁאֵל עַד מָתַי תֹּת הַפֶּשַׁע שׁוֹמֵם וְעַד מָתַי קֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס:

יז **וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** אֵין עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹתָר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִשְׂרָף, וְיֵאָכֵל בַּלַּיְלָה, שֶׁכְּבָר לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים נו) מִן הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ (ויקרא י"ט:ו') "וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף", שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר מִשְּׁנֵי יָמִים כְּלָל טָעוּן שְׂרֵפָה, אֲבָל "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" אֵינוֹ דָּבֵק עִם "וְהַנּוֹתָר", אֲבָל הוּא דָּבוּק עִם "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", יֹאמַר כִּי הַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח שֶׁלֹּא נֶאֱכַל בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ וּמִמָּחֳרָת יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּבֹּקֶר. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (זבחים נה), נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, כִּי בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי אֵינוֹ נֶאֱכָל וְלֹא נִשְׂרָף, כִּי הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִשְׂרֹפַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים הַלָּלוּ שֶׁתִּהְיֶה בַּיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהַקְרֵבַת הַכְּשֵׁרִים בַּיּוֹם:

כא **אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה** אָחַז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה וְהִזְכִּיר קְצָת הַטְּמֵאִים וְהוּא הַדִּין לְכֻלָּן, כִּי אַף בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה אִם נָגַע בָּהּ וְאָכַל קָדָשִׁים חַיָּב הַכָּרֵת הַזֶּה. וְעִנְיַן הַכְּרִיתוּת אֲבָאֵר אוֹתוֹ בְּפָרָשַׁת עֲרָיוֹת (רמב"ן על ויקרא י"ח:כ"ט) בע"ה:

כה **כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה** לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא עַצְמָהּ קָרְבָּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַחֵלִין, כִּי הַכָּתוּב כְּבָר אָסַר בְּסֵדֶר וַיִּקְרָא (ויקרא ג׳:י"ז) סְתָם כָּל חֵלֶב, וְאֵין שָׁם תְּנַאי וְשִׁיּוּר, וְגַם כָּאן אָסַר תְּחִלָּה כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז וְאָסַר חֵלֶב הַנְּבֵלָה וְהַטְּרֵפָה בְּאִסּוּר הַחֵלֶב (ויקרא ז׳:כ"ד), וְאֵינָן קָרְבָּנוֹת לַשֵּׁם. וְעוֹד שֶׁאָמַר שָׁם (ויקרא ג׳:י"ז) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", וְלֹא יִמָּצֵא בְּכָל עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", וּבְמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה אָמַר (במדבר יח ח) "לְחָק עוֹלָם" פְּעָמִים רַבּוֹת וְלֹא הִזְכִּיר "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַקָּרְבָּנוֹת חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ רַק בַּמִּשְׁכָּן וּבַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. וְאַל יַעֲוֵר עֵינֶיךָ הַמִּשְׁתַּבֵּשׁ בַּפָּסוּק "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג:י"ד) כִּי הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם (ערלה פ"ג מ"ט), כִּי אָמַר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נֹאכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לְעוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם שֶׁנָּבִיא הַקָּרְבָּן בְּבֵית הַבְּחִירָה, וְאִם אֵין קָרְבָּן לֹא יֵאָסֵר מִכָּאן וְאֵילָךְ, כִּי לֹא אָמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם", אֲבָל הָאִסּוּר הוּא עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בִּלְבַד, אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁתָּבִיאוּ הַקָּרְבָּן כְּשֶׁתּוּכְלוּ לְהָבִיא אוֹתוֹ, וְהוּא טַעַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַקָּרְבָּן מִנְחָה חֲדָשָׁה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה "הַיּוֹם" נִמְשָׁךְ, עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד יוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם. וְהָרְאָיָה הַגְּמוּרָה שֶׁפֵּרוּשׁ "מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה" מִן הַמִּין הַקָּרֵב, כִּי כֵן נֶאֱמַר בָּעֲרָכִין (ויקרא כ"ז:ט') "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", וּפֵרוּשׁוֹ בְּהֵמָה שֶׁמִּקְרִיבִין מִמִּינָהּ קָרְבָּן לַה', וְכָךְ "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'" (שם פסוק יא) יֹאמַר בְּפֵרוּשׁ מִן הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִמִּינָהּ, וְאֵין הֶפְרֵשׁ וְשׁוּם חִלּוּק בֵּין שֶׁמַּזְכִּיר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ" וּבֵין שֶׁיֹּאמַר בִּלְשׁוֹן יָחִיד "אֲשֶׁר יַקְרִיב" כִּי פֵּרוּשׁוֹ אֲשֶׁר יַקְרִיב אָדָם מִמֶּנָּה. וְכֵן אָמַר (ויקרא י"א:ל"ט) "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה", הַמִּין הַנֶּאֱכָל, לֹא שֶׁהִיא עַצְמָהּ תֵּאָכֵל. וּלְפִי שֶׁאָסַר כָּל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יָבִיא הַקָּרְבָּן מִמִּינָהּ, לֹא מִן הַמִּין שֶׁלֹּא יִתְקָרֵב, וְשָׁמָּא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לוֹמַר כִּי הַנְּבֵלָה וְהַטְּרֵפָה יֵחָשְׁבוּ כְּמִין שֶׁלֹּא יִתְקָרֵב מִמֶּנּוּ, הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז׳:כ"ד) "וְאָכוֹל לֹא תֹאכֵלוּ", שֶׁיִּהְיוּ בְּכָרֵת כִּשְׁאָר כָּל חֵלֶב, כִּי כָל הַמִּין הַקָּרֵב יֶאֱסַר וַאֲפִילּוּ הַנִּבְלוֹת וְהַטְּרֵפוֹת מִמֶּנּוּ. וְאָמַר "יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה" לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ טַמְאַת נְבֵלוֹת, כִּי יֹאמַר בַּנְּבֵלוֹת "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (שם פסוק ח), וּבַחֵלֶב שֶׁלָּהֶן יֹאמַר שֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ וְיַעֲשׂוּ מִמֶּנּוּ כָּל מְלָאכָה. וְאִם הָיָה אִסּוּר הַחֵלֶב בַּקָּרְבָּנוֹת בִּלְבַד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר בּוֹ "כָּל חֵלֶב לֹא תֹאכֵלוּ" שָׁם בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ג יז), וּכְבָר צִוָּה שֶׁיֵּעָלֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וְאֵיךְ נֹאכַל אִשֵּׁה ה', וְלָמָּה לֹא הִזְהִיר גַּם בְּיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּבִשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת מִן הַקָּרְבָּנוֹת, וְעוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר (ויקרא ז׳:כ"ג) שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יָבִיא קָרְבָּן אֶלָּא מֵהֶן. וּמִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין (דברים טו כג) "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל" וְלֹא הִזְכִּיר הַחֵלֶב, יַגִּיעֵנִי הַמָּקוֹם לְמְקוֹמוֹ וַאֲפָרְשֵׁנּוּ:

ל **אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה** הַנִּרְאֶה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ פְּשָׁט שֶׁהֶחָזֶה הוּא מוּנָּף עִם הַחֲלָבִים וְלֹא הַשּׁוֹק, וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא ט׳:כ"א) "וְאֶת הֶחָזֹת וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה" כִּי אַחֲרֵי כֵן יַחְזֹר וְיניפֵם בִּפְנֵי עַצְמָם. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (מנחות סב) שֶׁהָיָה נוֹתֵן הַחֲלָבִים עַל יַד הַבָּעָלִים וְחָזֶה וְשׁוֹק לְמַעְלָה מֵהֶן. וּלְדַעְתָּם הִזְכִּיר תְּנוּפָה בֶּחָזֶה לְבַדּוֹ לְדָרֹשׁ מַה שֶּׁאָמְרוּ (תורת כהנים פרק טז ב), נִטְמְאוּ וְנִשְׂתַּיֵּר אֶחָד מֵהֶם מְנַיִן שֶׁהוּא טָעוּן תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חָזֶה לְהָנִיף אוֹתוֹ":

לו **לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם** שִׁעוּרוֹ, אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אוֹתָם לָתֵת לָהֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם. וּפֵרוּשׁ "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ" בְּעֵת הַמְּשִׁיחָה, וְכֵן "בְּיוֹם הַקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן" (ויקרא ז׳:ל"ה), בָּעֵת הַהִיא כַּאֲשֶׁר הִבְדִּילָם. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ז׳:ל"ו) כִּי "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ" - מִיּוֹם מָשְׁחוֹ,

וְכֵן ״הַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלָּחֶם״ (ויקרא ח׳:ל״ב):

לח **אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי** עַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים בהר פרשה א א) כִּי כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּהַר סִינַי כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְנִשְׁנוּ מֵהֶן בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְהִנֵּה מִצְוֹת וַיִּקְרָא שְׁנוּיוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שִׁעוּרוֹ אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי וּבְיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לַה׳, כִּי צִוָּה בַּמִּלּוּאִים בְּהַר סִינַי וְכֵן בְּעוֹלָה וְחַטָּאת, וְצִוָּה בְּמִנְחָה וְאָשָׁם וּבְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְיִתָּכֵן כִּי טַעַם ״בְּהַר סִינַי״ בַּמָּקוֹם הַזֶּה - לְפְנֵי הַר סִינַי, וְהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְכֵן ״עֹלַת תָּמִיד הָעֲשָׂיָה בְּהַר סִינַי״ (במדבר כח ו), כִּי אֵינֶנּוּ בָּהָר מַמָּשׁ, כִּי עוֹלַת תָּמִיד לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ רַק בְּאֹהֶל מוֹעֵד, דִּכְתִיב ״וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ״ וְגוֹ׳ (שמות כט לח), וְכֵן ״וַיִּסְעוּ מֵהַר ה׳״ (במדבר י לג), וְכֵן ״רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה״ (דברים א ו), וְהַטַּעַם בְּכָל אֵלֶּה כִּי יִשְׂרָאֵל חָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי בִּקָּרוֹב לוֹ, דִּכְתִיב (שמות יט ב) ״וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר״, וְשָׁם עָמְדוּ עַד נָסְעָם מִשָּׁם לְמִדְבַּר פָּארָן, וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹהֶל מוֹעֵד וְהֻקִימוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי הָהָר בְּמִזְרָחוֹ, וְשָׁם הִתְחִילוּ בְּעוֹלַת הַתָּמִיד, וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית נִצְטַוּוּ עַל הַדְּגָלִים, וְהֶעֱמִידוּ הָאֹהֶל בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת בְּנָסְעָם. וּלְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה וּלְכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁצִּוָּה הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צַוּתוֹ בְּמִדְבַּר סִינַי, יַגִּיד כִּי הָיָה בְּהַר סִינַי וּבְמִדְבַּר סִינַי, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהָר מַמָּשׁ בְּמָקוֹם הַכָּבוֹד שָׁם דִּבֵּר עִמּוֹ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְלֹא בְּמִדְבַּר סִינַי אַחֲרֵי שֶׁנָּסְעוּ מִלִּפְנֵי הָהָר, אֲבָל הָיָה בְּמִדְבַּר סִינַי מִלִּפְנֵי הָהָר בְּתִחּוּמוֹ וְקָרוֹב לוֹ, וְשָׁם אֹהֶל מוֹעֵד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּתְחִלַּת הָעִנְיָן (ויקרא א׳:א׳) ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, הוֹדִיעַ אוֹתָנוּ עַתָּה מְקוֹם אֹהֶל מוֹעֵד:

פרק ח

ב **קַח אֶת אַהֲרֹן** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֶמְרָה שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁאֵין מֵקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ח׳:ב׳). וְלָמָּה נַהֲפֹךְ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וְעוֹד כִּי צִוָּה בְּפָרָשַׁת בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן (שמות מ) בְּכָל הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן וּבִלְבִישַׁת אַהֲרֹן וּבָנָיו וּבִמְשִׁיחַת כֹּלָם, וְסִפֵּר שָׁם מַעֲשֶׂה מֹשֶׁה בְּעִנְיַן הַהֲקָמָה, וְלֹא הִזְכִּיר בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו דָּבָר עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה, וְאֵיךְ הִפְרִישׁ עִנְיָן אֶחָד בִּשְׁתֵּי פָּרָשִׁיוֹת וְאֹחֶר הַמֻּקְדָּם. אֲבָל הַנָּכוֹן שֶׁנֹּאמַר כִּי נִצְטַוָּה בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן בְּכ״ג בַּאֲדָר וְהֻקִים אוֹתוֹ, וְכַאֲשֶׁר עָמַד הַמִּשְׁכָּן עַל מַעֲמָדוֹ מִיָּד קָרָא לוֹ הש״י שֶׁהוּא יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים וְצִוָּה אוֹתוֹ עַל מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת כָּל הַפָּרָשִׁיוֹת הָאֵלֶּה שֶׁמִּתְחִלַּת וַיִּקְרָא עַד כָּאן, כִּי רָצָה לְלַמְּדוֹ מַעֲשֶׂה כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וּמִשְׁפְּטֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶם כְּלָל, כִּי יֵשׁ בְּקָרְבָּנוֹת הַמִּלּוּאִים חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים וְלֹא יְוִדְּעוּ כָּל דִּינֵיהֶם רַק מִן הַפָּרָשִׁיוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהֻקְדִּים לוֹ, וְאַחַר כֵּן אָמַר לוֹ ״קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ״, לְזָרֵז אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בַּמֶּה שֶׁאָמַר לוֹ מִתְּחִלָּה (שמות כט א) ״וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי״ וְגוֹ׳, וְהוֹסִיף לוֹ בְּכָאן (ויקרא ח׳:ג׳) ״וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״, שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּמַעֲמַד כֻּלָּם שֶׁיִּדְעוּ שֶׁהש״י בָּחַר בְּאַהֲרֹן וּבְזַרְעוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה בִּמְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן קֹדֶם לְמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ הקב״ה וְהִטְבִּיחוֹ שֶׁיִּשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם יָדַע מֵעַצְמוֹ שֶׁמִּצְוַת הַמִּשְׁכָּן בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, וְצִוָּה לְיִשְׂרָאֵל עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל (שם לה א), וְאַחֲרֵי שֶׁהִשְׁלִימוּ הַמְּלָאכָה נֶאֱמַר לוֹ פָּרָשַׁת ״בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד״ (שם מ ב), וְשָׁם נֶאֱמַר לוֹ ״וְהִקְרַבְתָּ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו״ וְגוֹ׳ (שם פסוק יב), וְהִנֵּה יָדַע שֶׁגַּם אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּמַעֲלָתָם וּבְחִבָּתָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְעַכְשָׁו חָזַר וְזֵרְזוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל מִלּוּאִים וּבְשִׁעַת מַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה כָּל הַפָּרָשִׁיוֹת כְּסִדְרָן, אֶלָּא שֶׁהֻקְדִּים ״וַיְכַס הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד״ (שם פסוק לד) שֶׁהוּא בְּיוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (בת״כ ריש שמיני) לְסַדֵּר כָּל עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הַמִּשְׁכָּן, כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים בְּכָל מָקוֹם לְהַשְׁלִים עִנְיָן אֲשֶׁר הִתְחִיל בּוֹ:

ו **וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם** הַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁסִּפֵּר הַכָּתוּב כִּי לְכֻלָּם רָחַץ אֲבָל לֹא הָיְתָה רְחִיצָתָם כְּאַחַת, אֲבָל רָחַץ אַהֲרֹן וְהִלְבִּישׁוֹ בִּגְדָיו וּמְשָׁחוֹ וְאַחֲרֵי כֵן רָחַץ בָּנָיו וַיַּלְבִּשֵׁם:

ז **וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט** זֶה הָיָה הַסֵּדֶר שֶׁעָשָׂה בּוֹ מֹשֶׁה, אֲבָל בַּצַּוָּאָה אָמַר (שמות כט ה) ״וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן אֶת הַכֻּתֹּנֶת וְאֶת מְעִיל הָאֵפֹד״, כִּי רָצָה לִכְלֹל אֶת הָאַבְנֵט בְּכֻלָּם בְּצַוָּאָה אַחַת, וְאָמַר (שם פסוק ט) ״וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו״, וְהִנֵּה הִלְבִּישׁוֹ הַכֻּתֹּנֶת עִם הָאַבְנֵט וְאַחַר כֵּן הַמְּעִיל וְהָאֵפוֹד כַּסֵּדֶר הָאָמוּר שָׁם. וְהִקְדִּים בְּכָאן ״וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד״ קֹדֶם שֶׁיָּשִׂים עָלָיו הַחֹשֶׁן, כִּי מֹשֶׁה יָדַע בְּדֶרֶךְ הַלְּבִישָׁה כִּי לְעוֹלָם תֵּכֶף לִלְבִישַׁת הַבֶּגֶד יַחְגֹּר אוֹתוֹ בַּחֲגוֹרָה הָעֲשׂוּיָה לוֹ בָּאַבְנֵט תֵּכֶף לַכֻּתֹּנֶת וּבַחֹשֶׁב תֵּכֶף לָאֵפוֹד, וְאֵין רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה לְבִישַׁת הָאֵפוֹד בְּהַפְסָקוֹת, אֲבָל שָׁם נֶאֱמַר ״וְאֶת הָאֵפֹד וְאֶת הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד״ לְפִי שֶׁקִּצֵּר שָׁם בְּעִנְיַן הַחֹשֶׁן וְלֹא אָמַר שֶׁיִּתֵּן אוֹתוֹ בָּאֵפוֹד וְלֹא שֶׁיָּשִׂים שָׁם הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים, שֶׁכְּבָר צִוָּה כָּל זֶה בְּמַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן (שם כח):

י **וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיְצַק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן** גַּם זֶה עָשָׂה מֹשֶׁה בְּסֵדֶר נָכוֹן, כִּי כֵן נִצְטַוָּה בְּמַעֲשֵׂה הַשֶּׁמֶן (שמות ל כו ל) ״וּמָשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת אֹהֶל וְגוֹ׳ וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תִּמְשָׁח״, עַל כֵּן לֹא רָצָה לְמָשֹׁחַ הַמִּשְׁכָּן עַד שֶׁהִלְבִּישׁ אַהֲרֹן וּמָשַׁח אוֹתָם כְּאֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּקְרִיב

כְּמִזְמַן לָבֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ לַעֲבֹד. וְהָיָה דַי בְּאַהֲרֹן שֶׁהוּא קָדוֹשׁ ה׳, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בְּמִצְוַת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן (שם מ ט) ״וּמָשַׁחְתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ״ וְאח״כ ״וְהִקְרַבְתָּ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו וְגוֹ׳ וְרָחַצְתָּ אֹתָם וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן״ (שם פסוקים יב יג), כִּי שָׁם הִסְדִּיר כָּל הַנַּעֲשֶׂה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּאַחַת:

יא וַיִּז מִמָּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ח׳:י״א) וְלֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן נִצְטַוָּה בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ. וְאֶפְשָׁר כִּי מַה שֶּׁאָמַר בַּמִּזְבֵּחַ (שם פסוק י׳) ״וְקִדַּשְׁתָּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים״, שֶׁיּוֹסִיף עָלָיו הַקְדּוּשׁ הַזֶּה בַּהַזָּאוֹת, וְאֵינוֹ בִּמְשִׁיחָה בִּלְבַד כִּי ״וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים״ שֶׁיּוֹסִיף אֵלָיו קְדוּשׁ יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַנִּמְשָׁחִים בַּמִּשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו, וְעָשָׂה לוֹ קִדּוּשׁ כַּקִּדּוּשׁ אֲשֶׁר נִצְטַוָּה לַעֲשׂוֹת בַּמַּקְרִיבִים, שֶׁאָמַר (שם כט כא) ״וְהִזֵּיתָ עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּגָדָיו״, כִּי אֵין הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא כְּלִי לַקָּרְבָּנוֹת פָּחוֹת מִכְּלֵי הַמַּקְרִיבִים, וְקַל וָחֹמֶר הַדָּבָר, וְכֵן נֶאֱמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (ויקרא ט״ז:י״ט) ״וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁכָּל קִדּוּשׁ הַמִּזְבֵּחַ בַּהַזָּאוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן בַּתְּחִלָּה שֶׁצָּרִיךְ קִדּוּשׁ מִטֻּמְאָה וְזָרוּת. וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָאן מְשִׁיחַת בָּנָיו כִּי בְיָדוּעַ שֶׁעָשָׂה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לַאֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה (שמות מ טו) ״וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת אֲבִיהֶם״, וְכָלַל זֶה בַּמֶּה שֶׁאָמַר בַּבָּנִים (ויקרא ח׳:י״ג) ״כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה״. וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי כִּי לֹא הָיְתָה מְשִׁיחַת הַבָּנִים בִּיצִיקַת שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁם, כִּי לֹא נֶאֱמַר זֶה אֶלָּא בְּאַהֲרֹן, ״וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן״ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ״ (שמות כט ז), וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם מְשִׁיחַת הַבָּנִים כְּלָל, שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּיצִיקָה כָּמוֹהוּ. וְיִתָּכֵן שֶׁלֹּא הָיְתָה בַּבָּנִים מְשִׁיחָה זוּלָתִי הַהַזָּאוֹת שֶׁהֵזָּה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל בָּנָיו וְעַל בִּגְדֵיהֶם, וְכֵן תִּרְאֶה בְּפָרָשַׁת ״וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם״ (שם פסוק א), שֶׁצִּוָּה לְמֹשֶׁה הָאָב ״וְלָקַחְתָּ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ״, וְלֹא צִוָּה לְמֹשֶׁה הַבָּנִים כְּלָל לֹא בִּיצִיקָה וְלֹא בִּמְשִׁיחָה, אֲבָל בְּפָרָשַׁת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן (שם מ טו) אוֹמֵר ״וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת אֲבִיהֶם״, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שָׁם הַזָּאוֹת כְּלָל, וְכֵן בְּפָרָשַׁת הַשֶּׁמֶן (שם ל ל), וְלֹא הֻזְכְּרוּ מְשִׁיחָה וְהַזָּאוֹת בַּבָּנִים בְּמָקוֹם אֶחָד. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהֶם אֶלָּא אַחַת מֵהֶן, וְהֵן הַהַזָּאוֹת:

טו וַיִּשְׁחַט אֶת הַמִּזְבֵּחַ חִטְּאוֹ וְטִהֲרוֹ מִזָּרוּת לְכָנֵס בִּקְדֻשָּׁה. **וַיְקַדֵּשֵׁהוּ** בַּעֲבוֹדָה זוֹ, **לְכַפֵּר עָלָיו** מֵעֲתָּה כָּל הַכַּפָּרוֹת, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ח׳:ט״ו). וְאִם כֵּן הַכָּתוּב יְסַפֵּר כִּי בָּזֶה נִתְקַדֵּשׁ וְרָאוּי לְכַפֵּר עָלָיו מִכָּאן וְאֵילָךְ, וְזֶה כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (מג כו כז) ״שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ אֶת יָדָיו וְיכַלּוּ אֶת הַיָּמִים וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִיתִי אֶתְכֶם נְאֻם ה״׳, וילַמֵּד בְּכָאן כִּי בְּדָם נַעֲשָׂה זֶה, וְאֵין הַקְטֶרֶת הָאֲמוּרִים מְעַכֶּבֶת בְּחִנּוּךְ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּן לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת בַּכַּפָּרָה. אֲבָל בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים (תורת כהנים צו מלואים טו) רָאִיתִי, כַּפָּרָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּפָּרָה זוֹ אֶלָּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָא הַכָּרוֹז לְהִתְנַדֵּב בַּמִּקְדָּשׁ דָּחֲקוּ יִשְׂרָאֵל אִישׁ וְאִשָּׁה וְהֵבִיאוּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָן, תְּהֵא כַּפָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִתְנַדְּבוּ דָּבָר גָּזוּל לַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיהו סא ח) ״כִּי אֲנִי ה׳ אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה״. וּכְבָר הִזְכִּיר רַשִׁ״י גַּם זֶה בְּפָרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה (שמות כט לו):

יז וְאֶת הַפָּר וְאֶת עֹרוֹ וְאֶת בְּשָׂרוֹ וְאֶת פִּרְשׁוֹ יִכְלֹל בַּפָּר הַקָּרֵב שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל בְּשָׂרוֹ עֲצָמוֹת וְגִידִים וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם שֶׁהֵם מִלְּבַד עוֹרוֹ וּבְשָׂרוֹ וּפִרְשׁוֹ, אוֹ יִהְיֶה הַנָּא״ו מִן הַמְשַׁמְּשִׁין בְּיִתֵּר, וְהוּא כְּמוֹ ״וְשָׁרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף״ (במדבר יט ה):

כ וְאֶת הָאַיִל נַתַּח לְנְתָחָיו אֵין נִתּוּחַ אֶלָּא לְאַחַר הֶפְשֵׁט, אֲבָל קְצָר בַּהַפְשָׁטָה בְּכָאן שֶׁכְּבָר צִוָּה בָּזֶה בְּפָרָשַׁת הָעוֹלָה (ויקרא א׳:ו׳), וְאָמַר ״וַיְקַטֵּר מֹשֶׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים״ בִּזְמַן הַהַקְטָרָה, וְהוּא אַחַר ״וְאֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם״, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר ״וַיְקַטֵּר מֹשֶׁה אֶת כָּל הָאַיִל״ כִּי הַכֹּל הִקְטִיר כְּאַחַת אַחַר הָרְחִיצָה, אֶלָּא שֶׁהִפְרִידָם לְלַמֵּד שֶׁאֵין הַנְּתָחִים טְעוּנִין רְחִיצָה:

כב וַיַּקְרֵב אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי (שמות כח מא) כִּי עִנְיַן הַמִּלּוּאִים שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם יָד שְׁלֵמָה לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה׳, וְיֹאמַר כֵּן בַּמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ וְהָעוֹבְדִים. וְהִנֵּה כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ בָּאִים לְמַלֵּא אֶת יָדָם, כִּדְכְתִיב (שם כט א) ״וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם״, אֲבָל נִקְרָא הָאַיִל הַשֵּׁנִי ״אֵיל הַמִּלּוּאִים״ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא סוֹף הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, וּבוֹ תִּמָּלֵא יָדָם וְכֹהֲנוּ לְפָנַי ית׳, לְפָרֵשׁ כִּי כֻּלָּם מְעַכְּבִין בָּעִנְיָן. וְיִתָּכֵן כִּי הַחַטָּאת לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּלְקַדְּשׁוֹ, כִּי כֵן כְּתִיב (ויקרא ח׳:ט״ו), וְהָעוֹלָה לְהַרְצָאָה עַל הַכֹּהֲנִים, כְּכַפָּרַת כָּל עוֹלַת נְדָבָה, וְהַשְּׁלָמִים תּוֹדָה לַשֵּׁם שֶׁנָּתַן לָהֶם בְּבֵיתוֹ וּבְחוֹמוֹתָיו יָד וָשֵׁם. וְהִנֵּה הַשְּׁלָמִים לְבַדָּם בָּאִים עַל מִלּוּי הַיָּדַיִם, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ מִלּוּאִים. וְיֹאמַר ״מִלּוּאִים״ וְלֹא מִלּוּי, בַּעֲבוּר כִּי הַחֲלָבִים וְהַשּׁוֹק גַּם תְּרוּמַת הַלֶּחֶם הַכֹּל קָרֵב:

ל וַיַּז מִשֶּׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יָדַעְתִּי אִם מִעֲרָכָן לַהַזָּאוֹת הַלָּלוּ, כְּמוֹ ״וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ״ (ויקרא ט״ז:י״ח). וְכֵן לֹא נִתְבָּרֵר לִי מָה טַעַם אֹחֶר הַזָּאוֹת הַלָּלוּ לְאַחַר הַקְטָרָה שֶׁל מִלּוּאִים, כִּי בַּצַּוָּאָה (שמות כט כא) הַקְּדִים הַהַזָּאוֹת וְאח״כ אָמַר ״וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה״ (שם פסוק כב). וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר שָׁם (ויקרא ח׳:כ״א) ״וְקִדַּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ״ לָמַד מֹשֶׁה כִּי הוּא הַדָּבָר הַמְאֻחָר הַנַּעֲשֶׂה בָּהֶם שֶׁבּוֹ יִהְיוּ קְדוֹשִׁים לְגַמְרֵי, כִּי לֹא הִזְכִּיר שָׁם בַּמִּשִׁיחָה (שם ז) קִדּוּשׁ וְלֹא בְּמַתַּן בְּהוֹנוֹת (שם כ), וְכָאן אָמַר ״וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ

לְקַדְּשׁוֹ״ (ויקרא ח׳:י״ב), לֹא שֶׁיְּקַדֵּשׁ לְגַמְרֵי, עַד שֶׁעָשָׂה הַהַזָּאוֹת וְאָמַר בָּהֶן (כאן) ״וַיְקַדֵּשׁ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו״. וְהִנֵּה הִשְׁלִים קִדֵּשַׁת הָאָב וְהַבָּנִים כְּאַחַת בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּת״כ (צו מלואים לד) ״וַיְקַדֵּשׁ אֶת אַהֲרֹן״, הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא שָׁלַם קִדּוּשׁ אַהֲרֹן וְהַבָּנִים אֶלָּא בְּהַזָּאַת דָּם׃

לב וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם הַבִּי״ת בִּשְׁתֵּי הַמִּלּוֹת תְּשַׁמֵּשׁ כְּמוֹ מ״ם, וְהַנּוֹתָר מִן הַבָּשָׂר וּמִן הַלֶּחֶם, וְכֵן ״בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה״ (יחזקאל מג כז), ״בַּשָּׁנָה הַהִיא שְׁמֹנֶה עָשְׂרֵה שָׁנָה״ (שופטים י ח). וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב ״וְהַנּוֹתָר עַד הַבֹּקֶר״ כִּי כְּבָר לָמְדוּ מִשְּׁפַּט הַקָּרְבָּנוֹת וְיָדְעוּ שֶׁשְּׁלָמִים הַלָּלוּ נִדּוֹנִין כַּחֲמוּרִין שֶׁבָּהֶן שֶׁנֶּאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה, אוֹ שֶׁקִּצֵּר הַכָּתוּב כָּאן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בַּצַּוָּאָה (שמות כט לד) ״וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר״׃

לה וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה׳ וְלֹא תָמוּתוּ עַל דַּעַת הַבָּרִיתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים מב) עִנְיַן הַפָּסוּק הַזֶּה שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יוֹמָם וָלַיְלָה בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּלוֹמַר עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ כָּל הָעֲבוֹדָה הַמֻּטֶּלֶת עֲלֵיהֶם בְּאוֹתוֹ הָעֵת, וְהִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת שֶׁלֹּא יַנִּיחַ כֹּהֵן עֲבוֹדָה וְיֵצֵא וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה, וְהוּא שֶׁאָמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל (ויקרא כ״א:י״ב) ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל״, אָמְרוּ (בת״כ כאן), אֵימָתַי אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֵינוֹ מְחַלֵּל, הֱוֵי אוֹמֵר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. וְדָרְשׁוּ (שם), ״פֶּן תָּמוּתוּ״ (ויקרא י׳:ז׳), מִמַּשְׁמַע לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מְנַיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה׳ עֲלֵיכֶם״ (שם), פְּרוּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר כִּי בְּשֶׁמֶן מִשְׁחַת ה׳ אַתֶּם מְשֻׁחִים, וְאָמַר ״עֲלֵיכֶם״ כְּמוֹ ״וְהָיְתָה לְהִית לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם״ (שמות מ טו)׃

לו וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה יֹאמַר בְּכָל מָקוֹם ״כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה״ אֲבָל בְּכָאן מִפְּנֵי שֶׁהוֹסִיפוּ עַל הַמִּצְוָה לֹא אָמַר כֵּן, כִּי לֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה, אֲבָל עָשׂוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה׳, וְעוֹד נוֹסָף עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁאָמַר בְּאֵשׁ זָרָה ״אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם״ (ויקרא י׳:א׳)׃

פרק ט

ב וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּסּוֹף ״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ״ וְאִם לֹא נִזְכַּר זֶה, וְכֵן ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ מִלְּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת״ (שמות טז לב), וְכֵן ״אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל״ (בראשית לא יג), סִפֵּר יַעֲקֹב זֶה וְאִם לֹא נִזְכְּרָה הָאֲמִירָה לוֹ. וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ בַּפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מִצְוֹת הַפֶּסַח (שמות יא א) כָּאֵלֶּה רַבּוֹת׃

ג וְטַעַם וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁיֹּאמַר לָהֶם אַהֲרֹן כֵּן, כִּי רָצָה שֶׁיִּהְיֶה אַהֲרֹן הַמְצַוֶּה בְּשֵׁם ה׳ וְהוּא הַמַּקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת, לְגַדְּלוֹ בְּעֵינֵי הָעָם. וְהַנָּכוֹן שֶׁטַּעְמוֹ וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר אַתָּה וְהַזְּקֵנִים הַנִּזְכָּרִים, כִּי לָכֵךְ קָרָאָם שֶׁיְּדַבְּרוּ לְיִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשְׁכוּ״ (שמות יב כא), אוֹ אָמַר לְכָל אֶחָד מִן הַזְּקֵנִים ״וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר״, וְשִׁעוּר הַפָּרָשָׁה וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ, וְאֶל הַזְּקֵנִים אֲמַר וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר, כִּי הַמְדַבֵּר לָרַבִּים יֹאמַר סְתָם לְכָל אֶחָד מִצְוָתוֹ, כְּדֶרֶךְ ״וַאֲצַוֵּ אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר וְגוֹ׳ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ״ (דברים ג יח), וְכֵן רַבִּים בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה. וְר״א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ט׳:ו׳) כִּי טַעַם ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ״ (שם) שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר, וְאִם כֵּן יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה כָּךְ, קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אוֹתִי תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה׳, וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל וְגוֹ׳, וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ לָכֶם שְׂעִיר עִזִּים. וְהִנֵּה קְצַר בַּתְּחִלָּה וּפֵרֵשׁ בַּסּוֹף. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֲבָל אַחַר שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַקָּרְבָּנוֹת ״וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה״, חָזַר וְאָמַר לָהֶם ״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ״, שֶׁיַּקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר שֶׁיְּצֻוּם וְאַחַר כָּךְ יֵרָאֶה לָהֶם הַכָּבוֹד, וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר ״כִּי הַיּוֹם ה׳ נִרְאָה אֲלֵיכֶם״ חָזַר וְאָמַר שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם בִּכְבוֹדוֹ. וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לֹא הֻזְכְּרוּ בְּפָרָשַׁת ״וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם״ (שמות כט א), כִּי שָׁם לֹא צִוָּה רַק עַל הַמִּלּוּאִים, וּבְשִׁבְעַת הַיָּמִים וְקָרְבְּנוֹתֵיהֶם מָלְאוּ יְמֵי מִלּוּאֵיהֶם, כִּי עַתָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הֵם עַצְמָם יַקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת, וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ כַּחֲנָכָה לָהֶם, כְּעִנְיַן מִנְחַת חֲבִתִּים לְדוֹרוֹת בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ (לעיל ו יג יד). וְיִתָּכֵן כִּי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הוֹסִיף לָהֶם עַתָּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, כִּי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ״וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם״ עֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה הָעֵגֶל כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (שם ח ב), לָכֵךְ לֹא הִזְכִּירָם שָׁם. וְלֹא כְּדִבְרֵי רַשִׁ״י שֶׁאָמַר שָׁם (שמות כט א) כִּי הַפָּר לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, אֲבָל הָיוּ הַפָּרִים הָהֵם לְחַטֵּא עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַהֲרֹן וְעַל בָּנָיו וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָם, וְהָעֵגֶל הַזֶּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְהִנֵּה קָרְבַּן אַהֲרֹן כְּקָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשָׁוֶה, וְחַטֹּאת הָעָם כְּחַטֹּאתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת. וְכָךְ אָמַר בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּת״כ (שמיני מלואים ד), שֶׁהָעֵגֶל הַזֶּה לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְדָרְשׁוּ, וְכִי מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, אֶלָּא אָמַר לָהֶם יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף, יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּתְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז לא) ״וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים״, וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ח) ״עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה״, יָבֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבֹא עֵגֶל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. וְנִרְאֶה כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת טַעַם הַחַטָּאת שֶׁל אַהֲרֹן כְּטַעְמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שָׁרַף אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יִשְׂרֹף שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה זֶה חַטַּאת חִיצוֹנָה, כִּי לֹא פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּן. וְאוּלַי נִצְטַוָּה בְּכָךְ וְהַכָּתוּב לֹא חָשַׁשׁ לְהַאֲרִיךְ, כִּי לֹא יַעֲשֶׂה רַק מָה שֶׁיֹּאמַר מֹשֶׁה וְלֹא יֹאמַר מֹשֶׁה רַק מָה שֶׁצִּוָּה ה׃

ז וְטַעַם **קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְיַקְרֵב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחָט** עַל דַּעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר קָרֵב אֶל צִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה שָׁם הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה, כִּי הֵם שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וְאָמַר מֹשֶׁה כֵּן בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, שֶׁכְּבָר יָדַע אַהֲרֹן זֶה. אֲבָל בְּת״כ (שמיני מלואים ח) נִתְעוֹרְרוּ רַבּוֹתֵינוּ מִזֶּה וּמָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת מִלְּפָנָיו, נִכְנְסָה אֶצְלָהּ אֲחוֹתָהּ, אָמְרָה לָהּ, אֲחוֹתִי לָמָּה נִכְנַסְתְּ לְדָבָר זֶה, לֹא שֶׁתְּשַׁמְּשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ, הָגִיסִי דַּעְתֵּךְ וּבוֹאִי שַׁמְּשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ. כָּךְ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי, לָמָּה נִבְהַרְתָּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, לֹא שֶׁתִּשָּׂרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבוֹא וַעֲבֹד עֲבוֹדָתְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָיָה אַהֲרֹן רוֹאֶה אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּתַבְנִית שׁוֹר, וְהָיָה מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ. נִכְנַס מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ, אַהֲרֹן אָחִי, לֹא תִירָא מִמַּה שֶּׁאַתָּה מִתְיָרֵא, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבֹא קָרֵב אֵלָיו. לְכָךְ אָמַר ״קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ״, בְּזְרִיזוּת. וְטַעַם דָּבָר זֶה כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה אַהֲרֹן קָדוֹשׁ ה׳ וְאֵין בְּנַפְשׁוֹ חֵטְא זוֹלְתִי מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, הָיָה הַחֵטְא הַהוּא קָבוּעַ לוֹ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא ה) ״וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד״, וְהָיָה נִדְמֶה לוֹ כְּאִלּוּ צוּרַת הָעֵגֶל שָׁם מְעַכֵּב בְּכַפָּרוֹתָיו, וּלְכָךְ אָמַר לוֹ הָגֵס דַּעְתְּךָ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שְׁפַל רוּחַ כָּל כָּךְ, שֶׁכְּבָר רָצָה אֱלֹהִים אֶת מַעֲשָׂיו. וַאֲחֵרִים מְפָרְשִׁים שֶׁהָיָה הַשָּׂטָן מַרְאֶה לוֹ כֵּן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שָׁם, אַהֲרֹן אָחִי אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עֲוֹנֹתֶיךָ צָרִיךְ אַתָּה לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁמָּא יַשְׂטִינְךָ בְּבִיאָתְךָ לַמִּקְדָּשׁ וכו׳, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים ג). וְטַעַם ״וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם״, יֹאמַר קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וַעֲשֵׂה תְחִלָּה אֶת חַטָּאתְךָ וְאֶת עֹלָתֶךָ, וְכַפֵּר בַּעַדְךָ תְּחִלָּה בְּקָרְבְּנוֹתֶיךָ וּבְעַד הָעָם אַחֲרֵי כֵן, שֶׁתַּעֲשֶׂה קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בְּעַדָם בְּקָרְבָּנָם. לְמֵד אוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא זַכַּאי וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּב (יומא מג):

יז **מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר** הֵצַרְךָ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן לְלַמֵּד שֶׁאֵין עוֹלַת הָעָם פּוֹטֶרֶת עוֹלַת הַתָּמִיד וְלֹא קוֹדֶמֶת לָהּ. וְלֹא הֵצַרְךָ לְהַזְכִּיר כֵּן בִּימֵי הַמִּלּוּאִים, לְפִי שֶׁהֵם קָרְבְּנוֹת יָחִיד לְמַלֵּא יַד הַכֹּהֲנִים, וּבְיָדוּעַ שֶׁלֹּא פָּטְרוּ אֶת הַתָּמִיד וְלֹא קָדְמוּ אֵלָיו. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים יב) שָׁנוּ, ״וַיִּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר״, מָה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁאִם לֹא מָצָא מִנְחָה יָבִיא בְּהֵמָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ט׳:ט״ז) ״וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט״, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״וַיִּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר״, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁתֵּי מְנָחוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת עַל הָעוֹלָה וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁאָלוּ אָמַר ״וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר״ הָיָה לְלַמֵּד שֶׁהַתָּמִיד קוֹדֵם, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּפָרָשַׁת הַמּוֹסָפִין ״עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ״ (במדבר כח טו), ״מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד״ (שם פסוק לא), אֲבָל כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמִּנְחָה ״וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר״ נִרְאֶה שֶׁעַל הַמִּנְחָה הוּא אוֹמֵר, וּלְפִיכָךְ דִּקְדְּקוּ שֶׁאִם בָּא לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב זוֹ הַמִּנְחָה לְבַדָּהּ וְלֹא הִקְרִיב מִנְחַת נְסָכִים לְתָמִיד וְלֹא לְעוֹלַת הָעָם, שֶׁלֹּא מָצָא אֶלָּא לִנְדָבָה זוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט״, שֶׁקָּרְבָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בְּמִנְחַת נְסָכִים, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״וַיַּקְרֵב וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר״, לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר וּמִנְחָתָהּ, שֶׁאֵין הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִנְחַת נְסָכִים אֶלָּא מִנְחַת נְדָבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

יט **וְהַמְּכַסֶּה** חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא ט׳:י״ט). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר הַחֵלֶב הַזֶּה וְלֹא יַזְכִּיר הַחֲלָבִים הָאֲחֵרִים. אֲבָל עַל דַּעְתִּי ״הַמְכַסֶּה״ שֵׁם לְכֻלָּם, כִּי כָּל חֵלֶב שֶׁיִּקְרַב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הוּא מְכַסֶּה, כִּי הָאֶחָד חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְהַשֵּׁנִי כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְגַם הוּא מְכַסֶּה, וְהַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת יְכַסֶּה עֲלֵיהֶן, וְכֵן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (חולין צג) חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ מֻתָּר, שֶׁעַל הַכְּסָלִים אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים. וְהִנֵּה הַכָּתוּב הַזֶּה נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, ״וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת הַדָּם״ שֶׁל שׁוֹר וְאַיִל הַנִּזְקָרִים, ״וְאֶת הַחֲלָבִים מִן הַשּׁוֹר״, אֲבָל מִן הָאַיִל הִמְצִיאוּ אֵלָיו הָאַלְיָה וְהַחֵלֶב, וּמִשְּׁנֵיהֶם הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. וְאָמַר **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת** כִּי הָאַלְיָה וְהַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד יִתְּנוּ לְמַטָּה וְהַחֲלָבִים עֲלֵיהֶן, וְהַכֹּל עַל הֶחָזוֹת. וְהִנֵּה הַחֲלָבִים לְבַדָּם יֵרָאוּ לְמַעְלָה, וְהוּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד בַּהַקְטָרָה:

כ **וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמְּזִבֵּחָה** עִם שְׁאָר הַנִּזְקָרִים, אֲבָל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַהַקְטָרָה גְּדוֹלָה בַּחֲלָבִים יַזְכִּירֵם. וְכֵן ״וּתְאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים״ (ויקרא ט׳:כ״ד):

כב **וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא ט׳:כ״ב). וְאִם כֵּן תִּהְיֶה פָּרָשַׁת ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ שֶׁבְּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר ו כג) מְקֻדֶּמֶת לָזֶה. וְאוּלַי כֵּן הוּא, כִּי סְמוּכָה לָמָּה שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם (ז א) ״וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן״. וְיִתָּכֵן לוֹמַר כִּי אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כַּפָּיו הַשָּׁמַיִם וּבֵרַךְ אֶת הָעָם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח כב) ״וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח ה׳ נֶגֶד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם״, וְשָׁם (ויקרא ט׳:נ״ה) נֶאֱמַר ״וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר״, וּלְפִיכָךְ לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וּבַבְּרַיְתָא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּת״כ (ריש פרשת שמיני ל) רָאִיתִי ״וַיְבָרְכֵם״ זוֹ בִּרְכָה סְתוּמָה שֶׁאִי אַתָּה יוֹדְעָהּ, חֲזַר הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ לְהַלָּן ״יְבָרֶכְךָ ה׳ וְיִשְׁמְרֶךָ יָאֵר ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ״ וְגוֹ׳, וַעֲדַיִן יֵשׁ לִי לוֹמַר שֶׁכְּךָ אָמְרוּ בִּרְכָה זוֹ שֶׁבֵּרַךְ אַהֲרֹן אֶת הָעָם מֵעַצְמוֹ סְתוּמָה הִיא וְלֹא פֵּרֵשׁ לָנוּ הַכָּתוּב מַה הִיא, אֲבָל בִּרְכָה שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְדוֹרוֹת נִתְפָּרְשָׁה וְהִיא שָׁוָה בְּכָל הַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם, אוֹ שֶׁהֵם סְבוּרִים שֶׁכָּאן צִוָּה אוֹתוֹ בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם לְיוֹם זֶה וּלְהַלָּן נִתְּנָה בִּרְכָה זוֹ לוֹ וּלְבָנָיו לְדוֹרוֹת:

פרק י

ב **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה׳** - טַעַם "מִלִּפְנֵי ה׳" כְּמוֹ "מֵאֵת פְּנֵי ה׳". וְהַמַּשְׂכִּיל יִתְבּוֹנָן, שֶׁכְּבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה (שמות ל א). זֶה הַחֵטְא בְּנָדָב וַאֲבִיהוּא תִּדָּעֵנוּ מִמַּה שֶׁאָמַר: "וַיַּקְרִבוּ לִפְנֵי ה׳ אֵשׁ זָרָה", וְלֹא אָמַר "וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה׳ קְטֹרֶת אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם". וְהִנֵּה הֵם שָׂמוּ קְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לג י): "יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ", וְלֹא שָׂמוּ לְבָם רַק לָזֹאת. וְהִנֵּה לֹא הָיָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ. וְזֶה טַעַם "וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת", שֶׁלֹּא אָמַר "וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶן", כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בַּעֲדַת קֹרַח (במדבר טז ז): "וּתְנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת", וְשָׁם עוֹד: "וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת" (שם פסוק יז). אֲבָל אָמַר בְּכָאן "עָלֶיהָ", לְרַמֵּז כִּי עַל הָאֵשׁ בִּלְבַד שָׂמוּ קְטֹרֶת. "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה׳ וַתֹּאכַל אוֹתָם". וְיִתָּכֵן שֶׁיִּרְמֹז לָזֶה מַה שֶּׁאָמַר (שמות ל ט): "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה", שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּהָ זָרָה. וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט״ז:א׳): "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳ וַיָּמֻתוּ", כִּי בְּהַקְרִיבָם לְפָנָיו מֵתוּ.

ג **הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ לֵאמֹר** - הֵיכָן דִּבֶּר? "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" (שמות כט, מג). אַל תִּקְרֵי "בִּכְבוֹדִי" אֶלָּא "בִּמְכֻבָּדַי". אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "אַהֲרֹן אָחִי, יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בְךָ. עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ". לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:ג׳) מִמִּדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ויק״ר יב, ב). וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" - שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ בְּעֵינֵי כָּל הָעָם וּבִמְכֻבָּדַי, וְיֵדְעוּ כִּי אֲנִי שׁוֹכֵן בּוֹ. וְרַבִּי אַבְרָהָם גַּם כֵּן אָמַר: "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ לֵאמֹר" - כְּבָר אָמַר לִי הַשֵּׁם שֶׁיֵּרָאֶה קְדֻשָּׁתוֹ בַּקְּרוֹבִים אֵלָיו, כְּטַעַם "רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה" (עמוס ג, ב). וְכַאֲשֶׁר אַרְאֶה בָּם קְדֻשָּׁתִי זוֹ, אָז אֶהְיֶה נִכְבָּד עַל פְּנֵי כָּל הָעָם וְיִירְאוּ מִמֶּנִּי. וְאִם כֵּן הוּא דִּבּוּר לֹא נִכְתָּב, כִּי הַשֵּׁם הוֹדִיעוֹ דְּרָכָיו שֶׁכָּךְ הַמִּדָּה הַזֹּאת לְפָנָיו. וּלְדַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צֹרֶךְ לְכָל זֶה, כִּי דִּבֶּר הַשֵּׁם - גְּזֵרוֹתָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו וְעִנְיַן דְּרָכָיו. וְהַדִּבּוּר יֵאָמֵר בְּכָל אֵלֶּה: "דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי" (קהלת א, טז) - חָשַׁבְתִּי מַחְשָׁבָה זוֹ. "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע ה, ד) - זֶה הָעִנְיָן. "עַל דְּבַר הַכֶּסֶף" (בראשית מג, יח). וְכֵן "וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳" (שם כד, נא) - גָּזַר. וְכָמוֹהוּ "בַּאֲבִירָם בְּכֹרוֹ יִסְדָּהּ וּבִשְׁגוּב צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כִּדְבַר ה׳ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן" (מלכים א טז, לד). וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה: הַמִּקְרֶה הַזֶּה הוּא אֲשֶׁר גָּזַר הַשֵּׁם לֵאמֹר אֶל לִבּוֹ "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", שֶׁלֹּא יֶהֱרְסוּ אֶל קְדֻשָּׁתִי, "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד", שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִים כָּבוֹד בְּמִשְׁכָּנִי. וְטַעַם **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן** - שֶׁהָיָה בוֹכֶה בְּקוֹל, וְאָז שָׁתַק. אוֹ כְּטַעַם "וְאַל תִּדֹּם בַּת עֵינֶךָ" (איכה ב, יח):

ד **"קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם"** - מָצָאתִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים (ריש שמיני לה): רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא בַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁהַלְוִיִּם מַתְרִין שָׁם לִכָּנֵס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּקְרִבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָם". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה׳"? נִגְמָם הַמַּלְאָךְ וְהוֹצִיאָם לַחוּץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ אֶלָּא בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה׳". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "וַיַּקְרִבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָם"? שֶׁהִטִּילוּ בָהֶם חַכּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּגְרָרוּם וְהוֹצִיאוּם לַחוּץ. עַד כָּאן בַּבָּרַיְתָא. וְהַטַּעַם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם הַכֹּהֲנִים אֲסוּרִין לָבֹא בַּהֵיכָל אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְיאָה רֵיקָנִית, אֲבָל לְהוֹצִיא מִשָּׁם טֻמְאָה אוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת יִכָּנֵס. שֶׁכְּבָר שָׁנִינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אמור פרק ג יא): יָכוֹל לֹא יִכָּנֵס לַעֲשׂוֹת רְקִיעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" (ויקרא כ״א:כ״ג). כָּךְ הִיא מְצָוָתָן: הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין שָׁם, אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים - נִכְנָסִין שָׁם לְוִיִּם, אִם אֵין לְוִיִּם - נִכְנָסִים שָׁם טְמֵאִים, אִם אֵין תְּמִימִים - נִכְנָסִין שָׁם בַּעֲלֵי מוּמִין. וְעַכְשָׁו, הַיּוֹם הַזֶּה אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ לָהֶם. אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר בְּחַכּוֹת וּבִגְרִירָה, לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לִכָּנֵס שָׁם. וְעַל דַּעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיַּקְרִבוּ", סָבַר שֶׁהָיוּ בַּחוּץ, וְלָכֵן לֹא אָמַר "וַיִּגְרְרוּם בְּכֻתָּנְתָם". וְטַעַם "בְּכֻתָּנְתָם", כִּי הָיוּ לוֹבְשִׁים בִּגְדֵי כְהֻנָּה. וְהִנֵּה צִוָּה מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְשָׁם יַפְשִׁיטוּם בִּגְדֵי הַכְּהֻנָּה וְיַלְבִּישׁוּם תַּכְרִיכֵי הַמֵּתִים וְיִקְבְּרוּ אוֹתָם כְּמִנְהָגָם כִּשְׁאָר הַמֵּתִים בַּמִּדְבָּר. וְהִנֵּה אַחַר כֵּן טִהֲרוּ הַבְּגָדִים הַקְּדוֹשִׁים וְהָיוּ לִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים.

ו **אַל תִּפְרָעוּ** - אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. "וְלֹא תָמֻתוּ" - הָא אִם תַּעֲשׂוּ תָּמוּתוּ. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:ו׳). וְזֶה שֶׁאָמַר מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא. וְעוֹד כִּי לְפִי זֶה לֹא יִדְרֹשׁ הָא אִם תַּעֲשׂוּ תָּמוּתוּ, אֲבָל יִהְיֶה רִשְׁעוּת בִּבְנֵי אַהֲרֹן שֶׁאֹמַר: אֵינְכֶם חַיָּבִין לִפְרֹעַ רָאשֵׁיכֶם וְלִקְרֹעַ בִּגְדֵיכֶם כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים, "וְלֹא תָמֻתוּ" - שֶׁלֹּא תִּהְיוּ חַיָּבִין מִיתָה בְּכָךְ, כִּי שְׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִים אִם לֹא עָשׂוּ כֵן. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא בְּמַשְׁקִין (מו״ק כד): אֲבָל שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ - הָא אַחֵר שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה. וְכָל זֶה כְּדֶרֶךְ הָאֲסְמַכְתּוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאֵין פְּרִיעָה וּפְרִימָה בָּאֲבֵלוּת אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה יוֹם רִאשׁוֹן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, נִלְמַד מִן הָאֲנִינוּת כְּפִי דַּעַת הַגְּאוֹנִים. אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב הַזֶּה אַזְהָרָה בִּבְנֵי אַהֲרֹן: וּשְׁמַע פְּרוּשׁוֹ: כְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יב) שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֶן וְאֵינוֹ אוֹכֵל, וְאִם מֵת לוֹ מֵת אָסוּר לִפְרֹעַ וְלִקְרֹעַ עָלָיו וּלְהִטַּמֵּא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כא י-יא) "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא". וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִהְיוֹת מַקְרִיב כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אָמַר בּוֹ הַכָּתוּב "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו" (שם יב). וְהַטַּעַם שֶׁיַּזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ וְיַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה, כִּי זֶה חִלּוּל הַמִּקְדָּשׁ הוּא. וְהִנֵּה זוֹ הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַכֹּהֲנִים, אֲבָל לִמֵּד בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמַּקְרִיב אוֹנֶן. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, אִם הִנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיָצָא בַּאֲנִינוּת, יִתְחַיֵּב כְּכָל כֹּהֵן שֶׁמִּנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לִרְצוֹנוֹ. וְהִנֵּה מֹשֶׁה

הַזְהִיר כָּאן לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יִפְרַע וְשֶׁלֹּא יִפְרֹם, כִּי הִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת בּוֹ לְדוֹרוֹת שֶׁהוּא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. אֲבָל בָּנָיו שֶׁהָיוּ מִשְּׁאָר הַכֹּהֲנִים לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לְהַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הָיוּ אוֹנְנִין, וְאוֹנֵן שֶׁעָבַד חֹלֶל, וְהָיוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא לַאֲחֵיהֶם. וְכֵן הָיוּ רַשָּׁאִין אוֹ חַיָּבִין לִפְרֹעַ וְלִפְרֹם, וּמִשֶּׁה הִזְהִירָם מִכָּל זֶה הוֹרָאַת שָׁעָה. וְלָכֵן צִוָּה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן שֶׁיִּטַּמְּאוּ לַמֵּתִים הֵם וְלֹא הַכֹּהֲנִים, וְצִוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יִפְרְעוּ וְשֶׁלֹּא יִפְרֹמוּ כַּאֲבִיהֶם, וְלֹא יִבְכּוּ כְּלָל. וְזֶה טַעַם "וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה", וְלֹא אַתֶּם. וְהִנֵּה הַכֹּל שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהֶחְמִיר בָּזֶה לִהְיוֹת לָהֶם חִיּוּב מִיתָה אִם יְעַרְבְּבוּ הַשִּׂמְחָה כְּלָל. וְיִתָּכֵן שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה בְּכָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתַּב, אוֹ שֶׁלָּמַד זֶה מִמַּה שֶּׁנִּצְטַוָּה (לעיל ח לה) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמֻתוּ", כִּי "מִשְׁמֶרֶת ה'" יוֹסִיף גַּם הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְהִנֵּה גָּלוּי וְיָדוּעַ הָיָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם כִּי עֲתִידִין בְּנֵי אַהֲרֹן לִהְיוֹת אוֹנְנִים, וְאַף עַל פִּי כֵן צִוָּה שֶׁלֹּא יִנָּיחוּ הַמִּקְדָּשׁ. אִם כֵּן לֹא יִטַּמְּאוּ וְלֹא יִתְאַבְּלוּ כְּלָל. וְהִנֵּה בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים, עָשָׂה דִּינָם בִּימֵי הַמִּלּוּאִים כְּדִין מְשׁוּחַ מִלְחָמָה לְדוֹרוֹת, שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹרֵעַ וְאֵינוֹ פּוֹרֵם וְלֹא מְטַמֵּא לְקְרוֹבִים כְּכֹהֵן גָּדוֹל (הוריות ג ד), אֲבָל אֵינוֹ מַקְרִיב אוֹנֵן. וְגַם הֵם לֹא הִקְרִיבוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (זבחים קא): "הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם" - וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. וְהִנֵּה בְּכָל הַמִּקְרֶה הַזֶּה לֹא נִתְבַּטֵּל דָּבָר בַּמִּלּוּאִים, שֶׁכְּבָר קָרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת, וְלֶעָרֶב אֲכָלוּם כֻּלָּם הָרְאוּי לַאֲכִילָה. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה כָּל יְמֵיהֶם בְּאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, שֶׁיִּהְיֶה דִּינָם כְּמִשּׁוּחַ מִלְחָמָה בַּעֲבוּר שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְיִהְיֶה זֶה טַעַם "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי (לעיל ח לה) הַבָּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש פרשת שמיני מב) שֶׁאָמְרָה: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ" - יָכוֹל בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא בְשָׁעַת הָעֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כ"א:י"ב). אִימָתַי לֹא יֵצֵא וְאֵינוֹ מְחַלֵּל? הֱוֵי אוֹמֵר בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה. "פֶּן תָּמֻתוּ" - מִמַּשְׁמַע לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה. מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". וְכֵן רָאִיתִי עוֹד בַּתּוֹסְפְתָּא שֶׁל סַנְהֶדְרִין (פ"ד ה"א): אָמְרוּ לוֹ לְר' יְהוּדָה אֵין "מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" אֶלָּא בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה בִּלְבַד. וְהִנֵּה לְפִי זֶה הָאַזְהָרָה הַזֹּאת הָיוּ בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁאִם יֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה יְהוּ חַיָּבִין. וְאַהֲרֹן הָיָה מַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה וְהִזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיֵצֵא. אֲבָל בָּנָיו בַּיּוֹם הַזֶּה אוֹנְנִים הָיוּ וְאֵינָם עוֹבְדִים, וְאֵיךְ יִהְיוּ בִּכְלַל זֶה? וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר לְכֻלָּם: וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה פֶּן תָּמֻתוּ, וְהֵם הַיּוֹדְעִים כִּי אַהֲרֹן מַקְרִיב אוֹנֵן וְהוּא בְּאַזְהָרָתוֹ מֵעַתָּה, וּבָנָיו בִּכְלַל הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ כְּשֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לָעֲבוֹדָה מִיּוֹם זֶה וְאֵילָךְ. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר בְּכָאן סְתָם "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ" וְלֹא פֵּרֵשׁ עַד מָתַי, אִם עַד הָעֶרֶב אוֹ לְמָחָרְתּוֹ, כִּי הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ הָעֲבוֹדָה, וְהִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה לַבָּנִים הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִשָּׁם בַּיּוֹם הַזֶּה כַּאֲבִיהֶם לִכְבוֹד הַשִּׂמְחָה, אֲבָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ עֲבוֹדָה מִן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", כִּי כָל כֹּהֵן שֶׁיֵּצֵא וְיַנִּיחַ עֲבוֹדָתוֹ מְחַלֵּל. וְלֹא הֻצְרְכוּ לִלְמֹד מִכָּאן אֶלָּא הָעֹנֶשׁ שֶׁנִּתְרַבָּה כָּל מַנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לְמִיתָה מ"כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם", שֶׁהַמִּשִּׁיחָה לְדוֹרוֹת הִיא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות מ טו) "וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם". וְכָךְ שָׁנוּ שָׁם בַּבָּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש הפרשה כח): מִכָּאן אָמְרוּ חֲרוּגֵי בֵּית דִּין אֵין מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶן לְכָל דָּבָר. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: חֲרֵי אָנוּ הוֹלְכִים לְבָתֵּינוּ וּמִתְאַבְּלִין, אוֹנְנִין וּבוֹכִין - וַהֲלֹא כְּבָר פְּקָדָנוּ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא תֵצְאוּ מִן הַמִּקְדָּשׁ. נִרְאֶה מִכָּאן שֶׁהָיְתָה הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ הַמֵּתִים בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה כְּנֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין עַל הָעֲבֵרוֹת, שֶׁבָּאִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִין וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים (סנהדרין מו). אַף כָּאן יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ: "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" - זֶה סִינַי, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" - זֶה שִׁמְחַת אֹהֶל מוֹעֵד (במדבר רבה יב ח).

ט **יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ** - יַיִן דֶּרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט'). וּפִרוּשׁוֹ שֶׁאִם הִפְסִיק בּוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פָּטוּר. וְדַעְתּוֹ שֶׁל הָרַב שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן, לֹא עַל שְׁאָר הַמְשַׁכְּרִים. וְנִלְמַד שֵׁכָר מִן הַנָּזִיר (נזיר ד). וְכֵן הַדָּבָר לְפִי דַּעְתִּי. אֲבָל עַל דַּעַת הָרַב ר' מֹשֶׁה (בס' המצות ל"ת ע"ג ובהל' ביאת המקדש פ"א ה"ב) עַל שְׁאָר הַמְשַׁכְּרִים בְּאַזְהָרָה, וְשֵׁכָר כְּפִשׁוּטוֹ. וְהַטַּעַם בַּצַּוָּאָה הַזֹּאת עַתָּה, שֶׁלֹּא יִתְּעֶה הַכֹּהֵן בְּשִׁכְרוּת הַיַּיִן וְיָבֹא לִידֵי מַחְשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ כַּהֹגֶן וְיָמוּת בָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בָּנָיו. וְיִתָּכֵן כִּי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (ויקרא רבה יב א) שֶׁהָיוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שִׁתּוּיֵי יַיִן, לוֹמַר כִּי מִפְּנֵי יֵינָם טָעוּ בְּאֵשׁ זָרָה. לֹא שֶׁיִּהְיֶה הָעֹנֶשׁ מִפְּנֵי הַיַּיִן, כִּי עֲדַיִן לֹא הֻזְהֲרוּ מִמֶּנּוּ, אֲבָל עָנְשָׁם שֶׁטָּעוּ בְּאֵשׁ ה' כַּאֲשֶׁר רָמַזְתִּי (רמב"ן על ויקרא י':ב').

בְּבֹאָכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד - אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן בִּיאַת אֹהֶל, וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּיאַת אֹהֶל (שמות ל כ). מַה לְּהַלָּן עֲשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט') וְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ד). וְהַנִּרְאֶה לְפִי הַהֶקֵּשׁ הַזֶּה שֶׁאֵין הַכֹּהֵן חַיָּב מִיתָה בְּגִישַׁת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בְּבִיאַת הָאֹהֶל, אֶלָּא אִם כֵּן עָבַד שָׁם עֲבוֹדָה, כְּדֶרֶךְ קִדּוּשׁ יָדַיִם שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה שָׁם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל כ) "אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה'". וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה שָׁנוּי שָׁם בְּסִפְרָא: רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "בְּבֹאָכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם) "בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מַה לְּהַלָּן עֲשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף כָּאן עָשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד, בֵּין שֶׁנִּכְנַס שִׁכּוֹר אוֹ שֶׁשָּׁתָה שָׁם וְעָבַד. וְשָׁם (א ח) אָמְרוּ: "חֻקַּת עוֹלָם" - לְרַבּוֹת הַיְצִיקוֹת וְהַבְּלִילוֹת וְהַתְנוּפוֹת וְהַהֲגָשׁוֹת הַקְּמִיצוֹת וְהַהַקְטָרוֹת הַמְּלִיקוֹת וְהַהַזָּיוֹת. כִּי מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב

״לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה׳״ (שמות ל כ), הֻצְרְכוּ אֵלּוּ לְרַבּוֹתָם. וְנִרְאֶה עוֹד שֶׁאֵין הַחִיּוּב הַזֶּה בְּמַקְרִיב בְּבָמָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ שָׁם: אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר ״חֻקַּת עוֹלָם״. כִּי הָאַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, וְאֵין כֹּהֵן בְּבָמָה. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ ״בְּכֹאֲכֶם״ - כַּאֲשֶׁר תַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה, וְאָמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה כִּי כָל הָעֲבוֹדוֹת שָׁם הָיוּ אוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אוֹ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהַכְּלָל, כִּי הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ בְּאֵלּוּ אֵינָם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד שְׁתּוּי יַיִן אוֹ שֶׁאֵינוֹ רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְכֵן מְחֻסָּר בְּגָדִים. אֲבָל עַל הַכְּנִיסָה אֵין בָּהּ בַּתּוֹרָה שׁוּם מְנִיעָה מֵאֵלּוּ. וּמַה שֶּׁשָּׁנִינוּ (כלים פ״א מ״ט) רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לַהֵיכָל, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי מוּמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם נִכְנָסִין לְשָׁם וְכֻלָּהּ מַתְנִיתִין מַעֲלוֹת דְּרַבָּנָן הֵם. וְעַל דַּעַת הָרַב ר׳ מֹשֶׁה (הל׳ ביאת המקדש פ״א הט״ו הט״ז) יֵשׁ בִּכְנִיסָה בְּלֹא עֲבוֹדָה לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מִיתָה.

טו שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה - לְשׁוֹן ״אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם״ (שמות כט כז). תְּנוּפָה - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה - מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב, תְּרוּמָה בַּשּׁוֹק וּתְנוּפָה בֶּחָזֶה לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:ט״ו). וְהַנִּרְאֶה אֵלַי בְּטַעַם זֶה, כִּי בַּמִּלּוּאִים הָיָה הַשּׁוֹק תְּרוּמָה לַה׳, וְהֶקְטַר עִם הַלֶּחֶם וְעִם הַחֲלָבִים. וְהַמּוּרָם מִן הַשְּׁלָמִים יִקָּרֵא תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז׳:י״ד): ״וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַה׳״. וְכָל שֶׁכֵּן אֵלּוּ שֶׁהֶעֱלוּ אוֹתָם לַגָּבוֹהַּ, שֶׁהֵם כֻּלָּם תְּרוּמָה לַה׳. וְלֹא יִקָּרֵא בְּשֵׁם תְּנוּפָה, כִּי תְּנוּפָתוֹ הָיְתָה עִם הַחֲלָבִים וְהַלֶּחֶם כְּדֵי לְהַקְטִירָם לַה׳. אֲבָל הֶחָזֶה הוּנַף בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא הָיָה חָלוּק מִשְּׁאָר הַבָּשָׂר אֶלָּא בַּתְּנוּפָה, וּבִתְנוּפָה זוֹ בִּלְבַד נִתְקַדֵּשׁ וְזָכָה בּוֹ מֹשֶׁה לִהְיוֹת לוֹ לְמָנָה. וּמִפְּנֵי שֶׁזְּכוּת אַהֲרֹן וּבָנָיו בֶּחָזֶה וָשׁוֹק לְדוֹרוֹת הָיָה מִיּוֹם הַמִּלּוּאִים, וְזָכוּ בַּשּׁוֹק בִּתְרוּמָתוֹ לַה׳ וּבֶחָזֶה בִּתְנוּפָתוֹ, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר לַבְּעָלִים, יִקָּרֵא לְעוֹלָם הַשּׁוֹק תְּרוּמָה וְהֶחָזֶה תְּנוּפָה, כַּאֲשֶׁר הָיָה בָּהֶם בְּיוֹם הַזְּכוּת.

עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים - כְּמוֹ ״עַל חֶלְבֵי הָאִשִּׁים״. מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:ט״ו). וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי ״אִשֵּׁי״ תֹּאַר לַחֲלָבִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים יח א) ״אִשֵּׁי ה׳ וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן״. וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁהוּא טַעַם לָמָּה שֶׁאָמַר (ויקרא י׳:י״ד) ״כִּי חָקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְאָמַר: שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ אוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּזְכָּרִים לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה׳, שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים לְפָנָיו, וְיִהְיוּ לְךָ וּלְבָנֶיךָ לְחָק עוֹלָם. כִּי הַצָּוָאָה בַּתְּנוּפָה אֵין זֶה מְקוֹמָהּ, אֲבָל לְפִי דַּרְכֵּנוּ לָמַדְנוּ בָּהּ שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה.

טז שְׂעִיר הַחַטָּאת - שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירִים קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: ״קָחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת״ (ויקרא ט׳:ג׳), וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן (במדבר ז׳ טז), וּשְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ (שם כח טו). וּמִכֻּלָּם לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי טֻמְאָה שֶׁנִּגְּעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:ט״ז). וְעַל דַּעַת הָאוֹמֵר מִפְּנֵי טֻמְאָה נִשְׂרַף, כָּתַב הָרַב בַּפָּסוּק ״וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם״ (ויקרא י׳:י״ט): הַיּוֹם אָסוּר, אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֻתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא יוֹם קְבוּרָה. כִּי לְפִי זֶה, אִם מִפְּנֵי אֲנִינוּת הָיָה לָהֶם לְאָכְלוֹ בָּעֶרֶב, אֶלָּא קָסָבַר אֲנִינוּת לַיְלָה דְּאוֹרַיְתָא.

יט הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ - מַהוּ אוֹמֵר? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שָׂמָא זְרִקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חֹלִי? אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י׳:י״ט). וְכָךְ הוּא בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק טְבוּל יוֹם (זבחים קא): ״וְדִלְמָא אַקְרֻבְתֵּהּ וּפְסָלְתֵּהּ?״ וַאֲנִי תְּמֵהַּ, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם הָאֲנִינוּת נַעֲשׂוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, דִּכְתִיב: ״וַיְהִי מִעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים״ (ויקרא ט׳:כ״ב), וְאַחַר כֵּן נִכְנְסוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְפַּלְּלוּ, וְאַחַר כָּךְ יָרְדָה הָאֵשׁ לַקָּרְבָּנוֹת, וְאָז הִקְטִירוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא קְטֹרֶת זוֹ. וְשָׂמָא לֹא הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, וְחָשַׁשׁ שָׂמָא מָצְאוּ דָּם הַשָּׂעִיר הַזֶּה שֶׁלֹּא נִזְרַק עֲדַיִן וּזְרָקוּהוּ. וְאַהֲרֹן אָמַר לוֹ: הֲלֹא הַזְּרִיקָה שֶׁלִּי הִיא, וּכְשֶׁנִּזְרְקָה מִיָּדִי נִזְרְקָה וְלֹא נִפְסְלָה בַּאֲנִינוּת. וּמַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁל הֲלָכָה הָיָה, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה בָּהֶן דָּבָר בַּאֲנִינוּת כְּלָל.

פרק יא

א אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְגוֹ׳ דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הַמִּצְוֹת בַּפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה (יא א-מז) נוֹהֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וּבַכֹּהֲנִים, אֲבָל עִנְיָנָם מֻרְכָּבָה בַּכֹּהֲנִים. כִּי הֵם צְרִיכִים לְהִשְׁתַּמֵּר תָּמִיד מִנְּגִיעַת הַטֻּמְאָה בַּעֲבוּר שֶׁיִּצְטָרְכוּ לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל הַקֳּדָשִׁים. וְעוֹד, כִּי אִם שָׁגְגוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם חַיָּבִין לְהָבִיא עֲלֵיהֶם קָרְבָּן שֶׁיְּקָרִיבוּהוּ הַכֹּהֲנִים. וְעוֹד שֶׁצִּוָּה אוֹתָם ״וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר״ (ויקרא י׳:י׳). וְהִנֵּה הֵם צְרִיכִים לְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר שֶׁיִּזָּהֲרוּ בָּהֶם. עַל כֵּן הָיָה הַדִּבּוּר הַזֶּה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְצִוָּה לִשְׁנֵיהֶם ״דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. וּלְכָךְ נֶאֱמְרוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת כֹּהֲנִים. וְיַזְהִיר בַּפָּרָשָׁה בַּאֲכִילָה וּבְטֻמְאָה שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ הַמִּשְׁכָּן וְקָדָשָׁיו.

ב מִכֹּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ - פְּשׁוּטוֹ: מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, כְּטַעַם מִכָּל אֲשֶׁר בָּעוֹלָם. וּמִדְרָשׁוֹ (תו״כ פרשה ב ו): מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ חַיּוֹת בַּיָּם וְאֵין תּוֹרָתָן בַּסִּימָנִין הַלָּלוּ אֶלָּא כַּדָּגִים, לְפִיכָךְ אָמַר ״אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ״ לְהוֹצִיא מַה שֶּׁבַּיָּם.

ג כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פָּרְסַת מַעֲלַת גֵּרָה - טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁכָּל בְּהֵמָה שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין הַלָּלוּ תֹּאכְלוּ, אֲבָל לֹא תֹּאכְלוּ בְּאֶחָד מֵהֶם. וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר כֵּן בְּדֶרֶךְ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁפֵּרַט הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת בַּגֵּרָה וְהַחֲזִיר בַּפַּרְסָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲחֵרִים בָּעוֹלָם בַּסִּימָן הָאֶחָד לְבַדּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י״א:ח׳) ״מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ״ לְלָאו. וְכָתַב רַשׁ״י: אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימָן טָהֳרָה מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר: מַה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ׳. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרק ג ב): מַה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה חֲרֵי הֵם בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָם, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן טָהֳרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָהּ? נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחֹמֶר. נִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן מִן הַכָּתוּב, מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה מִקַּל וָחֹמֶר. עַד כָּאן הַבְּרַיְתָא. אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי אֵינָהּ עוֹלָה כַּהֹגֶן לְפִי סוּגְיוֹת הַתַּלְמוּד, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְא לוֹקֶה עַל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִדִּין קַל וָחֹמֶר, שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין. וְכָךְ אָמְרוּ בַּאֲחוֹתוֹ שֶׁאָסַר הַכָּתוּב אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה בְקַל וָחֹמֶר וְיֵשׁ בָּהּ שֵׁם שְׁתֵּיהֶן, לוֹמַר שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, כְּדְאִיתָא בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק כֵּיצַד (כב). אֲבָל הַבְּרַיְתָא הַזּוֹ אוֹ שֶׁהִיא שְׁנוּיָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין נ״ד), אוֹ שֶׁאֵינָהּ מְתֻרְצְתָּא. וְהַסַּעַם בְּמַלְקוּת שֶׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּאִסּוּר הַשָּׁפָן מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַפְרִיס פַּרְסָה, וּבַחֲזִיר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה. אִם כֵּן, כָּל שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה הוּא בְּשֵׁם הָאִסּוּר הַזֶּה, אֵין צָרִךְ לְקַל וָחֹמֶר כְּלָל.

אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ - וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:ג׳). וְכָךְ הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג א). וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה אָמַר (הלכות מאכלות אסורות פרק ב׳ הלכה ג׳) שֶׁהוּא לְמַעֵט בְּשַׂר הָאָדָם: ״אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ״ וְלֹא אָדָם, וּבְשָׂרוֹ וַחֲלָבוֹ בַּעֲשֵׂה. וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּדְרֹשׁ כֵּן לְרַבּוֹתֵינוּ. וְשָׁמָּא חָשַׁב זֶה מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּת״כ (פרק ד ד): יָכוֹל אַף בְּשַׂר מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם יִהְיוּ בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״זֶה לֹא תֹאכְלוּ״ - זֶה בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, וְאֵין בְּשַׂר מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן. וְיָדוּעַ הָרַב מִזֶּה שֶׁאֵינוֹ בְּלֹא תַּעֲשֶׂה אֲבָל הוּא בַּעֲשֵׂה, וּדְרָשׁוֹ מִן הַכָּתוּב ״אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ״. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁבְּפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים (כריתות כא) בְּדָם מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם שֶׁאֲפִלּוּ מִצְוַת פְּרֹשׁ מִדִּבְרֵיהֶם אֵין בּוֹ. וְאִם הָיָה בְּשָׂרוֹ אָסוּר, כָּל הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא (בכורות ה). וְדַם הַשֶּׁרֶץ וְדַם הָאָדָם מְעֻטּוֹ אוֹתָן חֲכָמִים מֵאִסּוּר דָּם, וְאָמְרוּ (שם): דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ, וְלוֹקֶה עָלָיו מִשּׁוּם שֶׁרֶץ שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם דָּם, וַעֲשָׂאוּהוּ כַּבָּשָׂר. אֲבָל מָה שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵינָן בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְנְעוּ מִמֶּנּוּ וְהֵן מֻתָּרִין. אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי יִהְיֶה זֶה בְּבָשָׂר מִן הַחַי, אֲבָל הַמֵּת לָמְדוּ בּוֹ (עבודה זרה כט) מִגְּזֵרָה שָׁוָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה.

ו וְאֶת הָאַרְנֶבֶת - מִין הוּא שֶׁיִּקָּרְאוּ כֵּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה מִמֶּנּוּ, וְכֵן הַיַּעֲנָה. וּבָעוֹפוֹת הַיּוֹנָה, אֵין שֵׁם הַזָּכָר חָלוּק מִן הַנְּקֵבָה. וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁשְּׁמוֹתָם בִּלְשׁוֹן זָכָר וְאֵין לִנְקֵבוֹתֵיהֶם שֵׁם אַחֵר: גָּמָל, שָׁפָן, חֲזִיר, ״דֹּב אֹרֵב״ (איכה ג׳ י׳), ״פָּרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה״ (ישעיהו י״א ז׳). וְכֵן תּוֹר בָּעוֹפוֹת, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא ה׳:ז׳) ״שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה״, יַזְכִּיר בַּתּוֹרִים שֶׁהֵן בִּלְשׁוֹן זָכָר שְׁתֵּי, וּבַיּוֹנָה שְׁנֵי, לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין קְפִידָא בָּהֶם. וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיֹּאמְרוּ (בכורות כח) פָּרָה וַחֲזִירָה, וְיֹאמְרוּ (שם ו׳) גָּמָל הַבָּא מִן הַגְּמַלָּה, כִּי יַשְׁאִילוּ בָּהֶם לָשׁוֹן לְבָאֵר כַּוָּנָתָם. וְטַעַם הָאִסּוּר בְּאֵלּוּ, שֶׁאֵינָן בַּעֲלֵי שְׁנֵי הַסִּימָנִים:

ח וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ - אֵינָהּ אַזְהָרָה לֶאֱסֹר לָנוּ הַנְּגִיעָה, אֲבָל יֹאמַר וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ כִּי טְמֵאִים הֵם לָכֶם, כְּלוֹמַר לֹא תִגְּעוּ בָּהֶם בְּלֹתִי אִם תִּטַּמְּאוּ. וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁיַּחְשֹׁב כָּל נוֹגֵעַ בָּהֶם שֶׁהוּא טָמֵא וְיִזָּהֵר מִן הַמִּקְדָּשִׁים וּמִן הַקָּדָשִׁים. וְשָׁמָּא הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרק ד ט): ״וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ״ בָּרֶגֶל, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תִגְּעוּ בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם חֲפֵצִים לִהְיוֹת טְהוֹרִים, כִּי טְמֵאִים הֵם וְלֹא תַּעֲלוּ בָּהֶם לָרֶגֶל. אֲבָל אֵין הַנִּגִיעָה נִמְנַעַת בְּלָאו, שֶׁאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה בָּרֶגֶל מִן הַלּוֹקִין אֶת הָאַרְבָּעִים. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ (ר״ה טז): ״חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל״ - מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵין בָּזֶה מִן הַתּוֹרָה עֲשֵׂה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה, זוֹלְתִי מִצְוַת הָעֲלָיָה. אוֹ שֶׁיִּהְא ״וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ״ בָּרֶגֶל - אַסְמַכְתָּא, כִּשְׁאָר אַסְמַכְתּוֹת הַרְבֵּה שֶׁשָּׁנוּיוֹת שָׁם בְּת״כ. וְעוֹד שָׁנוּי שָׁם (פרק ד י): אֲחֵרִים אוֹמְרִים: יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בִּנְבֵלָה יִלָּקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ״ (ויקרא י״א:כ״ד). יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם אֶת הַנְּבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמֵּא? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ״. הָא כֵּיצַד? הֱוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת. וְזֶה עִקַּר הַדִּין מִן הַתּוֹרָה.

ט סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת - סְנַפִּירִים אֵלּוּ הַשָּׁט בָּהֶם, קַשְׂקֶשֶׂת אֵלּוּ הַקְּבוּעִים בּוֹ. לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:ט׳), וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (חולין נ״ט). אֲבָל לֹא תָּבִין מִלְּשׁוֹנָם שֶׁהֵן קְבוּעִים בְּגוּפָן מַמָּשׁ וּדְבוּקִים בְּעוֹר הַדָּג, אֲבָל קָרָאוּם ״קְבוּעִים״ שֶׁאֵינָן נָדִין מִמֶּנּוּ וְלֹא מִזְדַּעְזְעִין בּוֹ כַּסְּנַפִּיר, וְהֵם הַקְּלִפִּין הָעֲגֻלִּים שֶׁגִּלְדָן דּוֹמֶה לְצִפָּרֶן, שֶׁהֵם נִפְשָׁטִין מֵעוֹר הַדָּג בְּיָד אוֹ בְּסַכִּין. אֲבָל כָּל שֶׁהוּא קָבוּעַ וְדָבוּק בְּעוֹר הַדָּג וְאֵינוֹ נִפְרָד מִן הָעוֹר כְּלָל, אֵינוֹ קַשְׂקֶשֶׂת וּבְעָלָיו אָסוּר הוּא. וּלְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שם סו): קַשְׂקֶשֶׂת לְבוּשָׁא הוּא. וּלְשׁוֹן תּוֹסֶפְתָּא (חולין פ״ג ה״ט): אֵלּוּ הֵן הַקַּשְׂקַשִּׂים שֶׁמִּלַּבֵּשׁ בָּהֶן, וּסְנַפִּירִים שֶׁשָּׁט בָּהֶן. וְזֶהוּ תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״א:ט׳) שֶׁאָמַר ״קְלִפִּין״, שֶׁהֵן קְלִפִּין שֶׁעַל הָעוֹר נִפְשָׁטִין וְנִקְלָפִין מִמֶּנּוּ כְּקִלְפֵּי הָאִילָנוֹת וְהַפֵּרוֹת, מִן עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (שמואל א יז ה): ״וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ״, שֶׁהַשִּׁרְיוֹנוֹת כֻּלָּן עֲשׂוּיִים מִן הַטַּבָּעוֹת, וְיֵשׁ שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם

קְלִפּוֹת לִסְתָּם פִּיּוֹת הַטַּבָּעוֹת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן חֵץ דַּק, וְהַקְּלִפִּין הָהֵם נִקְרְאוּ קַשְׂקַשִּׂים. וּלְכָךְ הִזְכִּירוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין צה): לְבוּשֵׁי שִׁרְיוֹן קְלִפּוֹת לִסְתָּם פִּיּוֹת הַטַּבָּעוֹת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן חֵץ דַּק, וְהַקְּלִפִּין הָהֵם נִקְרְאוּ קַשְׂקַשִּׂים. וּלְכָךְ הִזְכִּירוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין צה): לְבוּשֵׁי שִׁרְיוֹן קְלִפָּה. וְיוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל תִּרְגֵּם: "וְשִׁרְיוֹן גַּלְבִּין", מִלְּשׁוֹן "תַּעַר הַגַּלָּבִים" (יחזקאל ה א), הֵם הָרַצְעָנִין. יִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הָיָה כְּסוּי פִּי טַבַּעַת הַשִּׁרְיוֹן הַהוּא כְּקִלְפֵּי עוֹר הַדָּג, שֶׁמְּבַשְּׁלִין הָעוֹר הֶחָזָק וּמְכַסִּים הַשִּׁרְיוֹנוֹת בָּהֶן, כִּי כֵן עוֹשִׂים גַּם הַיּוֹם. וְהֶבֶן זֶה. וְטַעַם הַסְּנַפִּיר וְהַקַּשְׂקֶשֶׂת, כִּי בַּעֲלֵיהֶן שׁוֹכְנִים לְעוֹלָם בְּעֶלְיוֹן הַמַּיִם וּבְצָלוּלֵיהֶן, וּיקֻבְּלוּ גְּדוּל בַּאֲוִיר הַנִּכְנָס שָׁם. וְלָכֵן יֵשׁ בָּהֶם קְצָת חֹם דּוֹחֶה מֵהֶם שִׁפְעַת הַלֵּחוֹת, כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַצֶּמֶר וְהַשֵּׂעָר וְגַם הַצִּפָּרְנַיִם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וְשֶׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת יִשְׁכֹּן לְעוֹלָם בְּתַחְתִּיּוֹת הַמַּיִם וּבַעֲכוּרֵיהֶם, וּלְרֹב הַלַּחוּת וַאֲפִיסַת הַחֹם לֹא יִדְחֶה מֵהֶם דָּבָר. וְעַל כֵּן הֵם בַּעֲלֵי לֵחָה קָרָה דְּבֵקָה קְרוֹבָה לְהָמִית, וְהִיא מְמִיתָה בְּקִצַּת הַמִּימוֹת כָּאֲגַמִּים הַמְעֻפָּשִׁים.

י מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם - אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"א:י') כִּי "שֶׁרֶץ" הַקְּטַנִּים שֶׁיִּבָּרְאוּ מִן הַמַּיִם, וְ"נֶפֶשׁ הַחַיָּה" מִזֶּה וּנְקֵבָה. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי שֶׁרֶץ הַמַּיִם כְּלָל לַדָּגִים הַשָּׁטִים בַּמַּיִם, כִּי כָל לְשׁוֹן שְׁרִיצָה תְּנוּעָה. "וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה" הֵם חַיּוֹת שֶׁבַּיָּם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רַגְלַיִם וְהוֹלְכוֹת עֲלֵיהֶם כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה. וְהִנֵּה לְכֻלָּם דִּין אֶחָד. וּמִדְרַשׁ ת"כ (פרשה ג ז): "חַיָּה" - זוֹ חַיַּת הַיָּם, "נֶפֶשׁ" - לְהָבִיא בֶּן הַסִּירָנִי. יָכוֹל יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל כְּדִבְרֵי בֶּן חֲכִינַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁקֶץ".

יא וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקְּצוּ - לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסְּפָנָן. יַבְחוּשִׁין שֶׁקּוֹרִין מושלונ"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:י"א). וַאֲנִי תָּמַהּ בּוֹ, שֶׁהַמִּין הַהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הַיַּיִן תָּמִיד וּפוֹרֵחַ בָּאֲוִיר וְנָח עַל הָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁעַת פְּרִיחָתוֹ נֶאֱסָר, כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חולין סז): בָּעֵי רַב יוֹסֵף, פְּרִשָּׁה לַאֲוִיר הָעוֹלָם מַהוּ. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא נָח עַל הַכֵּלִים וְעַל הָאָרֶץ לְמֵרָחוֹק בְּכָל בֵּית הָאוֹצָר כָּל הַיּוֹם תָּדִיר, וְקָרִינָא בֵּהּ "שֶׁרֶץ הַשּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ" (ויקרא י"א:מ"ב). אֲבָל הַמִּין הַהוּא יַתּוּשׁ שְׁמוֹ, וְנַעֲשֶׂה בַּיַּיִן כִּדְאָמְרִינַן בָּאַגָּדָה שֶׁל טִיטוֹס הָרָשָׁע (ויק"ר כב ג). וְהַיַּבְחוּשִׁים שֶׁהַזְכִּירוּ כָּאן מִין שֶׁטָּמוּן בַּמַּיִם, וּבוֹחֲשִׁין אוֹתוֹ בְּכַף וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ, מִלְּשׁוֹן (אין) בּוֹחֲשִׁין אֶת הַשָּׁתִית בְּשַׁבָּת (שבת קנו). וּבַגְּמָרָא דִּזְבָחִים פֶּרֶק שְׁנֵי (כב) אָמַר: כָּל הַמַּשְׁלִים לְמֵי מְקֻוֶה מַשְׁלִים לְמֵי כִיּוֹר, לִרְבִיעִית אֵין מַשְׁלִים. וְשָׁאֲלוּ: אִי לְמַעוּטֵי יַבְחוּשִׁים אֲדַמִּים? אֲפִלּוּ בְּעֵינֵיהוּ נַמֵּי, דְּתַנְיָא: רַשְׁבָּ"ג אוֹמֵר, כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם מַטְבִּילִין בּוֹ, שֶׁהוּא מִין שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם. וְכֵן נַמֵּי נִמְצָאִים בִּשְׁמָרֵי יַיִן תָּדִיר תּוֹלָעִים לְבָנִים קְטַנִּים שֶׁהֵם נִבְרָאִים מִגַּסּוּת הַיַּיִן, וּמְסַנְּנִין אוֹתָן. וְרָאִיתִי בְּפֵרוּשָׁיו שָׁם שֶׁכָּתַב: יַבְחוּשִׁים אֲדַמִּים כְּמִין יַתּוּשִׁים בְּלֹא כְּנָפַיִם, כְּדֶרֶךְ שֶׁגְּדֵלִים בְּשׁוּלֵי חָבִיּוֹת יַיִן שֶׁלָּנוּ מִבַּחוּץ. יַבְחוּשִׁים דַּקִּים אַף כֵּן נִבְרָאוּ מִן הַמַּיִם. וְאוּלַי בְּכָךְ נִתְכַּוֵּן בְּכָאן לְמִין שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם וְאֵינוֹ נִפְרָשׁ מִן הַמַּיִם אֶלָּא עַל יְדֵי סְנוּן, וְגַם הֵם בְּאוֹתוֹ שֵׁם הַלַּעַז הֵם נִקְרָאִים אֵצֶל הָרַב. אֲבָל בְּפֵרוּשׁ מַסֶּכֶת חֻלִּין (חולין ס"ז) כָּתַב: יַבְחוּשִׁים כְּמוֹ יַתּוּשִׁים דַּקִּים הַנִּמְצָאִים בְּמַרְתְּפוֹת שֶׁל יַיִן. וְהַכְּלָל שֶׁהוּא מִין שֶׁאֵינוֹ שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ כְּלָל:

יג וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף - לֹא נֶאְסְרוּ מִכָּל הָעוֹפוֹת אֶלָּא אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּלְבַד עִם מִינֵיהֶם, כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לְמִינוֹ" וּ"לְמִינָהּ". כִּי הַכָּתוּב לֹא הִזְכִּיר סִימָן בְּעוֹף טָמֵא לְאִסּוּר אוֹ בְּטָהוֹר לְהֶתֵּר, אֲבָל אָמַר "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף", לֹא אֲחֵרִים מִלְּבַד אֵלֶּה. וְכֵן בַּשָּׁרָצִים הַמִּטַּמְּאִים שֶׁהִזְכִּירָם בִּפְרָט (להלן פסוקים כט-ל), אֵינָן בַּדִּין הַזֶּה בִּלְתִּי אֵלֶּה הַנִּקּוּבִים בַּפָּרָשָׁה בִּשְׁמוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ סִימָנִים בָּעוֹפוֹת (חלין נט), וְהֵן לְהַכִּיר בָּהֶן שֶׁאֵין בַּעַל אוֹתָן הַסִּימָנִין מִן הַמִּינִין הָאֵלֶּה הָאֲסוּרִים. וְהַסִּימָן הַגָּדוֹל בָּעוֹפוֹת הִיא הַדְּרִיסָה, שֶׁכָּל עוֹף הַדּוֹרֵס לְעוֹלָם טָמֵא, כִּי הַתּוֹרָה הִרְחִיקַתְהוּ מִפְּנֵי שֶׁדָּמוֹ מְחֻמָּם לְאַכְזְרִיּוּתוֹ וְשָׁחוֹר וְגַס, וּמוֹלִיד הַמְּרָרָה הַשְּׁרוּפָה הַשְּׁחַרְחֶרֶת, וְנוֹתֵן אַכְזְרִיּוּת בַּלֵּב. וְאֵין בְּכָל הָעוֹלָם עוֹף שֶׁיְּדוֹרֹס מִלְּבַד הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה. וְהִנֵּה כָּל עוֹף שֶׁיְּדוֹרֹס נֵדַע שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים, וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וַדַּאי מֻתָּר, שֶׁאֵין בְּכָל הָאֲסוּרִים עוֹף שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס זוּלָתִי אֶחָד, וְהוּא פֶּרֶס אוֹ עָזְנִיָּה. וְלֹא חָשׁוּ לוֹ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בַּיִּשּׁוּב (חולין סב), אֶלָּא בַּמִּדְבָּרוֹת הוּא שׁוֹכֵן תָּמִיד. וְאוּלַי מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בָּחֳרָבוֹת דָּמוֹ נִשְׁרָף וְרַע כַּדּוֹרְסִין, וַאֲסָרָתוּ תּוֹרָה עִמָּהֶם. וְעוֹד מָנוּ חֲכָמִים בַּסִּימָנִין, שֶׁאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲצְבַע יְתֵרָה וְזֶפֶק וְקֻרְקְבָן נִקְלָף, בְּיָדוּעַ שֶׁטָּהוֹר הוּא, כִּי יָדוּעַ לָהֶם שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין מִן הַשְּׁלֹשָׁה הַנִּזְכָּרִים נֶאֱסַר אוֹתוֹ, כִּי הָעוֹרֵב יֵשׁ בּוֹ אֲצְבַע יְתֵרָה וְקֻרְקְבָן נִקְלָף, וְאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּלְמִינָיו שֶׁהֵם כֻּלָּם בַּעֲלֵי שְׁנֵי סִימָנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִימָן אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה הָאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים שֶׁנֶּאֱסַר אוֹתוֹ, כִּי שְׁאָר הָעוֹפוֹת הָאֲסוּרִין כֻּלָּן כָּךְ הֵם בְּסִימָן אֶחָד, בִּלְתִּי הַנֶּשֶׁר שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה. וְעִנְיַן הַדְּרִיסָה הוּא הַצַּד צַיִד, שֶׁיְּרִדְּף הָעוֹפוֹת וְיִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְיִדְרְסֵם בְּיָדָיו וְיֹאכַל אוֹתָם, כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַנֵּץ הַגַּס אסטו"ר וְהַנֵּץ הַדַּק הַנִּקְרָא אשפרוי"ר בְּלַעַ"ז, וּבַעֲרָבִי בִּיץ. וְזֶה מִשְׁפַּט הָעוֹפוֹת בְּאִסּוּרָם וְהֶתֵּרָם עַל הַדֶּרֶךְ הַנָּכוֹן וְהַמִּתְחַוֵּר בַּגְּמָרָא, וַאֲשֶׁר חָקְרָנוּהוּ וּמָצָאנוּהוּ כֵּן בִּבְדִיקַת הָעוֹפוֹת. וְהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר בָּעוֹפוֹת מִפְּנֵי אַכְזְרִיּוּת תּוֹלְדָתָם. וְהַבְּהֵמוֹת יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיוּ כֵּן מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּבְעָלֵי הַגֵּרָה וְהַפַּרְסָה הַשְׁסוּעָה דּוֹרֵס, וְהַשְּׁאָר כֻּלָּם יִטְרְפוּ. וְהִנֵּה נִמְצָא בָּעוֹפוֹת מִפְּנֵי אַכְזְרִיּוּת תּוֹלְדָתָם שִׁנּוּי מַה שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים (ע"ז לה) שֶׁכָּל חֶלֶב הַטָּהוֹרִים עוֹמֵד וַחֶלֶב הַטְּמֵאִים כֻּלָּם אֵינָנוּ נִקְפָּא וְלֹא יִתְגַּבֵּן לְעוֹלָם, וְהִנֵּה הֵם מְשֻׁנִּים. וְיִתָּכֵן מִזֶּה שֶׁיַּזִּיקוּ בְּאֶבְרֵי הַזֶּרַע, וְיִהְיֶה הַזֶּרַע הַמִּתְאַסֵּף מִן הַלֵּחָה שֶׁבָּהֶם קָרָה וְלַחָה, וְלֹא תּוֹלִיד כְּלָל אוֹ לֹא תּוֹלִיד בְּטוֹב וְנָכוֹן. מִלֶּבַד שֶׁיֵּשׁ בַּמֻּתָּרִים טוֹבָה יְדוּעָה בְּדֶרֶךְ הָרְפוּאוֹת. וְרָאִיתִי בִּקְצָת סִפְרֵי הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁחֶלֶב הַחָזִיר אִם יִינַק הַיּוֹנֵק מִמֶּנּוּ יִהְיֶה אוֹתוֹ הַנֶּעֱר מְצֹרָע. וְזֶה לְאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּם סְגֻלּוֹת רָעוֹת מְאֹד:

כ **שֶׁרֶץ הָעוֹף** - הֵן הַדַּקִּין הַנִּמּוּכִים וְרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן זְבוּבִין וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁין וַחֲגָבִים. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:כ׳). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן אֶצְלִי, כִּי לֹא יִקָּרֵא הָעוֹף שֶׁרֶץ בַּעֲבוּר קָטְנוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שְׁמוֹ עוֹף סְתָם בַּעֲבוּר גּוּדֶל גּוּפוֹ. וְהָעֲטַלֵּף קָטֹן הָרַגְלַיִם, וְרַבִּים מִמִּינֵי הָאַרְבֶּה אֲשֶׁר רַגְלָיו גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְלָמָּה לֹא יִקָּרֵא שֶׁרֶץ הָעוֹף כָּהֵם? אֲבָל שֶׁרֶץ הָעוֹף פֵּרוּשׁוֹ בְּצִדּוֹ ״הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע״, כִּי כָּל עוֹף שֶׁיֵּלֵךְ עַל שְׁנֵי רַגְלַיִם צַוָּארוֹ זָקוּף וְרֹאשׁוֹ לְמַעְלָה, וְסוֹמֵךְ עַל כְּנָפָיו וּמְעוֹפֵף תָּמִיד, וְלָכֵן יִקָּרֵא עוֹף כָּנָף וְעוֹף סְתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי אַרְבַּע רַגְלַיִם הוֹלְכִים נְמוּכִים וְצַוָּארָם וְרֹאשָׁם לְמַטָּה כַּשָּׁרָצִים, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ שֶׁרֶץ הָעוֹף, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כ). וְכֵן חָזַר כָּאן וּפֵרֵשׁ: ״כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם״. וּפֵרוּשׁוֹ כְּאוֹמֵר: כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם בִּלְבַד וְאֵין לוֹ כְּרָעַיִם הַנִּזְקָרִים, שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם. וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ה י): רַבִּי אוֹמֵר: ״וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם״ - הָא אִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ, טָהוֹר. וְהִנֵּה אֵין בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ בְּשֶׁרֶץ הָעוֹף אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה, אֲבָל בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה (דברים יד יט) נֶאֱמְרָה בּוֹ אַזְהָרָה: ״וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ״. מִשָּׁם לוֹקִים עָלָיו.

כד **וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ** - לְאֵלֶּה הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן תִּטַּמְּאוּ (רש״י כאן) (ת״כ). כָּאן לִמֵּדְךָ שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבָעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא י״א:ל״ט) פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:כ״ו) (בפסוק כו). וְאִם כֵּן, לָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב וְלָמָּה פֵּרַט בָּהֶם? הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר: ״כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה יִטְמָא עַד הָעֶרֶב, וְכָל הַנּוֹשֵׂא מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב״. וְהַנָּכוֹן כִּי כָּאן הִזְכִּיר ״בִּנְבֵלָתָם״ סְתָם וְלֹא הִזְכִּיר בָּהֶם מִיתָה, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁחִיטָה, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁאֵינָם חַיִּים יִטְמָא. אֲבָל שָׁם אָמַר ״וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה״, לוֹמַר שֶׁאִם נִשְׁחֲטָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה, הִזְכִּיר ״וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ״ לוֹמַר שֶׁאֵין בַּנִּזְקָרִים בַּדָּגִים וּבָעוֹפוֹת וּבַחֲגָבִים הַטֻּמְאָה הַזּוֹ, רַק לְאֵלֶּה אֲשֶׁר יַזְכִּיר, וְהֵם הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָהּ שׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה. וְאָמַר (בפסוק כו) ״טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא״ בַּטֻּמְאָה הַנִּזְכֶּרֶת. וְחָזַר וְאָמַר (בפסוקים כז-כח) שֶׁכָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בַּחַיָּה גַּם כֵּן יִטְמָא הַנּוֹגֵעַ עַד הָעֶרֶב, וְהַנּוֹשֵׂא יוֹסִיף לְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְכֵן ״וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ״ (ויקרא י״א:כ״ט) עַל הֶעָתִיד לְהִזְכִּיר. וְנִשְׁתַּבֵּשׁ רַבִּי אַבְרָהָם בְּכָאן. וְהִנֵּה לְמַעְלָה בְּעִנְיַן אִסּוּר הַמַּאֲכָל הִזְכִּיר הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה, וְלֹא הִזְכִּיר הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בַּחַיָּה. אוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלָם לֹא פֵּרַט בָּהֶם, וְהִנִּיחָם בְּתוֹךְ הַכְּלָל שֶׁאָמַר (ויקרא י״א:ג׳) שֶׁנֹּאכַל הַבְּהֵמָה הַמַּפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה וְלֹא אַחֶרֶת, וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ, אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר״ (דברים יד ד-ה). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ מְדָרָשִׁים. ״לְכָל הַבְּהֵמָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם״ (ויקרא י״א:כ״ו) - בְּאֶבֶר מִן הַחַי (פרשה ד ב). ״וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו״ - בְּאֶבֶר מִן הַמֵּת (פרק ו ו). כִּי יַאֲרִיךְ הַכָּתוּב וְיַזְכִּיר בָּהֶם טֻמְאוֹת רַבּוֹת, לְרַמֵּז שֶׁיִּטַּמְּאוּ כֻּלָּם וּמְקֻצָּתָם, בְּמִיתַת כָּל הַגּוּף וּבְמִיתַת הָאֶבֶר מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּתָּלֵשׁ מִן הַגּוּף הַחַי:

וְטַעַם **יִטְמָא עַד הָעָרֶב** בְּכָל הַפָּרָשָׁה, כִּי בָּעֶרֶב יִטְהַר אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם. אֲבָל קְצַר בָּרְחִיצָה בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר (ויקרא י״א:כ״ה) כִּבּוּס בִּגְדֵי הַנּוֹשֵׂא שֶׁהוּא הַטְבִילָה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיִּרְחַץ גּוּפוֹ. וּכְשֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל הַטֻּמְאוֹת בִּנְבֵלוֹת וּבִשְׁרָצִים, הִזְכִּיר הַטְבִילָה בִּכְלָלִים: ״בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר״ (ויקרא י״א:ל״ב), וְהוּא הַדִּין לָאָדָם כִּי מִמֶּנּוּ נִלְמוֹד. וּבְפָרָשָׁה אַחֶרֶת (ויקרא י״ז:ט״ו) פֵּרֵשׁ: ״וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב״, וְהִזְכִּיר גַּם הָעֹנֶשׁ: ״וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ״ (שם פסוק טז). וְהוּא כְּלָל לְכָל טֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וּמִמֶּנּוּ נִלְמוֹד לַשְּׁרָצִים. וּכְבָר הִזְכַּרְנָה כָּאן הָרְחִיצָה בַּשְּׁרָצִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וְהֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּמַּשָּׂא יוֹתֵר מִן הַמַּגָּע בְּכִבּוּס הַבְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַנּוֹגְעִים לִיגַּע בְּיָדוֹ בָּנַחַת, אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אוֹתָם דֶּרֶךְ מַשָּׂא שֶׁיִּכְבַּד עָלָיו, וּבְגָדָיו יִסָּיעוּ אוֹתוֹ בְּרֹב פְּעָמִים.

לב **וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ** - הַקָּרוֹב אֵלַי בָּזֶה כִּי ״מֵהֶם בְּמֹתָם״ יִרְמֹז לְכָל הַנִּזְקָרִים לְמַעְלָה בִּבְהֵמָה טְמֵאָה וְשֶׁרֶץ וְחַיָּה, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר טֻמְאַת הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים בַּשְּׁרָצִים בִּיחוּד וְהִיא נוֹהֶגֶת גַּם בַּנְּבֵלוֹת? וְכֵן כָּל הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּהֶכְשֵׁר הָאָכְלִין כֻּלָּן שָׁוִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, וּבִכְלָלָן דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְאַל יִקְשֶׁה עָלֶיךָ הֱיוֹת ״בָּהֶם בְּמֹתָם״ שֶׁבַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן בַּשְּׁרָצִים וּ״מֵהֶם בְּמוֹתָם״ בַּכָּתוּב הַשֵּׁנִי בִּכְלָלָן, כִּי כֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וְיִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁהִמְתִּין הַכָּתוּב עַד שֶׁהִזְכִּיר כָּל הַטֻּמְאִים בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבַשְּׁרָצִים, וְאַחַר כָּךְ בַּסּוֹף הִזְכִּיר הַטֻּמְאָה בַּכֵּלִים בָּאֶחָד אֲשֶׁר יִשָּׁלִים בּוֹ לִלְמֹד מִמֶּנּוּ לְכָל הָאֲחֵרִים, כִּי דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (חגיגה יא) שֶׁיִּהְיֶה ״מֵהֶם בְּמוֹתָם״ בַּשְּׁרָצִים, וּמִמֶּנּוּ יִלְמְדוּ עַל הַשֶּׁרֶץ שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. וְכֵן נָהֲגוּ הַכָּתוּב בַּטְּבִילָה שֶׁהִזְכִּיר (בפסוק זה) בְּסוֹף כָּל הַטֻּמְאוֹת טֻמְאַת הַכֵּלִים וּטְבִילָתָן, וּמִמֶּנּוּ נִלְמֹד לְאָדָם וְכֵלִים בְּכָל שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַנִּזְכָּרוֹת:

בַּמַּיִם יוּבָא - וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה עַד הָעֶרֶב הַשֶּׁמֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ הוּא נִטְהָר בְּהֶעֱרֶב שִׁמְשׁוֹ. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:ל״ב). וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח ט): ״וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב״ - יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְטָהֵר״. אִי ״וְטָהֵר״ יָכוֹל לְכָל דָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב״. הָא כֵּיצַד? טָהוֹר לְחֻלִּין מִבְּעוֹד יוֹם, וְלִתְרוּמָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב לְפִי הַמִּדְרָשׁ: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָהֵר וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר בָּעֶרֶב. וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָל הַפָּרָשִׁיוֹת ״עַד הָעֶרֶב״, כִּי יִתְפֹּס הַטָּהֳרָה לִתְרוּמַת הַקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (להלן כב ו ז): ״וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקָּדָשִׁים כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם. וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקָּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא״. אֲבָל הַטָּהֳרָה לְחֻלִּין אוֹ לְמַעֲשֵׂר הִיא בִּטְבִילָה בִּלְבַד, וְלֹא יַזְכִּירֶנָּה בְּכָאן, כִּי אֵינֶנּוּ מְצוָּיה לְהִטָּהֵר לְחֻלִּין, וְאִם רָצָה אוֹכְלָן בְּטֻמְאָה.

לד **מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל** פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:ל״ד) הַכָּתוּב הַזֶּה כְּפִי מִדְרָשׁוֹ וְלָמַד בּוֹ דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֵכְשֶׁר וּמִתְקַן וְכוּ׳. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן שֶׁאֵין וְלַד הַטָּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ וְכוּ׳. וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת וְכוּ׳. וּבְכֻלָּם אָמַר: וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״יֵאָכֵל״ - אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחְזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת. זֶה לְשׁוֹן הָרַב. וְיֵשׁ בּוֹ קְצוּר, כִּי הַכָּתוּב הַזֶּה בְּטֻמְאַת הָאֳכָלִין עַצְמָהּ הוּא, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּטֻמְאָתָן לַאֲחֵרִים. אֲבָל הוֹצִיא הָרַב זֶה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט א): ״אֹכֶל יִטְמָא״ - מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא. יָכוֹל יְטַמֵּא לַאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר יֵאָכֵל״ - הָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה. וּכְבָר חָלְקוּ עַל הָרַב וְהֵבִיאוּ רְאָיוֹת שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה כְּלָל אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה, וְהַמִּדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם הוֹסִיפוּ שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא. וְעִקַּר הַכָּתוּב יִדְרֹשׁ בְּמָה שֶּׁאָמַר שָׁם: ״הָאֹכֶל״ - לְהוֹצִיא אָכְלֵי בְּהֵמָה, ״מִכָּל הָאֹכֶל״ - לְהָבִיא אָכְלֵי בְּהֵמָה שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם לְמַאֲכַל אָדָם, ״אֲשֶׁר יֵאָכֵל״ - פְּרָט לְאֹכֶל סָרוּחַ.

לה **תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ** - בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד שֶׁיִּהְיֶה דִּין הַתַּנּוּר וְהַכִּירַיִם, שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין מִן הַטִּיט וּמַסִּיקִין הָאוּר בְּתוֹכָן וְאוֹפִין הַפַּת בָּהֶן בְּחִבּוּרָן לַקַּרְקַע, כְּדִין כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהֵן הַקְּדֵרוֹת וְהַקִּיתוֹנִיּוֹת הָאֲפוּיִין בַּכִּבְשָׁן וְהֵן מִטַּלְטְלִין, שֶׁאַף הֵם יְקַבְּלוּ טֻמְאָה וְאֵין לָהֶם טַהֲרָה בְּמִקְוֶה. וְאָמַר ״יֻתָּץ״ וְלֹא אָמַר יִשָּׁבֵר, לְלַמֵּד שֶׁאֵין צָרִיךְ לְשַׁבְּרָן עַד שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּמִכְתָּשׁוֹ חֶרֶס לַחִתּוּת אֵשׁ מִיקוּד, אֶלָּא יֻהֲרַס וְלֹא יִבְנֶם לַעֲשׂוֹת מִלַּאכְתָּם. וּלְלַמֵּד עוֹד שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻבָּרִין בָּאָרֶץ, וְיִתֹּץ אֲשֶׁר בָּנָה. כִּי עִנְיַן נְתִיצָה הֲרִיסַת בִּנְיָן, כְּמוֹ ״וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים״ (ישעיהו כ״ב:י׳), ״וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת״ (ויקרא י״ד:מ״ה):

לו **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר** - יֹאמַר שֶׁאֵין הַמַּיִם בַּמִּקְוֶה מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּחִבּוּרָם לַקַּרְקַע אִם יִפֹּל בָּהֶן הַטֻּמְאָה. וְאָמַר ״וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא״ - שְׁעוּרוֹ: וּמַיִם אֲשֶׁר נוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, כִּי הַמַּיִם הַתְּלוּשִׁים אֲשֶׁר יִגְּעוּ בָּהֶם בְּנִבְלָתָם יִטַּמְּאוּ, כִּי בַּמִּקְוֶה לֹא יִגְּעוּ הַמַּיִם בְּנִבְלָתָם, אֲבָל נִבְלָתָם יִפֹּל אֶל תּוֹכוֹ. וְהִזְכִּיר הַמַּיִם בִּלְשׁוֹן יָחִיד כְּדֶרֶךְ ״מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו״ (במדבר י״ט, י״ג). אוֹ שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב ״וְכָל נוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא״, וְהַכַּוָּנָה לְרַבּוֹת הַמַּיִם וְהַמַּשְׁקִים הַנִּזְכָּרִים (ויקרא י״א:ל״ד). וְעַל הַכְּלָל, כִּי בָּא זֶה לְלַמֵּד עַל הַמַּיִם שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּתָלוּשׁ וְלֹא בְּמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא חָזַר זֶה עַד עַתָּה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ט׳ ו׳) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: ״וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא״ - בְּמַגָּע הֵן מְטַמְּאִין וְלֹא בְּמַשָּׂא. וְגַם זֶה יִתָּכֵן שֶׁיַּחְזוֹר אֶל כָּל הָעִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים, וְיֹאמַר שֶׁאֵין לַשְּׁרָצִים רַק טֻמְאַת מַגָּע. וְעוֹד לְרַבּוֹתֵינוּ בַּכָּתוּב הַזֶּה מִדְרָשִׁים בְּיִתּוּר הַלָּשׁוֹן, וְכֻלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְהִזְכִּיר טַהֲרַת הַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם הַמְּחֻבָּרִים בַּשְּׁרָצִים, וְהוּא הַדִּין לִנְבֵלוֹת, אַף הִמְתִּין עַד שֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל מִינֵי הַמְּטַמְּאִין. אוֹ בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשְּׁרָצִים לָמוּת בְּמַעְיָן וּבוֹר. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי דַּעְתִּי (רמב״ן על ויקרא י״א:ל״ב):

לז **זֶרַע זָרוּעַ** - זֶרַע שֶׁל מִינֵי זְרָעוֹנִים. זָרוּעַ שָׁם דָּבָר, ״וַיִּתְּנוּ לָנוּ מִן הַזְּרוֹעִים״ (דניאל א יב). ״טָהוֹר הוּא״ - לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לִהְיוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבֹא עָלָיו מַיִם. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:ל״ז). וְהִנֵּה לְמַעְלָה הִזְכִּיר הַכָּתוּב (ויקרא י״א:ל״ד) ״מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם״ לְלַמֵּד עַל הַהֻכְשֵׁר, אֲבָל שָׁם אָמְרוּ שֶׁאֵין הָאֹכֶל מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס אֶלָּא בְּהֻכְשַׁר מַיִם. וְכָאן הוֹסִיף שֶׁאַף מִן הַשְּׁרָצִים עַצְמָם אֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בְּהֻכְשַׁר, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יא ה). וְיִתָּכֵן עוֹד לוֹמַר כִּי ״מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל״ הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה - הַבָּשָׂר וְהַמַּאֲכָלִים הַנִּזְכָּרִים, וְכָאן אָמַר שֶׁאַף הַזְּרָעִים כַּאֲשֶׁר יוֹצִיאוּ אוֹתָם לִזְרִיעָה יִטַּמְּאוּ בְּהֻכְשַׁר מַיִם. וְטַעַם הַהֻכְשֵׁר בַּעֲבוּר כִּי לִכְלוּךְ הַשֶּׂרֶץ וְהַמְּטַמְּאִים יִדְבַּק בַּמַּאֲכָלִים בְּלַחוּת וְלֹא כֵן בַּיְּבֵשִׁים. וְעָשְׂתָה הַתּוֹרָה הָרְחָקָה יְתֵרָה לְטַמֵּא הַמַּכְשָׁרִים בְּמַיִם וְנָגְבוּ שֶׁלֹּא נִתֵּן דְּבָרֵינוּ לְשַׁעֲוִירִין. וְהִנֵּה גַּם דִּין הַהֻכְשֵׁר נוֹהֵג בְּטֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת וְהִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב כָּאן לְעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ:

מ **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ** - עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יְדַבֵּר בָּאוֹכֵל כְּדֶרֶךְ הָאוֹכְלִים, שֶׁנּוֹגֵעַ וְנוֹשֵׂא מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל, וְנִטְמָא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְהַצָּרִךְ לְהַזְכִּיר זֶה שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעַת שֶׁתִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ יוֹתֵר גְּדוֹלָה בַּעֲבוּר הָאֲכִילָה. וְהִזְכִּיר זֶה בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בַּעֲבוּר שֶׁיִּטְעֶה אָדָם בָּהּ וְיֹאכְלֶנָּה, שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁהִיא שְׁחוּטָה, וְאֵין דֶּרֶךְ לִטְעוֹת כָּךְ בַּמִּינִים הָאֲסוּרִים. וְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה לְדַבֵּר בַּהֹוֶה. וּכְפִי מִדְרָשׁוֹ (נדה מ״ב) שֶׁבָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהִיא כַּזַּיִת. גַּם כֵּן הִזְכִּיר זֶה בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא הַדִּין לַטְּמֵאָה הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה (בפסוקים כ״ד-כ״ה), כִּי הִשְׁלִים כָּאן דִּין הַטֻּמְאוֹת. וְעַל דַּעַת מִדְרַשׁ תּוֹרַת כֹּהֲנִים (בפסוק כ״ו) כָּל טֻמְאוֹת נְבֵלוֹת נִתְרַבּוּ מִכָּאן, וּפָרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה (בפסוקים כ״ד-כ״ה) בָּאֲבָרִים הִיא. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה (רמב״ן על ויקרא י״א:כ״ב):

מא **וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ** - טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי הִזְכִּיר לְמַעְלָה (בפסוקים כט-ל) הַשְּׁרָצִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה וּפֵרַט הַטְּמֵאִים, וְלֹא דִּבֵּר שָׁם בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה כְּלָל. וּלְכָךְ אָמַר עַתָּה ״וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל״, לוֹמַר כִּי בְּעִנְיַן הָאֲכִילָה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶן, שֶׁכֻּלָּן אֲסוּרִין. וְחָזַר וּפֵרַט בָּהֶן וְהִרְבָּה בָּהֶן לָאוִין לְמַלְקִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר רַשִׁ״י:

מז **לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר** - שֶׁנַּבְדִּיל בְּכָל הַנִּזְכָּרִים בֵּין הַטְּמֵאִים לַטְּהוֹרִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה. ״וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת״ - נִמְשָׁךְ לַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכֶּרֶת, וּבֵין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת. וְיֹאמַר שֶׁנַּבְדִּיל לְעִנְיַן אֲכִילָה בֵּין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת עַל פִּי הַתּוֹרָה בַּמַּיִם וְעַל הָאָרֶץ, וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל בָּהֶם. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף

פרשת שמיני) אָמְרוּ: חֲכָמִים אוֹמְרִים: ״בֵּין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל״ - לִפְתֹּן אַזְהָרָה לַחַיָּה, וְאִם כֵּן הוּא לָאו. וּלְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״א:מ״ז): ״בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר״ - צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵן? אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטַת חֻצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחֲטַת רֻבּוֹ (ת״כ). וְקָתָנֵי הָתָם (פרק יב ז): וְכַמָּה הוּא בֵּין רֻבּוֹ לְחֻצְיוֹ? כִּמְלֹא שַׂעֲרָה. וְלֹא תָּחוּשׁ בָּזֶה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (חלין כט): רֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם בָּעֵינַן, שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא מִדִּבְרֵי הָאוֹמֵר (שם) מֻחְצָה עַל מֻחְצָה כְּרֹב. וּלְכָךְ אָמְרוּ דְּבָעֵי שֶׁיְּהֵא הַשָּׁחוּט רֹב מַמָּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לָעֵינַיִם, לֹא הַמֻּחְצָה שֶׁנַּחְשֹׁב אוֹתוֹ בְּלִבֵּנוּ וְנֹאמַר רֹב הוּא הַשָּׁחוּט מֵאַחַר שֶׁאֵין בְּמַה שֶּׁלֹּא נִשְׁחַט יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. אֲבָל כָּל שֶׁיִּשְׁחֲטוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִן הַחֲצִי כָּשֵׁר הוּא, וַאֲפִלּוּ כִּמְלֹא חוּט הַשַּׂעֲרָה, כְּדִמְפָרֵשׁ בְּזוֹ הַבָּרַיְתָא. וְאַף בַּגְּמָרָא כָּךְ הוּא עוֹלֶה.

פרק יב

ב כְּתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ב:ב׳) **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה** לְרַבּוֹת יְלָדוֹת מָחוּי שֶׁנִּמְחָה וְנַעֲשָׂה כְּעֵין זֶרַע, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. וּפְרוּשׁ הָעִנְיָן שֶׁנּוֹצַר הַוָּלָד בְּצוּרַת אָדָם וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחַ, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם אֵינוֹ וָלָד, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִבְרִיַּת נְשָׁמָה אֵינוֹ וָלָד, אֲבָל בִּשְׁעַת הַלֵּדָה אֲפִלּוּ מָחוּי מְטַמֵּא אִם אָנוּ מַכִּירִין צוּרָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁפִּיר מְרֻקָּם טְמֵאָה וַדַּאי, וְאִם לָאו בְּסָפֵק, וְזֶהוּ רִבּוּי שֶׁל מִקְרָא זֶה כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (נדה כז). וּבְמַשְׁמָעוּתוֹ אָמְרוּ (שם לא) ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ״ אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה - יוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין כַּוָּנָתָם שֶׁיִּעָשֶׂה הַוָּלָד מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי הָאִשָּׁה אע״פ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בֵּיצִים כְּבֵיצֵי זָכָר אוֹ שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה בָּהֶן זֶרַע כְּלָל אוֹ שֶׁאֵין הַזֶּרַע הַהוּא נִקָּפָא וְלֹא עוֹשֶׂה דָּבָר בָּעֻבָּר, אֲבָל אָמְרָם ״מַזְרַעַת״ עַל דַּם הָרֶחֶם שֶׁיִּתְאַסֵּף בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה בָּאִם וּמִתְאַחֵז בְּזֶרַע הַזָּכָר, כִּי לְדַעְתָּם הַוָּלָד נוֹצַר מִדַּם הַנְּקֵבָה וּמִלֹּבֶן הָאִישׁ וְלִשְׁנֵיהֶם יִקָּרְאוּ זֶרַע. וְכָךְ אָמְרוּ (שם), שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אִישׁ מַזְרִיעַ בּוֹ לֹבֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְלֹבֶן שֶׁבָּעַיִן, אִשָּׁה מַזְרַעַת אֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹר וּבָשָׂר וָדָם וְשֵׂעָר וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וְגַם דַּעַת פִּילוֹסוֹפֵי הַיְוָנִים כָּל גּוּף הָעֻבָּר מִדַּם הָאִשָּׁה, אֵין בּוֹ לָאִישׁ אֶלָּא הַכֹּחַ הַיָּדוּעַ בִּלְשׁוֹנָם הִיוּלִי, שֶׁהוּא נוֹתֵן צוּרָה בַּחֹמֶר, כִּי אֵין בֵּיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת הַבָּאָה מִן הַזָּכָר לְנוֹלֶדֶת מִן הַמִּתְפֹּלֶשֶׁת בֶּעָפָר שׁוּם הֶפְרֵשׁ, וְזוֹ תְּגַדֵּל אֶפְרוֹחַ וְזוֹ לֹא תַּצְמַח בְּהַמָּנַע מִמֶּנָּה הַחֹם הַיְסוֹדִי שֶׁהוּא לָהּ הִיוּלִי. וְאִם כֵּן יִהְיֶה מִלַּת ״תַּזְרִיעַ״ כְּמוֹ ״זֵרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ״ (ישעיהו סא יא). וְכֵן אָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ב:ב׳) ״אֲרֵי תְעַדֵּי״:

דְּוֹתָהּ לְשׁוֹן דָּבָר הַגּוֹב מִגּוּפָהּ. ד״א לְשׁוֹן מַדְוֶה וְחֹלִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹאָה דָּם שֶׁלֹּא תֶּחֱלֶה וְרֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ב:ב׳). וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה מוֹצָא יִהְיֶה ״דְּוֹתָהּ״ לְשׁוֹן דָּבָר הַגּוֹב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה לְשׁוֹן מַדְוֶה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ (נדה ט) וְרֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ. וְכֵן דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁאוֹמֵר כִּי ״דְּוֹתָהּ״ - שֵׁם, וְטַעְמוֹ חֹלִי, כִּי הַדָּם הַיּוֹצֵא חֹלִי בָּאִשָּׁה. וּבֶאֱמֶת שֶׁהוּא נִקּוּי הַמּוֹתָרוֹת, וּמִפְּנֵי שֶׁרֹּאשָׁהּ וְאֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ אוּלַי יִקָּרֵא חֹלִי. וְהַנָּכוֹן לְשׁוֹן מַדְוֶה, שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶגַע וְצָעַר, כְּמוֹ ״עָלַי לִבִּי דַוָּי״ (ירמיהו ח יח), ״הָיָה דָוֶה לְבָנוּ״ (איכה ה יז), כְּמוֹ ״נֶגַע לְבָבוֹ״ (מלכים א ח לח), וְהִנֵּה הַזִּיבָה נֶגַע בָּאִשָּׁה אע״פ שֶׁהִיא בְּתוֹלַדְתָּהּ. וְכֵן ״עַל עֶרֶשׂ דְּוָי״ (תהלים מא ד):

ד **תֵּשֵׁב** אֵין לְשׁוֹן יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲכָבָה, כְּמוֹ ״וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ״ (דברים א מו), ״וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא״ (בראשית יג יח), לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ב:ד׳). וְאִם כֵּן יֹאמַר, וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תַּמְתִּין עוֹד עַד שֶׁלֹּא תִּגַּע בְּכָל קֹדֶשׁ וְלֹא תָּבֹא לַמִּקְדָּשׁ, אע״פ שֶׁהֵם יְמֵי טׇהֳרָהּ אֵצֶל הַבַּעַל, וְזֶה טַעַם ״בִּדְמֵי טָהֳרָה״. וְאָמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְהוֹדִיעַ כִּי אֲפִלּוּ לֹא תִּרְאֶה בַּיָּמִים הָאֵלֶּה תַּמְתִּין בָּהֶן מִפְּנֵי הַלֵּדָה. וְיִתָּכֵן כִּי לְשׁוֹן ״תֵּשֵׁב״ בְּכָאן כְּמוֹ ״יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ״ (הושע ג ג), כִּי הָאִשָּׁה הַשְּׁוֹכֶבֶת עִם בַּעְלָהּ תִּקָּרֵא יוֹשֶׁבֶת לוֹ. וּלְפִי שֶׁאָמַר בְּשִׁבְעָה ״וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא״, שֶׁתִּטְמָא לַבַּעַל וְלַקָּדָשִׁים כָּל שִׁבְעָה, אָמַר כִּי אַחֲרֵי הַשִּׁבְעָה תֵּשֵׁב לְבַעְלָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים בְּדִמֵי טׇהֳרָהּ וְלֹא תָּבֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ אע״פ שֶׁלֹּא תִּרְאֶה, וְתֵשֵׁב עִם בַּעְלָהּ אע״פ שֶׁתִּרְאֶה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי הָאִשָּׁה בִּימֵי רְאִיָּתָהּ תִּקָּרֵא ״נִדָּה״ כַּעֲבוּר שֶׁיְּנַדּוּהָ וְיַרְחִיקוּהָ כָּל בְּנֵי אָדָם, וְהָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים יִרְחֲקוּ מִמֶּנָּה, וְיוֹשֶׁבֶת בָּדָד לֹא תִסָּפֵר עִם בְּנֵי אָדָם כְּלָל, כִּי גַּם דִּבּוּרָהּ טָמֵא אֶצְלָם, וְהֶעָפָר אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ טָמֵא לָהֶם כְּעָפָר רָקָב עַצְמוֹת הַמֵּת, וְהִזְכִּירוּ זֶה גַּם רַבּוֹתֵינוּ, וְאַף מַבָּט שֶׁלָּהּ מוֹלִיד חֶזֶק, וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי זֶה בְּסֵדֶר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב (בראשית לא לה). וְהָיָה מִשְׁפַּט הַנִּדּוֹת לָשֶׁבֶת בְּאֹהֶל מְיֻחָד, וְהוּא מַאֲמַר רָחֵל לְאָבִיהָ (שם) ״כִּי לֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי״, כִּי מִנְהָגָן שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ וְלֹא תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלָהּ עַל הָאָרֶץ. וּלְכָךְ הֶחְמִירָה הַתּוֹרָה בְּמוֹשַׁב הַנִּדָּה וְהַמִּשְׁכָּב יוֹתֵר מִן הַמַּגָּע. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְּצֹרָע (ויקרא י״ג:מ״ו) ״בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, כִּי הִזְכִּיר בּוֹ יְשִׁיבָה, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ כְּלָל, כִּי רֵיחוֹ וְהֶבְלוֹ מַזִּיקִים. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי גַּם שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טׇהֳרָהּ עַל מוֹשָׁבָהּ אֲשֶׁר יָשְׁבָה בִּימֵי נִדּוּת הַלֵּדָה, וְהִזְהִיר בְּלָאו שֶׁלֹּא תִּגַּע בְּקֹדֶשׁ וְלֹא תָּבוֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ. וּמִדְרָשׁוֹ (ת״כ כאן) ״תֵּשֵׁב״ - לְהָבִיא הַמְקֻשָּׁה בִּימֵי אַחַד עָשָׂר שֶׁתְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַזִּיבָה. יָכוֹל תְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַנִּדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״דְּוֹתָהּ תִּטְמָא״:

וְטַעַם **בִּדְמֵי טׇהֳרָהּ** עַל דַּעַת רַשִׁ״י לוֹמַר שאע״פ שֶׁרָאֲתָה טְהוֹרָה מִן הַתּוֹרָה, וְכָךְ אָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא י״ב:ד׳), כִּי הַטַּעַם שֶׁהוּא דַּם טׇהַר כְּנֶגֶד דַּם הַנִּדָּה וְאֵינוֹ מְטַמֵּא, וְהַשֵּׁם גָּזַר עַל הַזָּכָר כְּמִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁתִּשְׁלַם צוּרָתוֹ בַּבֶּטֶן וְהַנְּקֵבָה כְּפִלַּיִם, וְזֶה דָּבָר בָּרוּר וּמְנֻסֶּה. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי טַעַם טׇהֳרָה - נְקִיּוֹן,

כִּלְשׁוֹן ״זָהָב טָהוֹר״ (שמות כה לט) - צָרוּף וּמְזֻקָּק, וְכֵן ״וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם״ (מלאכי ג ג). וְהָעִנְיָן כִּי צִוָּה בְּיוֹלֶדֶת זָכָר שֶׁתִּטְמָא שִׁבְעָה כְּנִדָּתָהּ, כִּי הַמִּנְהָג שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹפַעַת דָּם מִן הַמָּקוֹר, וְצִוָּה שֶׁתּוֹחִיל עוֹד שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים תֵּשֵׁב בְּבֵיתָהּ לְנַקּוֹת גּוּפָהּ, כִּי בְּכָל אֵלֶּה תּוֹצִיא תַּמְצִית הַדָּמִים וְהַלֵּחוֹת הָעֲכוּרוֹת הַמְּעֻפָּשׁוֹת הַבָּאוֹת מִתַּמְצִית הַדָּם, וְאָז תִּנָּקֶה מִלִּדָּה וּמִבָּטֶן וּמֵהֶרְיוֹן וְתָבֹא בֵּית ה׳. וְרַבּוֹתֵינוּ קִבְּלוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה לְבַעְלָהּ בַּיָּמִים הָאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר בַּשִּׁבְעָה שֶׁהֵם כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ, וּבְאֵלֶּה אָמַר שֶׁתִּטְמָא לַקֹּדֶשׁ וְלַמִּקְדָּשׁ, לֹא לְחֻלִּין וְלֹא לַבַּעַל, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (חולין לא), בַּעְלָהּ חֻלִּין הוּא. וְטַעַם הַכֶּפֶל בַּנְּקֵבָה, אוֹ כְּדִבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם עַל דַּעַת ר׳ יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר שֶׁהַזָּכָר נִגְמָר לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד יוֹם וְהַנְּקֵבָה לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד (נדה ל), אֲבָל לְדַעַת חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד, הַטַּעַם בַּעֲבוּר כִּי טֶבַע הַנְּקֵבָה קַר וְלַח, וְהַלְּבָנָה בְּרֻחַם הָאֵם רַבָּה מְאֹד וְקָרָה, וְעַל כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה, וְעַל כֵּן צְרִיכָה נְקִיּוֹן גָּדוֹל מִפְּנֵי רִבּוּי הַלֵּחוֹת וְהַדָּם הַמְעֻפָּשׁ שֶׁבָּהֶן וּמִפְּנֵי קְרִירוּת, כַּיָּדוּעַ כִּי הֶחָלָיִים הַקָּרִים צְרִיכִין בִּנְקִיּוּתָם אֲרִיכוּת זְמַן יוֹתֵר מִן הַחַמִּים:

ז **וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה׳ וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ** יֹאמַר שֶׁתַּקְרִיב כֹּפֶר נַפְשָׁהּ לִפְנֵי ה׳ שֶׁתִּטָּהֵר מִמְּקוֹר דָּמֶיהָ, כִּי הָאִשָּׁה בְּלִדָּתָהּ תִּהְיֶה לָהּ מַעְיָן נִרְפָּס וּמָקוֹר מָשְׁחָת, וְאַחֲרֵי עָמְדָהּ בִּימֵי הַנְּקִיּוֹן אוֹ בִּימֵי יְצִירַת הַוָּלָד לְזָכָר אוֹ לִנְקֵבָה, תָּבִיא כֹּפֶר נַפְשָׁהּ שֶׁיַּעֲמֹד מְקוֹרָהּ וְשֶׁתִּטָּהֵר, כִּי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (נדה לא), בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד קוֹפֶצֶת וְנִשְׁבַּעַת ״לֹא אֶזְקֹק עוֹד לְבַעְלִי״. וְעִקַּר הַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִיא נִשְׁבַּעַת מִתּוֹךְ הַצַּעַר, וְאֵין הַשְּׁבוּעָה רְאוּיָה לְהִתְקַיֵּם מִפְּנֵי הֱיוֹתָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעְלָהּ, רָצְתָה הַתּוֹרָה לְכַפֵּר לָהּ מַעֲלוֹת רוּחָהּ. וּמַחְשְׁבוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲמֻקוֹת וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים, שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַצְדִּיק בְּרִיּוֹתָיו:

פרק יג

א **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן** בַּעֲבוּר כִּי עַל פִּי הַכֹּהֵן יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע (דברים כא ה), הָיָה הַדִּבּוּר גַּם אֶל אַהֲרֹן, אוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ריש מכילתא). וְלֹא אָמַר בְּכָאן ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, כִּי הַכֹּהֲנִים בִּרְאוֹתָם הַטְּמֵאִים יַכְרִיזוּם לְהִסָּגֵר וּלְהִטָּהֵר. וְאָמַר בְּפָרָשַׁת הַטַּהֲרָה (להלן יד א ב) ״אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע״, כִּי אֵין צָרִיךְ לְהַזְהִיר יִשְׂרָאֵל בַּטַּהֲרָה, וְגַם לֹא לַכֹּהֵן לְהַקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת, כִּי בְּרָצוֹן יַעֲשׂוּ כֵן. וּבְפָרָשַׁת הַזָּב אָמַר (שם טו ב) ״דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם״, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא דִּבֵּר סֵתֶר וְאֵין מַכִּיר בּוֹ, יַזְהִירֵם שֶׁיּוֹדִיעַ כָּל אֶחָד חָלְיוֹ לַכֹּהֵן:

ב **שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת** שְׁמוֹת נְגָעִים הֵם, וּלְבָנִים זֶה מִזֶּה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:ב׳). וְאָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא י״ג:ב׳) כִּי ״שְׂאֵת״ לְשׁוֹן שְׂרֵפָה, מִן ״וְהַמַּשְׂאֵת הַחַלָּה״ (שופטים כ מ), ״רַיִּשָּׂאֵם דָּוִד״ (שמואל ב ה כא), וְיִתָּכֵן שֶׁנִּקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהָאֵשׁ בְּתוֹלַדָתָהּ לְהִנָּשֵׂא לְמַעְלָה. וְ״סַפַּחַת״ מִגִּזְרַת ״סְפָחֵנִי נָא״ (שמואל א ב לו) ״וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב״ (ישעיהו יד א) חֹלִי שֶׁיִּתְחַבֵּר אֶל מָקוֹם אֶחָד. ״בַּהֶרֶת״ מִגִּזְרַת ״בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים״ (איוב לז כא), שֶׁיֵּעָשֶׂה כִּדְמוּת אוֹת וְסִימָן, וְאִם כֵּן תִּהְיֶה שְׂאֵת שֵׁם הַנֶּגַע הַנַּעֲשֶׂה מִן הַמָּרָה הַיְרוּקָה הַנִּשְׂרֶפֶת, וְהַבַּהֶרֶת מִן הַלֵּחָה הַלְּבָנָה, וְהַסַּפַּחַת הַנֶּאֱסֶפֶת מִשְּׁתֵיהֶן. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (שבועות ו), אֵין שְׂאֵת אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וְעַל כָּל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת״ (ישעיהו ב יד), וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״סְפָחֵנִי נָא״ (שמואל א ב לו):

ג **עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ** כָּל מַרְאֶה לָבָן עָמֹק הוּא, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:ג׳). וּמִפְּנֵי זֶה כְּשֶׁהִגִּיעַ הָרַב אֶצֶל הַכָּתוּב הַשֵּׁנִי שֶׁאָמַר ״וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר״ כָּתַב הָרַב לֹא יָדַעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ, פֵּרוּשׁ הֶקֵּשֶׁה אֶצְלוֹ כֵּיוָן שֶׁהִיא בַּהֶרֶת לְבָנָה אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַרְאֶהָ עָמֹק כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ יְכוֹלִין לְתַקֵּן הַקֻּשְׁיָא הַזּוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַכְּתוּבִים בְּמַרְאֵה נֶגַע שֶׁיִּהְיֶה עָמֹק מִן הָעוֹר אֶלָּא כְּשֶׁיֵּהָפֵךְ בּוֹ שֵׂעָר לָבָן, אֲבָל כְּשֶׁאָמַר ״וּשְׂעָרָה לֹא הָפַךְ לָבָן״ יֹאמַר ״וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר״, שֶׁכֵּן מַרְאֵה הַחַמָּה אִם יִהְיֶה בַּמָּקוֹם הַהוּא דָּבָר שָׁחוֹר מְפֻזָּר בּוֹ לֹא יִהְיֶה הַמַּרְאֶה לְהַמִּסְתַּכֵּל בּוֹ עָמֹק. וְהִנֵּה הַשֵּׂעָר בְּתוֹלַדְתּוֹ שָׁחוֹר וּמְבַטֵּל עֹמֶק הַנֶּגַע, וּכְשֶׁיֵּהָפֵךְ לָבָן אוֹ צָהֹב יִהְיֶה הַלֹּבֶן כֵּלּוֹ מְזֻהָר וְיֵרָאֶה כְּעָמֹק לְכָל מַבִּיט בּוֹ מֵרָחוֹק. עִם כָּל זֶה מַה שֶּׁאָמַר הָרַב ״כָּל מַרְאֵה לָבָן עָמֹק הוּא״, אֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (שבועות ו), אֵין שְׂאֵת אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהָה, וְהַשְּׂאֵת לְבָנָה הִיא, כְּדִכְתִיב (ויקרא י״ג:י׳) ״שְׂאֵת לְבָנָה״, וְאָמְרוּ (נגעים פ״א מ״א), שְׂאֵת כְּצֶמֶר לָבָן, שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְהִנֵּה הִיא לְבָנָה הַרְבֵּה וְרָאוּי שֶׁתִּהְיֶה עֲמֻקָּה, וְלָמָּה יִקְרָאוּהָ גְּבוֹהָה, וְהַכָּתוּב גַּם כֵּן לֹא אָמַר בְּמַרְאֵה הַשְּׂאֵת ״עָמֹק מִן הָעוֹר״. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (נגעים פרשה א ד) אָמְרוּ, מַה לְשׁוֹן ״שְׂאֵת״, מַגְבַּהַת, כְּמַרְאֵה הַצֵּל שֶׁהֵן גְּבוֹהִין מִמַּרְאֵה הַחַמָּה. וְאִם כָּל מַרְאֶה לָבָן עָמֹק, הִנֵּה הַדָּבָר בְּהֶפֶךְ. וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁלְּשׁוֹן ״שְׂאֵת״ - מַגְבַּהַת הִיא כְּנֶגֶד הַבַּהֶרֶת, שֶׁאִם תַּקִּיף אֶת שְׁתֵּיהֶן תִּהְיֶה הַבַּהֶרֶת כְּמַרְאֵה הַחַמָּה וְהַשְּׂאֵת בְּצִדָּהּ כְּמַרְאֵה הַצֵּל, שֶׁהֵן כְּנֶגֶד הָעוֹר שְׁתֵּיהֶן עֲמֻקוֹת, אֲבָל הַכָּתוּב לֹא אָמַר בְּמַרְאֵה הַשְּׂאֵת ״עָמֹק מִן הָעוֹר״. אֲבָל כָּךְ נִרְאֶה לִי הָעִנְיָן הַזֶּה, שֶׁיֵּשׁ לִבֶּן נוֹתֵן זֹהַר וּלְטִישׁוּת בָּעֵינַיִם כְּמַרְאֵה הַחַמָּה, וְהָעַיִן אֵינָנּוּ מְקַבֵּל גֶּוֶן הַלֹּבֶן הַהוּא, וְלָכֵן יֵרָאֶה אֲצָלוֹ כְּעֹמֶק, כְּמַרְאֵה הַחַמָּה שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, בַּעֲבוּר שֶׁהָעַיִן מְקַבֵּל גֶּוֶן הַשַּׂחֲרוּת וְנִקְבָּע בּוֹ, וְגֶוֶן הַלֹּבֶן מְפַזֵּר כֹּחַ הָרְאוּת וְיִתְרַחֵק לוֹ, וְלָכֵן יֵרָאֶה כְּעָמֹק. וְהִנֵּה לֹבֶן

הַבַּהֶרֶת שֶׁהוּא בָּהִיר וְעַז כַּשֶּׂלֶג, הָרְאוּת נֶחֱלָשׁ מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר יֶחֱלַשׁ בִּמְקוֹם הַחַמָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר, כִּי אָז יִתְפֹּס כֹּחַ הָרְאוּת בַּשַּׂחֲרוּת וּמִמֶּנּוּ יִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מַרְאֶה הַנֶּגַע וְלֹא יִבְרַח מִמֶּנּוּ. וְהַשְּׂאֵת הִיא לְבָנָה, אֲבָל אֵין הַלֹּבֶן מַזְהִיר וְלֹא יַחְלִישׁ הָרְאוּת, וְיִתְפַּשֵּׁט וְיִתְקָרֵב אֵלָיו וְיַרְאֶה כִּקְרוֹבָה אֶצְלוֹ וּמֻגְבֶּהֶת, כְּעִנְיַן הָרְאוּת בַּכּוֹכָבִים שֶׁהֵן נִרְאִים כְּמוֹ גְּבוֹהִין בָּרָקִיעַ. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב בַּשְּׂחִין (ויקרא י״ג:י״ט) שְׁנֵי מַרְאוֹת, שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת פְּתוּכָה בַּאֲדַמְדֶּמוּת, וְאָמַר בָּהּ (ויקרא י״ג:כ׳), ״מַרְאֶהָ שָׁפָל״, לֹא עָמֹק, כִּי הַבַּהֶרֶת הַהִיא אע״פ שֶׁהִיא לְבָנָה עַזָּה, הָאֲדַמְדֶּמוּת שֶׁבְּתוֹכָהּ מְגָרַעַת מִמֶּנּוּ הָעֹמֶק וְיַחְזֹר לִשְׁפָלוּת מְעַט. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא יַחְזֹר ״וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן הָעוֹר״ (שם) רַק לַבַּהֶרֶת, אֲבָל בִּשְׂאֵת לְבָנָה לֹא יֹאמַר כֵּן. וְאָמַר בִּשְׂתֵיהֶן (ויקרא י״ג:כ״א) ״וְאִם אֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר וְהִיא כֵּהָה״ כִּי בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַרְאֶה הָאֲדַמְדֶּמוּת, וְשַׂחֲרוּת הַשֵּׂעָר אָבַד מִמֶּנָּה, גַּם הַשְּׁפָלוּת, וְהִיא כֵּהָה. וְהִזְכִּיר בַּמִּכְוָה (ויקרא י״ג:כ״ד) ״לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה״, וְאָמַר ״מַרְאֶהָ עָמֹק״ (ויקרא י״ג:כ״ה) עַל הַלְּבָנָה, וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י״ג:כ״ו) ״וְהִנֵּה אֵין בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר״, כִּי הִזְכִּיר עִנְיַן הַשְּׁפָלוּת לִלְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת לְלַמֵּד כִּי הָעֹמֶק וְהַשְּׁפָלוּת שְׁנֵיהֶם סִימָן טָמְאָה, וְאֵין בָּהֶם טַהֲרָה רַק כְּשֶׁאֵין בָּהֶן שְׁפָלוּת כְּלָל וְהִיא כֵּהָה. וְהַתּוֹרָה רָצְתָה בְּטַהֲרַת יִשְׂרָאֵל וּבִנְקִיּוּת גּוּפָם, וְהִרְחִיקָה הַחֹלִי הַזֶּה מִתְּחִלָּתוֹ, כִּי הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן עֲדַיִן צָרַעַת גְּמוּרָה, אֲבָל תָּבֹאנָה לִידֵי כָּךְ. וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים בְּסִפְרֵיהֶם, הַבֶּהָרוֹת נִירָא מֵהֶן מֵהַצָּרַעַת. וּלְכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב בָּהֶן בְּתִחְלָתָן (כאן) ״נֶגַע צָרַעַת״, כְּלוֹמַר מַכָּה שֶׁל צָרַעַת, אֵינָהּ צָרַעַת גְּמוּרָה, וּבְהִיוֹת סִימָנֵי הַטֻּמְאָה גְּמוּרִין לְאַחַר הַהֶסְגֵּר שֶׁיֹּאמַר ״צָרַעַת הִיא״ (ויקרא י״ג:ח׳) יִתְּכֵן שֶׁהִיא צָרַעַת גְּמוּרָה. וּפַעַם יֹאמַר בַּטֻּמְאָה (ויקרא י״ג:כ׳) ״וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִיא״, וְהַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁיִּטְמָא בּוֹ מֵעַכְשָׁו, כִּי הוּא נֶגַע שֶׁיָּבֹא וַדַּאי לִידֵי צָרַעַת וְרָאוּי לְהִבָּדֵל מֵעַתָּה מִן הָעָם. וְכֵן ״וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הוּא״ (ויקרא י״ג:כ״ב), יֹאמַר שֶׁהוּא נֶגַע גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִתְרַפֵּא אֲבָל יִגְדַּל כָּל הֶיוֹתוֹ וְיִפְשֶׂה כַּאֲשֶׁר פָּשָׂה עַתָּה. וּמַה שֶּׁאָמַר רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:ג׳) בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימָן טֻמְאָה, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא, דְּנָא פְּשַׁרֵהּ דְּמִלְּתָא וּגְזֵרַת עִלָּאָה הִיא דִּי מְטָא עַל גַּבְרָא הַהוּא, כִּי הַנֶּגַע שֶׁלֹּא יַהֲפֹךְ הַשֵּׂעָר לְלֹבֶן אֵינֶנּוּ רַק כְּעוֹר בָּעוֹר, לֹא לֵחָה שֶׁתַּחְלִיא כְּלָל:

ה **וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו** בְּמַרְאֵהוּ וּבְשִׁעוּרוֹ הָרִאשׁוֹן, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:ה׳). וְכָמוֹהוּ ״וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח״ (במדבר יא ז), וְכֵן ״כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא״ (יחזקאל א כב). אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (להלן פסוק לז) שָׁנִינוּ, אֵין לִי אֶלָּא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, בְּעֵינֵי תַּלְמִידוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) ״וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק״ (ויקרא י״ג:ל״ז). אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ וְאִם בְּעֵינֵי הַכֹּהֵן הַנִּזְכָּר עָמַד הַנֶּגַע, כְּלוֹמַר שֶׁעָמַד עַל עָמְדוֹ, לֹא שִׁנָּה אֶת מְקוֹמוֹ וְלֹא פָּשָׂה לְמַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן. וְלָשׁוֹן מֻרְגָּל בְּדִבְרֵי חֲכָמִים כְּךָ ״נִרְאֶה בְּעֵינַי״, וְכֵן ״וְעַתָּה תִּיקַר נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ״ (מלכים ב א יד), בְּדַעְתְּךָ וּבְמַחְשַׁבְתְּךָ. וְיִרְמֹז הַכָּתוּב כִּי לְפִי מַרְאִית עֵינָיו יִשְׁפֹּט בַּפְּשִׁיוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְדֹּד אֶת הַנֶּגַע:

ו **וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע** כָּתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:ו׳) ״כֵּהָה״ - שֶׁהֶכְהָה מִמַּרְאִיתוֹ, הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ וְלֹא פָשָׂה - טָמֵא הוּא. וְהוּא בֶּאֱמֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, אֲבָל לְפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ (נגעים פ״א מ״ג), לְהַסְגִּיר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וְלִפְטֹר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וּבְבֵאוּר אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (נגעים פרק ג ח), שֶׁבִּבְגָדִים עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן מַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי שׁוֹרֵף, וּבָאָדָם עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן מַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי פּוֹטְרוֹ. וְעוֹד אָמְרוּ בִּמְגִלָּה (ח), יָצָא מִצָּרַע מֻסְגָּר שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בִּגּוּפוֹ אֶלָּא בְּיָמִים. וְאִלּוּ הָיָה צָרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה כֵּהָה, הָיְתָה טַהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בִּגּוּפוֹ. וְרַשִׁ״י עָצְמוֹ פֵּרֵשׁ שָׁם כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁאֵין תְּלוּיָה בִּגּוּפוֹ - שֶׁאִם לֹא יִמְצָא בַּשְּׁבִיעִי סִימָן טֻמְאָה שֵׂעָר לָבָן אוֹ פְּשִׁיוֹן יִטַּהֲרֵנוּ אע״פ שֶׁנִּגְעוֹ עוֹמֵד בְּעֵינָיו, כְּגוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אֲבָל כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁבְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי בֵּין שֶׁכֵּהָה הַנֶּגַע מִמַּרְאֵה הַשֶּׁלֶג לְסִיד הַהֵיכָל אוֹ שֶׁיִּדְמֶה לִקְרוּם בֵּיצָה, וַאֲפִילּוּ הָעַזָּה שֶׁהָיְתָה כְּסִיד וְחָזְרָה לְשֶׁלֶג, וְכָל שֶׁכֵּן עָמְדָה בְּמַרְאִיתָהּ, כָּל שֶׁלֹּא פָשָׂה - מְטַהֲרוֹ. וְאִם כֵּן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב ״וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע״, שֶׁחָזַר לְמַרְאֵה נֶגַע אַחֵר, כְּגוֹן מֻשָּׁלָג לְסִיד, הוֹאִיל וְלֹא פָשָׂה - מִסְפַּחַת הִיא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנִּית הַנֶּגַע לְמַרְאֵה נֶגַע אַחֵר תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהוּא הַדִּין אִם הֵעַזָּה, שֶׁכְּבָר לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַשִּׁנּוּי מִמַּרְאֵה לְמַרְאֵה סִימַן טֻמְאָה אֶלָּא כְּעוֹמֵד בְּעֵינָיו הוּא, וְכָל שֶׁלֹּא פָשָׂה טָהוֹר הוּא. וְאִם תִּשְׁאַל, וְלָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב הֵעַזָּה וְכָל שֶׁכֵּן כֵּהָה, בָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכֵּהָה אִם פָּשָׂה טָמֵא. וּפֵרוּשׁ ״כֵּהָה״ - שֶׁהֶכְהָה לְאֶחָד מִמַּרְאוֹת נְגָעִים, כְּגוֹן מֻשָּׁלָג וְעַד קְרוּם בֵּיצָה, שֶׁעֲדַיִן נֶגַע הוּא, אֲבָל לְמַטָּה מִמַּרְאוֹת נְגָעִים כְּבָר נִתְרַפֵּא וְאֵין כָּאן נֶגַע, וְאֵין פְּשִׁיוֹן בָּזֶה מְטַמְּאוֹ כְּלָל. וְכָעִנְיָן הַזֶּה הוּא מִתְבָּאֵר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן):

י **וְהִנֵּה שְׂאֵת לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת** פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה אֵינוֹ שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶם, לְשֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה, שֶׁהֲרֵי טִמֵּא הַכָּתוּב בְּשֵׂעָר לָבָן לְבַדּוֹ בַּפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה, וְכֵן הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ סִימַן טֻמְאָה הִיא. אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ, וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת. וְהִזְכִּיר שֵׂעָר לָבָן בַּשְּׂאֵת אע״פ שֶׁכְּבָר הִזְכִּירוֹ בַּבַּהֶרֶת, לְלַמֵּד שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן הוּא סִימַן טֻמְאָה:

יב **וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע** הִנֵּה הַפְרִיחָה אֵינָהּ סִימַן טַהֲרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכָל הַגּוּף חוּץ מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה (נגעים פ״ח מ״ה) שֶׁאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן. אִם כֵּן מַהוּ ״אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע״, אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע וּמֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו, יֹאמַר שֶׁהָפַךְ לָבָן מְקוֹם הַנֶּגַע וְכָל הַגּוּף, הָא אִם הָפַךְ לָבָן כָּל הַגּוּף וּמַרְאֵה הַנֶּגַע חָזַר לִבְהַק אוֹ נִתְרַפֵּא - טָמֵא הוּא:

כט בָּרֹאשׁ אוֹ בָזָקָן בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר לְנֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם בָּשָׂר, שֶׁזֶּה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן וְזֶה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב, שֶׁנֶּהְפַּךְ שֵׂעָר שָׁחֹר שֶׁבּוֹ לְצָהֹב. **נָתָק הוּא** כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:כ״ט). וְהַנִּרְאֶה מִן הַלָּשׁוֹן הַזֶּה שֶׁהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין נֶגַע הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן לְנֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר הוּא זֶה שֶׁהַזְכִּיר בְּגוֹן הַשֵּׂעָר הַלָּבָן וְהַצָּהֹב, כִּי הַנֶּגַע בְּאַרְבַּע מַרְאוֹתָיו כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ שְׂעַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן אִם נִצְהַב בּוֹ שֵׂעָר - טָמֵא, כַּאֲשֶׁר הוּא טָמֵא בְּעוֹר הַבָּשָׂר אִם הוּא לָבָן. וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ כָּתַב (רש״י על ויקרא י״ג:מ״ג) ״כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר״, שֶׁמְּטַמֵּא בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת, וְלֹא כְּמַרְאֵה נְתָקִים שֶׁל מְקוֹם שֵׂעָר, שֶׁאֵין מְטַמְּאִים בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת, שְׁאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאִם בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵין מְטַמֵּא, בְּאֵיזֶה מַרְאֶה וּבְאֵיזֶה עִנְיָן הוּא מְטַמֵּא, וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא סִימָנֵי הַחֲלִיטָה שֶׁבַּסּוֹף, שֵׂעָר צָהֹב וּפְשִׁיוֹן. אֲבָל חָשַׁב הָרַב שֶׁנֶּגַע הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן הוֹדִיעוֹ הַכָּתוּב בִּשְׁמוֹ, שֶׁאָמַר (ויקרא י״ג:ל׳) ״נֶתֶק הוּא״, וְהוּא הַשֵּׁם הַיְדוּעַ לוֹ וּבַשֵּׁם הַזֶּה הוּא נִקְרָא, וְהִנֵּה הִזְכִּיר בַּנְּגָעִים שְׁמוֹתָם וּמַרְאֵיהֶן, ״בַּהֶרֶת לְבָנָה״ (ויקרא י״ג:ד׳), ״שְׁאֵת לְבָנָה״ (ויקרא י״ג:י׳), וּבָרֹאשׁ הִזְכִּיר שְׁמוֹ וּבִשְׁמוֹ הוּא נוֹדָע, אֲבָל הַשֵּׁם הַהוּא טְמֵא הַכָּתוּב, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ סִימָנֵי הַחֲלִיטָה בַּסּוֹף. זוֹ הִיא סְבָרַת הָרַב בַּנֶּתֶק. וְכֵן נִרְאֶה עוֹד מִדְּבָרָיו כִּי טַעַם הַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה (ויקרא י״ג:מ׳), ״וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ״, לוֹמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט הָרֹאשׁ, שֶׁיִּנָּשֵׂר הַשֵּׂעָר וְיִקָּרַח, יִהְיֶה טָהוֹר מִשֶּׁמְּאַת נְתָקִים מֵרֹאשׁ, וְאֵין מְטַמֵּא בְּאוֹתוֹ נֶגַע הַנִּקְרָא נָתֶק, וְיִהְיֶה נִדּוֹן כִּדְינֵי עוֹר בָּשָׂר, שְׁאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, דְּכֵינָן שֶׁאֵין כָּאן שֵׂעָר יָצָא מִכְּלַל דִּין רֹאשׁ וְזָקָן. וְכָל זֶה אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן בְּעוֹד שֵׂעָר בָּהֶן אֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַרְאוֹת נְגָעִים כְּלָל, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט מָקוֹם בָּרֹאשׁ וְיִנָּשֵׂר הַשֵּׂעָר שֶׁבּוֹ מֵעִקָּרוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה הַמָּקוֹם חָלָק וּפָנוּי מִכָּל שֵׂעָר, וְנוֹלַד בַּמָּקוֹם הַנָּתוּק הַהוּא שֵׂעָר צָהֹב וְדַק - הוּא הַנֶּגַע הַטָּמֵא. וּלְכָךְ נִקְרָא נָתֶק, בַּעֲבוּר שֶׁנִּתַּק מִשָּׁם הַשֵּׂעָר, לֹא שֶׁהוּא שֵׁם בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרַב זַ״ל, אֲבָל כְּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, שֶׁצָּרִיךְ נְתוּק הַשֵּׂעָר הַהוּא כִּגְרִיס, וְאַחַר נְתוּק הַשֵּׂעָר הָרִאשׁוֹן הַתּוֹלְדִי מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אִם נוֹלַד שָׁם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב הַדַּק הַלָּקוּי הוּא בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא כְּשֶׁנּוֹלַד תְּחִלָּה קֹדֶם הַנְּתוּק. וְכֵן שָׁנִינוּ (נגעים פ״ז מ״א), נוֹלַד בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן, חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ - טְהוֹרִים. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְנִקְרְחוּ - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַמֵּא, שֶׁתְּחִלָּתָן וְסוֹפָן טָמֵא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. וּלְעִנְיַן שֵׂעָר צָהֹב הַקּוֹדֵם נָמֵי שָׁנִינוּ (שם פ״י מ״ד), שֵׂעָר צָהֹב שֶׁקָּדֵם לַנֶּתֶק - טָהוֹר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא מְטַמֵּא וְלֹא מַצִּיל. וְכֵן הָעִנְיָן הַזֶּה כֻּלּוֹ עוֹד שָׁנוּי בְּסִפְרָא (פרק ח ו). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַנְּתוּק בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְּזָקָן בְּמַרְאֶה עָמֹק וְשֵׂעָר צָהֹב, וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַמַּרְאֶה עָמֹק כְּמַרְאֵה חֲמָה עֲמֻקָּה מִן הַצֶּל בְּעוֹד הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַתּוֹלַדְתִּי עָלָיו. וּלְפִיכָךְ תָּפַס סְתָם בַּנָּהוּג בִּבְנֵי אָדָם, כִּי בְּבֹא הַנְּגָעִים בְּרֹאשָׁם יִנָּתְקוּ מִתְּחִלָּה, וְיִוָּלֵד בַּנֶּתֶק נֶגַע וְיִצְמַח בּוֹ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב הַדַּק הַקָּצָר. וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ ״נֶתֶק הוּא״, לְבָאֵר בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא יִטְמָא עַד שֶׁיִּהְיֶה נָתוּק. וְדַעַת רֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁהַנֶּגַע הַזֶּה שֶׁהוּא הַנֶּתֶק אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ בַּהֶרֶת וּשְׂאֵת וְלֹא תּוֹלְדוֹתֵיהֶן וְלֹא שׁוּם שְׁנוּי בְּעוֹר הָרֹאשׁ, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁנִּתַּק הַשֵּׂעָר כִּגְרִיס בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן וְיֵעָקֵר מִשָּׁרְשׁוֹ לְגַמְרֵי הוּא הַנֶּגַע, וְאִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - טָמֵא. וְזֶהוּ צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן, שֶׁהֲרֵי (ויקרא י״ג:ל׳) טְמֵא הַכָּתוּב בַּתְּחִלָּה מַרְאֵהוּ עָמֹק בְּשֵׂעָר צָהֹב, וְחָזַר וְהִזְכִּיר (ויקרא י״ג:ל״א) בְּשֶׁאֵינָנּוּ עָמֹק הֶסְגֵּר, וְטִמֵּא אוֹתוֹ בְּפְשִׁיוֹן (ויקרא י״ג:ל״ה), וּמַשְׁמָעוּת זֶה שֶׁאֵין מַרְאֵה הַנֶּתֶק עָמֹק וְלֹא מְשֻׁנֶּה כְּלָל, וּבְוַדַּאי שְׁנֵי הַסִּימָנִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵן הַפְּשִׁיוֹן וְהַשֵּׂעָר הַצָּהֹב שָׁוִים הֵם בִּדְינָם, וְאִם כֵּן בָּאוּ הַכָּתוּבִים לְלַמֵּד שֶׁבֵּין מַרְאֵהוּ עָמֹק כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת אוֹ שֶׁאֵינוֹ עָמֹק וְלֹא מְשֻׁנֶּה כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁנִּתַּק מְטַמֵּא בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בִּפְשִׁיוֹן. וּבָרַיְתוֹת הַרְבֵּה שְׁנוּיוֹת בְּסִפְרָא בָּעִנְיָן הַזֶּה, אֲבָל הָיָה נִרְאֶה שֶׁאַחַר שֶׁיִּמָּרֵט הַמָּקוֹם בָּרֹאשׁ אֵינוֹ נֶגַע עַד שֶׁתִּוָּלֵד בַּמָּקוֹם הֶחָלָק בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ אוֹ שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאָז תִּטַּמֵּא הַבַּהֶרֶת וְהַשְּׂאֵת בְּשֵׂעָר צָהֹב כְּמוֹ שֶׁתִּטַּמֵּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר בְּהָפֵךְ לָבָן, כִּי הַכָּתוּב שֶׁהִזְכִּיר נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְּזָקָן וְאָמַר ״וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר״ יִרְמֹז לְמַרְאוֹת הַנְּגָעִים הַנִּזְקָרִים לְמַעְלָה, וְהִזְכִּיר בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ וְכֵן שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאֵין הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת אֶלָּא לִטְעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ מַרְאוֹת נְגָעִים בָּרֹאשׁ אֶלָּא אַחֲרֵי הַנִּתּוּק, וְיֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר: לְהָקֵל - שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ בְּשֵׂעָר לָבָן, וּלְהַחְמִיר - שֶׁיִּטַּמְּאוּ בְּשֵׂעָר צָהֹב. וְהַכָּתוּב שָׁאַמַר ״וְכִי יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין נֶגַע הַנֶּתֶק מִן הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק״ (ויקרא י״ג:ל״א) פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ ״וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר״ (ויקרא י״ג:ד׳), כִּי ״נֶגַע הַנֶּתֶק״ יִרְמֹז שֶׁהָיוּ מַרְאוֹת נְגָעִים בַּנִּתּוּק. וְזֶה צָרִיךְ עִיּוּן בַּתּוֹסֶפְתָּא בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם (פ״א ה״ד), וְהַנְּתָקִים מְטַמְּאִים בְּכָל מַרְאֶה, וַאֲפִילּוּ לְבָנִים בַּשָּׁחוֹר וְהַשְּׁחוֹרִים בַּלָּבָן, וּמְטַמְּאִים בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק שֶׁמַּרְאָיו כְּתַבְנִית הַזָּהָב, עַד כָּאן. נִרְאֶה מִזֶּה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בַּנִּתּוּק מַרְאֶה נֶגַע אוֹ לָבָן בְּעוֹר הָרֹאשׁ הַשָּׁחוֹר כְּעֵין מַרְאוֹת הַנְּגָעִים, אוֹ אֲפִלּוּ נֶגַע שָׁחוֹר בְּעוֹר הָרֹאשׁ הַלָּבָן כְּעֵין הַמּוֹרְפִיאָה הַשְּׁחוֹרָה שֶׁהִזְכִּירוּ הָרוֹפְאִים, כִּי הַכָּתוּב לְעוֹלָם מַזְכִּיר נֶגַע הַנֶּתֶק שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה נֶגַע בַּנֶּתֶק, אֲבָל לֹא יִחֵד לָהֶם מַרְאוֹת כְּמוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְהַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה, ״וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ״ (ויקרא י״ג:מ׳), לְמִדָּה כִּי אֵין דִּין הַנִּתָּקִין אֶלָּא כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט אֶמְצָעוּת הָרֹאשׁ וְיִשָּׁאֵר הַשֵּׂעָר מַקִּיף אֶת הַנֶּתֶק מִכָּל צַד, אֲבָל אִם יִמָּרֵט אֲחוֹרֵי הָרֹאשׁ אוֹ פְּאַת הַפָּנִים וְיִנָּתֵק מִכָּל הַצַּד הַהוּא, אֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִימָנֵי הָרֹאשׁ וְזָקָן אֶלָּא בְּסִימָנֵי עוֹר בָּשָׂר. וְהַטַּעַם כִּי בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם רַבִּים שֶׁיִּקָּרַח לָהֶם מְעוּט הַשֵּׂעָר בְּצִדְדֵי הָרֹאשׁ לְאָחוֹר אוֹ לְפָנִים, וְאֵין הַנִּתּוּק בָּהֶם חֹלִי אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּשְׂאָר הַגּוּף, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק הַשֵּׂעָר בְּאֶמְצָעוּת מְקוֹם הַשֵּׂעָר אֵינוֹ אֶלָּא נֶגַע, וְהוּא הַנֶּגַע שֶׁקּוֹרִין לָעוֹזוֹת שָׁלָנוּ טִינִי״א וּבְעַרְבִּי אל סעפ״ה, וּמֵעֵט הַכָּתוּב שֶׁנִּמְרַט מִפְּאַת פָּנָיו וּמֵאֲחוֹרָיו, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִקָּרַח. וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא י״ג:מ״ב) ״וְכִי יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַּגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אַדַּמְדֶּם״, שֶׁיִּטַּמֵּא כְּשְׂאָר הַגּוּף בְּמַרְאוֹת נְגָעִים בְּפָתוּחַ וּבְחָלָק, וְאָמַר ״כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר״ (ויקרא י״ג:מ״ג), שֶׁיִּהְיֶה מַחְלָט בְּמִחְיָה

אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, שֶׁהוּא מַרְאֵה הַצָּרַעַת הַחֲלוּטָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (נגעים פ״ד מ״ג) שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמֵּא בַּקָּרַחַת אוֹ בַּגַּבַּחַת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן, וְיָרֹשׁ כֵּן בְּת״כ (נגעים פרק יא ב). וְיֵשׁ מִן הַמְפָרְשִׁים שֶׁאוֹמְרִים כִּי טַעַם הַפָּרָשִׁיוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַנִּתּוּק וּבֵין הַמִּרְיָטָה. וְהָעִנְיָן הוּא כִּי קָרַחַת וְגַבַּחַת הוּא שֶׁיֵּעָקֵר הַשֵּׂעָר בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לַחְזֹר, כְּגוֹן שֶׁפָּךְ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בְּסַם מַשִּׁיר הַשֵּׂעָר אוֹ שֶׁנֶּעֱקַר בְּטִבְעוֹ בִּיבֵשׁ הַלֵּחָה. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ, כִּי מִתְּחִלָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּנֶּתֶק, וְהוּא שֶׁנָּשַׂר הַשֵּׂעָר וְנִכְרַת, מִלְּשׁוֹן ״וְנָתוּק וְכָרוּת״ (ויקרא כ״ב:כ״ד), ״נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים״ (יהושע ד יח). וְאַחַר כָּךְ אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ, שֶׁיֵּעָקֵר הַשֵּׂעָר בִּמְרִיטָה, שֶׁיִּשָּׁאֵר הָרֹאשׁ חָלָק וּמְלֻבָּן כְּעֵין ״נְחֹשֶׁת מְמֹרָט״, וּכְעִנְיָן שֶׁכָּתוּב ״לְמַעַן הֱיֵה לָהּ בָּרָק מֹרָטָה״ (יחזקאל כא טז), שֶׁבְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יַחְזֹר שָׂם לְעוֹלָם - אֵין זֶה נֶתֶק, אֲבָל הָאִישׁ הַזֶּה קֵרֵחַ הוּא אוֹ גִּבֵּחַ בְּנֵי אָדָם הַקֵּרְחִים וְטָהוֹר הוּא. אֲבָל אִם יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַּגַּבַּחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים, יִהְיֶה טָמֵא כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר וּבְסִימָנֵיהוֹן, מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן, אֶלָּא שֶׁמִּעֲטוּ חֲכָמִים מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָשָׁם שֵׂעָר לָבָן. וְטַעַם הַדָּבָר לְפִי שֶׁכְּבָר נִמְרַט הָרֹאשׁ וְאֵין רָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר כְּלָל, וְאִם יִוָּלֵד מִעַט שֵׂעָר בְּמִקֹּרָה לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה שָׁחוֹר וְלֹא בִּתְכוּנַת שֵׂעָר, אֶלָּא לָקוּי וְלָבָן. וְזֶה דַּעַת חֲכְמֵי הַצָּרְפָתִים בְּפֵרוּשׁ מַסֶּכֶת נְגָעִים, וְעִנְיַן הַמִּשְׁנָיוֹת וְהַבָּרַיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת שָׁם נוֹטָה לְדִבְרֵיהֶם. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַנֶּתֶק חֹלִי הסעפ״ה אוֹ הֶחָלָיִים הַיְדוּעִים הַנִּקְרָאִים מַחֲלַת שׁוּעָל וּשְׁבִיל הַנֶּחָשׁ, וְכֻלָּם חֲלָיִים וְיֵשׁ לָהֶם עֵזֶר, וְהַמִּרְיָטָה הִיא הַקָּרַחַת וְאֵין לָהּ עֵזֶר וּרְפוּאָה כְּלָל:

לג וְהִתְגַּלָּח וְאֶת הַנָּתָק לֹא יְגַלֵּחַ כְּפִי פְּשׁוּטוֹ יַזְהִיר שֶׁלֹּא יַעֲבִיר תַּעַר עַל מְקוֹם הַנֶּתֶק, שֶׁאע״פ שֶׁאֵין בּוֹ שֵׂעָר אִם יַעֲבִיר הַתַּעַר עַל הַמָּקוֹם הַהוּא יִתְגַּבֵּר הָעוֹר וְיִהְיֶה סִבָּה לְהַצְמִיחַ בּוֹ שֵׂעָר, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי חֲטָטִין שֶׁכְּרוֹאשׁ וְכָל הַמַּשְׁחִירִין שַׁעֲרוֹתֵיהֶן לִגְרֹר הַמָּקוֹם וְגַם לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּאִזְמֵל חַבּוּרוֹת חֲתוּכוֹת. אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ט ז) דָּרְשׁוּ, ״וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ״, וְכִי מָה יֵשׁ בּוֹ, כְּלוֹמַר וַהֲלֹא נִתַּק הַשֵּׂעָר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא סָמוּךְ לַנֶּתֶק לֹא יְגַלַּח. הָא כֵּיצַד, מְגַלְּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לַנֶּתֶק כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר אִם פָּשָׂה. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ג:ל״ג), ״וְיִגַּלַּח סַחְרָנֵי נִתְקָא וְיִדְעֵם נִתְקָא לָא יְגַלַּח״, שֶׁיַּנִּיחַ בְּכָל סְבִיבָיו שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְהַכִּיר בָּהֶם הַפְּשִׂיוֹן. וְיִהְיֶה טַעַם ״וְאֶת״ כְּמוֹ ״וַיַּגֵּשׁ דָּוִד אֶת הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם״ (שמואל א ל כא), שֶׁבָּא סָמוּךְ לָהֶם וְלֹא בָּא בְּתוֹכָן, אוֹ טַעְמוֹ כְּטַעַם ״עִם״ וְיֵחָסֵר מִלַּת ״אֲשֶׁר״, יֹאמַר, וַאֲשֶׁר עִם הַנֶּתֶק לֹא יְגַלַּח, וְכָמוֹהוּ רַבִּים:

מז וְהַבָּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרָעַת זֶה אֵינֶנּוּ בְּטֶבַע כְּלָל וְלֹא הוֹוֶה בָּעוֹלָם, וְכֵן נִגְעֵי הַבָּתִּים. אֲבָל בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים לַה׳ יִהְיֶה רוּחַ הַשֵּׁם עֲלֵיהֶם תָּמִיד לְהַעֲמִיד גּוּפָם וּבְגָדֵיהֶם וּבָתֵּיהֶם בְּמַרְאֶה טוֹב, וְכַאֲשֶׁר יִקָּרֶה בְּאֶחָד מֵהֶם חֵטְא וְעָוֹן יִתְהַוֶּה כְּעוּר בִּבְשָׂרוֹ אוֹ בִּבְגָדוֹ אוֹ בְּבֵיתוֹ, לְהַרְאוֹת כִּי הַשֵּׁם סָר מֵעָלָיו. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא י״ד:ל״ד) ״וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם״, כִּי הִיא מַכַּת הַשֵּׁם בַּבַּיִת הַהוּא. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ שֶׁהִיא נַחֲלַת ה׳, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) ״כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה״, וְאֵין הַדָּבָר מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ חוֹבַת קַרְקַע, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָבֹא הָעִנְיָן הַהוּא אֶלָּא בָּאָרֶץ הַנִּבְחֶרֶת אֲשֶׁר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (מצורע פרשה ה ג) דָּרְשׁוּ עוֹד, שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא אֶלָּא אַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק וְשֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ. וְהַטַּעַם כִּי אָז נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּם עֲלֵיהֶם לָדַעַת אֶת ה׳ וְתִשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּתוֹכָם. וְכֵן אֲנִי חוֹשֵׁב בְּנִגְעֵי הַבְּגָדִים שֶׁלֹּא יִנָּהֲגוּ אֶלָּא בָּאָרֶץ, וְלֹא הֻצְרַךְ לְמַעֵט מֵהֶן חוּצָה לָאָרֶץ כִּי לֹא יֵאָרְעוּ שָׁם לְעוֹלָם. וּמִפְּנֵי זֶה עוֹד אֵינָם נוֹהֲגִים אֶלָּא בִּבְגָדִים לְבָנִים לֹא בִּצְבוּעִים, כִּי אוּלַי הַצֶּבַע הוֹצִיא הַכְּעוּר הַהוּא בַּמָּקוֹם הַהוּא כְּטִבְעוֹ וְלֹא אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא, וּלְפִיכָךְ הַצְּבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם מְטַמְּאִין כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן (נגעים פי״א מ״ג). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט מִפְּנֵי זֶה יַחְזִירוּ הַכָּתוּב בְּכָל פָּסוּק וּפָסוּק ״הַבֶּגֶד אוֹ הָעוֹר אוֹ הַשְׁתִּי וְהָעֵרֶב״, כִּי הַדָּבָר נָס. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים וְכֻלָּם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים:

נב כִּי צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא לְשׁוֹן ״סִלּוֹן מַמְאִיר״ (יחזקאל כח כד), וּמִדְרָשׁוֹ (תו״כ נגעים פרק יד יא) תֵּן לוֹ מְאֵרָה שֶׁלֹּא תְּהֶנֶה מְמֻנּוּ, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״ג:נ״א). וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ג:נ״ב) תִּרְגֵּם ״סְגִירוּת מְחַזְּרָא״ שֶׁעָשָׂאוֹ כֵּן מִן ״סִלּוֹן מַמְאִיר״, שֶׁכֵּן קוֹרִין בַּאֲרָמִית לַקּוֹצִים הַמַּכְאִיבִים ״חִזְרֵי״, כְּחִזְרָא בִּגְבָבָא דְּעַמְרָא (ברכות ח), שְׁקִילִי טִיבוּתָךְ וּשְׁדִי אַחְזְרֵי (שבת סג). וְהָאֱמֶת שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְאֵרָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא קְלָלַת אֱלֹהִים בַּבֶּגֶד וּבַבַּיִת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (רמב״ן על ויקרא י״ג:מ״ז). וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמַר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה - מִיתּוּר הַלָּשׁוֹן. וְכֵן הַדִּין בְּבַיִת הַמְנֻגָּע, וְנִלְמַד מ״וְנָתַן אֶת הַבַּיִת״ (ויקרא י״ד:מ״ה). וְכָךְ מָצָאתִי בְּמַסֶּכֶת עֲרָלָה יְרוּשַׁלְמִי (פ״ג ה״ג), אֲבָנִים הַמְנֻגָּעוֹת שֶׁעָשָׂאן סִיד, אִית תַּנֵּי תֵּנֵי עָלוֹ מִידֵי טֻמְאָתָן, וְאִית תַּנֵּי תֵּנֵי לֹא עָלוֹ מִידֵי טֻמְאָתָן. מַאן דְּאָמַר עָלוֹ מֻתָּרוֹת, וּמַאן דְּאָמַר לֹא עָלוֹ אֲסוּרוֹת, דִּכְתִיב ״צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא״ (ויקרא י״ד:מ״ד) - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה וְאַל תְּהַהֲנֶה בּוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנִּשְׂרָפִים אֶפְרָן מֻתָּר חוּץ מֵאֶפֶר עֲבוֹדָה זָרָה. אִיתִיב רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵי קַמֵּי רַבִּי יוֹחָנָן, חֲרֵי אֶפֶר הַבַּיִת אֵינוֹ בָּא מֵחֲמַת עֲבוֹדָה זָרָה וְתֵימַר אָסוּר, אָמַר לֵיהּ, שְׁנָיָה הִיא דִּכְתִיב בֵּהּ נְתִיצָה:

פרק יד

ב וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן יֹאמַר שֶׁתִּהְיֶה זֹאת תּוֹרַת הַמְצֹרָע בְּיוֹם שֶׁיִּרָצֶה לְהִטָּהֵר, שֶׁיּוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, כִּי אֵין לוֹ טַהֲרָה לְעוֹלָם אֶלָּא עַל פִּיו. וְאח״כ פֵּרֵשׁ כִּי הַכֹּהֵן יֵצֵא אֶל מְקוֹם מוֹשָׁבוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְהוּא לֹא יָבֹא אֵלָיו אע״פ שֶׁנִּתְרַפֵּא. וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ג), ״וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן״ שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה. וְאִם כֵּן יֹאמַר

כִּי בַּיּוֹם שֶׁיִּטְהַר שֶׁיִּתְרַפֵּא מִנִּגְעוֹ יוּבָא עַל כָּרְחוֹ אֶל הַכֹּהֵן. וְכֵן ״וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ״ (ויקרא ט״ו:י״ג), ״וְאִם טָהֳרָה מִזּוֹבָהּ״ (שם טו כח), כְּשֶׁיִּפָּסְקוּ וְיִהְיוּ מְנֻקִּים מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא ט״ו:י״א), וְהוּא הַנָּכוֹן:

ד **חַיּוֹת** פֵּרֵט לִטְרֵפוֹת. **טְהוֹרוֹת** פֵּרֵט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהַנִּגְעִים בָּאִים עַל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה פָּטִיט, לְפִיכָךְ הַצְרִכוּ בְּטַהֲרָתוֹ צִפֳּרִים שֶׁמְּפַטְפְּטִין תָּמִיד בְּצִפְצוּף קוֹל, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״ד:ד׳). וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר ״טְהוֹרוֹת פֵּרֵט לְעוֹף טָמֵא״, נִלְמַד שֶׁאֵין הַצִּפֳּרִים מִין טָהוֹר יָדוּעַ, אֲבָל הוּא שֵׁם כּוֹלֵל כָּל הָעוֹפוֹת. אִם כֵּן מַהוּ הַפִּטְפּוּט הַזֶּה שֶׁמָּצְאוּ לָהֶם, כִּי עוֹפוֹת רַבִּים אֵין בָּהֶם פּוֹצֶה פֶּה וּמְצַפְצֵף. וְעוֹד כִּי מִדְרַשׁ ״חַיּוֹת פֵּרֵט לִטְרֵפוֹת״ יָבֹא בְּמַחְלֹקֶת, וּלְמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה אֵינוֹ כֵן. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א יב), ״חַיּוֹת״ - לֹא שְׁחוּטוֹת. ״טְהוֹרוֹת״ - לֹא טְמֵאוֹת. ״טְהוֹרוֹת״ - לֹא טְרֵפוֹת. וּבַעֲלֵי הַפֶּשֶׁט אוֹמְרִים כִּי כָּל עוֹף יִקָּרֵא צִפּוֹר, מִמַּה שֶּׁאָמַר ״צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם״ (תהלים ח ט), ״כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף״ (בראשית ז יד), ״בֶּן אָדָם אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף״ (יחזקאל לט יז), וְכֵן ״וְאֶת הַצִּפֹּר לֹא בָתָר״ (בראשית טו י) עַל תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁשָּׁם צִפּוֹר כְּלָל לָעוֹפוֹת הַקַּטַנִּים הַמַּשְׁכִּימִים בַּבֹּקֶר לְצַפְצֵף וּלְשׁוֹרֵר, מִלְּשׁוֹן אֲרַמִּית ״צַפְרָא״, וְכֵן ״יָשׂוּב וְיִצְפֹּר״ (שופטים ז ג), יַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר. אָמַר ״צִפּוֹר שָׁמַיִם״ עֲלֵיהֶם כִּי הֵם לֵרֵבָם יַגִּבִּיהוּ לָעוּף בַּשָּׁמַיִם; וְ״כֹל צִפּוֹר כָּל כָּנָף״ (בראשית ז יד) שְׁנֵי מִינִין, כָּל הַקַּטַנִּים וְכָל הַגְּדוֹלִים; ״כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ״ (דברים כב ו), הֵם הַקַּטַנִּים שֶׁהֵן רַבִּים, שֶׁאֲפִלּוּ בְּקַטַנֵּיהֶם יָחוּס; וְכֵן ״אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ״ (תהלים קד יז), כִּי הֵם הַשּׁוֹכְנִים בְּעַנְפֵי אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן; ״אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף״ (יחזקאל לט יז), שֶׁיִּתְאַסְּפוּ אֲפִלּוּ הַקַּטַנִּים עֲלֵיהֶם, כִּי הַטּוֹרְפִים יָבֹאוּ מֵעַצְמָם; וְכֵן ״הַתְשַׂחֶק בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשָׁרֶנּוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ״ (איוב מ כט), כִּי דֶּרֶךְ הַנְּעָרִים לְשַׂחֵק בָּעוֹף הַקָּטָן. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים כָּךְ הוּא, כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מַקֵּל אוֹ צִפּוֹר (עבודה זרה מ), הָאוֹרֵג מְשִׁעֲר הַנָּזִיר כְּמִלֹּא הַסִּיט בְּבֶגֶד בְּצַפְרְתָּא (תמורה לד), וְאָמְרוּ צִפֹּרֶת כְּרָמִים (שבת צ), וְאָמְרוּ בְּשַׂר צִפָּרִים מַחְזִירִין הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ (ברכות נז). וְאָמַר בַּפָּתוּב (דברים יד יא) ״כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ״, עַל הַמִּינִין הָרְבִּים הֵהֵם, וְנִתְרַבָּה שֶׁל מְצֹרָע מ״כָּל״ וְאָמַר (שם פסוק יב), ״וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם״, כְּאוֹמֵר וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מִבְּשָׂרָם, וּלְכָךְ דָּרְשׁוּ ״טְהוֹרוֹת לֹא טְמֵאוֹת״. וּמִכָּל מָקוֹם כֻּלָּם בַּעֲלֵי פִּטְפּוּט הֵם. וְכֵן גַּם כֵּן ״גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ״ (תהלים פד ד), כָּךְ נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ שֵׁם כּוֹלֵל הָעוֹפוֹת כֻּלָּם, וְכֵן ״אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ״ (שם קד יז). וְהַנִּרְאֶה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכָּל עוֹפוֹת טְהוֹרִים נִקְרָאִים ״צִפּוֹר״, אֲבָל מִצְוָתוֹ שֶׁל מְצֹרָע בְּצִפֳּרֵי דְרוֹר, דְּתַנְיָא בְּת״כ (פרק ה יד), ״וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה אֶל מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה״ (ויקרא י״ד:נ״ג), רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, צִפּוֹר שֶׁחַיָּה חוּץ לְכָל עִיר, וְאֵי זוֹ, זֶה דְּרוֹר. וּמִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה הִזְכִּירוּ הַפִּטְפּוּט. וְיִתָּכֵן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמִצְוָה, וְדִיעֲבַד כָּלָם כְּשֵׁרִין בּוֹ, וּלְפִיכָךְ הֻצְרְכוּ בְּת״כ (כאן) לְמַעֵט טְמֵאוֹת. וְכֵן שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה מַסֶּכֶת נְגָעִים (פי״ד מ״א), וּמֵבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר. וְשָׁנוּ עוֹד שָׁם (משנה ה), שְׁתֵּי צִפֳּרִים מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁווֹת בְּמַרְאֶה בְּקוֹמָה וּבְדָמִים וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת, אע״פ שֶׁאֵינָן שָׁווֹת כְּשֵׁרוֹת. שָׁחַט אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא דְרוֹר, יִקַּח זוֹג לַשְּׁנִיָּה. וְהַטַּעַם בָּזֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּדִיעֲבַד כֻּלָּן כְּשֵׁרוֹת, כְּשֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִים פְּסוּלוֹת. וּבְפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חולין סב) אָמְרוּ, עוֹף הַמְסֹרָט כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְצֹרָע, וְזוֹ הִיא סְנוּנִית לְבָנָה שֶׁנֶּחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים. וּמִכָּאן שֶׁאֵין צִפֳּרֵי הַמְצֹרָע מִין אֶחָד בִּלְבַד, וְשֶׁאֵין מְטַהֲרִין בְּכָל עוֹף טָהוֹר, אֲבָל מִצְוָתוֹ בְּכָל עוֹף דְּרוֹר, כְּלוֹמַר שֶׁדָּרָה בַּבַּיִת כְּבַשָּׁה. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בִּסְנוּנִית, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא טְהוֹרָה לְדַעַת חֲכָמִים כְּשֵׁרָה לְטַהֵר בָּהּ שֶׁהִיא בִּכְלַל דְּרוֹר. וּמִכָּל מָקוֹם כָּל הַטְּהוֹרִין כְּשֵׁרִים בִּדִיעֲבַד, שֶׁכֻּלָּן בִּכְלַל שְׁתֵּי צִפֳּרִים טְהוֹרוֹת. וְשָׁנוּ בְּסִפְרֵי (ראה קג), אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״צִפּוֹר״, בְּטָהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹף טָהוֹר נִקְרָא ״עוֹף״ וְנִקְרָא ״צִפּוֹר״, וְטָמֵא לֹא נִקְרָא אֶלָּא ״עוֹף״. וְכָךְ הִזְכִּירוּ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק שְׁלוּחַ הַקֵּן (חולין קלט), וְשָׁם הֶעֱלוּ (קמ) כִּי ״חַיּוֹת״ - שֶׁחַיִּין רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁלָּהֶם, לְמַעוֹטֵי מְחֻסְּרוֹת אֵבָר. וְכֵן הַטְּרֵפוֹת פְּסוּלוֹת בָּהֶן. וְדָרְשׁוּ ״טְהוֹרוֹת״ - לְמַעֵט אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן צִפֳּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת וְעוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְהַחֲלוּפִין בַּע״ז. וּמִדְרָשָׁם זֶה שָׁם מִן הַלָּשׁוֹן עַצְמוֹ, שֶׁאֵין צִפּוֹר אֶלָּא עוֹף טָהוֹר, וּמִשְּׁמַע מִכָּאן שֶׁכָּל עוֹף טָהוֹר בִּכְלַל צִפּוֹר. וְרָאִיתִי עוֹד בַּיְרוּשַׁלְמִי בְּמַסֶּכֶת נָזִיר (פ״א ה״א) שֶׁאָמְרוּ, וְכִי נָזִיר טָמֵא צִפֳּרִים הוּא מֵבִיא, תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה הוּא מֵבִיא, אִית תַּנֵּיי תָּנֵי, כָּל עוֹף טָהוֹר קָרוּי צִפֳּרִים, אִית תַּנֵּיי תָּנֵי, כָּל הָעוֹפוֹת בֵּין טְמֵא וּבֵין טָהוֹר קָרוּי צִפֳּרִים. וְהִנֵּה נִשְׁאַר בְּיָדֵינוּ מִמֶּנּוּ מַחְלֹקֶת. וּמִכָּל מָקוֹם יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם בַּקַּטַנִּים בִּלְבַד. וּבַגְּמָרָא כָּךְ הוּא נִרְאֶה, מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (סוטה ט״ז), הֲבֵא מַיִם שֶׁדַּם צִפּוֹר נִקְּבָה בְּתוֹכָם, וְכַמָּה הֵם, רְבִיעִית. וְשָׁאֲלוּ, גְּדוֹלָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ, וּפָרְשׁוּ, כָּל שְׁעוּרֵי חֲכָמִים כָּךְ הֵם, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, אֵין לְךָ גְּדוֹלָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַמַּיִם וְאֵין לְךָ קְטַנָּה שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם. וְאִלּוּ הָיָה כָּל עוֹף טָהוֹר כָּשֵׁר בּוֹ, הָיָה מֻהָם מִי שֶׁדָּמוּ דּוֹחָה כַּמָּה לֹגִין. וְאוּלַי אָמְרוּ כֵּן בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁהוּא מִצְוָה לְכַתְּחִלָּה, מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וּכְבָר הִזְכִּירוּ בַּגְּמָרָא (שבועות כט), וְדִלְמָא צִפּוֹרָא רַבָּא חֲזָא וְאַסֵּק שְׁמֵהּ גְּמָל. וְהַנָּכוֹן שֶׁיַּעֲלֶה מִכָּל זֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁכָּל צִפּוֹר שֶׁאֵינוֹ דְּרוֹר פָּסוּל אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד, מִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה שֶׁלֹּא שָׁנוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ (נגעים יד א) מִצְוָתָן שֶׁיִּהוּ דְּרוֹר, אע״פ שֶׁאֵינָן דְּרוֹר כְּשֵׁרוֹת - כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּשָׁווֹת (שם יד ה). וְכָל הַדְּרוֹרִים בַּעֲלֵי פִּטְפּוּט הֵם. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּת״כ ״לֹא טְמֵאוֹת״, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַף בַּטְּמֵאִין מִינִין שֶׁהֵם דְּרוֹר, כְּגוֹן הַסְּנוּנִית לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ לְמַעֵט טְמֵאוֹת לְךָ, שֶׁהֵן הָאֲסוּרוֹת וְהַטְּרֵפוֹת, כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלוּ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק שְׁלוּחַ הַקֵּן (חולין קמ). וְזֶהוּ הֶהָגוֹן בְּעֵינַי. וּבַהַגָּדָה דְּרַבָּה (ויקרא רבה טז ז) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, אֵלּוּ צִפָּרְיָא קוֹלָנִין, זֶה הָאוֹמֵר לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר הקב״ה, יָבֹא קוֹל וִיכַפֵּר עַל קוֹל. וְרׄ׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, צִפָּרִים צִפֳּרֵי דְרוֹר, שֶׁאָכְלָה מִפִּתּוֹ וְשָׁתַת מִן מֵימָיו. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וכו׳:

וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב אָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא י״ד:ד׳) הוּא הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן בְּמִינֵי הַצְּמָחִים, וְהָעֵד מִדִּבְרֵי חָכְמַת שְׁלֹמֹה (מלכים א ה יג). וְהִנֵּה הַמְּצֹרָע וְתוֹרַת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע וְטָמְאַת הַמֵּת קְרוֹבִים, וְהִנֵּה הֵם כִּדְמוּת פֶּסַח מִצְרַיִם. וְטַעַם ״עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה״ (ויקרא י״ד:ז׳), מָקוֹם אֲשֶׁר אֵין שָׁם יִשּׁוּב, שֶׁלֹּא תִּדְבַּק הַצָּרַעַת. וּבת״כ (פרשה ב ה) אָמְרוּ, ״עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה״, שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בְּיָפוֹ וִישַׁלְחֶנָּה לָיָם, שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד בִּגְבֻלַּת וִישַׁלְחֶנָּה לַמִּדְבָּר. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַטַּעַם כְּסוֹד הַשָּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְשָׁם יִשְׁתַּלַּח לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה וְכָאן לְפוֹרְחוֹת הַשָּׂדֶה. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה (רמב״ן על ויקרא ט״ז:ח׳) בע״ה:

ט אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, לְהָבִיא כָּל מָקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר הַנִּרְאֶה, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״ד:ט׳). אֲבָל בְּת״כ (פרק ב ב ג) ״וְגִלַּח אֶת שְׂעָרוֹ״, יָכוֹל אַף בֵּית הַסְּתָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״גַּבּוֹת עֵינָיו״, מַה גַּבּוֹת עֵינָיו בִּנְרְאֶה אַף כָּל שְׂעָרוֹ בִּנְרְאֶה, פְּרָט לְבֵית הַסְּתָרִים. אִי מַה גַּבּוֹת עֵינָיו מָקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר בִּנְרְאֶה, אַף כָּל מָקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר בִּנְרְאֶה, מִנַּיִן כִּנּוּס שֵׂעָר בְּשֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, פִּזּוּר שֵׂעָר בְּשֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, ת״ל ״אֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ״. אֲבָל הָרַב תָּפַס מִדָּרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַאי הֵבִיא, שְׂעַר הָרַגְלַיִם, וּמַאי הוֹצִיא, דְּבֵית הַשְּׁחִי וּדְכוּלֵי גּוּפֵהּ. אֲבָל בְּכָאן הֲלָכָה מְגֻלַּחַ כְּדַלַּעַת, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה עוֹקֶבֶת אֶת הַמִּדְרָשׁ אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְרַבִּי דְּכֻלֵּי גּוּפֵהּ, וּמֵעֵט שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם בִּלְבַד. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ (נגעים פי״ד מ״ב), וְהֶעֱבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ, וּמִפְּרָשׁ בְּפֶרֶק שֵׁנִי דְּסוֹטָה (טז):

י יִקַּח שְׁנֵי כְבָשִׂים תְּמִימִים וְכַבְשָׂה אַחַת לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב מַה יַּעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וְכַבְשָׂה, אֲבָל הִזְכִּיר בַּכֶּבֶשׂ הָאֶחָד שֶׁיַּקְרִיב אוֹתוֹ לְאָשָׁם (ויקרא י״ד:י״ב), וְהִזְכִּיר שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחַטָּאת וְאַחַר יִשְׁחַט הָעוֹלָה (ויקרא י״ד:י״ט). וְזֶה בַּעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ה-ו) בְּחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, וְהִזְכִּיר בְּכָל עוֹלָה (שם א-ג ועוד) שֶׁהוּא זָכָר, לְכָךְ לֹא הֻצְרַךְ לְהַאֲרִיךְ, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁהַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי יִהְיֶה הָעוֹלָה וְהַכַּבְשָׂה הִיא הַחַטָּאת:

יח יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה׳ בְּמַעֲשֶׂה דַּם הָאָשָׁם וְהַשֶּׁמֶן תִּהְיֶה הַכַּפָּרָה הַזֹּאת. וְכֵן ״לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי ה׳״ (ויקרא י״ד:כ״ט). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג יב), ״וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר״ - אִם נָתַן כִּפֵּר, וְאִם לֹא נָתַן לֹא כִּפֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, שְׁיָרֵי מִצְוָה הֵם, בֵּין שֶׁנָּתַן בֵּין שֶׁלֹּא נָתַן - כִּפֵּר. וְא״כ עַל דַּעַת ר׳ יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי יִהְיֶה ״וְכִפֶּר עָלָיו״ עַל הָאָשָׁם. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב בָּאָשָׁם ״וְכִפֶּר״, וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י״ד:י״ט) בַּחַטָּאת ״וְכִפֶּר עַל הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ״, וְאָמַר עוֹד בָּעוֹלָה וּבַמִּנְחָה (ויקרא י״ד:כ׳) ״וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר״, וְלֹא יָדַעְנוּ מַה עִנְיַן הַכַּפָּרוֹת הַלָּלוּ כֻּלָּן, אוּלַי הָאָשָׁם יְכַפֵּר עַל מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל קֹדֶם נִגְעוֹ, וְהַחַטָּאת עַל חֶטְאוֹ אֲשֶׁר חָטָא בִּימֵי הַנֶּגַע, אוּלַי בְּצַעֲרוֹ נָתַן תְּפִלָּה לֵאלֹהִים, וְזֶה טַעַם ״מִטֻּמְאָתוֹ״, וְהָעוֹלָה וְהַמִּנְחָה יְהִיוּ לוֹ כִּפֶּר נֶפֶשׁ שֶׁיִּזְכֶּה לְטָהֵר וְלָשׁוּב אֶל אֱהָלוֹ, וּלְכָךְ אָמַר ״וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר״. וּבת״כ (שם ג יג) ״וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה״, יָכוֹל יְהוּ כֻּלָּן מְעַכְּבִים אוֹתוֹ, ת״ל ״וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר״, מְלַמֵּד שֶׁכַּפָּרָה תְּלוּיָה בַּחַטָּאת. וְיִתָּכֵן כִּי ״וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר״ רֶמֶז לְכָל הַנַּעֲשֶׂה בּוֹ, כִּי גַּם הַצִּפֳּרִים יָבוֹאוּ לְכַפָּרָה וּלְטַהֲרָה, כִּי כֵן אָמַר בְּנֶגַע הַבַּיִת (ויקרא י״ד:נ״ג) ״וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת וְטָהֵר״:

לד אָמַר הַכָּתוּב בִּנְגָעֵי הַבָּתִּים **וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת**, לְרַמֵּז כִּי יַד ה׳ תַּעֲשֶׂה זֹאת לֹא טֶבַע כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא י״ג:מ״ז). וְאָמַר ״כִּי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְגוֹ׳ בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם״, כִּי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר. וְהָיָה רָאוּי אַחֲרֵי ״וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן״ שֶׁיֹּאמַר ״דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, אֲבָל יְקַצֵּר הַכָּתוּב בַּמּוּבָן, אוֹ שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּהֶם בִּמְקוֹם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְיִרְמֹז כִּי אֵין הַכַּוָּנָה עַתָּה רַק לְלַמֵּד לָהֶם דִּינֵי הַצָּרַעַת כֻּלָּם וְשֶׁיְּלַמְּדוּ אוֹתָם לַכֹּהֲנִים, וְלֹא יַזְהִיר מֹשֶׁה עַתָּה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל רַק לְבָאֵי הָאָרֶץ יַזְהִיר (דברים כד ח) ״הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד״ וְגוֹ׳, כִּי לָהֶם צִוָּה מִתְּחִלָּה הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:

מג וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת הִנֵּה הַנֶּגַע הַזֶּה שֶׁבָּא בָּאֲבָנִים הָאַחֲרוֹת וּבָעָפָר הָאַחֵר אֵינֶנּוּ הַנֶּגַע הָרִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַפְּרִיחָה הָאֲמוּרָה בָּאָדָם וְלַפִּשְׁיוֹן, שֶׁהוּא שָׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן בְּטִבְעוֹ, כִּי פְּעָמִים רַבִּים תִּסְתַּתֵּר הַלִּחָה תַּחַת הָעוֹר וְתָשׁוּב אֶל פְּנִימִית הַגּוּף, וְאַחֲרֵי כֵן תָּשׁוּב וְתִמָּשֵׁךְ אֶל הָעוֹר וְאֶל חִיצוֹנִיו. אֲבָל הָעִנְיָן הוּא כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (רמב״ן על ויקרא י״ג:מ״ז), שֶׁהוּא נֶגַע וּמַכַּת אֱלֹהִים שֶׁתִּהְיֶה רוּחַ ה׳ רָעָה בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ז א) אָמְרוּ, ״וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת״, מָשָׁל חָזַר אִישׁ פְּלוֹנִי לְמְקוֹמוֹ. וְהַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁאֵין ״וּפָרַח״ הָאָמוּר כָּאן פִּשְׁיוֹן, כְּמוֹ ״וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר״ (ויקרא י״ג:י״ב), אֶלָּא שֶׁהוּא צוֹמֵחַ בְּמָקוֹם הַהוּא, כְּעִנְיַן ״פֶּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן״ (במדבר יז כג). וְהַמָּשָׁל שֶׁהִזְכִּירוּ לְרַמֵּז הָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאֵין זֶה נֶגַע נוֹלָד וּפוֹשֶׂה אֶלָּא צוֹמֵחַ וְחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ, כְּאִישׁ שֶׁהָלַךְ לוֹ וְחָזַר לֵישֵׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן בְּכִסֵּא אַחֵר אֲשֶׁר הוּכַן לוֹ שָׁם. וְטַעַם הַפְּרִיחָה כְּבָר פֵּרַשְׁתִּיהָ. וְכֵן צָרַעַת ״פּוֹרַחַת הִיא״ (ויקרא י״ג:נ״ז) בַּבְּגָדִים. וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב ״וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בָּאֲבָנִים הָהֵם״ אֶלָּא אַפִלּוּ נוֹלַד בְּמָקוֹם אַחֵר מִן הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ מִמַּרְאֵה אַחֵר שֶׁאֵינוֹ כְּמַרְאֵה הַנֶּגַע הָרִאשׁוֹן, נָדוּן אוֹתוֹ כְּחוֹזֵר וּפוֹרֵחַ וְאֵינוֹ נִדּוֹן כְּנֶגַע הַנּוֹלָד מִתְּחִלָּה. וְזֶהוּ טַעַם ״בַּבַּיִת״, כִּי בְּכָל הַבַּיִת יִהְיֶה דֵּינוֹ כֵּן. וְהַטַּעַם כִּי הָרוּחַ הָרָעָה לֹא תָּסוּר מִן הַבַּיִת הַהוּא, אֲבָל תָּמִיד תִּהְיֶה בַּבַּיִת הַהוּא בְּאַחַת הַמְּקוֹמוֹת לְהַבְעִית אֶת בְּעָלָיו. וְכֵן אָמְרוּ בְּת״כ (פרשה ז א ג), אֵין לִי אֶלָּא מְקוֹמוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בַּבַּיִת״. אֵין לִי אֶלָּא בְּמַרְאָיו, שֶׁלֹּא בְּמַרְאָיו מִנַּיִן, ת״ל ״וּפָרַח״. וְעִנְיַן הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה כְּפִי הַמִּדְרָשׁ, וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָזַר בַּבַּיִת אַחַר חִלַּץ אֶת הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקָּצוֹת וְהִטַּח, אוֹ בָּא הַכֹּהֵן בִּיאָה שֵׁנִית וְרָאָה וְהִנֵּה עַתָּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת

כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא, וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת, לוֹמַר כִּי הַפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן אוֹ הַפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי מִשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם. וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת וְצִוָּה וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים" וְכָל הַפָּרָשָׁה, כִּי הַכָּתוּב נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, לֵאמֹר אִם יָשׁוּב הַנֶּגַע אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים בָּרִאשׁוֹן אוֹ בַּשֵּׁנִי כַּאֲשֶׁר בָּא הַכֹּהֵן וְרָאָה הַפְּשִׁיוֹן - צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא. וְאָמַר עוֹד (ויקרא י"ד:מ"ח) "וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן" בַּבִּיאָה הַשֵּׁנִית הַנִּזְכֶּרֶת, "וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת הַבָּיִת", וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבַּיִת כַּאֲשֶׁר נִרְפָּא הַנֶּגַע מִמֶּנּוּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא חָזַר בּוֹ. וְנִלְמַד עַתָּה שֶׁהָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי - חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, וְאִם חָזַר - נוֹתֵץ. וְזֶה תִּקּוּן הַמִּקְרָאוֹת כְּמִדָּרָשָׁם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְחָתְכָם בְּסַכִּין לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ כְּלָל בְּמַשְׁמָעָם. וְיִתָּכֵן עוֹד שֶׁנֹּאמַר בְּתִקּוּן הָעִנְיָן הַזֶּה, כִּי "פָּשָׂה" בַּמָּקוֹם הַזֶּה כְּטַעַם "פָּרַח", וּשְׁנֵיהֶם עִנְיָן צְמִיחָה, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם נֶגַע יֹאמַר פָּשָׂה בִּגְדוּלוֹ וְהִתְפַּשְׁטוֹ, וּכְשֶׁאֵין שָׁם נֶגַע יֹאמַר פָּשָׂה בִּצְמִיחָתוֹ וְשׁוּבוֹ, כִּי הַכֹּל עִנְיָן גְּדוּל. וְכֵן אוּנְקְלוֹס פָּתַר בְּכֻלָּן "אוֹסִיף", וּלְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת יֵאָמֵר בְּדָבָר הַגָּדֵל וְנוֹסֵף עַל הָאַחֵר, כְּגוֹן "וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שְׁנָאֵינוּ" (שמות א י), "וְנוֹסָפָה נַחֲלָתָן" (במדבר לו ד), וְיֵאָמֵר בְּדָבָר הַחוֹזֵר, כְּגוֹן "יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ" (ישעיהו יא יא), "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ" (במדבר יא כה), לֹא חָזְרוּ עוֹד לְהִנָּבֵא. וְהִנֵּה עִנְיָנוֹ שֶׁחָזַר הַנֶּגַע. וְהִנֵּה אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים כְּשֶׁיַּזְכִּיר הַכָּתוּב פְּשִׁיוֹן יִהְיֶה עִנְיָנוֹ כְּטַעַם צְמִיחָה, כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּמִלַּת פְּרִיחָה, וְאִם כֵּן יֹאמַר הַכָּתוּב, וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וְצָמַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים, וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה צָמַח הַנֶּגַע בַּבַּיִת, וְנָתַץ אוֹתוֹ, כִּי כָּל נֶגַע הַחוֹזֵר טָמֵא מֻחְלָט. וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה שֶׁלֹּא צָמַח הַנֶּגַע כְּלָל בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ - יְטַהֲרֶנּוּ, כִּי נִרְפָּא בַּחֲלִיצָה וְטִיחָה. וְהִנֵּה נִתְפָּרֵשׁ כָּאן דִּין הַבַּיִת בִּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן שֶׁחוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, וְאִם חָזַר טָמֵא וְאִם לֹא חָזַר טָהוֹר. אֲבָל הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּפוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה דִּינוֹ, אֲבָל נָדוּן בּוֹ גְּזֵרָה שָׁוָה, זוֹ הִיא בִּיאָה זוֹ הִיא שִׁיבָה (תורת כהנים ז ז), לוֹמַר שֶׁדִּין הַבִּיאָה שֶׁהִיא אֲמוּרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי כְּדִין הַשִּׁיבָה שֶׁהִיא אֲמוּרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן אִם פָּשָׂה בּוֹ חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. וְכֵן הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי וּפוֹשֶׂה בַּשְּׁלִישִׁי לֹא הֻזְכַּר בַּתּוֹרָה, אֲבָל נִלְמַד (בתורת כהנים שם ה-י) מִגְּזֵרָה שָׁוָה אַחֶרֶת, שֶׁאָמַר (ויקרא י"ד:מ"ח) "וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן", שֶׁנָּדוּן בִּיאָה שְׁלִישִׁית כְּבִיאָה שֵׁנִיָּה. וְהִנֵּה הַכְּתוּבִים כְּמַשְׁמָעָם, וְהַמְּדָרָשׁוֹת לָמְדוּ אוֹתָן מִגְּזֵרָה שָׁוָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּת"כ (פרשה ז ז), בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר וכו', סָמְךְ מִדְּבָרֵיהֶם, שֶׁיִּרְצוּ לְהַזְכִּיר בַּכָּתוּב הָעִנְיָן הַמְקֻבָּל לָהֶם שָׁנָה שָׁנָה. וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם (בתורת כהנים פרשה ז ו), אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אֶת הַחוֹזֵר אע"פ שֶׁאֵינוֹ פּוֹשֶׂה, מַה ת"ל "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה", הַנַּח לוֹ. לוֹמַר, שֶׁנִּנִּיחַ הַכָּתוּב כְּמַשְׁמָעוּתוֹ וְנֵלֵךְ אַחַר הַמִּדָּרָשׁ, לֹא שֶׁנַּעֲקֹר הַכָּתוּב מִמְּקוֹמוֹ וְנִקְבָּעֵנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּ הַנִּרְאֶה אֵלַי בְּעִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת כְּדֵי שֶׁיִּהוּ דִּבְרֵי חֲכָמִים קַיָּמִים, וְהוּא דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל:

נג וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת וְטָהֵר הִנֵּה הַכַּפָּרָה הַזֹּאת בַּצִּפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת, שֶׁתִּשָּׂא הַצִּפּוֹר אֶת כָּל עֲוֹנֹתָיו אֶל מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, כְּעִנְיַן הַכַּפָּרָה בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּבַעֲבוּר שֶׁאֵין עֹנֶשׁ הַנֶּגַע הַנִּרְאֶה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם כְּעֹנֶשׁ הַנֶּגַע שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא הִצְרִיכוֹ הַכָּתוּב לְאָשָׁם וְחַטָּאת, כִּי דַּי לוֹ בַּכַּפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיָּבִיא הַמְצֹרָע לְטָהֳרָתוֹ, שֶׁהֵם הַצִּפֳּרִים וְעֵץ הָאֶרֶז וְהָאֵזוֹב:

נד זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת הוּא צָרַעַת הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה, וְהִזְכִּירָם בְּכָאן תְּחִלָּה מִפְּנֵי תְּדִירוּתָן, וְאַחֲרֵי כֵּן הִזְכִּיר הַנֶּתֶק שֶׁהוּא גַּם כֵּן מָצוּי, וְאַחֲרֵי כֵּן הִזְכִּיר צָרַעַת הַבֶּגֶד וְהַבַּיִת, וְאַחֲרֵי כֵּן אָמַר "וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת", הֵם הַנִּגְעִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁפָּתַח בָּהֶם (ויקרא י"ג:ב') "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" וְגוֹ'. וּבְכָל מָקוֹם יְאַחֵר הַבַּהֶרֶת בַּעֲבוּר שֶׁהִיא הָעַזָּה וְהַקָּשָׁה שֶׁבְּכֻלָּן:

פרק טו

יא וְרָחַץ לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם יִקְרָא הַכָּתוּב הַטְבִילָה - שְׁטִיפָה בַּמַּיִם, שֶׁאָמַר בְּכָאן "וְכָל כְּלִי עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם", וְכֵן יִקְרָאֶנָּה בִּבְגָדִים כִּבּוּס, "וְכִבֶּס שְׁנִית וְטָהֵר" (ויקרא י"ג:נ"ח). וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר כִּי הַטְבִילָה צְרִיכָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ דָּבָר חוֹצֵץ אֶלָּא יִשְׁטֹף כָּל גּוּפוֹ בְּמַיִם, כִּלְשׁוֹן "וּמֵרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם" (ויקרא ו':כ"א), וְכֵן "נַחַל שׁוֹטֵף" (ירמיהו מז ב). וְעִנְיַן הַכָּתוּב, בַּעֲבוּר כִּי הַנִּגְיעָה בַּיָּדַיִם אָמַר כִּי אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב בְּיָדָיו וַעֲדַיִן לֹא שָׁטַף אוֹתָם בִּשְׁטִיפַת כָּל גּוּפוֹ בַּמַּיִם - יִהְיֶה טָמֵא, כְּאִלּוּ אָמַר, וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב בְּיָדָיו וַעֲדַיִן לֹא רָחַץ בַּמַּיִם בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ - יְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְהֻצְרַךְ לוֹמַר לְשׁוֹן שְׁטִיפָה לְלַמֵּד עַל הָרְחִיצָה שֶׁיַּזְכִּיר (ויקרא ט"ו:י"ג) "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים", שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁטִיפָה וְשִׁפְשׁוּף לְהָסִיר הַחֲצִיצָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁיֹּאמַר כִּי אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב אַחֲרֵי שֶׁיִּשְׁטֹף יָדָיו בַּמַּיִם לֹא יִטְמָא, שֶׁכְּבָר אָמַר כִּי כָּל הַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב בְּאֵי זֶה מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ יִטְמָא, וְכֵן בְּמִשְׁכָּבוֹ וּמֶרְכָּבוֹ וּבִכְלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו, עַד אֲשֶׁר יִטְהַר מִזּוֹבוֹ וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר. אֲבָל הַכָּתוּב יִרְמֹז לְטָהֳרָתוֹ בִּטְבִילָה גְּמוּרָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תורת כהנים זבים פרק ד ה), שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב טְבִילַת גּוּפוֹ שֶׁל זָב בִּלְשׁוֹן שְׁטִיפַת יָדַיִם לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין בֵּית הַסְּתָרִים טָעוּן בִּיאַת מַיִם אֶלָּא אֲבָר הַגָּלוּי, כְּמוֹ הַיָּדַיִם. וְטַעַם טָמֵא הַזּוֹב בָּאִישׁ, מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ חֹלִי כָּבֵד מִן הֶחֱלָיִים הַנִּדְבָּקִים, וְצָרִיךְ קָרְבָּן לָתֵת הוֹדָאָה לַשֵּׁם שֶׁרִפֵּא אוֹתוֹ וְטִהֲרוֹ, וְצָרִיךְ חַטָּאת לְכַפֵּר עַל חֶטְאוֹ שֶׁלֹּא יִגְרֹם לוֹ עוֹד חֹלִי. וְטַעַם טָמֵא שִׁכְבַת זֶרַע (ויקרא ט"ו:ט"ז-י"ח), אע"פ שֶׁהוּא בְּטֶבַע הַתּוֹלָדָה, כְּטַעַם טָמֵא הַמֵּת, כִּי הַמָּקוֹר מָשְׁחָת, וְהַשּׁוֹכֵב לֹא יוֹדֵעַ אִם יִשְׁחֵת זַרְעוֹ אוֹ יִהְיֶה מְמֻנּוּ וָלָד נוֹצָר. וּבְזִכְרֵי טֻמְאַת הַמֵּת בְּעֻזְרַת הַמַּיִם וְהַמְּחִיָּה יִתְבָּאֵר לְךָ הַקָּרֵי. וְעוֹד אַזְכִּיר בַּנִּדָּה (רמב"ן על ויקרא י"ח:י"ט) עִקָּרִים, הַקֵּל

הַכָּתוּב בְּזוֹב הָאִשָּׁה בְּעֵת נִדָּתָהּ וְלֹא חִיֵּב בָּהּ קָרְבָּן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּטִבְעָהּ וְלֹא נִתְרַפֵּאת מֵחֹלִי, וְטִמְּא אֹתָהּ שִׁבְעַת יָמִים בֵּין שֶׁתִּרְאֶה יוֹם אֶחָד אוֹ כָּל הַשִּׁבְעָה, כִּי הַנָּשִׁים בְּטִבְעָן לֹא תִּהְיֶה בָּהֶן יוֹתֵר מִשִּׁבְעָה זוֹלָתִי בִּהְיוֹת בָּהֶן שֶׁפַע יֶתֶר בְּחֹלִי, אֲבָל כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת הַיְּדוּעַ לָהּ, אוֹ שֶׁתּוֹסִיף עַל הָעֵת וְיָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים אַחֲרֵי הַשִּׁבְעָה הָהֵם, הִנֵּה הוּא חֹלִי כְּזוֹב הָאִישׁ, וְהִצְרִיךְ אוֹתָהּ קָרְבָּן בְּהִתְרַפְּאוֹתָהּ כְּדִין הַזָּב. וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב טְבִילָה בָּאִשָּׁה כִּי הִזְכִּיר זוֹב הָאִישׁ וְטֻמְאָתוֹ וְאָמַר בַּסּוֹף (ויקרא ט״ו:י״ג) ״וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר״, וְחָזַר וְאָמַר בָּאִשָּׁה (ויקרא ט״ו:י״ט) ״וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה״ כָּאִישׁ הַזָּב, דָּם יִהְיֶה הַזּוֹב שֶׁלָּהּ, לֹא לֹבֶן כָּאִישׁ, וְהִזְכִּיר הַטֻּמְאָה בְּנִדָּה וּבְזָבָה, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר בְּזָבָה (ויקרא ט״ו:כ״ח) ״וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ״ כַּאֲשֶׁר יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ, ״וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים״ כַּאֲשֶׁר יִסְפֹּר הַזָּב, ״וְאַחַר תִּטְהָר״, כְּטַהֲרַת הַזָּב. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה רְחִיצָה בְּמַיִם חַיִּים כַּזָּב. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ הֵקֵלּוּ בְּטָהֳרַת הַזָּבָה שֶׁתִּטְהַר כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הַנִּטְהָרִים מִטֻּמְאָתָם בְּמֵי מִקְוֶה (תוספתא מגילה פ״א הי״א). וְהַטַּעַם לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כְּלָל ״וְאַחַר תִּטְהָר״, שֶׁבִּכְלַל הָאִישׁ הִיא, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְכִּיר הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַזָּכָר לַנְּקֵבָה, שֶׁיִּהְיֶה זֹבָהּ בְּדָם, וּלְחַלֵּק בֵּין עֵת נִדָּתָהּ וּבֵין בְּלֹא עִתָּהּ, וּלְפִיכָךְ סָבְרוּ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְרַבּוֹת לָהּ טַהֲרָה, לוֹמַר ״וְאַחַר תִּטְהָר״ כַּנִּטְהָרִים בַּתּוֹרָה, גַּם בְּלֹא מַיִם חַיִּים:

פרק טז

א טַעַם **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** כִּי מִיָּד כַּאֲשֶׁר מֵתוּ בָּנָיו הִזְהִיר אֶת אַהֲרֹן מִן הַיַּיִן וּמִן הַשֵּׁכָר שֶׁלֹּא יָמוּת (לעיל י ח ט), וְאָמַר עוֹד לְמֹשֶׁה שֶׁיַּזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת בְּקָרְבָתוֹ לִפְנֵי ה׳. וְהַקָּרוֹב שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּיוֹם הַמָּחֳרָת לְמִיתָתָם, כִּי בּוֹ בַּיּוֹם אוֹנֵן הָיָה וְאֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה מִתּוֹךְ עַצְבוּת (שבת ל), וְאִזְהֲרַת הַיַּיִן הַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן הָיָה, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה גַּם זֹאת הַמִּצְוָה לְמֹשֶׁה, אֲבָל הַקְּדָמִים הַכָּתוּב הָאַזְהָרוֹת שֶׁהִזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם (ויקרא ט״ו:ל״א) וְאַחֲרֵי כֵן כָּתַב אַזְהֲרַת הַיְחִיד. וְעַל דַּעְתִּי כָּל הַתּוֹרָה כַּסֵּדֶר, שֶׁכָּל הַמִּקּוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם יֵאָחֵר הַמַּקְדֵּם יְפָרֵשׁ בּוֹ, כְּגוֹן ״וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי״ (ויקרא כ״ה:א׳) בַּסֵּפֶר הַזֶּה, וּכְגוֹן ״וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן״ (במדבר ז א) בַּסֵּפֶר הַשֵּׁנִי, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וּלְכָךְ אָמַר בְּכָאן ״אַחֲרֵי מוֹת״, לְהוֹדִיעַ כִּי הָיָה זֶה אַחֲרֵי מוֹתָם מִיָּד. וְעַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (תו״כ פרשה א ג) שֶׁאָמְרוּ, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, זֶה זֶרֶז יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, יִהְיֶה טַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳, אֱמֹר אֵלָיו שֶׁלֹּא יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָמוּת:

ב וְטַעַם **אָחִיךָ** שֶׁתַּזְהִירֶנּוּ כִּי אָחִיךָ הוּא, וְאע״פ שֶׁאַתָּה אֵינְךָ בְּבַל יָבֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּבַל יָבֹא. וְאָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא ט״ז:א׳) שְׁאֵת הַפָּרָשָׁה לְאוֹת כִּי בְּנֵי אַהֲרֹן הִכְנִיסוּ אֵשׁ הַקְּטֹרֶת לִפְנִים. וְאֵינוֹ כֵן עַל דַּעְתִּי, כִּי הַכָּתוּב שֶׁמַּזְכִּיר תָּמִיד הֶעָוֹן אוֹמֵר (במדבר ג ד) ״בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה״, וְאִם תִּהְיֶה רְאָיָה שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים בַּעֲבוּר הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהִיר לְמֹשֶׁה עַל אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּת, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתִּהְיֶה רְאָיָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן בַּעֲבוּר הָאַזְהָרָה שֶׁנֶּאֶמְרָה לְאַהֲרֹן עַצְמוֹ מִיָּד. וְעוֹד כִּי אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם לָבֹא הַיּוֹם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר לֹא נִכְנַס שָׁם אֲבִיהֶם, כִּי אַהֲרֹן הִקְטִיר הַקְּטֹרֶת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְלָמָּה יַכְנִיסוּ הֵם הַקְּטֹרֶת שֶׁלָּהֶם לִפְנִים מִשֶּׁלּוֹ. וּכְבָר רָמַזְתִּי (רמב״ן על ויקרא י׳:ב׳) עַל חֶטְאָם, וּלְשׁוֹן הַכְּתוּבִים יוֹרֶה עָלָיו. אֲבָל מִלַּת ״בְּקָרְבָתָם״ כְּפִי הַפְּשָׁט כְּמוֹ ״אוֹ בְּקָרְבָתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת״ (שמות מ לב; ל, כ) יֹאמַר כִּי בְּשָׁרְתָם לִפְנֵי ה׳ מֵתוּ. אִם כֵּן יַזְהִיר אַהֲרֹן שֶׁלֹּא יְשָׁרֵת אֶלָּא בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יְצַוֶּה וּבְעֵת אֲשֶׁר יְצַוֶּה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה טַעְמוֹ כְּטַעַם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מכילתא בשלח ויסע ו) שֶׁהָיוּ מַלְיִזִין אַחֲרֵי הַקְּטֹרֶת, שֶׁעַל יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא וכו׳, וְיֹאמַר הַכָּתוּב כִּי אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳ בַּקְּטֹרֶת, אָמַר ה׳ לְאַהֲרֹן כִּי הוּא יִקְרַב יוֹתֵר מֵהֶם אֶל ה׳ בַּקְּטֹרֶת וְיָמוּת אִם יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ זוּלָתִי הַקְּטֹרֶת, כִּי בּוֹ יִכָּנֵס תְּחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת״ (ויקרא ט״ז:י״ב) ״וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת״ (ויקרא ט״ז:י״ג). וְזֶה טַעַם ״כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת״, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס רַק בַּקְּטֹרֶת שֶׁיַּעֲלֶה עֲנָנוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ט״ז:י״ב) ״וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת״:

וְטַעַם **בְּכָל עֵת** בַּעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְהִיר יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָמַר (שמות ל י) ״וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה״ אָמַר בְּכָאן לֹא יָבֹא בְּשׁוּם עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ רַק בְּזֹאת, כְּלוֹמַר בְּיוֹם אֲשֶׁר יַקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה לְכִפּוּרִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִפָּרֵשׁ בַּפָּרָשָׁה בַּמֶּה יִכָּנֵס, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ט״ז:י״ב) ״וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת״, וְיִפָּרֵשׁ הַיּוֹם, שֶׁיִּהְיֶה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (ויקרא ט״ז:כ״ט), וַיַּחְזֹר וְיֹאמַר כִּי יִהְיֶה אַחַת בַּשָּׁנָה (ויקרא ט״ז:ל״ד):

ג וְסוֹד **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ** כְּסוֹד ״זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי״ (בראשית ט יז), וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו (שמות לא יג). וְרַבּוֹתֵינוּ רָמְזוּ בּוֹ, אָמְרוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (כא ו), רַבִּי יוּדָן פָּתַר קְרָאֵי בְּכֹהֵן גָּדוֹל, בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת בְּיָדוֹ, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה - ״וְזֹאת הַתּוֹרָה״ (דברים ד מד), וּבִזְכוּת מִילָה - ״זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ״ (בראשית יז י), בִּזְכוּת שַׁבָּת - ״אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת״ (ישעיהו נו ב), בִּזְכוּת יְרוּשָׁלַיִם - ״זֹאת יְרוּשָׁלַיִם״ (יחזקאל ה ה), בִּזְכוּת שְׁבָטִים - ״וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם״ (בראשית מט כח), בִּזְכוּת יְהוּדָה - ״וְזֹאת לִיהוּדָה״ (דברים לג ז), בִּזְכוּת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל - ״זֹאת קוֹמָתֵךְ דְּמָתָה לְתָמָר״ (שיר השירים ז ח), בִּזְכוּת הַתְּרוּמָה - ״וְזֹאת הַתְּרוּמָה״ (שמות כה ג), בִּזְכוּת הַמַּעֲשְׂרוֹת - ״וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת״ (מלאכי ג י), בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת - ״בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן״. וְזֶה צָרִיךְ פֵּרוּשׁ אָרֹךְ, אֲבָל כְּבָר הַכֹּל מְבֹאָר בִּדְבָרֵינוּ:

ד **כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ** שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל קוֹדֶשׁ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ד'). וְיֹאמַר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם", שֶׁיִּהְיוּ כֵּן כֻּלָּם שֶׁל קוֹדֶשׁ. וּבְת"כ (פרק א י), "קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ" שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל קוֹדֶשׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִלּוּ בִּלְבַד, מְנַיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה וּבִגְדֵי אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הֵם", בְּנִין אָב לְכָל הַבְּגָדִים שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל קוֹדֶשׁ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כַּאֲשֶׁר אָמַר (שמות כח ד) "וְעָשׂוּ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ" בִּשְׁמוֹנָה הַבְּגָדִים, יֹאמַר שֶׁגַּם אֵלֶּה בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ, וְסוֹדָם כְּמוֹ "הָאִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים" (יחזקאל ט ג דניאל י ה). וּלְכָךְ הוֹדִיעוֹ כִּי בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הֵם. וּבְרֵישָׁא רַבָּה (כא יא), כְּשֵׁרוּת שֶׁל מַעֲלָן כָּךְ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּן, מַה שֵׁרוּת שֶׁל מַעֲלָן אִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים, כָּךְ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּן "כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ":

יִלְבָּשׁ יַחְגֹּר יִצְנֹף נִדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי א יד), לְפִי שֶׁסּוֹפָנוּ לְרַבּוֹת לוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים בֵּין הָעֲרָבַיִם, אֵין לוֹ יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ שֶׁל שַׁחֲרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבָּשׁ יַחְגֹּר יִצְנֹף". וְכָתַב רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ד') זַ"ל, "יִצְנֹף" - "יַחַת בְּרֵישֵׁהּ", יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ "וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ" (בראשית לט טז) - "וְאַחֲתְתֵּהּ". וְלֹא נִתְבָּרֵר לִי דַּעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ט"ז:ד') בָּזֶה, כִּי הַצְּנִיפָה סְבוּב שֶׁיְּגַלְגְּלֶנָּה בְּרֹאשׁוֹ כְּצָנִיף, וְלָמָּה יְתַרְגֵּם אוֹתָהּ בְּהַנָּחָה בִּלְבַד וְלֹא יְתַרְגֵּם בָּהּ הַלָּשׁוֹן שֶׁמְּיֻחָד לוֹ לְצָנִיפָה מַמָּשׁ. וְאוּלַי אֵינֶנּוּ בַּלָּשׁוֹן הָאֲרָמִית, כִּי גַּם "הַצְּנִיפוֹת וְהָרְדִידִים" שֶׁבִּישַׁעְיָה (ג כג), תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל "כִּתְרָיָא", וְאֵין לִשְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן בְּצָנִיף וּבְמִצְנֶפֶת, רַק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ "מַצְנְפָתָא":

ח **וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל** הַר גְּבוֹהַּ, צוּק קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:כ"ב) "אֶרֶץ גְּזֵרָה", לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ח'). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ב ח), "לַעֲזָאזֵל" - לַמָּקוֹם הַקָּשֶׁה שֶׁבֶּהָרִים. יָכוֹל בַּיְשׁוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּדְבָּרָה" (ויקרא ט"ז:כ"א). וּמִנַּיִן שֶׁיְּהֵא צוּק (שם פסוק כב), תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה". וּלְפִי זֶה יִהְיֶה פֵּרוּשׁ מִלַּת "לַעֲזָאזֵל" - לַקָּשֶׁה, וְהוּא כְּפוּל הַזַּי"ן, כְּמוֹ "עִזּוּז וְגִבּוֹר" (תהלים כד ח). וְר"א כָּתַב, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל, אע"פ שֶׁכָּתוּב בְּשָׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁהוּא לַשֵּׁם, גַּם הַשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ הוּא לַשֵּׁם. וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵינֶנּוּ קָרְבָּן, שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵט, וְאִם יָכוֹלְתָּ לְהָבִין הַסּוֹד שֶׁהוּא אַחַר מִלַּת עֲזָאזֵל תִּדַּע סוֹדוֹ וְסוֹד שְׁמוֹ, כִּי יֵשׁ לוֹ חֲבֵרִים בַּמַּקְרָא, וַאֲנִי אֲגַלֶּה לְךָ קְצָת הַסּוֹד בְּרֶמֶז, בְּהְיוֹתְךָ בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ (אחרי ל"ג פסוקים יז ז) תִּדָּעֶנּוּ. וְהִנֵּה ר"א נֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר וַאֲנִי הָרָכִיל מְגַלֶּה סוֹדוֹ, שֶׁכְּבָר גִּלּוּ אוֹתוֹ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים. אָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה ס"ה:י'), "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו" (ויקרא ט"ז:כ"ב) זֶה עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז יא) "הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר". "אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם" עֲוֹנוֹת תֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם" (שם כה כז). וּמְפֹרָשׁ מִזֶּה בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל (פרק מו), לְפִיכָךְ הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ לְסַמָּאֵל שֹׂחַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁלֹּא לְבַטֵּל אֶת קָרְבָּנָם, שֶׁנֶּאֱמַר "גּוֹרָל אֶחָד לַה' וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל", גּוֹרָלוֹ שֶׁל הקב"ה לְקָרְבַּן עוֹלָה, וְגוֹרָלוֹ שֶׁל עֲזָאזֵל שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְכָל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו". רָאָה סַמָּאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם חֵטְא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר לִפְנֵי הקב"ה, רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים יֵשׁ לְךָ עַם אֶחָד בָּאָרֶץ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבַּשָּׁמַיִם, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יְחֵפֵי רֶגֶל כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל יְחֵפֵי רֶגֶל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שְׁבַשָּׁמַיִם, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין לָהֶם קְפִיצָה כָּךְ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׁלוֹם מְתַוֵּךְ בֵּינֵיהֶם כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם מְתַוֵּךְ בֵּינֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ עֲדוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן הַקֶּטֶגוֹר שֶׁלָּהֶם וּמְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל הַמִּקְדָּשׁ וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:ל"ג) "וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', ע"כ אַגָּדָה זוֹ. וְהִנֵּה הוֹדִיעָנוּ שְׁמוֹ וּמַעֲשֵׂהוּ, וְזֶה סוֹד הָעִנְיָן, כִּי הָיוּ עוֹבְדִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, הֵם הַמַּלְאָכִים עוֹשִׂים לָהֶם קָרְבָּנוֹת וְהֵם לָהֶם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז יח יט) "וַתִּקְּחִי בִּגְדֵי רִקְמָתֵךְ וַתְּכַסִּים אוֹתָם וְשַׁמְנִי וּקְטֹרְתִּי לְפָנֶיהָם וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ הֶאֱכַלְתִּיךְ וּנְתַתִּיהוּ לְפָנֵיהֶם לְרֵיחַ נִיחֹחַ וַיְהִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים". וְאַתָּה צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בַּכָּתוּב בַּמַּקְרָא וּבַמִּסְרָת. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה אָסְרָה לְנַמְרֵי קַבָּלַת אֱלֹהוּתָם וְכָל עֲבוֹדָה לָהֶם, אֲבָל צִוָּה הקב"ה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁנִּשְׁלַח שָׂעִיר בַּמִּדְבָּר לַשֵּׂר הַמּוֹשֵׁל בְּמִקּוֹמוֹת הַחֻרְבָּן, וְהוּא הָרָאוּי לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעָלָיו, וּמֵאֲצִילוּת כֹּחוֹ יָבֹא חֹרֶב וְשִׁמָּמוֹן, כִּי הוּא הָעֹלֶה לְכוֹכְבֵי הַחֻרְב וְהַדָּמִים וְהַמִּלְחָמוֹת וְהַמְרִיבוֹת וְהַפְּצָעִים וְהַמַּכּוֹת וְהַפֻּרְוִד וְהַחֻרְבָּן, וְהַכֹּל נָפֶשׁ לְגַלְגַּל מַאְדִּים, וְחֶלְקוֹ מִן הָאֻמּוֹת הוּא עֵשָׂו, שֶׁהוּא עַם הַיּוֹרֵשׁ הַחֻרְב וְהַמִּלְחָמוֹת, וּמִן הַבְּהֵמוֹת הַשְּׂעִירִים וְהָעִזִּים, וּבְחֶלְקוֹ עוֹד הַשֵּׂדִים הַנִּקְרָאִים מַזִּיקִין בִּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב (ויקרא י"ז:ז') "שְׂעִירִים", כִּי כֵן יִקָּרֵא הוּא וְאֻמָּתוֹ "שְׂעִיר". וְאֵין הַכַּוָּנָה בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּן מֵאִתָּנוּ אֵלָיו חָלִילָה, אֲבָל שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ שֶׁצִּוָּנוּ כָּךְ. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה כְּמִי שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לְאָדוֹן וְצִוָּה הָאָדוֹן אֶת הָאִישׁ הָעוֹשֶׂה הַסְּעוּדָה תֵּן מָנָה אַחַת לְעַבְדִּי פְּלוֹנִי, שֶׁאֵין הָעוֹשֶׂה הַסְּעוּדָה נוֹתֵן כְּלוּם לָעֶבֶד הַהוּא וְלֹא לְכְבוֹדוֹ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ, רַק הַכֹּל נָתַן לָאָדוֹן וְהָאָדוֹן נוֹתֵן פְּרָס לְעַבְדּוֹ, וְשָׁמַר זֶה מִצְוָתוֹ וְעָשָׂה לִכְבוֹד הָאָדוֹן כָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ. וְאָמְנָם הָאָדוֹן לְחָמְלָתוֹ עַל בַּעַל הַסְּעוּדָה רָצָה שֶׁיִּהְיוּ כָּל עֲבָדָיו נֶהֱנִין מִמֶּנָּה, שֶׁיִּסְפֹּר בְּשִׁבְחוֹ וְלֹא בְּגִנּוּתוֹ. וְזֶה טַעַם הַגּוֹרָלוֹת, כִּי אִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן מַקְדִּישׁ אוֹתָם בַּפֶּה לַה' וְלַעֲזָאזֵל הָיָה כְּעוֹבֵד אֵלָיו וְנוֹדֵר לִשְׁמוֹ, אֲבָל הָיָה מַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא ט"ז:ז'), כִּי שְׁנֵיהֶם מַתָּנָה לַה', וְהוּא נָתַן מֵהֶם לְעַבְדּוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר יָבֹא לוֹ מֵאֵת הַשֵּׁם, הוּא הִפִּיל לָהֶם גּוֹרָל וְיָדוֹ חָלַק לָהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז לג) "בַּחֵיק יוּטַל אֶת הַגּוֹרָל וּמֵה' כָּל מִשְׁפָּטוֹ", וְגַם אַחֲרֵי הַגּוֹרָל הָיָה מַעֲמִידוֹ לִפְנֵי ה', לוֹמַר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְאֵין אֲנַחְנוּ מְכַוְּנִים בְּשִׁלּוּחוֹ אֶלָּא לְרָצוֹן לַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ט"ז:י') "יָעֳמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ" וְגוֹ', וּלְכָךְ לֹא נִשְׁחוֹט אוֹתוֹ אֲנַחְנוּ כְּלָל. וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ט"ז:ח') (כאן) "לִשְׁמָא דַּה'" וְ"לַעֲזָאזֵל" כִּי הָאֶחָד לְשֵׁם ה' וְלֹא לוֹ, וְהַשֵּׁנִי לַעֲזָאזֵל וְלֹא לִשְׁמוֹ שֶׁל עֲזָאזֵל, וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ

רַבּוֹתֵינוּ (ת״כ פרק יג ט) ״וְאֶת חֻקֹּתַי״ (ויקרא י״ח:ד׳) - דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע מְקַטְרֵג בָּהֶם וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, לְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וּפָרָה אֲדֻמָּה וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וְלֹא מָצְאוּ בַּקֶּרְבָּנוֹת תְּשׁוּבָה לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם עָלֵינוּ, כִּי הֵם עַל אִשֵּׁי ה׳, אֲבָל בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יָשִׁיבוּ עָלֵינוּ, כִּי יַחְשְׁבוּ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂים כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְכֵן בְּפָרָה אֲדֻמָּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְעִנְיָנָהּ דּוֹמֶה לְעִנְיַן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, לְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר בֶּעָתִיד (זכריה יג ב) ״אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״. וּמִזֶּה תָּבִין טַעַם כִּבּוּשׁ בִּגְדֵי הַמְּשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל וְהַשּׁוֹרֵף אֶת הַפָּרָה, וּמַה שֶּׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים קד) בְּכִבּוּס הַבְּגָדִים שֶׁל פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים. וְהִנֵּה רָמַז לְךָ ר״א שֶׁתֵּדַע סוֹדוֹ כְּשֶׁתַּגִּיעַ לַפָּסוּק ״וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם״, וְהַמִּלָּה מֻרְכֶּבֶת, וַחֲבֵרֶיהָ רַבִּים. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְבֹאָר, זוּלָתִי אִם תַּחְקֹר מַה עִנְיָן לַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים וְלָרוּחוֹת בְּקָרְבָּן, וְזֶה יִוָּדַע בָּרוּחוֹת בְּחָכְמַת נגרומנסי״א, וְיִוָּדַע גַּם בַּשְּׂכָלִים בְּרִמְזֵי הַתּוֹרָה לַמֵּבִין סוֹדָם. וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ כִּי הָיִינוּ צְרִיכִים לַחְסֹם פִּי הַמִּתְחַכְּמִים בַּטֶּבַע, הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַיָּוָנִי אֲשֶׁר הִכְחִישׁ כָּל דָּבָר זוּלָתִי הַמֻּרְגָּשׁ לוֹ, וְהֶגְיֹס דַּעְתּוֹ לַחְשֹׁב הוּא וְתַלְמִידָיו הָרְשָׁעִים כִּי כָּל עִנְיָן שֶׁלֹּא הִשִּׂיג אֵלָיו הוּא בִּסְבָרָתוֹ אֵינֶנּוּ אֱמֶת:

יח וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה׳ וגו׳ הַזָּאוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַפָּרֹכֶת מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו; שֶׁל לִפְנֵי לִפְנִים וְהַזָּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת הֵיכָל וְקָדָשָׁיו, כְּגוֹן מְנוֹרָה וְשֻׁלְחָן וְלֶחֶם הַפָּנִים וּפָרֹכֶת עַצְמָהּ; וּמַתָּנוֹת מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַזָּאוֹת שֶׁעָלָיו מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת מִזְבֵּחַ עַצְמוֹ וְקָדָשָׁיו, כְּגוֹן הַקְּטֹרֶת. וְלָכֵן הַכָּתוּב מְחַלֵּק בָּהֶן וּמַזְכִּיר כָּל כַּפָּרָה לְבַדָּהּ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ד א ב) דּוֹרֵשׁ זֶה מִן הַכָּתוּב בַּסּוֹף (ויקרא ט״ז:כ׳) ״וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ״ וְגוֹ׳, וְאָמְרוּ, ״מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ״ זֶה לִפְנֵי לִפְנִים, ״אֹהֶל מוֹעֵד״ זֶה הֵיכָל, ״הַמִּזְבֵּחַ״ זֶה מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים. גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת מִבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּחוּץ. גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּחוּץ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בְּמַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וכו׳:

כא וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר לֹא נֶאֱמַר בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְלֹא בִּשְׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁל שֵׁם וְלֹא בְּשׁוּם סְמִיכָה שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת לְרָצוֹן עַל אִשֵּׁי ה׳ וְהִנָּם מְרַצִּים וּמְכַפְּרִים, אֲבָל זֶה שֶׁאֵינוֹ לַשֵּׁם וְהַמְקַבְּלוֹ אֵינוֹ מְכַפֵּר וְלֹא מְרַצֶּה, אֵינוֹ אֶלָּא נוֹשֵׂא עֲוֹנָם וְעוֹנָה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ. וּבְהִיוֹת יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא וְפֶשַׁע הוּא יִשָּׂא חַטָּאתָם, כַּאֲשֶׁר בִּפְסוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים. וְזֶהוּ ״וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו״. וּלְכָךְ לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית מַלְבִּין בִּשְׁעַת שִׁלּוּחוֹ שֶׁל שָׂעִיר בִּדְחִיָּתוֹ לַצּוּק כְּשֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכָּר בְּדִבְרֵי חֲכָמִים (יומא סז):

כג וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לִדְבָרָיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא ל״ב) וְאָמְרוּ, כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר חוּץ מִבֵּיאָה זוֹ, שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשִׂין בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּבָא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה שֶׁהִקְטִיר בָּהּ אֶת הַקְּטֹרֶת לִפְנֵי לִפְנִים, וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבַּד אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ט״ז:כ״ג). וּבֶאֱמֶת שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה אוֹמֵר לָנוּ דָּרְשֵׁנִי, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן בְּשׁוּם פָּנִים שֶׁיָּבֹא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְלֹא דָּבָר, רַק לִפְשֹׁט שָׁם בְּגָדָיו וְלִהְיוֹתוֹ עָרֹם בְּהֵיכַל ה׳ וּלְהַנִּיחָם שָׁם לִרְקָבוֹן. אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ ״וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּירָהּ, וְהִיא הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי הִזְכִּיר בַּתְּחִלָּה ״וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה׳ וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת״ (ויקרא ט״ז:י״ג), לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲנַן הַקְּטֹרֶת וְיֵצֵא מִיָּד, וְהִנִּיחַ הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שָׁם, וְעַל כָּל פָּנִים יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא. וּלְכָךְ אָמַר ״וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״, לָבֹא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת לָמָּה שֶׁהִנִּיחַ שָׁם. וְהִנֵּה הַפָּרָשָׁה לֹא הִזְכִּירָה כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הַכֹּהֵן בַּתְּחִלָּה בְּבִגְדֵי זָהָב, כְּגוֹן תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, אֲבָל הִתְחִילָה בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי לָבָן, וְסִדְרָהּ הַפָּרָשָׁה שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם קְטֹרֶת שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים וּפַר שָׂעִיר הַפְּנִימִי וְעִנְיַן הַשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְכָל זֶה עָשׂוּי בְּסֵדֶר אֶחָד, וְלֹא נִשְׁאַר לַעֲשׂוֹת בַּבְּגָדִים הָאֵלּוּ לְבַד הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה. וְדֶרֶךְ הַכְּתוּבִים בְּכָל מָקוֹם לְהַשְׁלִים הָעִנְיָן אֲשֶׁר הִתְחִיל בּוֹ, אע״פ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְצָת עִנְיָן מְאֻחָר לָמָּה שֶׁיַּזְכִּיר אַחַר כֵּן. וּלְכָךְ אָמַר ״וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״ בַּבְּגָדִים הָאֵלֶּה, לְהַשְׁלִים עֲבוֹדוֹתָיו בָּהֶם, וְהִיא הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִשָּׁם. וּפָשַׁט אַחֲרֵי צֵאתוֹ אֶת בִּגְדָיו אֲשֶׁר לָבַשׁ בַּבֹּקֶר בָּעֵת בֹּאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחָם שָׁם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יַפְשִׁיטֵם, לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אוֹתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְהִנֵּה נִשְׁלַם כָּל הַנַּעֲשֶׂה בְּבִגְדֵי לָבָן בְּכָל הַיּוֹם בְּסֵדֶר אֶחָד. וְחָזַר וְאָמַר ״וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ׳ וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו״ הַיְדוּעִים לוֹ, שֶׁבָּהֶם יַעֲבֹד כָּל הַשָּׁנָה, לְלַמֵּד שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה בֵּין בְּבָגְדִים לִבְגָדִים, וְאָמַר ״וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ״, כִּי כָּל הַנַּעֲשֶׂה קֹדֶם לָזֶה בִּבְגְדֵי הַלָּבָן הַכֹּל מַעֲשֵׂה פָּנִים, וְאִילּוּ וְאֵיל הָעָם שֶׁיַּזְכִּיר הֵם נַעֲשִׂים עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְהִנֵּה הִזְכִּירָה הַפָּרָשָׁה (ויקרא ט״ז:ד׳) הַלְבִישָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל בִּגְדֵי הַלָּבָן וְהִצְרִיךְ בָּהּ טְבִילָה, וְהִזְכִּירָה (ויקרא ט״ז:כ״ד) הַפְשִׁיטָה הָאֲחֲרוֹנָה וְהִצְרִיךְ בָּהּ טְבִילָה, וְלָמְדְנוּ שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹת בְּגָדִים. וְעַל דַּעַת רַשִׁ״י תִּהְיֶה הַטְּבִילָה הַזֹּאת שֶׁל הוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה אַחֲרֵי אֵילּוּ וְאֵיל הָעָם, בֵּין הַמּוּסָפִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְכֵן דַּעַת כָּל הַגְּאוֹנִים, וְכֵן יֵרָאֶה מִן הַבְּרַיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ו ה) כְּפִשׁוּטָהּ. אֲבָל אָנוּ מָצָאנוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (יומא פ״ז ה״ב), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים בְּהוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שֶׁהִיא לְאַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְכֵן כָּתַב הָרַב ר׳ מֹשֶׁה (הל׳ עבודת יום הכפורים פ״ב ה״ב), וְכֵן הַסֵּדֶר הַשָּׁנוּי בְּמִשְׁנָתֵנוּ (יומא ע), קִדֵּשׁ וּפָשַׁט וְיָרַד וְטָבַל, הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב, נִכְנַס לְהַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הַסֵּדֶר: סֵדֶר הַיּוֹם בִּבְגְדֵי לָבָן, וְאִילּוּ וְאֵיל הָעָם וְהַמּוּסָפִין וְאֲמוּרֵי הַחַטָּאת וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם

בְּבִגְדֵי זָהָב בִּטְבִילָה שְׁלִישִׁית, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן בִּטְבִילָה רְבִיעִית, קְטֹרֶת חֲבִתִּים וּנְסָכִים וְנֵרוֹת בְּבִגְדֵי זָהָב בִּטְבִילָה חֲמִישִׁית. וְהַטַּעַם בָּזֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה, וְאֶחָרוּ אוֹתָהּ לְאַחַר כָּל מַעֲשֵׂה הַיּוֹם וּבִלְבַד שֶׁנִּקְנִים בָּהּ חָמֵשׁ טְבִילוֹת. וּלְכָךְ הִפְסִיק בְּסֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמוֹצִיאִין כַּף וּמַחְתָּה בֵּין הַתָּמִיד לְקֻטֹּרֶת:

כז יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה יוֹצִיא אַהֲרֹן הַנִּזְכָּר (בפסוקים כג כה) בְּצִוּוּי, עַל דַּעַת ר״א (אבן עזרא על ויקרא ט״ז:כ״ז). וְהַנָּכוֹן, ״יוֹצִיא״ הַמּוֹצִיא. וְכֵן ״וְשָׂרְפוּ״ הַשּׂוֹרְפִים. וְאָמַר הַכָּתוּב ״וְשָׂרְפוּ״ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לְלַמֵּד שֶׁאִם נִתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּשְּׂרֵפָה, אֶחָד מֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד מְסַדֵּר עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְאֶחָד מַבְעִיר אֶת הָאֵשׁ, לֹא יָטַמְּאוּ בְּגָדִים אֶלָּא הַמַּצִּית אֶת הָאוּר בַּפָּרִים עַצְמָם מְשֻׁיָּצִיתָנוּ בְּרֵבּוֹ. וּלְכָךְ חָזַר וְאָמַר בִּלְשׁוֹן יָחִיד ״וְהַשּׂוֹרֵף אוֹתָם״:

כט תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם כְּבָר בֵּאֵר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי כָל עִנּוּי שֶׁיִּמָּצֵא בַּמִּקְרָא דָּבֵק עִם הַנֶּפֶשׁ הוּא הַצּוֹם, לְסְתֹּם פִּיהֶם שֶׁל הַקָּרָאִים מְחוּקֵי שֵׁם:

לב וְאָשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הַמְּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בִּבְגָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ (ללבוש את הבגדים)״, וְהֵן כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁנִּמְשְׁחוּ מִיאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבֶּיָמָיו נִגְנְזָה הַצְּלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא ט״ז:ל״ב). וְאֵין הַכַּוָּנָה לָרַב שֶׁלֹּא יְהֵא בַּמִּקְדָּשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל מְרֻבֶּה בִּבְגָדִים אֶלָּא מִיאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁהֲרֵי בַּגְּמָרָא (הוריות יג) אָמְרוּ מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים אֵיזֶה מֵהֶן קוֹדֵם, וְאָמְרוּ (מכות יא), בְּמִיתַת כֻּלָּן הוּא חוֹזֵר אוֹ בְּמִיתַת אֶחָד מֵהֶן הוּא חוֹזֵר - שֶׁכֻּלָּן נִמְצָאִים בִּזְמַן אֶחָד. אֲבָל בְּכָל הַזְּמַנִּים אִם נִתְרַבָּה בִּבְגָדִים כָּשֵׁר לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי לְעוֹלָם מְתַקְּנִין כֹּהֵן אַחֵר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (יומא ב) וְאֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵרַע פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ זֶה תַּחְתָּיו, שֶׁהוּא כָּשֵׁר בְּרִבּוּי הַבְּגָדִים בְּלֹא מְשִׁיחָה:

לד וְטַעַם **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה** שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן כָּל מַה שֶּׁנִּצְטַוָּה, וְנִזְהַר כָּל יָמָיו שֶׁלֹּא יָבֹא אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת זוּלָתִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבְּנוֹתָיו כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה:

פרק יז

ב אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַפָּרָשָׁה אַזְהָרָה לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, יַזְהִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם הַמַּקְרִיבִים הַקָּרְבָּן שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּם בַּחוּץ, וְיַזְהִיר גַּם יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּבִיאוּם לַה׳ שָׁם וְלֹא יַקְרִיבוּ אוֹתָם בַּחוּץ עַל יְדֵי עַצְמָם. וְהַנָּכוֹן בַּפָּרָשָׁה מַה שֶּׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (חולין טז), שֶׁאָסַר בְּשַׂר תַּאֲוָה לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יֹאכְלוּ רַק שְׁלָמִים שֶׁיַּעֲשׂוּ עַל מִזְבַּח ה׳. וּלְכָךְ אָמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּשְׁחֹט מִשְּׁלֹשֶׁת מִינֵי הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר מֵהֶן יָבִיאוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהֵם שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז, שֶׁיְּבִיאוּם כֻּלָּם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיַעֲשׂוּ אוֹתָם זִבְחֵי שְׁלָמִים, לְהַקְרִיב הַחֵלֶב וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה׳, וְאָז יֹאכַל הוּא הַבָּשָׂר כַּמִּשְׁפָּט. וְאָמַר שֶׁאִם יִשְׁחֲטֵם בְּמָקוֹם אַחֵר יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת. וְהַקָּרוֹב בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב, כִּי מִתְּחִלָּה חִיֵּב כָּרֵת בְּכָל שׁוֹחֵט בַּחוּץ, אֲפִלּוּ הַחֻלִּין, וְהוּא הָאָסוּר בִּבְשַׂר הַתַּאֲוָה, וְנָתַן הַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁיְּקַדֵּישׁוּם לַה׳ וְיִזְרֹק הַכֹּהֵן הַדָּם עַל מִזְבַּח ה׳ וַיַּקְטִיר עָלָיו הַחֵלֶב, וְאַחֲרֵי כֵן (בפסוקים ח-ט) הִזְהִיר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִזְבַּח לַה׳ בַּחוּץ וַיַּקְרִיב עָלָיו הַשְּׁלָמִים הַנִּזְכָּרִים אוֹ עוֹלָה, כָּעִנְיָן הַנַּעֲשֶׂה בַּמְּקֻדָּשִׁין בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת, רַק בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַעֲלֶה אוֹתָם לְשֵׁם. וְהִנֵּה רִקֵּן כָּל הַשְּׁחִיטוֹת בְּחֵלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁין לִהְיוֹת כֻּלָּן בִּפְנִים. וּלְכָךְ אָמַר בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה (דברים יב י יא) ״וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ וגו׳ וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ שָׁמָּה תָּבִיאוּ עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם״, וְאָמַר (שם פסוקים יג יד) ״הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה כִּי אִם בַּמָּקוֹם״ וגו׳, לְהִיוֹת אִסּוּר שְׁחוּטֵי חוּץ בְּמֻקְדָּשִׁין עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ בִּשְׁעַת בֵּית הַבְּחִירָה, אֲבָל הִתִּיר אוֹתוֹ בְּחֻלִּין. זֶהוּ שֶׁאָמַר (שם פסוק טו), ״רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר״ וגו׳, לוֹמַר שֶׁלֹּא תִּתְנַהֵג בָּאָרֶץ הַמְּנִיעָה הַנֶּאֱמֶרֶת כָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט חֻלִּין כְּלָל וְשֶׁיַּעֲשֶׂה הַכֹּל זִבְחֵי שְׁלָמִים עַל מִזְבַּח ה׳. וּפֵרַשׁ שָׁם (דברים י״ב:כ׳) הַטַּעַם, ״כִּי יַרְחִיב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ״ וגו׳, לוֹמַר כִּי הָיָה הָאִסּוּר מִתְּחִלָּה בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר שֶׁיִּקַּל עֲלֵיהֶם לְהָבִיא כָּל זִבְחֵיהֶם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁיַּרְחִיב גְּבוּלָם יֹאכְלוּ בְּשַׂר תַּאֲוָה וְיִשְׁחֲטוּ בִּשַׁעֲרֵיהֶם, אַךְ לֹא הַמְּקֻדָּשִׁין. וְזֶה טַעַם מַה שֶּׁהִזְכִּיר בְּכָאן ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, יַזְכִּיר גַּם הַשּׁוֹחֲטִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שֶׁיִּהְיוּ חַיָּבִים לְהָבִיא אוֹתָם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי אע״פ שֶׁיִּתִּיר בְּשַׂר תַּאֲוָה כְּשֶׁיִּרְחִיב הַשֵּׁם גְּבוּלָם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם בְּמָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יִתִּיר כֵּן בַּמִּדְבָּר אֲפִלּוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה, לְפִי שֶׁאֵינָם רְחוֹקִים מִן הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ בָּאָרֶץ שֶׁיִּרְחִיב הַשֵּׁם גְּבוּלָם, כִּי אָז יִתִּיר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה. וְזֶהוּ דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (חולין טז) בַּפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ, וּמִכָּאן אָמַר דְּמֵעִקָּרָא אִתְּסַר לְהוּ בְּשַׂר תַּאֲוָה, וְהוּא הַנָּאוֹת בַּכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט. וְזֶהוּ מַאֲמָרָם בַּהַגָּדָה (דב״ר ד ו), רַבָּנִין אָמְרִין, הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסַר אוֹתָם הקב״ה וְחָזַר וְהִתִּירָם בְּמָקוֹם אַחֵר. תֵּדַע לְךָ, אָסַר הקב״ה לִשְׁחֹט וְלֶאֱכֹל לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּבִיאֻנּוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י״ז:ד׳) ״וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״ וגו׳, מַה כְּתִיב שָׁם, ״דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא״ וגו׳, וְכָאן חָזַר וְהִתִּירוֹ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כ) ״בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר״, מִנַּיִן, מִמַּה שֶּׁקָּרְאוּ בְּעִנְיָן ״כִּי יַרְחִיב ה׳ אֱלֹהֶיךָ״. וּמַה שָּׁכָתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ז:ג׳) בְּמֻקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר וכו׳,

הוּא מִדְרָשׁוֹ שֶׁל הָאוֹמֵר (חולין טז) בְּשֵׂר תַּאֲוָה לָא אִתְסַר כְּלָל, וְעַל דַּעְתּוֹ נִשְׁנֵית הַבָּרַיְתָא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן). אֲבָל דֶּרֶךְ יִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת עַל אוֹפַנֵּיהֶם וְדֶרֶךְ חֲכָמִים בַּהַגָּדוֹת וּבְרוֹב הַמְּקוֹמוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ׃

ד וְטַעַם **דָּם יַחֲשֹׁב** מִמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית (בראשית א כט ל), ׳אֹמַר הִנֵּה בְּכָל בַּעֲלֵי חַיִּים זוֹלְתִי אָדָם עָשִׂיתִי דָּמָם כַּמַּיִם וּלְחֻמָם כַּגְּלָלִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם ט ג), ״כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל״, אֲבָל אִם יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה יַחֲשֹׁב כְּשׁוֹפֵךְ דָּמִים׃

ז **לַשְּׂעִירִם** לַשֵּׁדִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיהו יג כא) ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא י״ז:ז׳) מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ח). וְאָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא י״ז:ז׳) שֶׁנִּקְרְאוּ הַשֵּׁדִים כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁתָּעֵר הַגּוּף הָרוֹאֶה אוֹתָם. וְהַקָּרוֹב, בַּעֲבוּר שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָם הַמְּשֻׁגָּעִים כִּדְמוּת שְׂעִירִים. וּמִלַּת ״עוֹד״ תּוֹרֶה שֶׁכֵּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּמִצְרַיִם. **אֲשֶׁר הֵם זֹנִים** כִּי כָּל מְבַקֵּשׁ אוֹתָם וּמַאֲמִין בָּהֶם הוּא זוֹנֶה מִתַּחַת אֱלֹהָיו, שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי יֵשׁ מִי שֶׁמֵּטִיב אוֹ יָרַע חוּץ מֵהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וּכְבָר רָמַז רַבִּי אַבְרָהָם בְּמִלַּת ״עוֹד״ הָאֱמֶת כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (רמב״ן על ויקרא ט״ז:ח׳). וְכֵן שֵׁם הַשְּׂעִירִים יִתְבָּרֵר לְךָ מִשָּׁם. וְיִקָּרְאוּ ״שֵׁדִים״ בַּעֲבוּר שֶׁמִּשְׁכָּנָם בְּמָקוֹם שָׁדוּד, כְּגוֹן הַמִּדְבָּר, וְעִקַּר מְצִיאוּתָם בַּקְּצָווֹת, כְּגוֹן פְּאַת צָפוֹן הֶחָרֵב מִפְּנֵי הַקֹּר. וְדַע כִּי כַּאֲשֶׁר הַבְּרִיאָה מִתְחַלָּה בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית בְּגוּף הָאָדָם וּבְכָל בַּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ וְהִצְמִיחַ וְהַמַּתָּכוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת, וְנִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעְתָּם בְּכֹחַ אֱלֹהֵי לִהְיוֹת מֵהֶן גּוּף גַּס מֻרְגָּשׁ לְכָל חֻמְשׁ הַהַרְגָּשׁוֹת לְעָבְיוֹ וּלְגַסּוּתוֹ, כָּךְ הָיְתָה יְצִירָה מִשְׁנֵי יְסוֹדוֹת, מִן הָאֵשׁ וְהָאֲוִיר, וְהָיָה מֵהֶם גּוּף אֵינוֹ נִרְגָּשׁ וְלֹא מֻשָּׂג לְאַחַת מִן הַהַרְגָּשׁוֹת, כַּאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה מֻשֶּׂגֶת לַהַרְגָּשׁוֹת לְדַקּוּתָהּ, וְהַגּוּף הַזֶּה הוּא רוּחָנִי, יָטוּס לְדַקּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ בָּאֵשׁ וּבַאֲוִיר, וְכַאֲשֶׁר הַהַרְכָּבָה בְּכָל דָּבָר סִבַּת הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד בַּמֻּרְכָּב מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת, כָּךְ הִיא בַּמֻּרְכָּבִים הָאֵלּוּ מִשְּׁנֵי הַיְסוֹדוֹת, כִּי בְּהִתְחַבְּרוּתָם יִהְיֶה בַּעַל הַגּוּף חַי וּבְהִתְפָּרְדָם יִהְיֶה כַּמֵּת. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (חגיגה טז), שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּשֵּׁדִים, שְׁלֹשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּשְׁלֹשָׁה כִּבְנֵי אָדָם, שְׁלֹשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת - יֵשׁ לָהֶם כְּנָפַיִם כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְטָסִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְיוֹדְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לָבֹא כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, יוֹדְעִין סָלְקָא דַּעְתָּךְ, אֶלָּא אֵימָא שׁוֹמְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת; שְׁלֹשָׁה כִּבְנֵי אָדָם - אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כִּבְנֵי אָדָם, פָּרִין וְרָבִין כִּבְנֵי אָדָם, וּמֵתִים כִּבְנֵי אָדָם. וְסִבַּת הַמִּיתָה פְּרוּד הַחִבּוּר, הִיא הַסִּבָּה בְּכָל הַמֻּרְכָּבִים, וְסִבַּת הַטִּיסָה בְּקַלּוּת יְסוֹדוֹתָם, כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה גַּם בָּעוֹף, כִּי מִפְּנֵי שֶׁגָּבְרוּ עָלָיו הָאֵשׁ וְהָאֲוִיר, וְהַיְסוֹדוֹת הָאֲחֵרִים בּוֹ מְעַטִּים, הוּא טַס וּפוֹרֵחַ, וְכָל שֶׁכֵּן אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶם מִן הַיְסוֹדוֹת הַכְּבֵדִים כְּלוּם, שֶׁטִּיסָתָן גְּדוֹלָה, יָעוּפוּ וְלֹא יִיגָעוּ. וְעִנְיַן הָאֲכִילָה, לְלַחְּךְ מִן הַמַּיִם וְהָאֵשׁ הֶרִיחוֹת וְהַלֵּחוֹת, כְּעִנְיַן הָאֵשׁ שֶׁתִּלְחוֹךְ הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה (מלכים א יח לח). וְהוּא עִנְיַן הַהַקְטָרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ בַּעֲלֵי נגרומנסיא״ה לַשֵּׁדִים, וְסִבָּתָהּ הַיֹּבֶשׁ אֲשֶׁר תִּיבַשׁ הָאֵשׁ אֲשֶׁר בַּאֲוִיר בְּגוּפָן וְצָרִיךְ לְהַחְזִירָה, כַּאֲשֶׁר הִיא הָאֲכִילָה בָּאָדָם לְצֹרֶךְ מָה שֶׁהוּא נִתָּךְ מִמֶּנּוּ. וְעִנְיַן מַה שֶּׁאָמְרוּ שׁוֹמְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, כִּי בְּטִיסָתָן בַּאֲוִיר הַשָּׁמַיִם יְקַבְּלוּ הָעֲתִידוֹת מִשָּׂרֵי הַמַּזָּלוֹת הַשּׁוֹכְנִים בָּאֲוִיר, וְהֵם נְגִידֵי הַתְּלִי, וּמִשָּׁם יַגִּידוּ גַּם בַּעֲלֵי הַכְּנָפַיִם הָעֲתִידוֹת, כַּאֲשֶׁר הוּא מְנֻסֶּה בַּנְּחָשִׁים וְכַאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ (דברים יח ט) בע״ה. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵינָם יוֹדְעִים בַּמֶּה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת, רַק יוֹדִיעוּ בֶּעָתִיד לִהְיוֹת בְּקָרוֹב, כִּי יֵדָעְנוּ בְּנִסְיוֹנוֹתָם שֶׁיְּקַבְּלוּ מִן הַשֵּׁדִים בַּנִּגְזָר לָבֹא. וּלְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ז:ז׳) ״יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ״ (דברים לב יז) - ״דַּבַּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ״, ׳אֹמַר שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוּם צֹרֶךְ, כִּי לֹא יִמְנְעוּ הַנֶּזֶק הֶעָתִיד וְלֹא יַעֲשׂוּ שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְגַם לֹא יוֹדִיעוּ בָּרְחוֹק שֶׁיִּשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ הָאָדָם בְּדַעְתּוֹ. וְהוּא לְשׁוֹן הַכָּתוּב גַּם כֵּן ״לֹא אֱלוֹהַּ״, כְּאִלּוּ אָמַר ״לֹא כֹּחַ וּמֶמְשָׁלָה״, כִּי אֱלֹהִים לְשׁוֹן אֱיָלוּת וְכֹחַ, אֵל הֵם, ׳אֹמַר שֶׁאֵין בַּשֵּׁדִים אֱיָלוּת וְשׁוּם כֹּחַ וּלְכָךְ אֵין צֹרֶךְ בָּהֶם, כִּי לֹא יָרְעוּ וְגַם הֵיטֵב אֵין אוֹתָם׃

יא **כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ** מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁ׳אֹמַר שֶׁיֵּאָסֵר לָנוּ הַדָּם מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּנוּ לָנוּ לְהִיוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ וְהוּא חֵלֶק הַשֵּׁם, כְּטַעַם הַחֵלֶב. וְאִם נַקְשֶׁה, לָמָּה אָסַר דַּם הַחַיָּה וְהָעוֹף אֲשֶׁר לֹא יִקָּרֵב, נִדְחֶה אֶת הַשּׁוֹאֵל שֶׁרָצָה לְהַרְחִיקֵנוּ מִכָּל דָּם שֶׁלֹּא נִשְׁגֶּה בּוֹ, אע״פ שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בַּחֵלֶב, כִּי נִכָּר הוּא. וְהָרַב כָּתַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מו) כִּי הָיוּ הַכַּשְׁדִּים מוֹאֲסִים הַדָּם וְיַחְשְׁבוּהוּ לָהֶם לְטֻמְאָה, אֲבָל ׳אֹכְלוּ מִמֶּנּוּ הָרוֹצִים לְהִתְחַבֵּר לַשֵּׁדִים וּלְהִנָּבֵא מֵהֶם הָעֲתִידוֹת, וְהַתּוֹרָה תְּכַוֵּן לְעוֹלָם לַהֲרֹס בִּנְיָנֵי סִכְלוּתָם בְּהִפּוּךְ מַחְשְׁבוֹתֵיהֶם, וּלְכָךְ אָסְרָה הַדָּם בַּאֲכִילָה וּבָחֲרָה בּוֹ לְהִטַּהֵר בַּהַזָּאוֹת וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפָּרָה. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא י״ז:י׳) ״וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם״ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ (ויקרא כ׳:ו׳) שֶׁהוּא מֵבִיא לְמִין מִמִּינֵי ע״ז, כִּי לֹא נֶאֱמַר כֵּן בִּמְצָוָה אַחֶרֶת. וְאִלּוּ דְּבָרִים מְיֻשָּׁבִים, אֲבָל הַכָּתוּבִים לֹא יוֹרוּ כֵן, שֶׁהֵם ׳אֹמְרוּ תָּמִיד בְּטַעַם הָאִסּוּר ״כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ״ (ויקרא י״ז:י״ד), ״כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא״ (ויקרא י״ז:י״א), וְהֶחְזִיר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים יב כג) ״רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר״. וְהָרָאוּי שֶׁנְּפָרֵשׁ בְּטַעַם אִסּוּרוֹ, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא כָּל הַנִּבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים לְצֹרֶךְ הָאָדָם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ בָּהֶם מַכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, וְאַף ע״פ כֵּן לֹא הִתִּיר לָהֶם בַּאֲכִילָה מִתְּחִלָּה רַק הַצּוֹמֵחַ, לֹא בַּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ, כַּאֲשֶׁר בָּא בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א כט) ״הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע״ וגו׳. וְכַאֲשֶׁר הָיָה בַּמַּבּוּל שֶׁנִּצּוֹלוּ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל נֹחַ וְהִקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן וְהָיָה לָרָצוֹן לוֹ, הִתִּיר לָהֶם הַשְּׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם ט ג) ״כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל״, כִּי חִיּוּתָם בָּעֲבוּר הָאָדָם. וְהִנֵּה הִתִּיר גּוּפָם אֲשֶׁר הוּא חַי בָּעֲבוּר הָאָדָם, שֶׁיִּהְיֶה לַהֲנָאָתוֹ וּלְצָרְכּוֹ שֶׁל אָדָם, וְשֶׁתִּהְיֶה הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּהֶם לְכַפָּרָה לָאָדָם בַּקָּרְבָּנִים לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, לֹא שֶׁ׳אֹכְלוּהוּ, כִּי אֵין רָאוּי לְבַעַל נֶפֶשׁ שֶׁ׳אֹכַל נֶפֶשׁ, כִּי הַנְּפָשׁוֹת כֻּלָּן לָאֵל הִנָּה, כְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וּכְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לוֹ הִנָּה, וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם, כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה, וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל (קהלת ג יט). וְעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּרְאוּהוּ חוֹקְרֵי

הַיְוָנִים, מִן הַשֵּׂכֶל הַפּוֹעֵל הִתְנוֹצֵץ זִיו וְזֹהַר צַח מְאֹד וּבָהִיר, וּמִמֶּנּוּ יָצָא נִיצוֹץ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה, וְהִנֵּה הִיא נֶפֶשׁ גְּמוּרָה בְּצַד מִן הַפָּנִים, וּלְכָךְ יֵשׁ בָּהּ דֵּעַת לִבְרֹחַ מִן הַנֶּזֶק וְלָלֶכֶת אַחֲרֵי הַנָּאוֹת לָהּ, וְהֶכֵּר בָּרְגִילִים וְאַהֲבָה לָהֶם, כְּאַהֲבַת הַכְּלָבִים לְבַעֲלֵיהֶן וְהֶכֵּר מֵפְלָא בְּאַנְשֵׁי בֵּית בַּעֲלֵיהֶם, וְכֵן לַיּוֹנִים דֵּעַת וְהַכָּרָה. מִן הַיְדוּעַ עוֹד כִּי הַנֶּאֱכָל יָשׁוּב בְּגוּף הָאוֹכֵל וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, וְאִם יֹאכַל אָדָם נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר וְהוּא יִתְחַבֵּר בְּדָמוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים בַּלֵּב, תִּהְיֶה עִבְי וְגַסּוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְתָשׁוּב קָרוֹב לְטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֲשֶׁר בַּנֶּאֱכָל, כִּי הַדָּם לֹא יִצְטָרֵף עִכּוּל כִּשְׁאָר הַנֶּאֱכָלִים שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּעִכּוּלָם, וְיִתָּלֶה בּוֹ נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדַם בְּהֵמָה, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (שם שם כא) "מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ". וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא י״ז:י״ד) "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא", כִּי לְכָל בָּשָׂר בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה נֶפֶשׁ בַּדָּם, וְאֵין רָאוּי לְעָרֵב הַנֶּפֶשׁ הַנִּכְרֶתֶת בַּנֶּפֶשׁ הַקַּיֶּמֶת, אֲבָל תִּהְיֶה לָהּ כַּפָּרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרָצוֹן לִפְנֵי ה׳. וְזֶה טַעַם "עַל כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", בַּעֲבוּר שֶׁהַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְאֵין רָאוּי שֶׁתֹּאכַל הַנֶּפֶשׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ, וַאֲנִי חְמַלְתִּי עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם וּנְתַתִּיו לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתִּהְיֶה נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְכֻפֶּרֶת עַל נַפְשׁוֹ. וְשָׁנוּ בְּסִפְרֵי (ראה עו), "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם" (דברים יב כג), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַגִּיד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בַּדָּם וכו׳, "כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ" (שם), לְהַגִּיד מָה גָּרַם, "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר" (שם) זֶה רָמְז וּרְאָיָה לְמָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ. וּלְכָךְ צִוָּה עוֹד (ויקרא י״ז:י״ג) לְכַסּוֹת כָּל דָּם בַּחַיָּה וּבָעוֹף, כִּי לֹא יִתְקָרֵב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַּם בָּעוֹפוֹת לֹא יִקָּרֵב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִין בִּלְבַד, וְגַם הֵם אֵינָם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בַּבְּהֵמוֹת רֹב הַמְּצוּיִים נִשְׁחָטִים לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְדָמָם לְכַפֵּר, וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא חָשַׁשׁ לְכַסּוֹת דַּם הַחֲלִין בִּבְהֵמָה כִּי אֵין חֲלִין בַּמִּדְבָּר, וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרֹב יְצַוֶּה:

יד **דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא** דָּמוֹ לוֹ בִּמְקוֹם נֶפֶשׁ, כִּי הַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ז:י״ד). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֲבָל אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה ״בְּנַפְשׁוֹ״ בְּכָאן - בְּגוּפוֹ, יֹאמַר כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּגוּפוֹ הוּא. וְכֵן ״בְּרֵזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ״ (תהלים קה יח), ״שִׁבְעִים נָפֶשׁ״ (שמות א ה), ״עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא״ (במדבר ו ו), הַגּוּף, כִּי גּוּף בַּעַל נֶפֶשׁ יִקָּרֵא נֶפֶשׁ. וְעַל דַּעְתִּי הִזְכִּיר הַכָּתוּב בַּדָּם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְהֵם טַעַם אֶחָד: אָמַר תְּחִלָּה (ויקרא י״ז:י״א) "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא"; אַחַר כָּךְ הָפַךְ וְאָמַר "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא", לוֹמַר כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בַּדָּם שְׁשְׁנֵיהֶם מִעֹרָבִין יַחַד, וְיִהְיֶה זֶה כְּעִנְיַן יַיִן הַמָּזוּג בְּמַיִם, שֶׁהַמַּיִם בַּיַּיִן וְהַיַּיִן בַּמַּיִם כָּל אֶחָד בְּחָבְרוֹ; וְאח״כ פֵּרֵשׁ "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ" עַצְמוֹ, לוֹמַר שֶׁהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד לֹא יִתְפָּרְדוּ, לֹא יִמָּצֵא דָּם בְּלֹא נֶפֶשׁ וְלֹא נֶפֶשׁ בְּלֹא דָּם, כַּיָּדוּעַ בָּרוּחַ אֲשֶׁר תִּחְלָתוֹ מִן הַלֵּב שֶׁהוּא הִיּוּלִי לָרוּחוֹת כֻּלָּן, וּמִמֶּנּוּ יָבֹא הַזָּן שֶׁעוֹשֶׂה הַדָּם, וְהַדָּם הוּא הַמּוֹלִידוֹ וְהַמְקַיְּמוֹ, כְּעִנְיַן הַגֹּלֶם וְהַצּוּרָה בְּכָל בַּעֲלֵי הַגּוּף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא הָאֶחָד בִּלְתִּי הָאַחֵר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (כריתות ד), שְׁלֹשָׁה כְּרִיתוֹת בַּדָּם, אַחַת לַדָּם הַנֶּפֶשׁ וְאַחַת לַדָּם שְׁחִיטָה וְאַחַת לַדָּם כִּפּוּי, וְזֶה טַעְמָם לַכְּרִיתוֹת, אֲבָל הַטַּעַם בְּשִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בַּנֶּפֶשׁ וּבַדָּם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

פרק יח

ב אָמַר בָּעֲרָיוֹת **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בִּלְבַד, בַּעֲבוּר הֱיוֹת אַזְהָרַת הָעֲרָיוֹת שָׁוָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, לֹא יִתְיַחֲדוּ בָּהּ הַכֹּהֲנִים, וְלָכֵן כֻּלָּם כְּאֶחָד. וְאָמַר בַּתְּחִלָּה "אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם" כַּטַּעַם בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (שמות כ ב). וְטַעַם "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם", כְּאִלּוּ הוּא אוֹמֵר "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם בִּשְׁמִי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י״ט:ב׳). וְאֶפְשָׁר כִּי הַטַּעַם כִּי בְּצֵאת מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם בְּלֹא מַסְוֶה וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצִוֶּה, אֵינֶנּוּ צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם "כֹּה אָמַר ה׳", כִּי יָדוּעַ לָהֶם כִּי רוּחוֹ יְדַבֵּר בּוֹ וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ, לֹא יְדַבֵּר מֵעַצְמוֹ. וְכֵן בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה כָּךְ יְדַבֵּר, כְּמוֹ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ" (דברים יא יג טו), וְאֵין מֹשֶׁה הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשׁוֹלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת וּמַצְמִיחַ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא ה׳ יִתְבָּרַךְ. וְכֵן "וְלֹא נָתַן ה׳ לָכֶם לֵב לָדַעַת וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם" (שם כט ג-ה). וְטַעַם "לְאַהֲבָה אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם" כְּבָר נִתְפָּרֵשׁ (שמות כד א):

ג וְעַל דַּעַת ר״א הִזְכִּיר **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם** עַל הַשְּׁעִירִים הַנִּזְכָּרִים. "וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן" עַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁהָיוּ הַכְּנַעֲנִים בָּהֶם רָעִים וְחַטָּאִים, כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּסּוֹף (ויקרא י״ח:כ״ז), "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ". וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי ט ג), הָיוּ גַּם הַמִּצְרִים שְׁטוּפִים בְּזִמָּה, בְּכָל הָעֲרָיוֹת וּבְזִכּוּר וּבִבְהֵמָה, וְהוּא הָאֱמֶת, כִּי גַּם קֶדֶשׁ הָיָה בָּאָרֶץ בִּזְכוּר מֵאָז וְעַד עַתָּה, וְהַכָּתוּב מֵעִיד בָּהֶן "בְּנֵי מִצְרַיִם שְׁכֵנַיִךְ גִּדְלֵי בָשָׂר" (יחזקאל טז כו), וְאוֹמֵר "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם" (שם כג כ), וְהַבָּשָׂר - כִּנּוּי, וְכֵן "זָב מִבְּשָׂרוֹ" (ויקרא ט״ו:ב׳) "דָּם יִהְיֶה זֹבֶהּ בִּבְשָׂרָהּ" (שם פסוק יט):

ד **אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ** אִלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֶמְרוּ בַּדִּין הָיָה לְאָמְרָן, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ח:ד׳). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יג ט), אֵלּוּ דְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה שֶׁאִלּוּלֵי לֹא נִכְתְּבוּ בַּדִּין הָיָה לִכָּתְבָן, כְּגוֹן הַגְּזֵלוֹת וְהָעֲרָיוֹת וַעֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְקִלְלַת הַשֵּׁם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט "מִשְׁפָּטַי" כְּמַשְׁמָעָן, הַדִּינִין הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים וּבְכָל הַתּוֹרָה, וּלְכָךְ יֹאמַר "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", כִּי הַדִּינִים נִתְּנוּ לְחַיֵּי הָאָדָם

בְּיִשּׁוּב הַמְּדִינוֹת וּשְׁלוֹם הָאָדָם, וְשֶׁלֹּא יַזִּיק אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְלֹא יְמִיתֻנּוּ. וְכֵן יְחֶזְקֵאל הִזְכִּיר פְּעָמִים רַבּוֹת בַּמִּשְׁפָּטִים "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" (יחזקאל כ יא יג כא), וּבַשַּׁבָּתוֹת אוֹמֵר (שם פסוק יב) "לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם", וְכֵן בִּנְחֶמְיָה (ט כט) "וּבְמִשְׁפָּטֶיךָ חָטְאוּ בָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אָדָם וְחָיָה בָהֶם". וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (יומא פה) "וָחַי בָּהֶם" - וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, לְלַמֵּד עַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְהַמִּצְוֹת. וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ פרשה ט י) "וָחַי בָּהֶם" - לָעוֹלָם הַבָּא, אִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת. וְאִם כֵּן יַחְזֹר "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם" גַּם עַל חֻקּוֹתַי. וְדַע כִּי חַיֵּי הָאָדָם בַּמִּצְוֹת כְּפִי הֶכָּנָתוֹ לָהֶם, כִּי הָעוֹשֶׂה הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָן עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס יִחְיֶה בָּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה יָמִים רַבִּים בְּעֹשֶׁר וּבְנְכָסִים וְכָבוֹד. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי ג טז) "בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד", וּפֶרְשׁוּ (שבת סג) לַמַּשְׁמְאִילִים בָּהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. וְכֵן אוֹתָם אֲשֶׁר הֵם מִתְעַסְּקִין בַּמִּצְוֹת עַל מְנָת לִזְכּוֹת בָּהֶן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהֵם הָעוֹבְדִים מִיִּרְאָה, זוֹכִים בְּכַוָּנָתָם לְהִנָּצֵל מִמִּשְׁפְּטֵי הָרְשָׁעִים, וְנַפְשָׁם בְּטוּב תָּלִין. וְהָעוֹסְקִין בַּמִּצְוֹת מֵאַהֲבָה כַּדִּין וְכָרָאוּי עִם עִסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּעִנְיָן הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי (ויקרא כ"ו:ה') "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר" וְגוֹ' - יִזְכּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְחַיִּים טוֹבִים כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא זְכוּתָם שְׁלֵמָה שָׁם. וְהָעוֹזְבִים כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינָם מַשְׁגִּיחִים עָלָיו, כְּאִלּוּ אֵינָם בַּעֲלֵי גּוּף, וְכָל מַחְשַׁבְתָּם וְכַוָּנָתָם בְּבוֹרְאָם בִּלְבַד, כַּאֲשֶׁר הָיָה הָעִנְיָן בְּאֵלְיָהוּ, בְּהִדָּבֵק נַפְשָׁם בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִחְיוּ לָעַד בְּגוּפָם וּבְנַפְשָׁם, כַּנִּרְאֶה בַּכָּתוּב בְּאֵלְיָהוּ וְכַיָּדוּעַ מִמֶּנּוּ בַּקַּבָּלָה, וּכְמוֹ שֶׁבָּא בַּמִּדְרָשִׁים בַּחֲנוֹךְ וּבִבְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הָעוֹמְדִים בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים. וּלְכָךְ יֹאמְרוּ הַכְּתוּבִים בִּשְׂכַר הַמִּצְוֹת "לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ" (שמות כ יב), "לְמַעַן תִּחְיֶה" (דברים טז כ), "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" (שם כב ז), כִּי הַלָּשׁוֹן יִכְלֹל מִינֵי הַחַיִּים כֻּלָּם כְּפִי הֶרְאוּי לְכָל אֶחָד:

ו **אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה** טַעַם אִסּוּר הָעֲרָיוֹת בִּשְׁאֵר הַבָּשָׂר אֵינֶנּוּ מְפֹרָשׁ. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מט) כִּי הוּא לְמַעֵט הַמִּשְׁגָּל וְלִמְאֹס אוֹתוֹ וּלְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בִּמְעַט. וְהַנָּשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָסַר הַכָּתוּב בִּשְׁאֵר הָאִשָּׁה הֵן הַמְּצוּיוֹת עִמּוֹ תָּמִיד, וְכֵן בַּשְּׁאֵר עַצְמוֹ מְצוּיוֹת לוֹ וְהוּא נִסְתָּר עִמָּהֶן. וְכַטַּעַם הַזֶּה יַגִּיד הָרַב עַל כֻּלָּן. וּכְבָר כָּתַב ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ח:ו') גַּם כֵּן כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת יֵצֶר לֵב הָאָדָם כַּבְּהֵמוֹת, לֹא יִתֵּכֶן לֶאֱסֹר כָּל הַנְּקֵבוֹת, וְהִנֵּה אָסַר כָּל הַנִּמְצָאוֹת עִמּוֹ בְּכָל שָׁעָה. וְזֶה טַעַם חָלוּשׁ מְאֹד שֶׁיִּחֵיב הַכָּתוּב כָּרֵת עַל אֵלֶּה בַּעֲבוּר הִמָּצְאָן עִמּוֹ לִפְעָמִים, וּמַתִּיר שֶׁיִּשָּׂא אָדָם נָשִׁים רַבּוֹת לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים, וּמַה יַזִּיק אִם יִשָּׂא אֶת בִּתּוֹ לְבַדָּהּ כַּמֻּתָּר לִבְנֵי נֹחַ (סנהדרין נח), וְיִשָּׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת כְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, וְאֵין לָאָדָם נְשׁוּאִים הֲגוּנִים כְּמוֹ שֶׁיִּשָּׂא אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל מִמֶּנָּה וְיַנְחִילֵם בְּנַחֲלָתוֹ וְיִפְרוּ וְיִרְבּוּ בְּבֵיתוֹ, כִּי הָאָרֶץ לֹא תִּהְיֶה בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ. וְאֵין בְּיָדֵנוּ דָּבָר מְקֻבָּל בָּזֶה, אֲבָל כְּפִי הַסְּבָרָא יֵשׁ בָּעִנְיָן סוֹד מְסוֹדוֹת הַיְצִירָה דָּבֵק בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא מִכְּלַל סוֹד הָעִבּוּר שֶׁכְּבָר רָמַזְנוּ לוֹ. וְדַע כִּי הַמִּשְׁגָּל דָּבָר מְרֻחָק וְנִמְאָס בַּתּוֹרָה זוּלָתִי לְקִיּוּם הַמִּין, וַאֲשֶׁר לֹא יָלַד מִמֶּנּוּ הוּא אָסוּר, וְכֵן אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ טוֹב בְּקִיּוּם וְלֹא יִצְלַח בּוֹ, תֶּאֱסֹר אוֹתוֹ הַתּוֹרָה. זֶה טַעַם "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" (כאן) "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה" (ויקרא כ׳:י"ט), יַרְחִיק הַדָּבָר מִפְּנֵי הַשְּׁאֵר, וְהַלָּשׁוֹן נִגְזָר מִן "הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם" (ישעיהו ד ג), וּלְכָךְ יֹאמַר "שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא" (ויקרא י"ח:י"ז), כְּלוֹמַר אֵינָם נִשּׂוּאִין וְאִישׁוּת כִּי לֹא יַצְלִיחַ, אֲבָל הִיא זִמָּה, מַחְשֶׁבֶת תַּאֲוָה בִּלְבַד. וְהִנֵּה הָעֲרָיוֹת מִכְּלַל הַחֻקִּים, דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת מֶלֶךְ, וְהַגְּזֵרָה הוּא הַדָּבָר הָעוֹלֶה עַל דַּעַת הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא הֶחְכָּם בְּהַנְהָגַת מַלְכוּתוֹ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַצֹּרֶךְ וְהַתּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה הַהִיא שֶׁיְּצַוֶּה בָּהּ, וְלֹא יַגִּיד אוֹתוֹ לָעָם זוּלָתִי לְחַכְמֵי יוֹעֲצָיו:

ז **עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ** לְשׁוֹן רַשׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:ז'), "עֶרְוַת אָבִיךָ" זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. "וְעֶרְוַת אִמְּךָ" לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו. "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ" לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. וְכֵן פֵּרֵשׁ "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" (ויקרא י"ח:י"ד), וּמַהוּ עֶרְוָתוֹ, אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב. וְכֵן הוּא בֶּאֱמֶת כְּפִי מַשְׁמָעוּתוֹ הַנָּכוֹן. אֲבָל בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין נ"ד) הֶעֱלוּ כִּי "עֶרְוַת אָבִיךָ" וְ"עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ" עַל הַזְּכָרִים מַמָּשׁ, וּלְחַיְּבוֹ בְּשׁוּגֵג שְׁתַּיִם. וַאֲנִי תָּמַהּ לְדַעְתָּם, לָמָּה לֹא יַזְהִיר כֵּן בְּבֵן וּבְאָח עִם עֶרְוַת נְשֵׁיהֶם, וְאוּלַי חָשְׁשָׁה הַתּוֹרָה בִּכְבוֹד הַזְּקֵנִים יוֹתֵר. אֲבָל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק בְּפָרָשָׁה אַזְהָרָה אַחַת, לֹא בָּאוּ בַּפָּרָשָׁה שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת בְּלָאו אֶחָד, כִּי הַלָּאוּ בָּאֲחָיוֹת כֻּלָּן וְכֵן הַבָּנוֹת אַחַת הֵנָּה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לָאו אֶחָד הוּא וְאַזְהָרָה אַחַת, יִמְנַע שֶׁלֹּא יָבֹא עַל אִמּוֹ, כִּי בְּבוֹאוֹ עָלֶיהָ יִגְלֶה עֶרְוַת אָבִיו וְעֶרְוַת אִמּוֹ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (כאן) "אִמְּךָ הִיא", כִּי עָשִׂיתָ בָּהּ שְׁתַּיִם רָעוֹת, שְׁגִלִּיתָ עֶרְוַת אֵם וְעֶרְוַת אָב. וְאַחֲרֵי שֶׁהִזְהִיר עַל עֶרְוַת אָבִיו שֶׁהִיא אִמּוֹ, חָזַר וְהִזְהִיר עַל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, וְאָמַר (ויקרא י"ח:ח') "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִיא". וְכֵן "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" פֵּרוּשׁוֹ "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב", וּלְכָךְ לֹא אָמַר "וְאֵל":

ט **מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ** בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לְאָבִיךָ קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לְאָבִיךָ הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה, לְשׁוֹן רַשׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:ט'). וְאֵינוֹ נָכוֹן, כִּי יֵצֵא מִזֶּה שֶׁאֲחוֹתוֹ מִן הָעֲרָיוֹת לֹא תִּהְיֶה בִּכְלַל הָאִסּוּר הַזֶּה, וְהֵן כַּלָּן בִּכְרֶת חוּץ מִן הַנּוֹלֶדֶת מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית. וַאֲנִי תָּמַהּ עַל הָרַב, שֶׁהָרֵי בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת בְּפֶרֶק שְׁנֵי (כג) מְפֹרָשׁ, וְאֵימָא פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ מֵחַיְּבֵי לָאוִין, אָמַר רַב פַּפָּא, חַיְּבֵי לָאוִין תָּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דִּכְתִיב (דברים כא טו) "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה", וְכִי יֵשׁ אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְיֵשׁ שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא אֲהוּבָה - אֲהוּבָה בִּנְשׂוּאֶיהָ, שְׂנוּאָה - שְׂנוּאָה בִּנְשׂוּאֶיהָ, וְאָמַר רַחֲמָנָא "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ". וְאֵימָא, פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ מֵחַיְּבֵי כְּרֵיתוֹת, אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא (כאן) "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמְּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ" - בֵּין שֶׁאוֹמְרִין לְאָבִיךָ קַיֵּם בֵּין שֶׁאוֹמְרִין לְאָבִיךָ הוֹצֵא, וְאָמַר רַחֲמָנָא "אֲחוֹתְךָ הִיא". וְהִנֵּה פֵּרוּשׁוֹ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ הוֹצֵא

- שֶׁתּוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתֶךָ, שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתְּךָ וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, שֶׁהֵם חַיְבֵי כְּרֵיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְאע״פ כֵּן חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ. אֲבָל אֲחוֹתוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית אֵינָהּ בִּכְלַל הָאִסּוּר הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַוָּלָד כָּמוֹהָ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר, עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת מִן הַנְּשׁוּאִין, שֶׁהִכְנִיסָהּ הָאִישׁ לוֹ לַבַּיִת, אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ, שֶׁמָּצָא אִישׁ אוֹתָהּ בַּחוּץ וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְיָלְדָה לוֹ - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ. הִזְכִּיר בִּבַת אִמּוֹ בֵּין שֶׁתִּוָּלֵד מִן הַנִּשּׂוּאִין אוֹ מִן הַזְּנוּת, כִּי אע״פ שֶׁכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן בַּת אִמּוֹ וְלֹא בַּת אָבִיו, יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁרָאוּי לִנְהֹג כְּבוֹד הָאַחְוָה בַּמּוֹלֶדֶת מִן הַנִּשּׂוּאִין וְלֹא בַּבָּאִין מִן הַזְּנוּת, שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר. וּלְךָ הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר עַל הַכֹּל. וְעוֹד הִזְכִּיר בַּאֲחוֹתוֹ מִן הָאָב כָּתוּב אַחֵר (ויקרא י״ח:י״א) ״עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ״, וְהִיא אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו מִן הַנִּשּׂוּאִין, וְהֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר ״עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ״ סְתָם, וּפֵרֵשׁ בִּבַת אִמּוֹ ״מוֹלֶדֶת בַּיִת״ בְּנִשּׂוּאִין ״אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ״ בִּזְנוּת, וְיֵחָשֵׁב מִזֶּה בְּבַת הָאָב מִן הַזְּנוּת שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת, כִּי אוּלַי לֹא תָּחוּשׁ הַתּוֹרָה לִשְׁאֵר הָאִישׁ הַבָּא מִן הַזְּנוּת, בַּעֲבוּר שֶׁאֵין הַנּוֹלָדִים יְדוּעִים לוֹ. וּלְךָ בְּאֵר וְאָמַר ״עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ״, לְהַגִּיד כִּי בַּת אָבִיו הַנִּזְכֶּרֶת בַּתְּחִלָּה אֵינָהּ בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וּבַעֲבוּר שֶׁהָיָה בִּבְנֵי נֹחַ אִסּוּר בָּאַחְוָה מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב (סנהדרין נח), יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּי בְּיִשְׂרָאֵל כֻּלָּן שָׁווֹת בָּאִסּוּר. וְהַנָּכוֹן בִּפְשַׁט הַכָּתוּב הַזֶּה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (יבמות כ״ב), הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, חַיָּב מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וּמְפָרֵשׁ שָׁם, מִכְּדֵי כְּתִיב כָּאן ״עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ״, ״בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ״ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנָּה לְחַיְּבָן מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וְיִכְפֹּל הַכָּתוּב בְּלָאוִין לְחַיֵּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם, כִּי אֲפִלּוּ בִּשְׁרָצִים יִכְפֹּל לָאוִין רַבִּים בְּשֵׁם אֶחָד לִלְקוֹת עֲלֵיהֶם:

יז **זִמָּה הִיא** תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ח:י״ז) ״עֲצַת חֶטְאִין הִיא״. וְכָתַב רַשְׁ״י (רש״י על ויקרא י״ח:י״ז), שֶׁיִּצְרְךָ יוֹעֲצְךָ לַחְטֹא. וְלֹא יָדַעְתִּי טַעַם לָזֶה, שֶׁכָּל הָעֲרָיוֹת, גַּם הָעֲבֵרוֹת הָאֲחֵרוֹת, הַיֵּצֶר יוֹעֲצוֹ לַחְטֹא. אֲבָל הָעִנְיָן הוּא כִּי שֵׁם ״זִמָּה״ גָּזְרוּ מִן ״כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו״ (דברים יט יט), וְלַמַּחְשָׁבָה הַהֶגְיוֹנָה יִקְרְאוּ ״מְזִמָּה״, ״וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה״ (איוב מב ב), וְלַזְּנוּת הֶעָשׂוּי בְּמַחְשָׁבָה בַּסֵּתֶר יִקְרָא ״זִמָּה״, כְּעִנְיַן ״אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה״ (שם לא ט) וּכְתִיב (שם פסוק יא) ״כִּי הִיא זִמָּה וְהוּא עָוֹן פְּלִילִים״. וְכֵן ״וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתֵיךְ״ (יחזקאל כג כט), וְ״זִמַּת זְנוּתֵךְ״ (ירמיהו יג כז), הַנֹּאוף בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי. וּלְפִי דַּעְתִּי אָמַר הַכָּתוּב ״זִמָּה״ בְּאִשָּׁה וּבְבִתָּהּ (כאן) וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ׳:י״ד), לְגַנּוֹת הָעִנְיָן, לוֹמַר כִּי כְּשֶׁיִּשְׁכַּב עִם אַחַת שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ יַחְשֹׁב בָּאַחֶרֶת בַּעֲבוּר קִרְבָתָם וְדִמְיוֹנָם, וְהִנֵּה תִּהְיֶה שְׁכִיבַת שְׁתֵּיהֶן לוֹ זִמָּה. וְהוּא הָעִנְיָן שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (נדרים כ) ״וּבְרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי״ (יחזקאל כ לח), אֵלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת וכו׳. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב ״עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ״, וְכֵן יֹאמַר ״וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא״ (ויקרא כ׳:י״ד), וְלֹא אָמַר עֶרְוַת בַּת אִשְׁתְּךָ לֹא תְגַלֶּה וְעֶרְוַת אֵם אִשְׁתְּךָ לֹא תְגַלֶּה. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי מִתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא י״ח:ו׳) אָמַר ״אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ״, כִּי אָסַר הַקְּרוֹבוֹת לוֹ מִשּׁוּם שְׁאֵרוֹ וְנָתַן בָּהֶם טַעַם (ויקרא י״ח:י׳) ״כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה״, וְעַכְשָׁו (ויקרא י״ח:י״ז-י״ח) כְּשֶׁאָסַר קְרוֹבוֹת אִשְׁתּוֹ אָמַר ״שַׁאֲרָהּ הֵנָּה״ לוֹמַר שֶׁגַּם הֵמָּה אֲסוּרוֹת מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאֵר זוֹ לָזוֹ, וְתִהְיֶה מִשְׁכָּבָן בִּשְׁתֵּיהֶן זִמָּה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (יחזקאל כב יא) ״וְאִישׁ אֶת כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְּזִמָּה״, שֶׁטִּמְּאָהּ לְבַעְלָהּ, כִּי גַּם בִּהְיוֹתָהּ עִמּוֹ תַּחְשֹׁב בְּאָבִיו בַּעֲבוּר דִּמְיוֹנָם. וְקָרָא הַכָּתוּב שְׁכִיבַת הַבְּהֵמָה ״תֶּבֶל הוּא״ (ויקרא י״ח:כ״ג), שֶׁיְּבַלְבֵּל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, וְכֵן אָמַר (ויקרא כ׳:י״ב) בִּשְׁכִיבַת הַכַּלָּה ״תֶּבֶל הוּא״, שֶׁיִּתְעָרֵב הָאָב וְהַבֵּן לִהְיוֹת לָהּ כְּאִישׁ אֶחָד, תִּשְׁכַּב עִם שְׁנֵיהֶם יַחַד בַּמַּחְשָׁבָה:

יח **לְצָרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ** וּבְכָאן יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הָאִסּוּר, יֹאמַר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁתִּקַּח אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לְצָרֵר אוֹתָן זוֹ לָזוֹ, כִּי הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צָרוֹת. וְלֹא אָמַר כֵּן בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ (ויקרא י״ח:י״ז) וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ׳:י״ד), כִּי הֵנָּה שְׁאֵר וַאֲסוּרוֹת אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה:

יט **וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ** אָסַר הַכָּתוּב הַנִּדָּה מִפְּנֵי טַעַם שֶׁהִזְכַּרְתִּי (רמב״ן על ויקרא י״ח:ו׳), שֶׁלֹּא הִתִּירָה הַתּוֹרָה הַמִּשְׁכָּב רַק לְקִיּוּם הַזֶּרַע, וְהִנֵּה הַוָּלָד נוֹצָר מִדַּם הָאִשָּׁה כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי כְּבָר (רמב״ן על ויקרא י״ב:ב׳), וּמִדַּם הַנִּדּוּת לֹא יִהְיֶה נוֹצָר כְּלָל, וְאֵיךְ יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ וָלָד וְהוּא סַם הַמָּוֶת יָמִית כָּל בַּעַל חַיִּים שֶׁיִּשְׁתֶּה אוֹתוֹ אוֹ יֹאכְלֶנּוּ. וְהִנֵּה בְּהִיוֹת בָּרֶחֶם דַּם נִדָּה הָרִבֵּה לֹא תִתְעַבֵּר מִמֶּנּוּ, כִּי לֹא יוֹצֵר כְּלָל, וְאַף אִם תִּתְעַבֵּר מִדָּם אַחֵר וְיִהְיֶה נִזּוֹן מִזֶּה, הוּא יְמִיתֶנּוּ. וּכְבָר הִזְכִּירוּ הָרוֹפְאִים עוֹד שֶׁאִם יִהְיֶה נִזּוֹן מִדָּם מְשֻׁבָּח, וְכָל מְזוֹנוֹ מִדָּם טוֹב אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּקֵּעַ בְּתוֹכוֹ מִדַּם הַנִּדּוּת, יַחְמִין אוֹתוֹ וְיוֹלִיד בַּוָּלָד שְׁחִין וַאֲבַעְבּוּעוֹת לְמִינֵיהֶם. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא מצורע א) אִם יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ בְּגוּפוֹ קְצָת יִהְיֶה הַוָּלָד מְצֹרָע. וּמִכָּל הַפָּנִים הָאֵלּוּ רָאוּי שֶׁתִּרְחִיק הַתּוֹרָה מִשְׁכַּב הַנִּדָּה. וְעוֹד הִגִּידוּ בּוֹ נִסָּיוֹן אֲמִתִּי, וְהוּא מִמִּפְלָאוֹת תְּמִים דֵּעִים בַּתּוֹלָדָה, כִּי הַנִּדָּה בְּתִחִלַּת זֹבָהּ אִם תַּבִּיט בְּמַרְאָה שֶׁל בַּרְזֶל הַבָּהִיר וְתַאֲרִיךְ לְרְאוֹת בָּהּ, יֵרָאוּ בַּמַּרְאָה טִפּוֹת אֲדֻמּוֹת כְּטִפּוֹת דָּם, כִּי הַטֶּבַע הָרַע הַמַּזִּיק שֶׁבָּהּ תּוֹלִיד גְּנַאי, וְרֹעַ הָאֲוִיר יִדְבַּק בַּמַּרְאָה. וְהִנֵּה הִיא כְּאֶפְעֶה הַמֵּמִית בְּהַבָּטָתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתַּזִּיק לַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ, אֲשֶׁר תִּדְבַּק גּוּפָהּ וּמַחְשַׁבְתָּהּ בּוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ, וּלְכָךְ גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב (ויקרא ט״ו:כ״ד) ״וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו״, כִּי רָעָתָהּ רַע מִתְדַּבֵּק. וְהוּא שֶׁאָמַר ״בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ״, וְיֹאמַר ״טֻמְאַת הַנִּדָּה״ (יחזקאל לו יז), כִּי יַזְכִּיר בָּהּ לְעוֹלָם טֻמְאָה, שֶׁהִיא כַּשֶּׁרֶץ וְכָאִישׁ הַמְצֹרָע שֶׁטֻּמְאָה לָהֶם בְּגוּפָם. וְיִתָּכֵן

שֶׁזֶּהוּ טַעַם "אֶת מִקְרֵהּ הֶעֱרָה וְהִיא גִּלְּתָה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ" (ויקרא כ׳:י״ח), כִּי הַמָּקוֹר הַמָּשְׁחָת הַהוּא רָאוּי לְהִסָּתֵם, לֹא שֶׁיִּגָּלֶה וְיִשְׁאֲבוּ מִמֶּנּוּ מַיִם הָרָעִים הַמַּזִּיקִים מְאֹד. וְהִנֵּה נֶאֱסַר לְזָרַע הַקֹּדֶשׁ כָּל יְמֵי טֻמְאָתָהּ עַד שֶׁתִּטְבֹּל בַּמַּיִם, כִּי אָז תִּטְהַר גַּם בְּמַחְשַׁבְתָּהּ וְתִהְיֶה נְקִיָּה לְגַמְרֵי:

כ **וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע** אָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא י״ח:כ׳) כִּי הַמִּשְׁגָּל לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים נֶחְלָק: הָאֶחָד לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, וְהַשֵּׁנִי לְהָקֵל מִלֶּחוֹת הַגּוּף, וְהַשְּׁלִישִׁי לְתַאֲוַת הַבְּהֵמוֹת. וְאָמַר הַכָּתוּב "לְזָרַע", וְטַעְמוֹ אֲפִילּוּ לְזָרַע, וְהִנֵּה הִיא אֲסוּרָה לְגַמְרֵי. וְאֶפְשָׁר שֶׁאָמַר "לְזָרַע", לְהַזְכִּיר טַעַם הָאִסּוּר, כִּי לֹא יְוַדַּע הַזֶּרַע לְמִי הוּא וְיָבֹאוּ מִזֶּה תּוֹעֵבוֹת גְּדוֹלוֹת וְרָעוֹת לִשְׁנֵיהֶם. וְלֹא הִזְכִּיר זֶה בָּעִנְיָן (ויקרא כ׳:י״ח), כִּי אֲפִלּוּ הֶעֱרָה בָּהּ וְלֹא הוֹצִיא זֶרַע יִתְחַיֵּב. וּלְכָךְ אָמַר בְּסוֹטָה (במדבר ה יג) "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע", כִּי בַּעֲבוּר הַזֶּרַע תִּהְיֶה קִנְאָתוֹ. וְכֵן בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה (ויקרא י״ט:כ׳) הִזְכִּיר שִׁכְבַת זֶרַע, כִּי הָאִסּוּר בַּעֲבוּר שֶׁיּוֹלִיד זֶרַע מִן הַשִּׁפְחָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת אֵשֶׁת עֲמִיתוֹ אֲסוּרָה לוֹ לְגַמְרֵי, לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ (משלי י כט), הֶצְרֵךְ לוֹמַר "לְזָרַע", שֶׁאִם אָמַר "לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" בִּלְבַד, הָיָה נִרְאֶה שֶׁיַּזְהִיר אֲפִילּוּ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק, וְכָאן בְּחַיְבֵי כְּרִיתוֹת יַזְהִיר, עַל כֵּן הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר שְׁכִיבָה לְזָרַע, לְפָרֵשׁ כִּי בַּמִּשְׁגָּל יַזְהִיר. וְהוּא הַטַּעַם בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁהִיא כְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְכֵן יֹאמַר בְּאֵשֶׁת אִישׁ (ויקרא כ׳:י׳) "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ", וְלֹא אָמַר "יִשְׁכַּב", כִּי לֹא בִּשְׁכִיבָה לְבַד יַזְהִיר. וְלֹא אָמַר בְּכָאן "לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ", כִּי לֹא יַזְכִּיר כֵּן רַק בִּשְׁאֵר הַבָּשָׂר וּבְנִדָּה, וְשֶׁהָאִסּוּר בָּהֶן בַּעֲבוּר הַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם פסוק יט) "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ לְמַעַט מְשַׁמֵּשׁ בְּאֵבֶר מֵת, וְאָמְרוּ בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּגוֹמֵר בִּיאָתוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּיבָמוֹת (נה):

כא **לַמֹּלֶךְ** עֲבוֹדָה זָרָה שְׁשְׁמָהּ מֹלֶךְ. וְהִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בְּשֵׁם הַיְדִיעָה, כִּי הָיָה בְּמִצְרַיִם יָדוּעַ לָהֶם. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (אבן עזרא על ויקרא י״ח:כ״א) כִּי יִתָּכֵן שֶׁהוּא מִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן (מלכים ב כג יג). וְכֵן נִרְאֶה, כִּי כָּתוּב (מלכים א יא ז) "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב וּלְמֹלֶךְ שִׁקֻּץ בְּנֵי עַמּוֹן", וְגַם הוּא הָיָה יָדוּעַ לָהֶם. וְכָתַב רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ח:כ״א), וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכּוֹמְרִים וְהַכּוֹמְרִים עוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרִגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. "לֹא תִתֵּן" - זֶהוּ מְסִירָתוֹ לַכּוֹמְרִים, "לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" - זֶהוּ הַעֲבָרַת מְדוּרַת הָאֵשׁ. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סד), הֶעֱבִירוֹ בָּרֶגֶל פָּטוּר, אֶלָּא כְּמַשְׁוְורְתָּא דְּפוּרְיָא, שֶׁהוּא מַעֲבִירוֹ בְּתוֹךְ הָאֵשׁ מַמָּשׁ. וְהִזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב נְתִינָה וְהַעֲבָרָה בָּאֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַכּוֹמְרִים וְהֶעֱבִירוֹ בָּאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר הָרַב שֶׁמּוֹסְרוֹ לַכּוֹמְרִים וְהֵם מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וְכָךְ כָּתַב אַף בְּפֵרוּשָׁיו בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (שם סד), וְאֵינוֹ נִרְאֶה כֵּן מִלְּשׁוֹנָם שָׁם בַּגְּמָרָא, וְעוֹד אֵיךְ יִתְחַיֵּב הוּא מִיתָה בַּעֲבוֹדַת אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַכָּתוּב עַצְמוֹ "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח י) כָּךְ נִדְרָשׁ, שֶׁהָאָב בְּעַצְמוֹ מַעֲבִירוֹ. אֲבָל הָעִנְיָן כָּךְ הוּא, שֶׁהָאָב עַצְמוֹ מוֹסְרוֹ לַכּוֹמְרִים לְשֵׁם שִׁקּוּצָם, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "נָתַן לַמֹּלֶךְ" (ויקרא כ׳:ג׳), כְּעֵין שֶׁעוֹשִׂים בִּפְנִים, כְּדִכְתִיב "וּנְתָנָם אֶל הַכֹּהֵן" (ויקרא ט״ו:י״ד). וְאוּלַי הַכּוֹמְרִים עוֹשִׂין בּוֹ תְּנוּפָה אוֹ הֲגָשָׁה לִפְנֵי הַמֹּלֶךְ וְהֵם מַחְזִירִין אוֹתוֹ לִידֵי הָאָב, וְהוּא לוֹקְחוֹ וּמַעֲבִירוֹ בְּלַהַב הָאֵשׁ, וְזֶהוּ "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". וְכָךְ אָמְרוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (סנהדרין פ״ז ה״י), לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַכּוֹמְרִים וְיִטְּלֶנּוּ וְיַעֲבִירֶנּוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְּלֶנּוּ מֵהֶם וְיַעֲבִירֶנּוּ הוּא. אֲבָל לֹא הָיָה שׁוֹרְפוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (סנהדרין סד), הַמַּעֲבִיר אֶת עַצְמוֹ פָּטוּר, שֶׁהוּא חַי אַף לְאַחַר הַעֲבָרָה, וְכָךְ פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י. וְעִם כָּל זֶה הַנִּרְאֶה בְּעֵינַי מֵהֶכְרֵעַ הַפְּסוּקִים כִּי הָיָה הַבֵּן לְמַאֲכֶלֶת הָאֵשׁ, שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל כג לז) "וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה", וְשָׁם (ויקרא י״ח:ל״ט) נֶאֱמַר "וּבְשַׁחֲטָם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם", שֶׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ בָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּשָּׂרֵף אוֹ שֶׁיָּמוּת בָּאֵשׁ, וְהִיא שְׁחִיטָתוֹ, כִּי הַלָּשׁוֹן הַזֶּה "הֶעֱבִירוּ לָהֶם" בַּמֹּלֶךְ הוּא, וְאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב "לְאָכְלָה", וְהִזְכִּיר בּוֹ שְׁחִיטָה, אִם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר "כְּמַשְׁוְורְתָּא דְּפוּרְיָא" לוֹמַר שֶׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁלְהֶבֶת פְּעָמִים רַבּוֹת וְהוּא מֵת בְּלַהַב הָאֵשׁ. וְהִנֵּה הוּא חַיָּב בְּדִין הַתּוֹרָה מִשְּׁעַת הַעֲבָרָה הָרִאשׁוֹנָה, מִשֶּׁתִּמְשֹׁל בּוֹ הָאוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּס הָאֵשׁ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו, וּלְכָךְ הֵצְרִכוּ לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ פָּטוּר, אֲבָל הָיָה הָאֵשׁ אוֹכֶלֶת בּוֹ כִּי זֶה הָיָה קָרְבָּנָם לַמֹּלֶךְ. וּלְשׁוֹן "מַעֲבִיר בָּאֵשׁ" יֵאָמֵר בְּכָל מָקוֹם עַל הַדָּבָר שֶׁהוּא בּוֹעֵר בָּאֵשׁ וְאֵינֶנּוּ אֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ בָּאֵשׁ וּמַעֲבִירִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אֶפֶר כַּנִּשְׂרָפִים, כְּעִנְיַן כְּלֵי הַגּוֹיִם שֶׁמַּלְבִּנִין אוֹתָן בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (במדבר לא כג) "תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר". וְאָמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן (יב לא) "וְהֶעֱבִיר אוֹתָם בַּמַּלְבֵּן", לוֹמַר שֶׁשָּׂרַף אוֹתָן כַּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ הַלְּבֵנִים בַּמַּלְבֵּן, אִם כֵּן "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח י) הִיא נְתִינָתוֹ בָּאֵשׁ שֶׁתִּמְשֹׁל בּוֹ הָאוּר, לֹא הַעֲבָרָה בְּעָלְמָא, וְהִיא הַעֲבָרָה הַנִּזְכֶּרֶת בַּמֹּלֶךְ שֶׁהִיא בָּאֵשׁ עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין סד) שֶׁלָּמְדוּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה, מַה לְהַלָּן (דברים יח י) בָּאֵשׁ אַף כָּאן בָּאֵשׁ, מַה כָּאן לַמֹּלֶךְ אַף לְהַלָּן לַמֹּלֶךְ. וּרְאָיָה לִדְבְרֵיהֶם שֶׁכָּתוּב בְּיֹאשִׁיָּהוּ (מלכים ב כג י) "וְטִמֵּא אֶת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ", אִם כֵּן הַעֲבָרָה הַנִּזְכֶּרֶת בַּמֹּלֶךְ הִיא בָּאֵשׁ. וְכֵן כָּתוּב בִּמְנַשֶּׁה (דהי״ב לג ו) "וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵיא בֶן הִנֹּם". וּמָצָאתִי שֶׁכָּתוּב בְּאָחָז (מלכים ב טז ג) "וְגַם אֶת בְּנוֹ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה׳ אֹתָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (ב כח ג) נֶאֱמַר "וַיַּבְעֵר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ", אִם כֵּן הַהַעֲבָרָה הִיא הַבְעָרָה בָּאֵשׁ מַמָּשׁ. וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב יז לא) "וְהַסְּפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוָיִם", הִיא עֲבוֹדָה זָרָה אַחֶרֶת, שֶׁעֲבוֹדָתָהּ לִשְׂרֹף אוֹתָם לְגַמְרֵי כְּעוֹלָה, וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂין לַבַּעַל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיִרְמְיָהוּ (יט ב) "וְיָצָאתָ אֶל גֵּיא בֶן הִנֹּם" וְשָׁם (ויקרא י״ח:ד׳-ה׳) כְּתִיב, "וּמִלְאוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּים וּבָנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבָּעַל אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל

לְבִי״, וְעוֹד כְּתִיב (שם לב לה) ״וַיִּבְנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת״. אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה בְּבָמוֹת הַבַּעַל וּשְׁנֵיהֶם בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם, וְהָאַזְהָרָה בִּשְׁנֵיהֶם ״אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי״, וְשָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא הַטָּמֵא הָיָה שָׁם מֹלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּיאשָׁיָהוּ, נִרְאֶה מִכָּל זֶה שֶׁהָיוּ שׂוֹרְפִין אֶת בְּנֵיהֶם עוֹלוֹת לַמֹּלֶךְ וְהוּא הַבַּעַל, וּשְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן קָרוֹב כְּמַלְכוּת וַאֲדָנוּת, וְאֵינָנוּ בַּעַל פְּעוֹר וּבַעַל זְבוּב כִּי זֶה יִקָּרֵא הַבַּעַל סְתָם כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַמֹּלֶךְ, אֲבָל הַזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב הַעֲבָרָה כִּי עִקַּר עֲבוֹדָתוֹ בְּהַעֲבָרָה מְשֻׁתְּמֶשֶׁל בּוֹ הָאוּר, וְתִקָּרֵא שְׂרֵפָה כִּי יָמוּתוּ שָׁם, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ עוֹלוֹת. וְכֵן אֲנִי סוֹבֵר כִּי ״אֱלֹהֵי סְפָרַיִם״ (מלכים ב יז לא) הוּא הַמֹּלֶךְ, כִּי הַכְּנוּי בָּהֶם מֶלֶךְ אֲבָל הָיוּ שְׁנֵיהֶם נֶעֱבָדִים, כְּנוּי לְאֶחָד אֶדֶר בִּלְשׁוֹן כָּבוֹד וְלַשֵּׁנִי עַן מִלְשׁוֹן עוֹנָה, וְשִׁתְּפוּ בִּשְׁנֵיהֶם מֶלֶךְ וְהוּא כְּמוֹ מֹלֶךְ, וְהַשְּׂרֵפָה הִיא מִיתָתָם בָּאֵשׁ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְאִם נֹאמַר שֶׁהַשְּׁקוּצִים הָאֵלֶּה אֵינָם הַמֹּלֶךְ, יִתָּכֵן כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת עֲבוֹדָתָם בְּבָנִים וּבְבָנוֹת לַהֲבִיאָם בָּאֵשׁ כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּמֹלֶךְ, יְשַׁתְּפוּ בָּהֶם שְׁמוֹ מֶלֶךְ וּבַעַל, וְאֵין עֲבוֹדָתָם שָׁוָה, כִּי הַמֹּלֶךְ בְּהַעֲבָרָה וֵאלֹהֵי סְפָרַיִם בִּשְׂרֵפָה וְהַבַּעַל בִּשְׁחִיטָה וּשְׂרֵפָה כְּעוֹלוֹת, וְנֶאֱמַר שֶׁהָיוּ בִּמְקוֹם הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם בָּמוֹת לַבַּעַל, וְשָׁם עוֹד מֹלֶךְ, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיהו לב לד) ״וַיִּבְנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמֹּלֶךְ״, יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ וּלְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמֹּלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין סג), אַף חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּקֵּשׁ אָבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, שֶׁיִּשְׂרֹף אוֹתוֹ בָּאֵשׁ, אֶלָּא שֶׁסָּכַתּוּ אִמּוֹ בְּשֶׁמֶן סָלָמַנְדְּרָא. וְהִנֵּה אָחָז לַמֹּלֶךְ הֶעֱבִיר אוֹתוֹ, כִּדְכְתִיב ״וְגַם אֶת בָּנוֹ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה׳ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְזֶהוּ הַלָּשׁוֹן הַכָּתוּב בְּמֹלֶךְ, אִם כֵּן הִיא הַבָּעָרָה שֶׁתִּמְשׁוֹל בּוֹ הָאוּר וְיָמוּת, וְנִצַּל הַצַּדִּיק בַּסָּלָמַנְדְּרָא הַזֹּו שֶׁבָּרָאָהּ הקב״ה בַּעֲבוּרוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אָמְרוּ, כִּי מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ מִין מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים, כִּי בְּעִנְיַן הַכִּשּׁוּף נֶאֱמַר (דברים יח י) ״לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף״, וְאָמַר בִּמְנַשֶּׁה (דהי״ב לג ו) ״וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵיא בֶּן הִנֹּם וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ וְכִשֵּׁף וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי״, וּכְתִיב (מלכים ב יז יז) ״וַיַּעֲבִירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיְקֹסְמוּ קְסָמִים וַיְנַחֵשׁוּ״, וְהַמֹּלֶךְ הִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמַּקְרִיבִין לוֹ הַקְּטַנִּים, אֲבָל אַחַר שֶׁמָּצָאנוּ כָּתוּב (שם כג י) ״לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ״ נֶאֱמְנוּ דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהַכֹּל לַמֹּלֶךְ בָּאֵשׁ. אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁהָיְתָה הָעֲבוֹדָה הַהִיא לָהֶם לְקֹסֶם שָׁוְא, וְהָיוּ מִתְנַבְּאִים בָּהּ כְּפִי סִכְלוּתָם, וְהֵם נְבִיאֵי הַבַּעַל הַמַּקְרִיבִים לוֹ הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת וְיֵרְאוּ לָהֶם חֲלוֹמוֹת שָׁוְא וּמִקְסָם כָּזָב, וְלָכֵן תִּיחַס הַתּוֹרָה עִנְיַן הַמֹּלֶךְ בְּעִנְיַן הַקְּסָמִים, כִּי בְּכָאן (ויקרא כ׳:ו׳) סָמַךְ אֶל ״הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים״, וּבְמִשְׁנֶה תּוֹרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בַּמִּתְנַבְּאִים לְדַעַת הָעֲתִידוֹת בְּשֶׁקֶר. וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי הַעֲבָרַת הַזֶּרַע לַמֹּלֶךְ הוּא חִלּוּל הַשֵּׁם, וּבַפָּרָשָׁה הָאַחֶרֶת (ויקרא כ׳:ג׳) מוֹסִיף ״לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי״, וְאוּלַי טַעְמוֹ לְמַעַן טַמֵּא אֶת הָעָם הַמְקֻדָּשׁ לִשְׁמִי, שֶׁצִּוִּיתִי (ויקרא י״א:מ״ד) ״וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״ (ויקרא כ״א:ח׳), וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בְּעָבְרָם עַל הָעֲבֵרָה הַחֲמוּרָה לָפָנַי, כִּי כֵן יֹאמַר בַּעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת ״וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי״ (עמוס ב ז). וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר כֵּן מִפְּנֵי שֶׁהַמַּקְרִיב מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ וְאַחַר כֵּן יָבֹא אֶל מִקְדַּשׁ ה׳ לְהַקְרִיב קָרְבָּן, מְטַמֵּא אֶת הַמִּקְדָּשׁ, כִּי קָרְבְּנוֹתָיו טְמֵאִים וְתוֹעֵבָה לַשֵּׁם, וְהוּא עַצְמוֹ טָמֵא לְעוֹלָם, שֶׁנִּטְמָא בָּרָעָה שֶׁעָשָׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי ״לְטָמְאָה בָהֶם״ (ויקרא י״ט:ל״א), וּכְתִיב ״וּבִגְלוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ״ (יחזקאל לו יח), וְהִזְכִּיר בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם, כִּי כַּאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁכָּבַד אֶת הַמֹּלֶךְ בְּזַרְעוֹ וְקַרְבָּן לַשֵּׁם הוּא חִלּוּל הַשֵּׁם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (שם כג לז לח) ״וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טִמְּאוּ אֶת מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא״, וְאָמַר (שם פסוק לט) ״וּבְשַׁחֲטָם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה כֹּה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי״. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, יִשְׂרָאֵל זֶרַע הַקֹּדֶשׁ נוֹלָדִים בְּבֵית ה׳, וְזֶה טַעַם ״אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי״, וְהִנֵּה הַמַּקְרִיב אוֹתוֹ לַמֹּלֶךְ מְטַמֵּא מִקְדָּשׁוֹ וּמְחַלֵּל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּלְשׁוֹן ״וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו״ (ויקרא כ״א:ט״ו), וּלְכָךְ אָמַר בּוֹ ״וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא״ (שם כ ג), ״וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא״ (שם פסוק ה), וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין׃

כב וְטַעַם הַזְּכוּר וְהַבְּהֵמָה מְפֹרָשׁ, כִּי הוּא דָּבָר נִתְעָב וְאֵינָנוּ בְּקִיּוּם הַמִּינִין, כִּי אָדָם וּבְהֵמָה לֹא יוֹלִידוּ. וְכָתַב ר׳ אַבְרָהָם (אבן עזרא על ויקרא י״ח:כ״ב) אַחַר שֶׁמָּצָאנוּ ״הֵן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי״ (בראשית יט לד), הִנֵּה **לֹא תִשְׁכַּב** אַזְהָרָה לַשּׁוֹכֵב וְלַנִּשְׁכָּב. וְאִם כִּדְבָרָיו, לָמָּה לֹא הָיְתָה הָאִשָּׁה בִּכְלַל ״וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ״, כִּי הַנָּשִׁים בִּכְלַל הָאַזְהָרוֹת שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה. אֲבָל טַעַם ״שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי״ בַּעֲבוּר שֶׁהֵן הַשּׁוֹכְבוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הַזֶּרַע, כַּיָּדוּעַ שֶׁהַזֶּרַע יָבֹא מִן הַתְּנוּעָה אוֹ מִן הַגּוּף כֻּלּוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְהַוֶּה הַקֶּצֶף בְּפִיּוֹת הַסּוּסִים בְּמִרוּצָתָם, אוֹ שֶׁיִּתְיַלֵּד בַּגִּידִים הַקְּרוֹבִים מִשָּׁם וְיֵאָסֵף שָׁם בְּסִבּוּב הַתְּנוּעָה וְיֵצֵא, וְאִם לֹא שָׁכַבוּ אוֹתוֹ לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ זֶרַע, כִּי הָיָה כְּאֻבָּן דּוּמָם בְּשִׁכְרוּתוֹ׃

כה **וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ** הֶחְמִיר הַכָּתוּב בָּעֲרָיוֹת, בַּעֲבוּר הָאָרֶץ שֶׁתִּטְמָא בָּהֶן וְתָקִיא הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת. וְהִנֵּה הָעֲרָיוֹת חוֹבַת הַגּוּף וְאֵינָן תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, אֲבָל סוֹד הַדָּבָר בַּכָּתוּב שֶׁאָמַר (דברים לב ח ט) ״בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים וְגוֹ׳ כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ״ וְגוֹ׳. וְהָעִנְיָן כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בָּרָא הַכֹּל, וְשָׁם כֹּחַ הַתַּחְתּוֹנִים בָּעֶלְיוֹנִים, וְנָתַן עַל כָּל עַם וְעַם בְּאַרְצָתָם לְגוֹיֵיהֶם כּוֹכָב וּמַזָּל יָדוּעַ, כַּאֲשֶׁר נוֹדַע בָּאַצְטַגְנִינוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד יט) ״אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים״, כִּי חֵלֶק לְכֻלָּם מַזָּלוֹת בַּשָּׁמַיִם, וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן נְתָנָם לְהְיוֹתָם שָׂרִים עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (דניאל י יג) ״וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עָמַד לְנֶגְדִּי״, וּכְתִיב (שם פסוק כ) ״וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא״, וְנִקְרָאִים ״מְלָכִים״, כְּדִכְתִיב (שם פסוק יג) ״וַאֲנִי

נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָּרָס״. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים לְכָל הָעוֹלָם, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶמְצָעוּת הַיִּשּׁוּב, הִיא נַחֲלַת ה׳ מְיֻחֶדֶת לִשְׁמוֹ, לֹא נָתַן עָלֶיהָ מִן הַמַּלְאָכִים קָצִין שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל בְּהַנְחִילוֹ אוֹתָהּ לְעַמּוֹ הַמְיֻחָד שְׁמוֹ זֶרַע אוֹהֲבָיו. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (שמות יט ה) ״וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ״, וּכְתִיב (ירמיהו יא ד) ״וְהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים״, לֹא שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים כְּלָל. וְהִנֵּה קִדֵּשׁ הָעָם הַיּוֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ בְּקְדֻשַּׁת הָעֲרָיוֹת וּבְרֻבֵּי הַמִּצְוֹת, לִהְיוֹתָם לִשְׁמוֹ. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא כ׳:כ״ב) ״וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ״, וּכְתִיב (שם פסוק כד) ״וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים״, יֹאמַר כִּי הִבְדִּיל אוֹתָנוּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר נָתַן עֲלֵיהֶם שָׂרִים וֵאלֹהִים אֲחֵרִים, בְּתִתּוֹ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ שֶׁיִּהְיֶה הוּא יִתְבָּרֵךְ לָנוּ לֵאלֹהִים וְנִהְיֶה מְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ. וְהִנֵּה הָאָרֶץ שֶׁהִיא נַחֲלַת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד תָּקִיא כָּל מְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְלֹא תִסְבֹּל עוֹבְדֵי ע״ז וּמְגַלֵּים עֲרָיוֹת. וְהַפָּרָשָׁה הַזֹּאת הַזְכִּירָה הַמּוֹלֶךְ, לִכְלֹל עֲבוֹדָה זָרָה עִם זִכְרוֹן הָעֲרָיוֹת, וְעַל כֻּלָּם אָמַר (כאן) ״אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם וַתָּקֵא הָאָרֶץ אֶת יֹשְׁבֶיהָ״. וְכֵן אָמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה (ויקרא כ׳:כ״ו) ״וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי״, שֶׁהוּא חֹמֶר אִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וּלְכָךְ אָמַר כִּי מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ בַּעֲבוּר כֵּן נָתַן לָהֶם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כד) ״וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים״. וְהִנֵּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ אע״פ שֶׁהַכֹּל לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד אֵין הַטָּהֳרָה בָּהּ שְׁלֵמָה, בַּעֲבוּר הַמְּשָׁרְתִים הַמּוֹשְׁלִים עָלֶיהָ, וְהָעַמִּים תּוֹעִים אַחֲרֵי שָׂרֵיהֶם לַעֲבֹד גַּם אוֹתָם. וּלְכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב (ישעיהו נד ה) ״אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא״, כִּי הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הַמּוֹשֵׁל עַל הַכֹּל, וְהוּא יִפְקֹד בַּסּוֹף עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם (שם כד כא) לְהָסִיר מֶמְשֶׁלֶת הָעֶלְיוֹנִים וְלַחֲרֹס מַעֲרֶכֶת הַמְּשָׁרְתִים, וְאַחֲרֵי כֵּן יִפְקֹד עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה בָּאֲדָמָה (שם). וְזֶהוּ עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (דניאל ד יד) ״בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא״, יֹאמַר כִּי הַדָּבָר הַהוּא הַנִּגְזָר עַל נְבוּכַדְנֶצַּר הִיא גְּזֵרַת עִירִין (פתגמא ומאמר קדישין שאלתא) שֶׁגָּזְרוּ עַל הַכּוֹחוֹת הַנֶּאֱצָלִין מֵהֶן לַעֲשׂוֹת כָּךְ, וְיִקָּרְאוּ ״עִירִין״ כִּי מֵאֲצִילוּתָן יִתְעוֹרְרוּ הַכֹּחוֹת בְּכָל הַפְּעֻלּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם שם י יא) ״וַאֲלוּ עִיר וְקַדִּישׁ מִן שְׁמַיָּא נָחֵת קָרָא בְחַיִל וְכֵן אָמַר גַּדּוּ אִילָנָא״ וְגוֹ׳. ״וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא״, כְּלוֹמַר שֶׁשָּׁאֲלוּ מַה הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן עָלָיו, וְאַחֲרֵי כֵן גָּזְרוּ לְהַעֲשׂוֹת כֵּן. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ דָּנִיֵּאל (שם פסוק כא) ״וּגְזֵרַת עִלָּאָה הִיא״, כִּי הַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִתְבָּרֵךְ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּחוּץ לָאָרֶץ, וֵאלֹהֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נַחֲלַת ה׳, וְזֶהוּ טַעַם ״וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ״ (דברים לא טז) כִּי הָאֱלוֹהוּת נָכְרִים בְּאֶרֶץ הַשֵּׁם וּבְנַחֲלָתוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יז כו) ״לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח בָּם אֶת הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ״. וְהִנֵּה הַכּוּתִיִּים לֹא הָיוּ נֶעֱנָשִׁים בְּאַרְצָם בְּעָבְדָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם לְשַׁלַּח בָּהֶם אֶת הָאֲרָיוֹת, וּבְבוֹאָם בְּאֶרֶץ הַשֵּׁם וְעָשׂוּ שָׁם כְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח בָּהֶם הָאֲרָיוֹת הַמְּמִיתִים אוֹתָם. וְכֵן שָׁנוּ בְּסִפְרָא (קדושים יא יד) ״וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם״ וְגוֹ׳, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וּבְסִפְרֵי (האזינו שטו) ״וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר״ (דברים לב יב), שֶׁלֹּא תְּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי הָאֻמּוֹת לָבֹא לִשְׁלֹט בָּכֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן״ וְגוֹ׳, וְהוּא מַאֲמָרָם (כתובות קי), כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ״ה:ל״ח) ״לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים״, וְאוֹמֵר (שמואל א כו יט) ״כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים״. וְאָמְרוּ בְּתוֹסְפְתָּא דע״ז (פ״ה ה״ח), חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית כח כא) ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים״, וְאוֹמֵר ״לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן״ (ויקרא כ״ה:ל״ח), כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים, אֵין אַתֶּם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּבָיְכוֹל אֵין אֲנִי לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ד יג) ״כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא עָבְרוּ לִפְנֵי ה׳״, וְאוֹמֵר (דהי״א כב יח) ״וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי הַשֵּׁם וְלִפְנֵי עַמּוֹ״, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכַבְּשִׁין אֶת הָאָרֶץ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן עָלֶיהָ כְּאִלּוּ הִיא מְכֻבֶּשֶׁת, הָא אֵינָם עָלֶיהָ אֵינָהּ מְכֻבֶּשֶׁת. וּמִן הָעִנְיָן הַזֶּה אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (עקב מג), ״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״ (דברים יא יז), אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ הֱיוּ מְצַיְּנִין בְּמִצְוֹת, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יִהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. מָשָׁל לְאָדוֹן שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וְשִׁלְּחָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אָמַר לָהּ, הֱוִי מִתְקַשֶּׁטֶת תַּכְשִׁיטִים, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרִי לֹא יִהְיוּ עָלַיִךְ חֲדָשִׁים. וְכֵן אָמַר יִרְמְיָה (לא כ), ״הַצִּיבִי לָךְ צִיּוּנִים״ אֵלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצַיְּנִין בָּהֶם. וְהִנֵּה הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (דברים יא יז-יח) ״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה״ וְגוֹ׳ אֵינוֹ מְחַיֵּב בַּגָּלוּת אֶלָּא בְּחוֹבַת הַגּוּף, כְּתִפְלִּין וּמְזוּזוֹת, וּפֵרְשׁוּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהוּ חֲדָשִׁים עָלֵינוּ כְּשֶׁנַּחְזֹר לָאָרֶץ, כִּי עִקַּר כָּל הַמִּצְוֹת לַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ ה׳. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (ראה פ) ״וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת״ (דברים יא לא-לב), יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְכָךְ הוּא בְּתוֹסְפְתָּא דע״ז (פ״ה ה״ב). וְזוֹ הִיא מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים (סנהדרין קה) שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לִיחֶזְקֵאל, רַבֵּינוּ יְחֶזְקֵאל, עֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ, יֵשׁ עָלָיו כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב) ״וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן״. וְזוֹ הִיא מִצְוַת יַעֲקֹב אָבִינוּ לְבֵיתוֹ וּלְכָל אֲשֶׁר עִמּוֹ בִּשְׁעַת בִּיאָתָם לָאָרֶץ (בראשית לה ב) ״הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ״. וְהַשֵּׁם לוֹ לְבַדּוֹ נִתְּנוּ עֲלִילוֹת, שֶׁמֻּתָּר רָחֵל בַּדֶּרֶךְ בְּתַחְלַת בּוֹאָם בָּאָרֶץ, כִּי בִּזְכוּתָהּ לֹא מֵתָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבִזְכוּתוֹ לֹא יָשַׁב בָּאָרֶץ עִם שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְהִיא הָיְתָה הַנִּשֵּׂאת בְּאִסּוּר הָאֲחָוָה. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִבִּנְיָמִין קֹדֶם בּוֹאָם בִּשְׁכֶם, וְלֹא נָגַע בָּהּ בָּאָרֶץ כְּלָל מִפְּנֵי הָעִנְיָן שֶׁהִזְכַּרְנוּ. וְאָמַר הַנָּבִיא (ירמיהו טז יח) ״וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל חַלְלָם אֶת אַרְצִי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מָלְאוּ אֶת נַחֲלָתִי״. וְהָעִנְיָן הַזֶּה הוּא בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בַּכְּתוּבִים, וְתִרְאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בָּהֶם אַחַר שֶׁפָּקַחְתִּי בּוֹ עֵינֶיךָ. וְכָתַב ר״א

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (דברים לא טז), יָדַעְנוּ כִּי הַשֵּׁם אֶחָד, וְהַשִּׁנּוּי יָבֹא מֵהַמְקַבְּלִים, וְהַשֵּׁם לֹא יְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כִּי כֻלָּם הֵם בְּחָכְמָה, וּמֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם לִשְׁמֹר כֹּחַ הַקִּבּוּל כְּפִי הַמָּקוֹם, עַל כֵּן כָּתוּב "אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ", וְאָמַר בְּיַעֲקֹב "הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר", וְהֶפֶךְ הַמָּקוֹם הִדָּבֵק בָּעֲרָיוֹת שֶׁהֵם שְׁאֵר, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. אֵלּוּ דְּבָרָיו זַ"ל. וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִפָּסוּק "מִיכָאֵל שַׂרְכֶם" (דניאל י כא), כִּי הוּא שַׂר מִשָּׂרֵת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא שַׂר מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה. וְכֵן הָיָה שַׂר צָבָא הַנִּרְאֶה לִיהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ (יהושע ה יג), הֶרְאָה לוֹ כִּי הַשֵּׁם שְׁלָחוֹ לִלְחֹם מִלְחֲמוֹתֵיהֶם, כָּעִנְיָן בְּחִזְקִיָּהוּ (מלכים ב יט לה), וְגַם שֶׁהָיָה זֶה בִּהְיוֹתָנוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאֵין רְשׁוּת לְפָרֵשׁ בְּעִנְיָן הָאָרֶץ יוֹתֵר מִזֶּה, אֲבָל אִם תִּזְכֶּה לְהָבִין הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹנָה הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָסוּק בְּרֵאשִׁית, וְהַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי, (ויקרא כ"ו:מ"ב) תֵּדַע סוֹד נִשְׂגָּב וְנָעְלָם, וְתָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא ויקהל ז), בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה. וּכְבָר רָמַזְתִּי לְךָ בַּפָּסוּק "כִּי לִי הָאָרֶץ" (שמות יט ה). וְהִנֵּה הַזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי אַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן נָעְנְשׁוּ בַּעֲבוּר הָעֲרָיוֹת, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין נו) שֶׁהֻזְהָרוּ עֲלֵיהֶן מֵעֵת הַיְצִירָה לְאָדָם וּלְנֹחַ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אֲבָל הַכָּתוּב לֹא יַזְכִּיר הָאַזְהָרָה, אֲבָל יֹאמַר כִּי הָאָרֶץ תָּקִיא אוֹתָם כִּי הָאָרֶץ תְּתַעֵב כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל. וְהִנֵּה לֹא אַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן בִּלְבַד הָיוּ מִן הַמַּזְהָרִים. וְהַפָּרָשָׁה הִזְכִּירָה "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא י"ח:ג'), שֶׁהָיוּ גַּם הֵם עוֹשִׂים כְּכָל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא תָּקִיא אוֹתָם אֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא שְׁאָר אַרְצוֹת הַגּוֹיִם, אֲבָל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ לְמַעְלַת הָאָרֶץ וּקְדֻשָּׁתָהּ. וְאָמַר הַכָּתוּב (כאן) "וַתָּקֵא הָאָרֶץ", כִּי מֵעֵת שֶׁפָּקַד עָוֹנָהּ עָלֶיהָ, שֶׁנִּגְזַר עַל הַכְּנַעֲנִים לְהִכָּרֵת, כְּאִלּוּ כְּבָר הֵקִיאָה אוֹתָם. אוֹ "וַתָּקֵא" - לְמַעְלָה, כְּעִנְיַן "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" (במדבר יד ט):

כט **וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם** זַרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ז:ט'). וְהִנֵּה בַּכְּרִיתוֹת בַּתּוֹרָה שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, הָאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא" (שם שם ד ט), וְהַשֵּׁנִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת" (כאן), "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי" (ויקרא כ"ב:ג'), וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ" (במדבר טו לא), וְאָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (להלן כג ל) "וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ", וְאָמְרוּ בְּסִפְרָא (אמור פרק יד ד), לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כָּרֵת בְּכָל מָקוֹם וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַאֲבַדְתִּי" לְמֵד עַל הַכָּרֵת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אָבְדָן. וּבְאוּר הָעִנְיָן, כִּי הָאוֹכֵל חֵלֶב אוֹ דָּם וְהוּא צַדִּיק וְרֻבּוֹ זְכוּיוֹת אֲבָל גָּבְרָה תַּאֲוָתוֹ עָלָיו וְנִכְשַׁל בָּעֲבֵרָה הַהִיא, יִכָּרְתוּ יָמָיו וְיָמוּת בַּנְּעוּרִים קֹדֶם שֶׁיִּגִּיעַ לִימֵי זִקְנָה, וְהֵם שִׁשִּׁים שָׁנָה, וְאֵין נַפְשׁוֹ בְּהַכָּרֵת, אֲבָל יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת כְּפִי הָרָאוּי לְמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, כִּי צַדִּיק הָיָה, וְיִהְיֶה לוֹ עוֹד חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, הוּא הָעוֹלָם שֶׁאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה. וּבָזֶה אָמַר "וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא". וַאֲשֶׁר עִם הַחֵטְא הֶחָמוּר הַהוּא יִהְיוּ עֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין מִזְכוּיוֹתָיו, עֹנֶשׁ הַכָּרֵת שֶׁבָּעֲבֵרָה הַחֲמוּרָה מַגִּיעַ לְנֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת לְאַחַר שֶׁתִּפָּרֵד מִן הַגּוּף, וְהִיא נִכְרֶתֶת מֵחַיֵּי עוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת. וּבְמַחֲיֵבי הַכָּרֵת הַזֶּה רוֹמֵז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי", וּכְתִיב "וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ". וְאִלּוּ אֵין לָהֶם כָּרֵת בְּגוּפָם, אֶלָּא פְּעָמִים שֶׁיִּחְיוּ וְיַגִּיעוּ לְיָמִים רַבִּים וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (קהלת ז טו) "יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקָתוֹ". וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (עיין ר"ה יז), אֲבָל מִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין מִזְכוּיוֹתָיו, וּבִכְלָלָן עָוֹן פּוֹשְׁעֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּגוּפָן, וְאָמַר רַב פָּפָּא, בַּעֲבֵרָה, כְּלוֹמַר בְּעֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת, יוֹרְדִים לְגֵיהִנֹּם וְנִדּוֹנִין שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ גּוּפָן כָּלֶה וְנִשְׁמָתָן נִשְׂרֶפֶת וְרוּחַ מְפַזַּרְתָּן תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַצַּדִּיקִים וכו'. וְיֵשׁ כָּרֵת חָמוּר, שֶׁנִּכְרַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְהוּא הַנֶּאֱמָר בּוֹ (במדבר טו לא) "כִּי דְבַר ה' בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ", וְדָרְשׁוּ (שבועות יג), "הִכָּרֵת" - בָּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכָּרֵת" - לָעוֹלָם הַבָּא, לוֹמַר שֶׁהוּא יָמוּת בַּנֹּעַר וְחַיָּתוֹ בַּקְּדֵשִׁים, שֶׁלֹּא תִּחְיֶה נַפְשׁוֹ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְאֵין לָהּ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵין כֶּפֶל הַכָּרֵת הַזֶּה הַנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּמְגַדֵּף. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ עוֹד בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (שם), "כִּי דְבַר ה' בָּזָה" - זֶה הַפּוֹרֵק עֹל וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, "וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר" - זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. אֲבָל אֵינוֹ בְּכָל הַכְּרִיתוֹת. וְשָׁם מְבֹאָר זֶה בַּגְּמָרָא שֶׁאֵין הַכֶּפֶל שֶׁל "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת" בִּשְׁאָר חַיְבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֵלּוּ הַנִּדְרָשִׁים מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי הַכָּתוּב הוּא בִּמְגַדֵּף וְעוֹבֵד ע"ז, וְהֵם הוֹסִיפוּ בַּמִּדְרָשִׁים הַכּוֹפְרִים בָּעִקָּר וְהָרָשָׁעִים הַמֻּחְלָטִים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם בַּקַּבָּלָה (ישעיהו סו כד), "כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֶה", וְהֵם אוֹתָם שֶׁמָּנוּ בַּמִּשְׁנָה (סנהדרין צ) וּבַבָּרַיְתָא (שם קח) וְאִלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן נִרְאֶה שֶׁאֵין כָּל חַיְבֵי כְּרִיתוֹת בַּעֲרֵירוּת וְאֵין כָּרֵת לְזַרְעָם אֶלָּא בְּאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "עֲרֵירִים". וְיִתָּכֵן שֶׁהֻקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת זוֹ לָזוֹ. אֲבָל בִּשְׁאָר הַכְּרִיתוֹת, כְּגוֹן חֵלֶב וָדָם, אֵין לָנוּ. כָּתַב ר"א (להלן כג ל), יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין "וְהַאֲבַדְתִּי" וּבֵין "וְנִכְרְתָה", וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ. יַחְשֹׁב הֶחָכָם כִּי הָאוֹבֶדֶת תֹּאבַד וְהַנִּכְרֶתֶת תִּכָּרֵת, וְלֹא יִשָּׂא אֱלֹהִים נָפֶשׁ. וְתֵדַע וְתַשְׂכִּיל כִּי הַכְּרִיתוֹת הַנִּזְכָּרוֹת בַּנֶּפֶשׁ, בִּשְׁחוֹן גָּדוֹל בְּקִיּוּם הַנְּפָשׁוֹת אַחֲרֵי הַמִּיתָה וּבְמַתַּן הַשָּׂכָר בְּעוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת, כִּי בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ", "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי", יוֹרֶה כִּי הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תִּכָּרֵת בַּעֲוֹנָהּ, וּשְׁאָר הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ תִּהְיֶינָה קַיָּמוֹת לְפָנָיו בַּזִּיו הָעֶלְיוֹן. וּלְכָךְ הוּא מְפָרֵשׁ "הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ", כִּי הֶעָוֹן אֲשֶׁר בָּהּ הוּא יַכְרִיתֶנָּה. וְטַעַם הָעִנְיָן, כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם נֵר ה' אֲשֶׁר נָפְחָה בְּאַפֵּינוּ מִפִּי עֶלְיוֹן וְנִשְׁמַת שַׁדַּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב ז) "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", וְהִנֵּה הִיא בְּעִנְיָנָהּ וְלֹא תָּמוּת, וְאֵינֶנָּה מֻרְכֶּבֶת שֶׁתִּפָּרֵד הָרְכָּבָתָהּ וְתִהְיֶה לָהּ סִבַּת הֲוָיָה וְהֶפְסֵד כַּמֻּרְכָּבִים, אֲבָל קִיּוֹמָהּ רָאוּי וְהוּא עוֹמֵד לָעַד בְּקִיּוּם הַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים. וּלְכָךְ לֹא יִצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי בִּזְכוּת הַמִּצְוֹת יִהְיֶה קִיּוֹמָהּ, אֲבָל יֹאמַר כִּי בְּעֹנֶשׁ הָעֲבֵרוֹת תִּתְנָאֵל וְתִטַּמֵּא מִן הַקִּיּוּם הָרָאוּי, וְהוּא הַלָּשׁוֹן שֶׁתִּפְסָה בָּהֶן הַתּוֹרָה "כָּרֵת", כְּעִנְיָן הַנִּכְרָת מִן הָאִילָן שֶׁמְּמֻנוּ יִחְיֶה שָׁרְשׁוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שלח קיב), "מִקֶּרֶב עַמָּהּ" וַעֲמָהּ שָׁלוֹם, כִּי הַכָּרֵת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת יוֹרֶה עַל קִיּוּם שְׁאָר הַנְּפָשׁוֹת שֶׁלֹּא חָטְאוּ, וְהֵן עַמָּהּ שֶׁהֵן בְּשָׁלוֹם. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ (שמות ו ב) כִּי כָל

הַיְעוּדִים שֶׁבַּתּוֹרָה בְּהַבְטָחוֹת אוֹ בְּהַתְרָאוֹת כֻּלָּם מוֹפְתִיִּים מִן הַנִּסְתָּרִים, שֶׁבְּדָבָר מוֹפְתִי תַּבְטִיחַ וְתַזְהִיר הַתּוֹרָה לְעוֹלָם. וְלָכֵן הִזְהִיר בְּכָאן בַּכָּרֵת שֶׁהוּא עִנְיָן נִסְתָּר, וְלֹא תַּבְטִיחַ בַּקִּיּוּם שֶׁהוּא רָאוּי. וְהִנֵּה הַכְּרִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם שִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ (כריתות ב), וּמֵהֶם רַבִּים בְּאִסּוּרֵי הָעֲרָוָה, רְצוֹנִי לוֹמַר עַל בְּעִילָה הָאֲסוּרָה, וְכֵן מִיתוֹת בֵּית דִּין בְּעִנְיַן הַבְּעִילָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְאֵין בְּאִסּוּר הַמַּאֲכָלִים מִיתָה כְּלָל. וְהַטַּעַם בִּהְיוֹת הָעֲנָשִׁין הַגְּדוֹלִים כְּמִיתַת בֵּית דִּין וְהַכָּרֵת בְּעִנְיְנֵי הַבְּעִילָה, מִפְּנֵי שֶׁגִּלּוּי הָעֲרָיוֹת דָּבָר נִמְאָס מְאֹד אֵצֶל הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה וּבְמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּפָּתוּב, וַחֲכָמִים מַזְהִירִין לְעוֹלָם (סנהדרין עד ועוד), עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, יַזְכִּירוּ אוֹתָהּ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה וְקֹדֶם שְׁפִיכוּת דָּמִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קו), אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא. וְיֵשׁ לָעִנְיָן סוֹד גָּדוֹל בְּסוֹד הַיְצִירָה. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מא), בַּעֲבוּר הֱיוֹת יֵצֶר הָאָדָם גָּדוֹל בְּעִנְיַן הַמִּשְׁגָּל, וְהַתַּאֲוָה בּוֹ רַבָּה, וְהַדְּבָרִים שֶׁהֵם רַבֵּי הַמִּכְשׁוֹלוֹת צְרִיכִים עֹנֶשׁ גָּדוֹל לְיַסֵּר אוֹתָם. וְגַם זֶה אֱמֶת׃

פרק יט

ב **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו״כ ריש הפרשה) שֶׁהַפָּרָשָׁה הַזּוֹ נֶאֶמְרָה בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ, וְזֶה טַעַם ״אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. אֲבָל הַזְּכָרָה כָּאן בְּתוֹרַת הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי שֶׁיְּדַבֵּר בָּהּ עַל קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים, וּמִפְּנֵי שֶׁיְּזַכִּיר בָּהּ הַמִּשְׁפָּט שֶׁיְּצַוֶּה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹשֵׂי הַתּוֹעֵבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. וְהָעֲרָיוֹת וְהַתּוֹעֵבוֹת הֻזְכְּרוּ בְּסֵפֶר הַזֶּה מִפְּנֵי הַטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ בְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר:

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ הֱוֵי פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:ב׳). אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ב) רָאִיתִי סְתָם, פְּרוּשִׁים תִּהְיוּ. וְכֵן שָׁנוּ שָׁם (שמיני פרק יב ג), ״וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי״, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ פְּרוּשִׁים. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין הַפְּרִישׁוּת הַזּוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת כִּדְבְרֵי הָרַב, אֲבָל הַפְּרִישׁוּת הִיא הַמַּזְכֶּרֶת בְּכָל מָקוֹם בַּתַּלְמוּד שֶׁבְּעָלֶיהָ נִקְרָאִים ״פְּרוּשִׁים״. וְהָעִנְיָן כִּי הַתּוֹרָה הִזְהִירָה בָּעֲרָיוֹת וּבַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, וְהִתִּירָה הַבִּיאָה אִישׁ בְּאִשְׁתּוֹ וַאֲכִילַת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן. א״כ יִמְצָא בַּעַל הַתַּאֲוָה מָקוֹם לִהְיוֹת שָׁטוּף בְּזִמַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ נָשָׁיו הָרַבּוֹת, וְלִהְיוֹת בְּסֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָּשָׂר לָמוֹ, וִידַבֵּר כִּרְצוֹנוֹ בְּכָל הַנִּבָלוֹת, שֶׁלֹּא הֻזְכַּר אִסּוּר זֶה בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה יִהְיֶה נָבָל בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ בָּא הַכָּתוּב אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט הָאִסּוּרִים שֶׁאָסַר אוֹתָם לְגַמְרֵי, וְצִוָּה בְּדָבָר כְּלָלִי - שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמֻּתָּרוֹת: יִמְעַט בַּמִּשְׁגָּל, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (ברכות כב) שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כַּתַּרְנְגֹלִין, וְלֹא יְשַׁמֵּשׁ אֶלָּא כְּפִי הַצָּרִיךְ בְּקִיּוּם הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ; וְיִקַּדֵּשׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן בְּמִעוּטוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב (במדבר ו ה) הַנָּזִיר - ״קָדוֹשׁ״, וְיִזָּכֵּר הָרָעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת מִמֶּנּוּ בַּתּוֹרָה (בראשית ט כא) בְּנֹחַ וּבְלוֹט; וְכֵן יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַטֻּמְאָה, אע״פ שֶׁלֹּא הֻזְהַרְנוּ מִמֶּנָּה בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהֻזְכִּירוּ (חגיגה יח), בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ מִדְרָס לַפְּרוּשִׁים, וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא הַנָּזִיר ״קָדוֹשׁ״ (במדבר ו ח) בְּשָׁמְרוֹ מִטֻּמְאַת הַמֵּת גַּם כֵּן; וְגַם יִשְׁמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ מֵהִתְגָּאֵל בְּרִבּוּי הָאֲכִילָה הַגַּסָּה וּמִן הַדִּבּוּר הַנִּמְאָס, כְּעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב (ישעיהו ט טז) ״וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה״, וְיקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בָּזֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַפְּרִישׁוּת, כְּמָה שֶׁאָמְרוּ עַל רַבִּי חִיָּא שֶׁלֹּא שָׂח שִׂיחָה בְּטֵלָה מִיָּמָיו. בְּאֵלּוּ וּבְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בָּאָה הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכְּלָלִית, אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת לְגַמְרֵי, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בִּכְלַל זֹאת הַצַּוָּאָה הַנְּקִיּוּת בְּיָדָיו וְגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ברכות נג) ״וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם״ אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים, ״וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים״ אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים, ״כִּי קָדוֹשׁ״ זֶה שֶׁמֶן עֶרֶב. כִּי אע״פ שֶׁאֵלּוּ מִצְוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, עִקַּר הַכָּתוּב בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה יַזְהִיר שֶׁנִּהְיֶה נְקִיִּים וּטְהוֹרִים וּפְרוּשִׁים מֵהֶמּוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁהֵם מְלֻכְלָכִים עַצְמָם בַּמֻּתָּרוֹת וּבַכִּעוּרִים. וְזֶה דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה לִפְרֹט וְלִכְלֹל בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה, כִּי אַחֲרֵי אַזְהָרַת פְּרָטֵי הַדִּינִין בְּכָל מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁבֵּין בְּנֵי אָדָם, לֹא תִגְנֹב וְלֹא תִגְזֹל וְלֹא תוֹנוּ וּשְׁאָר הָאַזְהָרוֹת, אָמַר בִּכְלָל ״וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב״ (דברים ו יח), שֶׁיַּכְנִיס בַּעֲשֵׂה הַיָּשָׁר וְהַהֲשָׁוָיָה וְכָל לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לְרָצוֹן חֲבֵרָיו, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ (שם) בְּהַגִּיעִי לִמְקוֹמוֹ בְּרָצוֹן הקב״ה. וְכֵן בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת, אָסַר הַמְּלָאכוֹת בִּלְאוֹ וְהַטָּרְחִים בַּעֲשֵׂה כְּלָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר ״תִּשְׁבֹּת״, וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה (רמב״ן על ויקרא כ״ג:כ״ד) בע״ה:

וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, לוֹמַר שֶׁאֲנַחְנוּ נִזְכֶּה לְדָבְקָה בּוֹ בִּהְיוֹתֵנוּ קְדוֹשִׁים, וְהִנֵּה זֶה כְּעִנְיַן הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (שמות כ ב) (ג). וְצִוָּה ״אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ״ (ויקרא י״ט:ג׳), כִּי שָׁם צִוָּה עַל הַכָּבוֹד וְכָאן יְצַוֶּה עַל הַמּוֹרָא. וְאָמַר ״וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״, כִּי שָׁם צִוָּה עַל הַזְּכִירָה וְכָאן עַל הַשְּׁמִירָה. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ (שמות כ ח) עִנְיַן שְׁנֵיהֶם:

ד וְאָמַר **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם** וְהוּא מִלְשׁוֹן ״וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ״ (דברים ל יז), ״אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹּנֶה הַיּוֹם״ (שם כט יז), יֹאמַר שֶׁלֹּא יִפְנֶה לִבּוֹ בָּאֱלִילִים לְהַאֲמִין שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תּוֹעֶלֶת אוֹ שֶׁיָּבֹאוּ הָעֲתִידוֹת אֲשֶׁר יִתְנַבְּאוּ מֵהֶם, אֲבָל יִהְיוּ הֵם וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם אֶפֶס וָתֹהוּ בְּעֵינָיו, וְלֹא תָּבֹא הָעֲתִידָה רַק בִּגְזֵרַת עֶלְיוֹן. וְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת קמט), דְּיוֹקָנוֹת עֹצֶם אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר ״אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים״. הִכְנִיסוּ אֲפִלּוּ הַהִסְתַּכְּלוּת בָּהֶן בִּכְלַל הָאִסּוּר, שֶׁלֹּא יִתֵּן דַּעְתּוֹ בְּעִנְיָנָם כְּלָל. וְאָמַר **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם** לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶם מִשְׁעַת עֲשִׂיָּה. וְהָאַזְהָרוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה יָבֹאוּ בַּתּוֹרָה בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וּבְמִדְרַשׁ וַיִּקְרָא רַבָּה (כד ה) הֻזְכִּירוּ עַל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ, רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלִין בְּתוֹכָהּ: ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ״ (שמות כ ב), וּכְתִיב הָכָא ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״; ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״ (שם כ ג), וּכְתִיב הָכָא ״וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם״; ״לֹא תִשָּׂא״ (שם כ ז), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י״ט:י״ב) ״וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר״; ״זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת״ (שם כ ח), וּכְתִיב הָכָא ״וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״; ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ״ (שם כ יב), וּכְתִיב הָכָא ״אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ״; ״לֹא תִרְצָח״ (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י״ט:ט״ז) ״לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ״; ״לֹא תִנְאָף״ (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י״ט:כ״ט) ״אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ״; ״לֹא תִגְנֹב״ (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י״ט:י״א) ״לֹא תִגְנֹבוּ״; ״לֹא תַעֲנֶה״ (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י״ט:ט״ז) ״לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ״; ״לֹא תַחְמֹד״ (שם כ יד), וּכְתִיב הָכָא ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ (ויקרא י״ט:י״ח), ע״כ בַּמִּדְרָשׁ:

ה וְאָמַר **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים** כִּי אַחֲרֵי שֶׁאָסַר הַזְּבִיחָה וְכָל עֲבוֹדָה לָאֱלִילִים וְלֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, וְרָקַן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד, אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר תִּזְבְּחוּ לַשֵּׁם לֹא תִזְבְּחוּ לוֹ אֶלָּא לִרְצוֹנְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתְכֶם לְרָצוֹן לְפָנָיו, וְיִרְצֶה בָּכֶם כְּעֶבֶד יִתְרָצֶה אֶל אֲדֹנָיו בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֲשֶׁר יְצַוֵּנּוּ, כִּלְשׁוֹן ״וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו״ (ויקרא א׳:ד׳), ״וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם״ (תהלים מד ד). וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא תַחְשְׁבוּ שֶׁיִּהְיֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְלֹא תַעֲשׂוּ עֲבוֹדַת ה׳ הַנִּכְבָּד עַל מְנָת

לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, כִּי רְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט הוּא הָרָאוּי וְהַמְּחֻיָּב. וְאוֹמֵר זֶה בַּשְּׁלָמִים, שֶׁהֵם הַקָּדָשִׁים קַלִּים הַנֶּאֱכָלִים לַבְּעָלִים בְּעַצְמָם, שֶׁיִּשְׁמְרוּ בְּמַחְשַׁבְתָּם לְהְיוֹתָם בְּכַוָּנָה רְצוּיָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁלָמִים מִדָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים קטז), לֹא הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ שְׁלָמִים, וְהַמַּשְׁכִּיל יָבִין. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (חולין יג), לְרִצּוֹנְכֶם זְבוֹחוּ, שֶׁתְּזַכְּחוּ לְדַעְתְּכֶם, שֶׁהַמְתעַסֵּק בְּקָדָשִׁים פָּסוּל:

יב וְלֹא תַשְׁבִּיעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז) "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִשָּׂבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר", כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ב) מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ב ו). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, "לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי" הוּא הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ", הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁמִּמֶּנּוּ נִתְרַבּוּ כָּל הַכִּנּוּיִין, וְשָׁם נֶאֱמַר תְּחִלָּה "שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"כִי לֹא יְנַקֶּה ה'" בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַמְיֻחָד. וְזֶה טַעַם "וְחִלַּלְתָּ", כִּי כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לַשָּׁקֶר יִהְיֶה מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו:

יד לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שמות כב כז). א"כ לָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ, מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּחַיִּים, יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ד). וְהוּא שָׁנוּי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ב יג). אֲבָל הַמִּדְרָשׁ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סו) אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הִזְהִיר הַכָּתוּב בַּנִּכְבָּדִים בָּעָם, הַדַּיָּן וְהַנָּשִׂיא, שֶׁאָמַר (שמות כב כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר", וְחָזַר וְהִזְהִיר (כאן) בָּאֲמֻלָּלִים שֶׁבָּעָם, וְהוּא הַחֵרֵשׁ, וּמֵהֶם יִלְמְדוּ בְּנֵין אָב אֶל כָּל שְׁאָר הָעָם, כִּי מִן הָרֹאשׁ וְעַד הַסּוֹף הַכֹּל בִּכְלַל הָאַזְהָרָה. וּמִלַּת "בְּעַמְּךָ" נִדְרָשׁ (בסנהדרין פה) - בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, לְהוֹצִיא הָרְשָׁעִים. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִזְכִּיר הַחֵרֵשׁ בַּקְּלָלָה כִּי אע"פ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע וְלֹא יִתְקַצֵּף בְּקִלְלָתוֹ, הִזְהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּשּׁוֹמְעִים שֶׁיִּתְבַּיְשׁוּ וְיִחַר לָהֶם מְאֹד. וְעוֹד כִּי יַזְהִיר בַּהוֹוֶה, שֶׁאָדָם מְקַלֵּל הַחֵרֵשׁ וּמַכְשִׁיל הָעִוֵּר, שֶׁלֹּא יֵרָא מֵהֶם כִּי לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ, עַל כֵּן "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (כאן), שֶׁהוּא רוֹאֶה הַנִּסְתָּרוֹת. וְהוֹסִיף לָאו אַחֵר בַּמּוּשָׂלִים, הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן, בַּעֲבוּר שֶׁדַּרְכָּן הָאֲנָשִׁים לְקַלְלָם בְּחַדְרֵי מִשְׁכָּבָם כַּאֲשֶׁר בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע, וּבְקִלְלַת הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן תַּקָּלוֹת רַבּוֹת, כִּי הֲמוֹן הָעָם בְּסִכְלוּתָם יִשְׁנְאוּ אוֹתָם וְיִתְעוֹרְרוּ לָקוּם עֲלֵיהֶם, וְהֵם בְּמִשְׁפָּטָם יַעֲמִידוּ אָרֶץ:

טז לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ אוֹמֵר אֲנִי, עַל שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע הוֹלְכִים בְּבֵית רַעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִרְאוּ רָע אוֹ מַה יִשְׁמְעוּ רָע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים "הוֹלְכֵי רָכִיל", "הוֹלְכֵי רְגִילָה" וְכוּ'. וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:ט"ז): "לָא תֵיכוֹל קָרְצִין", (דניאל ג ח): "וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא", (בבא מציעא פו א): "אֲכַלוּ קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא". נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמִּקְבָּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלָּעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִזּוּק, שֶׁדְּבָרָיו מְקֻיָּמִים וְיַעֲמִידֵם עַל הָאֱמֶת. וְאוֹתָהּ הַלָּעָטָה נִקְרֵאת אֲכִילַת קוּרְצִין, לְשׁוֹן (משלי ו יג): "קוֹרֵץ בְּעֵינָיו", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הוֹלֵךְ רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינָיו וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּת שֶׁלֹּא יָבִינוּ הַשּׁוֹמְעִים; כָּל זֶה לְשׁוֹן הָרַב. וְאֵין בְּמָה שֶׁפֵּרֵשׁ בַּתַּרְגּוּם הַזֶּה טַעַם אוֹ רֵיחַ, כִּי הַשּׁוֹמֵעַ מִן הָרָכִיל לֹא יִשְׁבַּע לוֹ שֶׁיֵּאָמֵן דְּבָרָיו וְלֹא יִתֵּן לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, גַּם הַמַּלְשִׁין עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו לֹא יַבְטִיחֵנּוּ הָאָדוֹן שֶׁיִּשְׁמַע אֵלָיו, וּמַה טַּעַם לָאֲכִילָה הַזֹּאת? וּנְבוּכַדְנֶאצַּר, בְּהוֹדָאַת הַצַּדִּיקִים עָשָׂה מַה שֶׁעָשָׂה, לֹא הֶאֱכִילָם לַמַּלְשִׁינִים וְלֹא נִשְׁבַּע לָהֶם וְגַם לֹא הֶאֱמִין לָהֶם, אֲבָל שָׁאַל (דניאל ג יד): "הַצְדָּא שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וְגוֹ'", וְצִוָּה שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ מִכָּאן וְאֵילָךְ, וְהָיָה מַעֲבִיר עַל מַה שֶׁעָבְרוּ. וְדָרְיָוֶשׁ לֹא הֶאֱכִיל לְמַלְשִׁינֵי דָּנִיֵּאל רַק לַעֲנָה וָרֹאשׁ, וְכָתוּב בָּהֶן (דניאל ו' :כ"ה): "דִּי אֲכַלוּ קַרְצוֹהִי דִּי דָנִיֵּאל". וַאֲפִלּוּ אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה כֵּן בַּזְּמַנִּים הָהֵם, אַחַר שֶׁהַכָּתוּב אָמַר "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ", לָמָּה יַזְכִּיר אוּנְקְלוֹס מִנְהַג הַשְּׁטוּת הַהוּא וְאֵין לָאַזְהָרָה עִנְיָן בּוֹ? אֲבָל עִקַּר לְשׁוֹן הָאֲרַמִּית בְּכָאן אֵינֶנּוּ אֶלָּא לְשׁוֹן הַשְׁמָעַת קוֹל, וְהוּא מֵרִגֵּל בְּדִבְרֵי חֲכָמִים (בבא בתרא ה א): "וְעִנְּזָא לָאו אֲכָלוּיֵי מְכַלּוּ לֵיהּ וְלָאו גַּבְרָא בָּעֵי לְאַכְלוּיֵי", וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן: (ישעיהו נח א) "קָרֵא בְגָרוֹן" - "אַכְלִי", (ישעיהו ה כו) "וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ" - "וְיִכְלֵי לֵיהּ", (ישעיהו ה ל) "וְיִנְהֹם עָלָיו כְּנַהֲמַת יָם" - "וַיִכְלֵי עֲלֵיהוֹן", וְכֵן בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים. וְהִנֵּה הוּא לְשׁוֹן כָּל מַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁיּוֹדִיעַ חֻפְצוֹ בְּלֹא חִתּוּךְ מִלּוֹת, וְלָכֵן יֹאמַר כֵּן (בגמ' שם) בַּצּוֹעֵק לְעִזִּים הַנִּכְנָסוֹת בַּשָּׂדֶה, וְיִתְרַגֵּם כֵּן הַשּׁוֹרֵק וְהַנּוֹהֵם וְהַצּוֹעֵק. וְדֶרֶךְ הָרְכִילִים לָבֹא בָּרַבִּים אוֹ לִפְנֵי הַמּוֹשֵׁל, וְיִנְהֲמוּ בִּגְרוֹנָם וְיִקְרְצוּ בְּעֵינֵיהֶם לִרְמֹז כִּי שָׁמְעוּ דְּבָרִים, עַד שֶׁיִּפְצְרוּ בָּהֶם וְיַגִּידוּ אוֹתָן, עַל כֵּן נִקְרָאִים "אוֹכְלֵי קַרְצִין", נוֹהֲמִים בִּרְמָזִים. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם רְכִילוּת - עִנְיָנוֹ, וְכֵן שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן הָאֲרַמִּית, וְלֹא חָשַׁשׁ לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב, וְכֵן דַּרְכּוֹ תָּמִיד, כִּי לְהָבִין הָעִנְיָן הוּא מִתְכַּוֵּן. אֲבָל בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ קוֹרִין אוֹתָם "הוֹלְכֵי רָכִיל", מִן (שיר השירים ג ו): "אַבְקַת רוֹכֵל", (יחזקאל כו יב): "רֹכֶלְתֵךְ", כִּי הָרוֹכֵל הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם קוֹנֶה מִכָּאן וּמִכָּאן וְהוֹלֵךְ וּמוֹכֵר בְּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּכָאן וּבְכָאן, כְּמוֹ שֶׁמְּזַכִּירִין חֲכָמִים (משנה מעשרות ב ג): "רוֹכְלִין הַמְּחַזְּרִים בָּעֲיָרוֹת". וְזֶה טַעַם "בְּעַמֶּךָ", כִּי הוּא הוֹלֵךְ בָּרַבִּים. וּלְהַבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶם הָיָה שֵׁם זֶה "רוֹכֵל" פַּעַל וְשֵׁם זֶה "רָכִיל" שֵׁם תֹּאַר בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ "סָרִיס", "נָזִיר", יִרְמֹז הַשֵּׁם כִּי בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְעָלָיו תָּשׁוּב:

יז לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׂוֹנְאִים לְכַסּוֹת אֶת שִׂנְאָתָם בְּלִבָּם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי כו כד) "בִּשְׂפָתָיו יְנַכֵּר שׂוֹנֵא", הִזְכִּיר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. וְאָמַר "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ" - מִצְוָה אַחֶרֶת, לְלַמְּדוֹ תּוֹכַחַת מוּסָר. "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא" - שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיךָ אָשָׁם כַּאֲשֶׁר יֶחֱטָא וְלֹא הִכַּחְתָּ אוֹתוֹ. וְלָזֶה יַסֵּד לְשׁוֹן אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:י"ז) שֶׁאָמַר, "וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּילֵהּ חוֹבָא", שֶׁלֹּא תְקַבֵּל עַל אַתָּה עֹנֶשׁ בַּחֵטְא שֶׁלּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵּן צִוָּה שֶׁתֹּאֲהֵב אוֹתוֹ. וְהִנֵּה הַשּׂוֹנֵא אֶת רֵעֵהוּ עוֹבֵר בְּלָאו, וְהָאוֹהֵב לוֹ מְקַיֵּם עֲשֵׂה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" כְּמוֹ "וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ" (בראשית כא כה),

וְיֹאמַר הַכָּתוּב אַל תִּשְׁנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ בַּעֲשׂוֹתוֹ לְךָ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנְךָ, אֲבָל תּוֹכִיחֶנּוּ, מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ עִמָּדִי, וְלֹא תִּשָּׂא עָלָיו חֵטְא לְכַסּוֹת שִׂנְאָתוֹ בְּלִבְּךָ וְלֹא תַּגִּיד לוֹ, כִּי בְּהוֹכִיחֲךָ אוֹתוֹ יִתְנַצֵּל לְךָ אוֹ יָשׁוּב וְיִתְוַדֶּה עַל חֶטְאוֹ וּתְכַפֵּר לוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן יַזְהִיר שֶׁלֹּא תִּנְקֹם מִמֶּנּוּ וְלֹא תִּטֹּר בִּלְבָבְךָ מַה שֶּׁעָשָׂה לְךָ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יִשְׁנָא אוֹתוֹ אֲבָל יִזְכֹּר הַחֵטְא בְּלִבּוֹ, וּלְפִיכָךְ יַזְהִירֵנוּ שֶׁיִּמְחֶה פֶּשַׁע אָחִיו וְחַטָּאתוֹ מִלִּבּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן יְצַוֵּה שֶׁיֹּאהַב לוֹ כָּמוֹהוּ:

יח וְטַעַם **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** הַפְלָגָה, כִּי לֹא יְקַבֵּל לֵב הָאָדָם שֶׁיֶּאֱהַב אֶת חֲבֵרוֹ כְּאַהֲבָתוֹ אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹד שֶׁכְּבָר בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד, חַיֶּיךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ (ב״מ סב). אֶלָּא מִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאהַב חֲבֵרוֹ בְּכָל עִנְיָן כַּאֲשֶׁר יֹאהַב אֶת נַפְשׁוֹ בְּכָל הַטּוֹב. וְיִתָּכֵן בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא אָמַר ״וְאָהַבְתָּ אֶת רֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ וְהִשְׁוָה אוֹתָם בְּמִלַּת ״לְרֵעֲךָ״, וְכֵן ״וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ״ (ויקרא י״ט:ל״ד) דְּגַר, שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ לְהַשְׁוֹות אַהֲבַת שְׁנֵיהֶם בְּדַעְתּוֹ, כִּי פְּעָמִים שֶׁיֹּאהַב אָדָם אֶת רֵעֵהוּ בְּדְבָרִים יְדוּעִים, לְהֵטִיבוֹ בְּעֹשֶׁר וְלֹא בְּחָכְמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאִם יִהְיֶה אוֹהֲבוֹ בַּכֹּל, יַחְפֹּץ שֶׁיִּזְכֶּה רֵעֵהוּ הָאָהוּב לוֹ בְּעֹשֶׁר וּבִנְכָסִים וְכָבוֹד וּבְרֻבַּעַת וּבְחָכְמָה, וְלֹא שֶׁיִּשְׁוֶה אֵלָיו אֲבָל יִהְיֶה חָפֵץ בְּלִבּוֹ לְעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה הוּא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל טוֹבָה. וְיִצְוָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תִּהְיֶה פְּחִיתוּת הַקִּנְאָה הַזֹּאת בְּלִבּוֹ, אֲבָל יֹאהַב בְּרִבּוֹת הַטּוֹבָה לַחֲבֵרוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָדָם עוֹשֶׂה לְנַפְשׁוֹ, וְלֹא יִתֵּן שִׁעוּרִין בָּאַהֲבָה. וְעַל כֵּן אָמַר בִּיהוֹנָתָן (שמואל א כ יז), ״כִּי אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ״, בַּעֲבוּר שֶׁהֵסִיר מִדַּת הַקִּנְאָה מִלִּבּוֹ וְאָמַר (שם כג יז) ״וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל״ וגו׳. וְעִנְיַן הַנְּקִימָה וְהַנְּטִירָה כְּבָר פֵּרַשְׁתִּיהוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו״כ קדושים ד י יא), שֶׁהוּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מָמוֹן, הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ, כִּי בְּדָבָר שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ מָמוֹן כְּגוֹן בְּנִזְיקִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵינוֹ מְחֻיָּב לְהַנִּיחַ לוֹ, אֲבָל יִתְבָּעֲנוּ בְּב״ד וְיִשַּׁלֵּם מִמֶּנּוּ, מִפָּסוּק ״כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ״ (ויקרא כ״ד:י״ט), וְהוּא מֵעַצְמוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁגָּזַל. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיַן נֶפֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה נוֹקֵם וְנוֹטֵר לוֹ עַד שֶׁיִּגְאַל דְּמֵי אָחִיו מִיָּדוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין הַמּוֹרִים בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה:

יט **אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ** וְאֵלּוּ הֵן: ״בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם״ וגו׳. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:י״ט). וְלֹא הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַטַּעַם נֶעְלָם, וְשֶׁיִּהְיוּ יֵצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִים עֲלֵיהֶם, אֶלָּא בִּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, לֹא בְּכִלְאֵי הַבְּהֵמָה. וְאֵין הַכַּוָּנָה בָּהֶם שֶׁתִּהְיֶה גְּזֵרַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּשׁוּם מָקוֹם בְּלֹא טַעַם, כִּי ״כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה״ (משלי ל ה), רַק הַחֻקִּים הֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יָחוֹק בְּמַלְכוּתוֹ בְּלִי שֶׁיִּגָּלֶה תּוֹעַלְתָּם לָעָם, וְאֵין הָעָם נֶהֱנִים בָּהֶם, אֲבָל מְהַרְהֲרִין אַחֲרֵיהֶם בְּלִבָּם וּמְקַבְּלִים אוֹתָם לְיִרְאַת הַמַּלְכוּת. וְכֵן חֻקֵּי הקב״ה הֵם הַסּוֹדוֹת אֲשֶׁר לוֹ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין הָעָם מְמַחְשַׁבְתָּם נֶהֱנִים בָּהֶם כַּמִּשְׁפָּטִים, אֲבָל כֻּלָּם בְּטַעַם נָכוֹן וְתוֹעֶלֶת שְׁלֵמָה. וְהַטַּעַם בַּכִּלְאַיִם, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הַמִּינִים בָּעוֹלָם בְּכָל בַּעֲלֵי הַנְּפָשׁוֹת, בַּצְּמָחִים, וּבְבַעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה, וְנָתַן בָּהֶם כֹּחַ הַתּוֹלָדָה שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַמִּינִים בָּהֶם לָעַד כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא יִתְבָּרַךְ בְּקִיּוּם הָעוֹלָם. וְצִוָּה בְּכֻלָּם שֶׁיּוֹצִיאוּ לְמִינֵיהֶם, וְלֹא יִשְׁתַּנּוּ לָעַד לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֻלָּם ״לְמִינֵהוּ״ (בראשית א). וְהִנֵּה צִוָּה סְבַת הַמִּשְׁכָּב שֶׁנַּרְבִּיעַ הַבְּהֵמוֹת זוֹ עִם זוֹ לְקִיּוּם הַמִּינִין כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ לְמִינֵיהֶם, וְלֹא יִשְׁתַּנּוּ לָעַד לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֻלָּם ״לְמִינֵהוּ״ (בראשית א). וְהִנֵּה צִוָּה סְבַת הַמִּשְׁכָּב שֶׁנַּרְבִּיעַ הַבְּהֵמוֹת זוֹ עִם זוֹ לְקִיּוּם הַמִּינִין כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים לְפָרְיָה וּרְבִיָּה. וְהַמַּרְכִּיב שְׁנֵי מִינִין, מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כְּאִלּוּ יַחְשֹׁב שֶׁלֹּא הִשְׁלִים הקב״ה בְּעוֹלָמוֹ כָּל הַצָּרֵךְ וְיַחְפֹּץ הוּא לַעֲזֹר בִּבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְהוֹסִיף בּוֹ בְּרִיּוֹת. וְהַמִּינִים בִּבְעָלֵי חַיִּים לֹא יוֹלִידוּ מִין מִשֶּׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְגַם הַקְּרוֹבִים בַּטֶּבַע שֶׁיִּוָּלְדוּ מֵהֶם, כְּגוֹן הַפְּרָדִים, יִכָּרֵת זַרְעָם, כִּי הֵם לֹא יוֹלִידוּ. וְהִנֵּה מִצַּד שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּעֲלַת הַהַרְכָּבָה בְּמִינִים דָּבָר נִמְאָס וּבָטֵל. וְגַם הָצֲמָחִים אֲשֶׁר יִתְרַכְּבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוּ מִינוֹ אֵין פְּרָיָם צוֹמֵחַ אַחֲרֵי כֵן, וְיִהְיֶה בְּאִסּוּרָם שְׁנֵי הַטְּעָמִים הַנִּזְכָּרִים. וְזֶה טַעַם ״שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם״, שֶׁהוּא בְּהַרְכָּבָה עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קידושין לט). וְאָסַר אַף כִּלְאֵי זְרָעִים, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּטִבְעָם גַּם בְּצוּרָתָם בִּהְיוֹתָם יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, וְיִהְיֶה כָּל גַּרְעִין מִמֶּנּוּ כְּאִלּוּ הֻרְכַּב מִשְּׁנֵי מִינִין. וְאָסוּר לַחָרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר, מִפְּנֵי שֶׁפֶּרֶךְ כָּל עוֹבֵד אַדְמָתוֹ לְהָבִיא צִמְּדוֹ בְּרֶפֶת אַחַת וְיָבֹאוּ לִידֵי הַרְכָּבָה. וּמֵחֲבֵרֵינוּ מוֹסִיף בְּטַעַם הַכִּלְאַיִם כִּי הוּא שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב הַכֹּחוֹת הַמְגֻדָּלִים הַצְּמָחִים לִהְיוֹת יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה י׳:ו׳), אָמַר רַבִּי סִימוֹן, אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב מִלְמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל בָּרָקִיעַ מִלְמַעְלָה וּמַכֶּה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדַל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב לח לג) ״הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת שָׁמָיִם אִם תָּשִׂים מִשְׂטָרוֹ בָּאָרֶץ״. וְהִנֵּה הַמַּרְכִּיב כִּלְאַיִם אוֹ זוֹרְעָן בִּכְרֵמוֹ זֶה שֶׁיִּינְקוּ זֶה מִזֶּה, מְבַטֵּל חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וּלְכָךְ אָמַר בָּהֶם ״אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ״, כִּי הֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וְכָךְ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְשׁוּם רַבִּי פִּנְחָס, מְשׁוּם חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת עוֹלָמִי (ירושלמי כלאים פ״א ה״ז). וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כו) שֶׁהַצְּמָחִים כֻּלָּם יְסוֹדוֹתָם בָּעֶלְיוֹנִים, וּמִשָּׁם צִוָּה לָהֶם הַשֵּׁם אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם, וְהִנֵּה הַמִּעָרֵב כִּלְאַיִם מְכַחִישׁ וּמְעָרֵב מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית:

וּבָגָד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב יא) ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו״, יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בֶּגֶד״. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שַׁעַטְנֵז״ - דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי ״נוּז״ לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:י״ט). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהַלְּבָדִים אֵין אִסּוּרָם מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שׁוּעַ בִּלְבַד, וְכָךְ שָׁנִינוּ (כלאים פ״ט מ״ט), הַלְּבָדִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעַ. וּבַגְּמָרָא אָמְרוּ (נדה סא), וְאִימָא אוֹ שׁוּעַ אוֹ טָווּי אוֹ נוּז, וְהֶעֱלוּ וְהִלְכְתָא כְּמָר זוּטְרָא מִדְּאַפְּקִינְהוּ רַחֲמָנָא בְּחַד לִישָׁנָא. אֲבָל הַבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד יח), אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שַׁעַטְנֵז״, בָּא לְרַבּוֹת הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָן בֶּגֶד מ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז״, שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בֶּגֶד. וְהַמִּדְרָשׁ הוּא עִקָּר, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בֶּגֶד אָסוּר בִּכְלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן הַקּוֹלַע חוּטִין וְעֹשֶׂה מֵהֶן חֲגוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְא שׁוּעַ וְטָווּי וְנוּז. וְתָפַס לוֹ הַלְּבָדִים לְאַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, שֶׁהֵם אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָן בֶּגֶד. וְכֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַב בְּ״שׁוּעַ״, שֶׁהוּא

דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה, וְכִפְרוּשׁ הַזֶּה כָּתַב עוֹד בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יבמות ה נדה סא), כְּבָר הֵשִׁיבוּ עָלָיו שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ עוֹלֶה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ (מנחות לט) שְׁמַע מִנָּה קֶשֶׁר הָעֶלְיוֹן בְּצִיצִית דְּאוֹרָיְתָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו דְּאוֹרָיְתָא, כִּלְאַיִם דִּשְׁרָא רַחֲמָנָא בְּצִיצִית לָמָּה לִי, הָא קָיְמָא לַן הַתּוֹכֶף תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר. וְהִנֵּה גִּלּוּ לָנוּ שֶׁהַבֶּגֶד שֶׁהוּא מִין פְּשָׁתִּים וְנִקְשָׁר בּוֹ צִיצִית שֶׁל צֶמֶר בִּשְׁנֵי קְשָׁרִים הוּא כִּלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, אע״פ שֶׁאֵינוֹ נִמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה. אֲבָל הָעִנְיָן כָּךְ הוּא, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז״ לוֹמַר שֶׁכָּל בֶּגֶד הַנַּעֲשֶׂה מִחוּט שֶׁהוּא שׁוּעַ וְטָווּי וְשָׁזוּר לֹא נִלְבַּשׁ אוֹתוֹ כִּלְאַיִם, שֶׁהוּא עֵרוּבִים, וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים כב יא) הוֹסִיף לְבָאֵר שֶׁלֹּא נִלְבַּשׁ שׁוּעַ טָווּי וְנוּז מְצֻמָּר וּפְשָׁתִּים שֶׁיִּהְיוּ ״יַחְדָּו״, כְּלוֹמַר מְחֻבָּרִים יַחַד בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, לוֹמַר שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפְּשָׁתִּים שֶׁכָּל מִין מֵהֶם שׁוּעַ טָווּי וְנוּז בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא נְחֻבָּרִם יַחְדָּו, כִּי ״יַחְדָּו״ הוּא הַכְּלְאַיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים כב י) ״לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו״, כְּלוֹמַר קְשׁוּרִים וּמְחֻבָּרִים, וְהַחִבּוּר בִּבְגָדִים בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, כִּי מִלְּשׁוֹן ״יַחְדָּו״ לָמְדוּ שֶׁהַכְּלְאַיִם אֲסוּרִין אע״פ שֶׁאֵינָן בֶּגֶד אֶלָּא בְּקוֹלֵעַ הַחוּטִין מַעֲשֶׂה עֲבוֹת וְעֹשֶׂה מֵהֶן אֲבָנָטִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָרוּג, וּכְעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ״ט מ״ט) לֹא יִקְשֹׁר סָרָט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַתְּגֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו. וּלְשׁוֹן ״נוּז״ מִלָּה מְקֻצֶּרֶת בַּתּוֹרָה הַמַּרְכֶּבֶת הַזֹּאת, כְּמוֹ הַטָּווּי שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ בָּהּ אֶלָּא הַטֵּי״ת, וְעִנְיָנָהּ לְפִי דַּעְתִּי נָלוּז, מִלְּשׁוֹן ״תּוֹעֲבַת ה׳ נָלוּז״ (משלי ג לב), מַטֶּה וּמְעַקֵּם דְּרָכָיו, ״וּנְלוּזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם״ (שם ב טו), פְּתַלְתֻּלִים וּמַטִּים, כִּי כֵן הַדָּבָר הַשָּׁזוּר פָּתוּל וּמְעֻקָּם. וּכְמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ״ט מ״ח), רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר נָלוּז וּמַלִּיז אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו, מַטֶּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד מַדְרְכֵי רַחֲמָיו עָלָיו, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל״ (תהלים יח כז). וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים יְשַׁמְּשׁוּ בּוֹ בְּקִצָּר, לְכֵן מְלָכִים שְׁנוּז לִבּוֹ עָלָיו, וְנָטַל אֶת הַצִּפֹּרֶן לַחֹתֶר עַל אָבִיו (שמו״ר לז ב), שֶׁנָּטָה לִבּוֹ לְדָרֶךְ רָעָה. וּמִזֶּה אָמְרוּ בְּתַלְמוּד סַנְהֶדְרִין (מא), מְנַוְּתָהּ דְּמַר לָא אָמְרִי בֵּהּ וְלָא מִידִי, כְּלוֹמַר אִם הָיִיתָ רוֹצֶה לְהִתְעַקֵּם וּלְהַטּוֹת הַדְּבָרִים לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים לְנַגְּדְךָ כְּלוּם, ״נְוַיְתָהּ״ כְּמוֹ ״נַלְוַיְתָהּ״, כְּלוֹמַר הַטָּיָתוֹ. וְזֶהוּ הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן בָּעִנְיָן הַזֶּה. וּלְפִיכָךְ הֶצְרֵךְ לְהַתִּיר כִּלְאַיִם בְּצִיצִית אע״פ שֶׁאֵין הַצִּיצִית אָרוּג וְאֵינוֹ בֶּגֶד. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה, אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ אֲפִלּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶם, אוֹ שׁוּעַ אוֹ טָווּי אוֹ נוּז, וּלְפִיכָךְ שָׁנִינוּ (כלאים ט ט), הַלָּבָדִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעִים, פִּיף שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹגְרִין בְּאָרִיג, וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן. וְטַעַם כְּלָאֵי הַבְּגָדִים לְהַרְחִיק הַתַּעֲרוֹבוֹת בְּמִינִין, וְאָסַר הָרְגִילִים לְהֵעָשׂוֹת מֵהֶן בֶּגֶד. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנִּבְכָּים (ג לז) טַעַם הַשַּׁעַטְנֵז, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בַּזְּמַן הַהוּא בֶּגֶד יָדוּעַ לְכָמְרֵי בַּעֲלֵי הַכִּשָּׁפִים שֶׁבָּהֶם הָיוּ עוֹשִׂים כָּל מַעֲשֵׂיהֶם. וְאָמַר שֶׁמְּצָא זֶה כָּתוּב בְּסִפְרֵיהֶם. וּלְפִי שֶׁהָיָה עִנְיָן גָּדוֹל וְרָצוּי לָהֶם מְאֹד שֶׁיִּפְעֲלוּ בּוֹ פְּעֻלּוֹתָם הַיְדוּעוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה וְלַשֵּׁדִים, תַּרְחִיק אוֹתוֹ הַתּוֹרָה מִכָּל אָדָם, כִּי הַתּוֹרָה תָּבֹא לְמָחוֹת מַעֲשֵׂיהֶם וּלְהַכְחִיד זִכְרָם:

כ **וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ** מְיֻעֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:כ׳). וְהַנִּרְאֶה אֵלַי כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן ״כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי״ (איוב כט ד) - ״בִּימֵי נְעוּרַי״, וְכֵן ״לֹא יֶחֱרַף לְבָבִי מִיָּמָי״ (שם כז ו), שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִי לֵב נַעַר, וְיִקָּרְאוּ יְמֵי הַנְּעוּרִים יְמֵי חֹרֶף, כִּי הַחֹרֶף בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנִים, וִימֵי הַזִּקְנָה כְּנֶגֶד הַקַּיִץ שֶׁהֵם יְמֵי הָאָסִיף. יֹאמַר הַכָּתוּב שֶׁהִיא שִׁפְחָה נַעֲרָה לְאִישׁ יָדוּעַ, כִּי הַפִּילֶגֶשׁ אֲשֶׁר הִיא מְשֻׁרֶתֶת אֶת הָאִישׁ וְיִשְׁכַּב עִמָּהּ תִּקָּרֵא נַעֲרָה לוֹ, כִּי גַּם כָּל מְשֻׁרֶתֶת הָאָדָם יִקָּרֵא נַעֲרוֹ. וּמֵרֹגֶל בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים לֵאמֹר עַל הַשּׁוֹכֶבֶת עִם הָאִישׁ - מְשַׁמֶּשֶׁת עִמּוֹ. וְהִיא נֶחֱרֶפֶת, שֶׁנַּעֲשֵׂית נַעֲרָה לְאִישׁ וִידוּעָה לוֹ, מסיפד״ה בְּלַעַ״ז. וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים (סנהדרין נח), דְּקָרוּ לָהּ רָבִיתָא דִּפְלָנְיָא. וְהָעִנְיָן שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל נָתַן לָהּ קִדּוּשִׁין וְהִיא לוֹ לְנַעֲרָה מְשַׁמֶּשֶׁת:

בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה יֵשׁ עַל בֵּית דִּין לְבַקֵּר הַדָּבָר שֶׁלֹּא לְחַיְבוֹ מִיתָה, ״כִּי לֹא חֻפָּשָׁה״ וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ גְּמוּרִין, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:כ׳). וְכֵן אָמְרוּ כָּל הַמְפָרְשִׁים. וְאִם כֵּן יַזְהִיר הַכָּתוּב בַּבִּקּוּר הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאֵשֶׁת אִישׁ, אוּלַי יִטְעוּ בָּהּ. וְאֵין פֵּרוּשָׁם מָתוֹק בְּפִי, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁיְּבַקֵּר הַדָּבָר וְלֹא יָמִיתוּ הָאָדָם חִנָּם, וְכֵן יְבַקְּרוּ בְּכָל חַיָּבֵי הַמִּיתוֹת. וַאֲנִי סוֹבֵר שֶׁהִיא מִלָּה יְחִידִית בַּכָּתוּב, אֲבָל הִיא מֻרְגֶּלֶת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ מִלְּשׁוֹן ״הֶפְקֵר״, כִּי עִקַּר הַלָּשׁוֹן ״הֶבְקֵר״, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (פאה פ״ו מ״א), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶבְקֵר לָעֲנִיִּים הֶבְקֵר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים עַד שֶׁיְּבַקְּיר אַף לָעֲשִׁירִים כַּשְׁמֻטָּה. וּתְנַן נָמֵי (שביעית פ״ט מ״ד), אוֹכְלִין עַל הַמֵּבְקָר אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר. וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן ״אֲנָשִׁים רֵקִים וּפְחָזִים״ (שופטים ט ד) - ״סְרִיקִין וּבָקְרִין״, כְּלוֹמַר בַּעֲלֵי הֶבְקֵר, ״בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם״ (ירמיהו כג לב) - ״וּבַקְרוּתְהוֹן״. וְאָמְרוּ כִּי ״תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ״ (שמות כג יא) תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי ״וּתְבַקְּרִנַּהּ״. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם בַּמִּשְׁנָה הַלָּשׁוֹן בְּבִי״ת, אֲבָל הִרְגִּילוּ בַּגְּמָרָא לוֹמַר מִמֶּנּוּ ״הֶפְקֵר״, כִּי הָאוֹתִיּוֹת הָאֵלֶּה מִתְחַלְפוֹת אֶצְלָם תָּמִיד, כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים (פסחים מה) מִן ״עָבְשׁוּ פְּרוּדוֹת״ (יואל א יז) - ״עִפּוּשׁ״. וְכֵן בַּכָּתוּב בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי בְּפָסוּק ״נָשַׁפְתָּ בְּרוּחֶךָ״ (שמות טו י). וּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק הַזֶּה שֶׁאָמַר בַּשִּׁפְחָה הַזֹּאת, אע״פ שֶׁהִיא נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ לֹא תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, כִּי בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לוֹ, כְּלוֹמַר מֻפְקֶרֶת תֶּחְשֶׁב אֶצְלוֹ, וְלֹא יוּמְתוּ כְּמִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת בְּאֵשֶׁת אִישׁ, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה לִהְיוֹת אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה, אֲבָל יָבִיא זֶה עָלֶיהָ אָשָׁם בַּעֲבוּר שֶׁהִיא נֶחֱרֶפֶת אֵלָיו. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ט:כ׳) שֶׁאָמַר ״בִּקֹּרֶתָא תְּהֵא״, לְשׁוֹנוֹ כִּלְשׁוֹן יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל (שופטים ט ד) בְּמִלַּת ״בָּקְרִין״:

כג **וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ** וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ, יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּר מִלֶּהָנוֹת בּוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:כ״ג). וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. וְאִם כֵּן יִהְיֶה ״עֲרַל לֵב״ (יחזקאל מד ט) - סְגוּר לֵב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאָקְרַע סְגוֹר לִבָּם״ (הושע יג ח). וְכֵן ״עֲרֵלָה אָזְנָם״ (ירמיהו ו י) - שֶׁהִיא סְגוּרָה וַאֲטוּמָה, אֵין הַקּוֹל נִכְנָס בָּהּ.

וַ״עֲרַל שְׂפָתַיִם״ (שמות ו יב) - סְגוּר שְׂפָתַיִם, כִּי הָעִלְגוּת אֹטֶם וּסְגִירוּת בְּגִידֵי הַלָּשׁוֹן, וּפְעָמִים בְּגִידֵי הַשְּׂפָתַיִם שֶׁלֹּא יִפָּתְחוּ כָּרָאוּי; וְהַדִּבּוּר יִקָּרֵא פְּתִיחָה, ״פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם״ (משלי לא ח), ״פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ״ (איוב ג א), ״וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים״ (משלי ח ו), ״מִשְׁכֶּבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פְּתְחֵי פִיךָ״ (מיכה ז ה). וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֲטִימוּת בַּפְּרִי הַבָּא בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה. וְלֹא יֹאמַר כֵּן בִּשְׂאָר אִסּוּרֵי הֲנָאָה, כִּי בִּיאַת הַפְּרִי בְּתְחִלָּתוֹ יִקָּרֵא פְּתִיחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״פִּתַּח הַסְּמָדַר״ (שיר השירים ז יג). וּלְךָ אָמַר ״שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים״, כְּאִלּוּ הַפֵּרוֹת סְגוּרִים בָּאֱילָנוֹת, לֹא הוֹצִיאוּ פֶּרַח וְלֹא פְּתְחוּ סְמָדַר. וְטַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לְכַבֵּד אֶת ה׳ מֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֵנוּ מִפְּרִי הָעֵץ וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, וְלֹא נֹאכַל מֵהֶם עַד שֶׁנְּבִיא כָּל פְּרִי שָׁנָה אַחַת הִלּוּלִים לַה׳. וְהִנֵּה אֵין הַפְּרִי בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, לְפִי שֶׁהוּא מוּעָט, וְאֵין הָאִילָן נוֹתֵן בְּפִרְיוֹ טַעַם אוֹ רֵיחַ טוֹב בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְרַבָּן לֹא יוֹצִיאוּ פֵּרוֹת כְּלָל עַד הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית. וּלְכָךְ נִמְתִּין לְכֻלָּן וְלֹא נִטְעֹם מֵהֶם עַד שֶׁנְּבִיא מִן הַנֶּטַע שֶׁנִּטְעָנוּ כָּל פִּרְיוֹ הָרִאשׁוֹן הַטּוֹב קֹדֶשׁ לִפְנֵי הַשֵּׁם, וְשָׁם יֹאכְלוּהוּ וְיַהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה׳. וְהַמִּצְוָה הַזֹּאת דּוֹמָה לְמִצְוַת הַבִּכּוּרִים. וֶאֱמֶת הַדָּבָר עוֹד כִּי הַפְּרִי בְּתְחִלַּת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת רַב הַלַּחוּת, דָּבֵק מְאֹד, מַזִּיק לַגּוּף וְאֵינֶנּוּ טוֹב לְאָכְלָה, כְּדָג שֶׁאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (ויקרא י״א:ט׳), וְהַמַּאֲכָלִים הַנֶּאֱסָרִים בַּתּוֹרָה הֵם רָעִים גַּם לַגּוּף. וְהָרַב נָתַן גַּם בָּזֶה טַעַם בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג לז) כְּטַעְמוֹ בְּרוֹב הַמִּצְוֹת, כִּי הָיוּ לַחֲרָטֵמִים וְלַמְכַשְּׁפִים בַּזְּמַן הַהוּא מִינֵי כִּשּׁוּף יַעֲשׂוּ אוֹתָם בְּעֵת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת, וַיַּחְשְׁבוּ כִּי בָּהֶם יְמַהֵר הָאִילָן לְהוֹצִיא פִּרְיוֹ קֹדֶם זְמַנּוֹ הַיְדוּעַ בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְבוֹאוֹ יַקְרִיבוּ אֶת הַפְּרִי לְפְנֵי הָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁמָהּ הַכִּשּׁוּף הַהוּא. וּלְכָךְ צִוּתָה הַתּוֹרָה בְּאִסּוּר הַפְּרִי הַבָּא קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים הָהֵם, כִּי רֻבֵּי הָאִילָנוֹת יָבִיאוּ פֵּרוֹת בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית; וְשֶׁנֹּאכְלֵהוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם, הֶפֶךְ אָכְלָם אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה׃

כו לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (סג), לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:כ״ו). וְהָעוֹלֶה מִשָּׁם לְפִי הַסֵּגְיָא שֶׁהֵם כֻּלָּם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁכָּלַל הַכָּתוּב כָּל אֲכִילַת הַדָּם בְּלָאו אֶחָד. וְאִם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּשָׁאוּל (שמואל א יד לג) ״הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה׳ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם״ - שָׁהָיוּ חוֹטְאִים בְּאֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַנִּכְלָלִים בַּלָּאו הַזֶּה, כִּי הָיוּ אוֹכְלִים מִן הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ. וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמַר (שם פסוק לב) ״וַיַּעַט הָעָם אֶל הַשָּׁלָל״, שֶׁהוּא כְּעִיט הַדּוֹרֵס וְאוֹכֵל, ״וַיִּקְחוּ צֹאן וּבָקָר וְגוֹ׳ וַיִּשְׁחֲטוּ אָרְצָה וַיֹּאכַל הָעָם עַל הַדָּם״ מֻרָּב הַשָּׁלָל בַּבְּהֵמוֹת, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִים דָּמָם אַרְצָה הָיוּ תּוֹלְשִׁים אֶבְרֵיהֶם וְאוֹכְלִים קֹדֶם שֶׁיָּמוּתוּ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט הוּא מִין מִמִּינֵי הַכִּשּׁוּף אוֹ הַקְּסָמִים, כִּי הוּא דָּבָר לָמֵד מֵעִנְיָנוֹ, וְהָיוּ שׁוֹפְכִים הַדָּם וּמְאַסְּפִים אוֹתוֹ בְּגַגָּא, וְהַשֵּׁדִים מִתְקַבְּצִים שָׁם כְּפִי דַּעְתָּם וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָנָן, לְהַגִּיד לָהֶם הָעֲתִידוֹת. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל עִם שָׁאוּל בַּמַּחֲנֶה הַהוּא הָיוּ מִתְפַּחֲדִים מְאֹד מִן הַפְּלִשְׁתִּים, וְלֹא הָיָה שָׁאוּל עוֹשֶׂה דָּבָר בִּלְתִּי שְׁאֹלַת אוּרִים וְתֻמִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק לו) ״נִקְרְבָה הֲלֹם אֶל הָאֱלֹהִים״, וְהָעָם הָיוּ שׁוֹאֲלִים בְּשֵׁדִים אוֹ בְּכִשָּׁפִים לָדַעַת דַּרְכָּם וּמַעֲשֵׂיהֶם, וְאוֹכְלִים עַל הַדָּם לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (שם פסוק לג) ״וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה׳ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם וַיֹּאמֶר בְּגַדְתֶּם״, לוֹמַר הִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה לָכֶם תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה הַיּוֹם וְאַתֶּם שׁוֹאֲלִים לְלֹא אֱלֹהִים, בְּגִידָה הִיא זוֹ. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ אִסּוּר מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ (דברים יח ט)׃

כט אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. **וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ** אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן הָאָרֶץ מְזַנָּה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָם בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו ג ג) ״וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ״ וְגוֹ׳, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:כ״ט). וְלֹא הֲבִינוֹתִי דַּעְתּוֹ, שֶׁאֵין זְנוּת בַּתּוֹרָה בִּפְנוּיָה, שֶׁהֲלָכָה פְּסוּקָה הִיא (יבמות סא), פְּנוּי הַבָּא עַל פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת לֹא עָשָׂאָהּ זוֹנָה. וּמִפְּרָשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נ), ״וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת״ (ויקרא כ״א:ט׳), יָכוֹל אֲפִילּוּ פְּנוּיָה, וְהִקְּשׁוּ, וְהָא ״לִזְנוֹת״ כְּתִיב, וְתִרְצוּ, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דַּאֲמַר פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. וְכֵן אָמְרוּ ״אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ״ (להלן כא ז), שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעֵילַת זְנוּת מִמִּי שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּיבָמוֹת (שם). וּבְסִפְרָא (אמור פרק א ז), ״אִשָּׁה זוֹנָה״ ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר זוֹ אֲיִלוֹנִית, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין זוֹנָה אֶלָּא הַגִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעֵילַת זְנוּת, ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַף פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת. וְכֵן אָמְרוּ (תמורה כט) לְעִנְיַן ״לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה״ (דברים כג יט) שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה כְּלָל. אֲבָל הַבְּרִיתָא הַשָּׁנוּיָה בְּת״כ (פרק ז א) וְהַנִּזְכֶּרֶת בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין ע״ו) אוֹ שֶׁהִיא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאֵינָהּ הֲלָכָה, אוֹ שֶׁהִיא בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ אִישׁוּת, כְּגוֹן כּוּתִי וְעֶבֶד וְחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שֶׁזֶּה נִקְרָא זְנוּת לְדַעַת חֲכָמִים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ, בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, כְּלוֹמַר לְמִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אִישׁוּת בֵּינֵיהֶם. וְכֵן מַה שֶּׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּסִפְרָא (שם ז ב), ״וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ״, מְזַנִּים הֵם הַפֵּרוֹת, וְהוּא דֶּרֶךְ אַגָּדָה, נִדְרָשׁ מִמַּלַּת ״הָאָרֶץ״, מִדְּלָא כְּתִיב וְלֹא יִזְנוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ. אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב שֶׁהוּא לָאו שֵׁנִי, וּכְבָר מְנָאוֹ בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן הַלָּאוִין, וְהִיא אַזְהָרָה לְאִישׁ הַזּוֹנֶה וְלַבַּת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא תִּמְסֹר עַצְמָהּ לְשֵׁם זְנוּת. וּמִכָּאן הוּא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּבְּרַיְתָא (ת״כ שם ז א), וְכֵן הִיא הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַבַּת בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, וְהוּא רַשַּׁאי בִּנְעוּרֶיהָ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לְחֻפָּה, וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה אוֹתָהּ נוֹתֵן קְנָסָהּ לְאָבִיהָ, פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב שֶׁאֵינֶנּוּ רַשַּׁאי לְמָסְרָהּ לְמִי שֶׁיִּהְיֶה זְנוּת, וְהִזְהִירוֹ מִזֶּה בְּלָאו, וְאַחֲרֵי אַזְהָרַת הָאָב הִזְהִיר גַּם הַזָּנִים עַצְמָם, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה. וְרַשִׁ״י כָּתַב בְּפָרָשַׁת אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים (להלן כא ז), ״זוֹנָה״ - שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעֵילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן חַיָּבֵי כָּרֵתוֹת אוֹ נָתִין אוֹ מַמְזֵר. וְזוֹ הוֹדָאָה מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין זְנוּת בִּכְשֵׁרִין, אֶלָּא שֶׁהוּא מְרֻבֶּה בָּהּ אַף חַיָּבֵי לָאוִין, וְזֶה דַּעְתּוֹ גַּם בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יבמות סא). וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת וְכוּתִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין

קְדוּשִׁין בָּהּ הִיא נַעֲשֵׂית זוֹנָה, וְכֹהֵן לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה, אֲבָל מֻתָּרֶת לְאִישָׁהּ - מִמְּזֵר וְגֵר וְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי - אֵינָהּ זוֹנָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ, אֶלָּא שֶׁנִּפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה, דִּכְתִיב (ויקרא כ״ב:י״ב) ״כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר״, כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסוּלָה (יבמות סח), וּמֻתָּרֶת לְאִישָׁהּ נַעֲשֵׂית חֲלָלָה:

ל אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ הָאַזְהָרוֹת בַּשַּׁבָּת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה כְּמוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אוֹתָהּ מַכְחִישׁ בְּמַעֲשֶׂה בְּרֹאשִׁית וְאֵין לוֹ תּוֹרָה כְּלָל. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶן מִדְרָשׁ, אָמְרוּ בְּכָאן, יָכוֹל יְהֵא בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה׳״, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז ו). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יְצִוָּה בַּשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וּבַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מִקְדָּשׁוֹ, וְצִוָּה בּוֹ שְׁמִירָה וּמוֹרָא, וְהִנֵּה אֵין מְלֶאכֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ. וְאִם תַּשְׂכִּיל תָּבִין:

לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם יָכוֹל מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר ״זָקֵן״, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא י״ט:ל״ב). וּלְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז יא), וְהוּא הַשָּׁנוּי בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (לב), תַּלְמוּד לוֹמַר ״זָקֵן״, אֵין זָקֵן אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא טז) ״אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב) ״ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ״. וְהִנֵּה לְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם אֵין הַמְצָוָה אֶלָּא בְּחָכָם. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י״ט:ל״ב) אָמַר, ״מִן קֳדָם דְּסָבַר בְּאוֹרָיְתָא תָּקוּם וְתֶהְדַּר אַפֵּי סָבָא״, וּמַשְׁמָעוּת דְּבָרָיו שֶׁגַּם הוּא סוֹבֵר כֵּן. וְעִם כָּל זֶה, הָעוֹלֶה מִן הַגְּמָרָא לְפִי פְּסַק הֲלָכָה אֵינוֹ כֵן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (קידושין לב), אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל שֵׂיבָה בַּמַּשְׁמָע, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (שם לג) הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וְהִנֵּה יְצִוָּה בְּכָל שֵׂיבָה, אֲפִלּוּ עַל אַשְׁמַאי שֶׁהוּא הַבּוּר, וְיַחֲזֹר וִיצַוֶּה עַל הַזָּקֵן שֶׁהוּא הַקּוֹנֶה חָכְמָה, וַאֲפִילּוּ יָנִיק וַחֲכִים. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן דַּעַת אוּנְקְלוֹס, אֲבָל יְתַרְגֵּם יָנִיק וַחֲכִים בְּשֵׂיבָה, דַּאֲתָא זָקֵן וְגָלֵי בַּשֵּׂיבָה שֶׁבִּכְלָלָהּ כָּל הַשֵּׂיבוֹת, בֵּין שֵׂיבַת הַתּוֹרָה בֵּין שֵׂיבַת הַיָּמִים:

פרק כ

ג לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ׳:ג׳), אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מִקְדָּשׁ לִי. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה (רמב״ן על ויקרא י״ח:כ״א) אֵיךְ תִּטְמָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּאִישׁ אֶחָד אֲשֶׁר יֶחֱטָא. וּכְבָר רָמְזוּ זֶה בְּמִדְרָשָׁם, שֶׁאָמְרוּ (ברכות לה), כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ גָּזַל לְהקב״ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח כד) ״גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ״ וְגוֹ׳, אֵין אָבִיו אֶלָּא הקב״ה וְאֵין אִמּוֹ אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל; ״חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית״ חָבֵר הוּא לְיָרָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כִּי הַחֵפֶץ בַּיְצִירָה שֶׁיְּבָרְכוּ עָלֶיהָ לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וּמִשָּׁם יִהְיֶה קִיּוּם הָעוֹלָם, וְאִם לֹא יִתְבָּרֵךְ בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל תִּסְתַּלֵּק הַשְׁכִּינָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁקֵּרִיב הַפְּרִי לַמֹּלֶךְ, שֶׁהוּא מְתַעֵב אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב וּמִשְׂנָאוֹ. וְזֶה טַעַם ״עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֵהוּ בָאָבֶן״ (ויקרא כ׳:ב׳), כִּי לֹא אָמַר, מוֹת יוּמַת בָּאָבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכֻלָּן, אֶלָּא הִזְכִּיר ״עַם הָאָרֶץ״, לוֹמַר שֶׁכָּל אַנְשֵׁי הָאָרֶץ כָּל יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהַקְדִּים וּלְסָקְלוֹ, כִּי לְכֻלָּם יַזִּיק, כִּי גּוֹרֵם לַשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. לְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס ״עַמָּא בֵית יִשְׂרָאֵל״, כִּי ״הָאָרֶץ״ יִרְמֹז לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא לָאָרֶץ אֲשֶׁר הָעוֹבֵד יוֹשֵׁב בָּהּ, וּכְעִנְיָן ״כִּי לִי הָאָרֶץ״ (ויקרא כ״ה:כ״ג). וְעוֹד תּוּכַל לְהָבִין סוֹדוֹ מִמַּה שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב בִּכְרֵת הַמֹּלֶךְ ״וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא״ (כאן), וְכֵן ״וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי״ (ויקרא כ׳:ה׳), כִּי שְׁמִי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא יַכְרִית אוֹתוֹ. וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָרֵת אוֹב וְיִדְּעוֹנִי מִלַּת ״אֲנִי״ וְלֹא בְּשׂוּם כָּרֵת אַחֵר. וּכְבָר הוֹדַעְתִּי טַעַם זֶה לְכָל מֵבִין:

ה לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ׳:ה׳). וּכְבָר כָּתַב עוֹד בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (לעיל יח כא) שֶׁהַמֹּלֶךְ הִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשָּׁמָּה מֹלֶךְ, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכּוּמָרִים וְכוּ׳. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ עוֹלֶה וּמְתֻקָּן כַּהֹגֶן לְפִי הָעִיּוּן בַּגְּמָרָא (סנהדרין סד), כִּי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, אֵין עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ עֲבוֹדָה זָרָה בְּהַעֲבָרַת הַבָּנִים לָהּ, שֶׁאִם כֵּן לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּאַזְהָרַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּאוּ בָהּ כַּמָּה אַזְהָרוֹת בַּתּוֹרָה כְּלָלִיּוֹת, וְהוּא גַּם כֵּן בִּכְלַל הָעִנְיָן הַנֶּאֱמָר בְּפָרָשַׁת ״כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם״ (דברים יז ב ג). אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִדְרֹשׁ שֶׁכָּל עִקָּר לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת שֶׁל הַעֲבָרַת הַזֶּרַע בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סנהדרין שם), וּלְמַאן דְּאָמַר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, כֵּרֶת דְּמֹלֶךְ לָמָּה לִי, לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן וַאֲזָהָרָה הָאֲמוּרִין בּוֹ, שֶׁלֹּא הֻצְרְכוּ אֶלָּא לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְנִרְאֶה שֶׁלְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ לְשׁוֹן ״מֹלֶךְ״ אֵינוֹ שֵׁם לְפֶסֶל וְצֶלֶם מְיֻחָד אֶלָּא שֵׁם לְכָל נֶעֱבָד בִּכְלָלָם, כָּל שֶׁתַּמְלִיכֵהוּ וּתְקַבְּלֵנוּ עָלֶיךָ לֵאלוֹהַּ. וְהִנֵּה כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ יִקָּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן לַשְׁקוּץ שֶׁלָּהֶן ״מֹלֶךְ״ (מלכים א יא ז), כִּי הוּא מַלְכָּם, וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל לְכָל נֶעֱבָד, כִּי הוּא מִלְשׁוֹן מַלְכוּת. וְלֹא כְּדִבְרֵי הָרַב זַ״ל שֶׁאָמַר שֶׁהִיא ע״ז שֶׁשָּׁמָהּ ״מֹלֶךְ״ וַעֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. וְכֵן מַה שֶּׁכָּתַב פֹּה שֶׁהֻצְרַךְ ״לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ״ לְרַבּוֹת שְׁאָר ע״ז שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, גַּם כֵּן אִי אֶפְשָׁר מִן הַטַּעַם שֶׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ לֹא נֶאֱמַר הַכָּרֵת בַּמֹּלֶךְ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ בְּשֶׁאֵין דַּרְכּוֹ, וְכָל ע״ז בַּמַּשְׁמָע. וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁתֹּאמַר חִיֵּב הַכָּתוּב כָּרֵת בְּאוֹתָהּ ע״ז שֶׁשָּׁמָהּ מֹלֶךְ בְּמַעֲבִיר לוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, וְחָזַר וְרִבָּה בּוֹ אַף פְּעוֹר וּמַרְקוּלִיס לְכָרֵת, וְכִי לָמָּה יִצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לְכָךְ, מֵאי שְׁנָא אוֹתָהּ ע״ז מִשְּׁאָר כָּל ע״ז שֶׁבָּעוֹלָם. וְעוֹד שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ

לְרַבּוֹת עוֹד מַעֲבִיר בְּנוֹ לְפָעוֹר וּמַרְקוּלִיס בְּסִקִילָה, כְּשֵׁם שֶׁרִבָּה אוֹתוֹ לְכָרֵת. אֶלָּא לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב מֹלֶךְ כָּל עִקָּר, בֵּין בְּאַזְהָרָה (לעיל יח כא) בֵּין בְּעֹנֶשׁ כָּרֵת וּסְקִילָה (כאן), אֶלָּא בְּמַעֲבִיר בְּנוֹ בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְכָל ע״ז שֶׁבָּעוֹלָם, וּבֵין שֶׁתֹּאמַר שֶׁהַמֹּלֶךְ הוּא שֵׁם לְכָל ע״ז כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ אוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁהִיא ע״ז יְדוּעָה שֶׁתִּקָּרֵא כָּךְ, הִזְכִּיר הַכָּתוּב אוֹתָהּ ע״ז בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְהוּא הַדִּין לְכֻלָּן, שֶׁהַחֹמֶר הַזֶּה הוּא בַּעֲבוּר הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה הַזּוֹ. וְכֵן מוֹכִיחַ כָּל זֶה בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין ס״ד) לְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ שֶׁהַמֹּלֶךְ ע״ז הוּא. אֲבָל מִשְּׁנָתֵנוּ הִיא שְׁנוּיָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ לָאו ע״ז הִיא, כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶעֱבָד שֶׁיְּקַבֵּל עֲלֵיהֶם כֻּלָּהּ, אֲבָל הוּא כְּמַעֲשֵׂה כִּשּׁוּף, לִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַכֶּלֶב הַמֵּת הַהוּא. וּלְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ, הֶעֱבִיר בְּנוֹ לְפָעוֹר אוֹ לְמַרְקוּלִיס פָּטוּר. גַּם דִּבְרֵי רַשִׁ״י בְּפֵרוּשָׁיו בְּסַנְהֶדְרִין כָּךְ הֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְהַבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (קדושים י יג), ״וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ״ לְרַבּוֹת שְׁאָר ע״ז בְּהִכָּרֵת, אֵינוֹ מִיּוּתָר ״לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ״ כַּמַּשְׁמַע מִדִּבְרֵי הָרַב, אֲבָל יֹאמַר כִּי הַכָּרֵת הַזֶּה כֵּלוֹ מְיֻתָּר הוּא, וְנִדְרֹשׁ אוֹתוֹ לִשְׁאָר ע״ז. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סד), שָׁלֹשׁ כָּרֵתוֹת בַּע״ז לָמָּה, אַחַת כְּדַרְכָּהּ; וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר לְזִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָיָה שֶׁנִּתְרַבּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְמִיתָה, וּמְחַיֵּב אוֹתָן בְּכָאן בְּהִכָּרֵת; וְאַחַת לַמֹּלֶךְ. וּלְמַאן דְּאָמַר מֹלֶךְ ע״ז הוּא, לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר בְּכָל ע״ז שֶׁבָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ׃

ט וְטַעַם **כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ** יַחְזֹר לְרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁאָמַר ״אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ״ (ויקרא י״ט:ג׳), וְאָמַר כָּאן כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֵלַי וְיקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא כ׳:ז׳) ״וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ וְאָמַר (ויקרא כ׳:ח׳) ״אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״ כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הוּא הַמְקַדֵּשׁ אוֹתָנוּ, כִּי הוּא אָבִינוּ וְגוֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמוֹ, אִם כֵּן הַמְקַלֵּל אֶת הַמִּשְׁתַּתֵּף בַּיְצִירָה חַיָּב מִיתָה. וְזֶה טַעַם מִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת אֲשֶׁר סָמַךְ לָכֵן וְהִקְדִּימוֹ לְכָל הָעֲרָיוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה לְמַעְלָה (שמות כ יג). וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב קְצָת הָעֲרָיוֹת לְחַיֵּב בָּהֶם מִיתָה, וְהֵן אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵשֶׁת אָב וְהַכַּלָּה וְהַזָּכָר וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ׳:י׳-י״ד), וְהוּא הַדִּין אִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ, כִּי הִזְכִּיר קְצָת שְׁאֵר הָאִשָּׁה וְהוּא הַדִּין לְכָל הַנִּזְכָּרִים שָׁם (ויקרא י״ח:י״ז) בָּאַזְהָרָה, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאֵר עַצְמוֹ, בַּת בְּנוֹ וּבַת בִּתּוֹ הַנִּזְכָּרִים (ויקרא י״ח:י׳), וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּתּוֹ. וּבְכָל זֶה עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַיֵּב אוֹתָן. וְכֵן הִזְכִּיר חִיּוּב הָרְבִיעָה בְּמִיתָה (ויקרא כ׳:ט״ו-ט״ז), וְחָזַר וְהִזְכִּיר כָּרֵת אַחַר בַּנְּדָּה (ויקרא כ׳:י״ח), לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲרָאָה בְּלֹא גְּמַר בִּיאָה, הוּא שֶׁאָמַר ״אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה״ (ויקרא כ׳:י״ח), וְכֵן בַּאֲחוֹת אֵם וַאֲחוֹת אָב ״כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה״ (ויקרא כ׳:י״ט). וְהִזְכִּיר דּוֹדָתוֹ וְכֵן אֵשֶׁת אָחִיו (ויקרא כ׳:כ׳-כ״א), לְחַיְּבָם בַּעֲרִירוּת, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ הָיוּ לוֹ. וְהַכָּרֵת הַבָּא בַּאֲחוֹתוֹ (ויקרא כ׳:י״ז) הוּא מִיֻּתָּר, וְנִדְרָשׁ לְרַבּוֹתֵינוּ (מכות יד), לָמָּה יָצָא כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ וְכוּ׳. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוֹסִיף בְּכָרֵת ״לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם״ (ויקרא כ׳:י״ז), לוֹמַר שֶׁתְּמוּת בַּנַּעַר נַפְשָׁם, בְּעִנְיָן שֶׁיִּרְאוּ וְיָבִינוּ וְיַשְׁכִּילוּ יַחַד כִּי יַד ה׳ עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל גְּזָרָהּ. וְטַעַם ״עֲוֹנוֹ יִשָּׂא״, שֶׁיִּהְיֶה הַחֵטְא הַהוּא דָּבֵק בּוֹ מִן הָעֵת הַהִיא, מַעֲשָׂיו לֹא יַצְלִיחוּ וְרָבְצָה בּוֹ הָאָלָה, כִּי יַכֶּהוּ הַשֵּׁם בְּתַחֲלָאִים רָעִים עַד הַשְׁמִידוֹ בְּכָרֵת, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (שבת לג), סִימָן לָעֲבֵרָה הִדְרוֹקָן. וְלֹא הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר חַיְבֵי הַכָּרֵת הָאֲחֵרִים, כְּגוֹן אִמּוֹ (ויקרא י״ח:ז׳) וַאֲחוֹת אִשָּׁה (שם יח יח), שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ מִן הַנִּזְכָּרִים כָּל הַצָּרִיךְ׃

יז **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ** הִזְכִּיר הַכָּתוּב קִיחָה בַּאֲחוֹתוֹ אע״פ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, בַּעֲבוּר כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ בְּבֵית אֶחָד שׁוֹכְנִים יַחַד, וְכַאֲשֶׁר יִגְבַּר עָלָיו תַּאֲוָתוֹ יִקָּחֶנָּה וְיִמְשׁךְ אוֹתָהּ אֵלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָבוֹא אֵלֶיהָ כְּבֹא אֶל אִשָּׁה זוֹנָה. וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר קִיחָה בְּכָל הַמִּתְיַחֲדִים, כִּי אִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ׳:י״ד) וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ (ויקרא י״ח:י״ז) וְאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ (שם פסוק יח) וְאֵשֶׁת אָחִיו (ויקרא כ׳:ט״ז), כֻּלָּן עִמּוֹ בַּבַּיִת. וְכֵן ״לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו״ (דברים כג א). וְאָמַר ״וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ״ דֶּרֶךְ מוּסָר, כִּי הַכָּתוּב יְכַנֶּה בָּעֲרָיוֹת, פַּעַם יִקְרָא הַבְּעִילָה גִּלּוּי עֶרְוָה, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּרֵבָן ״לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ״, וְזֶה מִנְהַג הַזֹּנִים שֶׁהֵם מְגַלִּים שׁוּלֶיהָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְגִלִּיתִי שׁוּלַיִךְ עַל פָּנָיִךְ״ (נחום ג ה); וּפַעַם יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּיאָה, ״וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁגָאָהּ״ (דברים כב יג) ״לָבֹא עָלֶינוּ״ (בראשית יט לא), ״וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ״ (שם לח יח); וּפְעָמִים רַבִּים יִקָּרֵאנָּה שְׁכִיבָה; וּבְכָאן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בְּרִאְיָה, כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ יְשֵׁנִים יַחַד וְאֵין צָרִיךְ לְגַלּוֹת שׁוּלַיִם; וְכֵן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּידִיעָה, כִּלְשׁוֹן ״וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ״ (שם ד א), ״וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ״ (שם לח כו), ״בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ״ (שם כד טז). וְאָמַר ״וְהִיא תִּרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ״ שֶׁגַּם הִיא חָמְדָה בְּלִבָּהּ עֶרְוָתוֹ וְרָצְתָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְהִזְכִּיר זֶה בַּאֲחוֹת בִּלְבַד בַּעֲבוּר כִּי כָּל הָעֲרָיוֹת כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵב הָאִישׁ לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ, לִרְצוֹנָהּ הוּא, כִּי אִם לֹא יִהְיֶה לִרְצוֹנָהּ תִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ וְתִצְעַק, אֲבָל בָּאָח הַיָּשֵׁן עִמָּהּ, אוּלַי שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ יַעֲרֶה בָּהּ. עַל כֵּן הִזְכִּיר שֶׁהִיא גַּם הִיא תִּרְאֶה עֶרְוָתוֹ׃

וְטַעַם **חֶסֶד הוּא** עַל דַּעַת הַמְפָרְשִׁים - חֶרְפָּה, כִּי הָאֲנָשִׁים כֻּלָּם בְּטִבְעָם יִהְיֶה לָהֶם בּוּשֶׁת בַּחֵטְא הַמְכֹעָר הַזֶּה. וְהוּא כִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס ״כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ״ (בראשית לד יד) - ״אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא״, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם ״וְשַׁמְתִּיהָ חֶרְפָּה״ (שמואל א יא ב) - ״חִסּוּדָא״, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים (רות רבה ז יא) מִפְּנֵי שֶׁחִסְּדוּ בָּרַבִּים. וְכֵן ״פֶּן יְחַסֶּדְךָ שֹׁמֵעַ״ (משלי כה י), יַעֲשֶׂה לְךָ חֶרְפָּה בְּגִלּוּתְךָ סוֹד אַחֵר. וְטַעַם ״וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם״, לְאמֹר אַתָּה תַּעֲשֶׂה זֶה בַּסֵּתֶר וַה׳ יְגַלֶּה עָוֹנְךָ בַּהֲבִיאוֹ עָלֶיךָ עֹנֶשׁ לְעֵינֵי כָּל בְּנֵי עַמֶּךָ. וְהִזְכִּיר כֵּן בַּחֵטְא הַנַּעֲשֶׂה בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַכָּרֵתוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (רמב״ן על ויקרא י״ח:כ״ט). וְטַעַם ״עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא״, וְאִם גִּלָּה עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ בְּאֹנֶס עֲוֹנוֹ יִשָּׂא הוּא לְבַדּוֹ, כְּדִבְרֵי ר״א (אבן עזרא על ויקרא כ׳:י״ז). וְעַל דַּעְתִּי

טַעְמוֹ כִּי עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כָּל אֶחָד מִן הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ" (ויקרא כ׳:י״ט). וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בְּמִלַּת "חֶסֶד" שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ, וְכֵן דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (ת״כ כאן וסנהדרין נח), יֹאמַר כִּי שְׁאֵר הָאַחִים חֶסֶד הוּא וְאֵין רְאוּיִין לְגִלּוּי עֶרְוָה, כִּי בַּקְּרוֹבִים יַזְכִּיר טַעַם מִפְּנֵי שְׁאֵר הַבָּשָׂר, וּבָאַחִים יַזְכִּיר הַחֶסֶד אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם, וְיִהְיֶה "אִישׁ" מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ. אוֹ הוּא כְּדֶרֶךְ "וַאֲנִי תְּפִלָּה" (תהלים קט ד), "כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה" (דניאל ט כג), "הִנְנִי אֵלֶיךָ דָּוֹן" (ירמיהו נ לא), שֶׁיֵּחָסֵר מֵהֶן מִלַּת "אִישׁ", אוֹ שֶׁיִּכְנֶה הָאִישׁ בְּתָאֳרוֹ, יֹאמַר, וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ, אִישׁ חֶסֶד הוּא, וְנִכְרְתוּ כִּי עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא. הִזְכִּיר כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד, וְהוּא עוֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי, כִּי הָיָה רָאוּי שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמָּהּ הַחֶסֶד שֶׁיַּעֲשׂוּ הָאַחִים לְהַשִּׂיאָהּ לְבַעַל, וְהוּא פּוֹגֵם וְעוֹכֵר אוֹתָהּ. וְהַכָּתוּב יִתְלֶה הַסִּרְחוֹן בַּזָּכָר, כְּמוֹ "עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ" (ויקרא כ׳:כ״א). וְכֵן עַל דַּעְתִּי "פֶּן יַחְסְדְךָ שֹׁמֵעַ" (משלי כה י), יָסִיר מִמְּךָ כָּל חֶסֶד, שֶׁלֹּא שָׁמַרְתָּ חַסְדְּךָ אֶת רֵעֲךָ שֶׁמָּסַר לְךָ סוֹדוֹ, כְּמִלַּת "לְדַשְּׁנוֹ" (שמות כז ג), "וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִּשְׁרָשׁ" (איוב לא יב) וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כִּי רָחוֹק הוּא אֶצְלִי לְהָיוֹת מִלַּת חֶסֶד בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ בַּהֲפוּכִים הָאֵלֶּה, וְהַכְּתוּבִים מְשַׁבְּחִים וּמְתַפְּלְלִים בְּמִלַּת חֶסֶד. אֲבָל "חִסּוּדָא" בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית לָשׁוֹן אַחֶרֶת, וְגַם אוֹתוֹ הַלָּשׁוֹן מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם, זֶה מְתֻרְגָּם (תיוב״ע) "חִסְדָּא" וְזֶה מְתֻרְגָּם "חִסּוּדָא". וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל כִּי "חֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת" (משלי יד לד) לְשׁוֹן חֶרְפָּה. וּלְפִי דַּעְתִּי גַּם זֶה לְשׁוֹן תַּהְפּוּכוֹת, כִּי צְדָקָה וָחֶסֶד נִזְכָּרִים בַּפָּסוּק הַהוּא, וְהֵם הָאַחִים הַתְּאוֹמִים הַנִּזְכָּרִים בְּכָל מָקוֹם, כְּמוֹ "רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד" (שם כא כא), "אֲנִי ה׳ עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ" (ירמיהו ט כג). אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב עַל דַּעְתִּי, צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה, וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת כַּאֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּהוּ, יֹאמַר כִּי בִּצְדָקָה וּבְחֶסֶד רוֹמְמוּת כָּל גּוֹי וּמִכְשׁוֹלָם, אוֹ יֹאמַר צְדָקָה תְּרוֹמֵם הַגּוֹי הַמְיַחֵד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, וּלְאֻמִּים רַבִּים חוֹטְאִים בַּחֶסֶד וְאֵינָם עוֹשִׂים אוֹתוֹ. וְדִמְיוֹן הַפָּסוּק הַזֶּה הוּא סָמוּךְ לוֹ (משלי יד לג), "בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדֵעַ", שֶׁפֵּרוּשׁוֹ תִּוָּדֵע שֶׁאֵינָהּ בְּקִרְבָּם, כִּי כָל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם בְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי כְּסִילִים הֵם וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה, וְהֵם שְׁנֵיהֶם בְּשׁוֹלְלוּת הָעִנְיָן:

פרק כא

א אֱמֹר וְאָמַרְתָּ לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא כ״א:א׳) מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (יבמות קיד). וְהָאַזְהָרָה הַזֹּאת לוֹמַר שֶׁלֹּא נְסַיֵּעַ בְּטָמְאַת הַקְּטַנִּים בְּיָדַיִם, וּבָאוּ בָזֶה אַזְהָרוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה כְּפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (שם), בַּדָּם וּבַשְּׁרָצִים וְטֻמְאָה, וּמֵהֶם נִלְמוֹד לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נְסַיֵּעַ בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּתְעַבְּרוּ עָלָיו הַקְּטַנִּים. אֲבָל אִם יַעֲשׂוּ הֵם לְדַעַת עַצְמָן אֵין אָנוּ מְצַוִּין עֲלֵיהֶם לְהַפְרִישָׁם. וְטַעַם הַכָּתוּב עַל פִּי מִדְרָשׁוֹ, אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְתַחְזֹר וְתֹאמַר אֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יְסַיְּעוּ. וְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁיְּצַוֶּה לְהַזְהִירָם, שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּנֵי אַהֲרֹן נִשְׁמָרִים מִזֶּה, גַּם הַקְּטַנִּים. וְאָמַר ר״א (אבן עזרא על ויקרא כ״א:א׳) בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים" - הַפָּרָשָׁה הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה, כִּי הֵם מוֹרֵי הַתּוֹרָה וְהַמַּזְהִירִים אֶת הָעָם, "וְאָמַרְתָּ לָהֶם" - הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבַדָּם חַיָּבִים לִשְׁמָרָם. וְאֵינוֹ נָכוֹן. וְעַל דַּעְתִּי בִּפְשַׁט הַכָּתוּב, טַעַם "אֱמֹר" כְּמוֹ דַּבֵּר, "אֲמָרַי הַאֲזִינָה ה׳" (תהלים ה ב) - דְּבָרַי, וְכֵן "אֲמָרִים אֱמֶת" (משלי כב כא), וְכֵן "כִּי הִיא שָׁמְעָה אֶת כָּל אִמְרֵי ה׳" (יהושע כד כז), וּכְתִיב "בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו" (שמות ט א), כְּמוֹ וְאָמַרְתָּ, "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה" (ויקרא י׳:י״ב) כְּמוֹ וַיֹּאמֶר, וְכֵן בְּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם", וְהוּא נֶאֱמַר בְּפָרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר יִרְצֶה לְהַזְהִיר לָהֶם מְאֹד, אוֹ לְחֹמֶר הָעִנְיָן אוֹ לִהְיוֹתָם מְרֻגָּלִים לַחֲטֹא בָּהֵנָּה, וְכֵן יֹאמַר "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם", וְכָמוֹהוּ "כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה״ וְגוֹ׳ (ירמיהו לד ב), שֶׁטַּעְמוֹ דַּבֵּר אֶל צִדְקִיָּהוּ, וְכֵן "וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַתְּקֹעִית אֶל הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל עַל פָּנֶיהָ אַרְצָה וַתִּשְׁתָּחוּ וַתֹּאמֶר הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ" (יד ד), כְּמוֹ וַתְּדַבֵּר הָאִשָּׁה אֶל הַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ. וְהִנֵּה טַעַם "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" כְּטַעַם דַּבֵּר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, וְעִנְיָנוֹ דַּבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁמִי וְתֹאמַר לָהֶם כָּכָה, כְּעִנְיַן "בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו" (שמות ז כו). וְרַבִּים יֹאמְרוּ כִּי טַעַם "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּטַעַם קְרִיאָה, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְאַסְּפוּ אֵלֶיךָ וְתֹאמַר אֲלֵיהֶם כָּכָה, וְכֵן "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", שֶׁיִּקָּבְצוּ וְיִשְׁמְעוּ. וְטַעַם "הַכֹּהֲנִים", כִּי בַּמִּצְוֹת אֲשֶׁר הֵם בְּעִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת יֹאמַר "אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" וְלֹא יַזְכִּירֵם בְּשֵׁם "הַכֹּהֲנִים", כִּי הָעִנְיָנִים הָהֵם בְּקָרְבָּנוֹת אוֹ בְּמַעֲלוֹת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל בְּכָאן יַזְהִיר שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ בְּמֵת לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְהִיא מַעֲלָה לָהֶם בְּעִצְמָם, וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַכָּתוּב "הַכֹּהֲנִים", לֵאמֹר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהֵם כֹּהֲנֵי ה׳ וּמְשֻׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֹאמַר לָהֶם שֶׁיִּתְנַהֲגוּ כָּבוֹד וּגְדֻלָּה בְּעַצְמָם וְלֹא יְטַמְּאוּ לְעוֹלָם. וְהִנֵּה הַחֲלָלִים מוּצָאִים מִן הַכְּלָל הַזֶּה. וְטַעַם "לֹא יְטַמָּא", שֶׁתֹּאמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יִטְמָא כָּל אֶחָד מֵהֶם לְנֶפֶשׁ בְּעַמָּיו, אוֹ יִמָּשֵׁךְ אֶל "בַּעַל בְּעַמָּיו" הַמְּזֻכָּר לְמַטָּה, וְשִׁעוּרוֹ, לְנֶפֶשׁ לֹא יְטַמָּא הַבַּעַל בְּעַמָּיו. וְטַעַם "בַּעַל בְּעַמָּיו" כְּמוֹ "מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה" (שמואל א ו ב), "בַּעֲלֵי גוֹיִם" (ישעיהו טז ח), הַנִּכְבָּדִים בָּהֶם אוֹ הָאֲדוֹנִים, מִלְּשׁוֹן "בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ" (שמות כב יג), "בַּעַל הַבַּיִת" (שם פסוק ז), כִּי הַנִּכְבָּדִים יִקָּרְאוּ אֲדוֹנִים. יֹאמַר, לֹא יְטַמָּא נִכְבָּד בְּעַמָּיו לְהָחֵל אֶת כְּבוֹדוֹ. יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּי לְמַעֲלַת הַכֹּהֵן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא רָאוּי לִהְיוֹת הַנָּדוֹל וְהַנִּכְבָּד בְּעַמָּיו, יְזַהִירֵנוּ שֶׁלֹּא יְחַלֵּל מַעֲלָתוֹ בְּטָמְאַת הַמֵּתִים. וְיִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה אֶלָּא בִּבְאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ. וְכֵן בְּכָל הַפָּרָשָׁה יְזַהִיר כִּי הַכֹּל לְמַעֲלָתָם, "אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת" (ויקרא כ״א:ט׳), "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" (ויקרא כ״א:ט״ו), וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס "לָא יְסָתָאַב רַבָּא בְּעַמֵּהּ לְאַחֲלוּתֵיהּ". וּבְתו״כ (אמור פרשה א טו) נִדְרָשׁ בְּבַעַל בְּאִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשׁ״י:

ו **קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם** הַקְּדֻשָּׁה הִיא הַפְּרִישׁוּת, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר שֶׁל מַעְלָה (רמב״ן על ויקרא י״ט:ב׳), יֹאמַר שֶׁאֲפִלּוּ בַּמַּתָּר לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ הַכֹּהֲנִים פְּרוּשִׁים, יִבָּדְלוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּתִים וְנִשּׂוּאֵי הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לָהֶם בְּטַהֲרָה וּבְנְקִיּוּת:

ח וְטַעַם **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם** עִם הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר בַּאֲשֶׁר הֵחֵל ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״, אוֹ ״אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״ כֻּלָּכֶם, הַכֹּהֲנִים וְהָעָם. וְהַטַּעַם כִּי מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ, כִּי עַל יָדוֹ אֲנִי מְקַדֵּשׁ אֶת כֻּלְּכֶם וּמַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בְּמִקְדָּשְׁכֶם. וְיִתָּכֵן עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁיַּחְזֹר לְרֹאשׁ הַפָּסוּק, וּכְבָר נִתְפָּרֵשׁ:

י **אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וְגוֹ׳ וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת** נִמְשָׁךְ לְפָנָיו עִם ״נַפְשׁוֹת מֵת״, יֹאמַר שֶׁלֹּא יִפְרַע וְלֹא יִפְרֹם עַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת וְלֹא יָבֹא עָלָיו:

יב **וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא** אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה (ת״כ כאן וסנהדרין יט). וְעוֹד מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יב) שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן, וְכֵן מַשְׁמָעוֹ, אַף אִם מֵתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה, **וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו**, שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה אִם עָבַד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, שֶׁהַתּוֹרָה לוֹ הַכָּתוּב לַעֲבֹד, הָא הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן - חִלֵּל, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״א:י״ב). וּשְׁנֵי הַמִּדְרָשִׁים הַלָּלוּ חֲלוּקִים הֵם זֶה עִם זֶה, שֶׁאִם הַכָּתוּב הִתִּיר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי אֲנִינוּתוֹ כְּהֶדְיוֹט, אֲבָל יָכוֹל הוּא לַעֲבֹד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אִם כֵּן אֵין בְּכָאן אַזְהָרָה כְּלָל שֶׁלֹּא יֵצֵא אַחַר הַמִּטָּה. וְכֵן ״לֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו״ כְּפִי הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת, וּלְלַמֵּד שֶׁהַהֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן - חִלֵּל, וְאִם כֵּן הַכָּתוּב הַזֶּה שְׁלִילוּת, לֹא אַזְהָרָה. וּבַעֲלֵי הַהֲלָכוֹת מְנָאוּהוּ בַּלָּאוִין בַּהֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת. וְעוֹד שֶׁכְּבָר כָּתַבְתִּי (רמב״ן על ויקרא י׳:ו׳) הַבָּרִיתָא שֶׁהִיא שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מילואים מב מג), וּמְפֹרָשׁ בָּהּ שֶׁהוּא לָאו גָּמוּר, כִּדְקָתָנֵי: ״וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ״ (ויקרא ח׳:ל״ג), יָכוֹל בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל״, אִימָתַי אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֵין מְחַלֵּל, הֱוֵי אוֹמֵר בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה. וְקָתָנֵי: אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת וְכוּ׳. וַהֲרֵי הוּא לָאו גָּמוּר, אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יַנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיֵצֵא. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר כְּדֵי לְקַיֵּם כָּל דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁעִקַּר הַכָּתוּב הַזֶּה יָזְהִיר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה עַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת, וְלֹא יְחַלֵּל אֶת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲזֹב עֲבוֹדָתוֹ לִכְבוֹד הַמֵּת, אֲבָל יִהְיֶה כְּבוֹד הַמִּקְדָּשׁ וַעֲבוֹדָתוֹ גָּדוֹל עָלָיו מִכְּבוֹד הַמֵּת וְאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאִם מַנִּיחַ עֲבוֹדָתוֹ לְלֹא דָּבָר וְיוֹצֵא שֶׁעוֹבֵר בַּלָּאו הַזֶּה. אֲבָל הִזְהִירוֹ הַכָּתוּב בְּעִנְיַן הַמֵּת לְהַתִּיר לוֹ הָעֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, וּמֵאַחַר שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ, אִם יַנִּיחֶנָּה מֵרְצוֹן עַצְמוֹ יִהְיֶה חִלּוּל הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה הוּא פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה. וּכְבָר כְּתַבְתִּיו בְּסֵדֶר וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי שֶׁל מַסֶּכֶת זְבָחִים (זבחים ט״ז) וְאָמְרוּ, אוֹנֵן מִנָּא לַן דְּמֵחֵל עֲבוֹדָה, דִּכְתִיב ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל״, הָא אַחַר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. וְרַבִּי אֶלְעָאי אָמַר מֵהָכָא, ״הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עֹלָתָם״ (ויקרא י׳:י״ט), אֲנִי הִקְרַבְתִּי, מִכְּלָל דְּאִי אִינְהוּ אַקְרִבוּ שַׁפִּיר וְכוּ׳. וְרַבִּי אֶלְעָאי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא״, אָמַר לָךְ מִי כְּתִיב הָא אַחַר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. וְהָעִנְיָן לוֹמַר כִּי כֵּינָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַזְהָרָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל הָעֲבוֹדָה בְּהַנִּיחוֹ אוֹתָהּ, אֵין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט בַּמַּשְׁמָע הַזֶּה שֶׁיְּחַלֵּל כְּשֶׁיַּעֲבֹד. וּמִכָּאן רְאָיָה עוֹד שֶׁאֵינֶנּוּ רְשׁוּת לְהַתִּיר הָעֲבוֹדָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת בְּכָךְ, כִּי הָיָה יוֹצֵא מִזֶּה בְּוַדַּאי שֶׁכֹּהֵן הֶדְיוֹט מְחַלֵּל אוֹתָהּ. וְהִנֵּה יֵרָאֶה מִזֶּה בְּפִשּׁוּטוֹ כִּי עַל דַּעַת הַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא שְׁלִילוּת בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל עֲבוֹדָתוֹ כְּלִשּׁוֹן רַשִׁ״י. אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהַבָּרִיתָא מְפֹרֶשֶׁת שֶׁהוּא אַזְהָרָה, נֹאמַר שֶׁהֵם יִסְבְּרוּ כִּי מֵאַחַר שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וּמִכְּלָל שֶׁהַהֶדְיוֹט יוֹצֵא וּמַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה מִזֶּה נִלְמַד שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת, וְאִלּוּ הָיְתָה כְּשֵׁרָה לֹא יַתִּיר לוֹ לְהַנִּיחָהּ. וְכָךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת (פרשה ב ו), וּמִנַּיִן שֶׁאִם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו״, הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְהַסַּגְיָא שֶׁשְּׁנוּיָה בְּסַנְהֶדְרִין (יט), ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא״, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה עִמָּהֶם אֶלָּא הֵם נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה הֵם נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא״, וּפֵרְשׁוּ בְּטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, ״וּמִן הַמִּקְדָּשׁ״ - מִקְדָּשָׁתוֹ לֹא יֵצֵא, וְכֵן דְּאִית לֵהּ הֵכִירָא לָא אָתֵי לְמִנְגַּע. וְרַבִּי יְהוּדָה, אַגַּב מְרֵרֵהּ דִּלְמָא מִקְרֵי וְנָגַע - כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם הִנְהִיגוּ סִלְסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא אַחַר הַמִּטָּה, לְפִי שֶׁהוּא אֵינוֹ מִטַּמֵּא לִקְרוֹבִים וְאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ שֶׁמָּא יִגַּע בָּהֶן, כְּעִנְיַן ״וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו״ (בראשית נ א), אֲבָל כֹּהֵן הֶדְיוֹט עַל קְרוֹבָיו הוּא מִטַּמֵּא וְעַל אַחֵרִים אֵינוֹ בָּהוּל שֶׁיִּטַּמָּא לָהֶן. וְכָל זֶה בְּכֹהֵן גָּדוֹל מַעֲלָה מִדִּבְרֵיהֶם, וְסָמְכוּ אוֹתָהּ לַכָּתוּב הַזֶּה כְּדֶרֶךְ הָאַסְמַכְתּוֹת בַּתַּלְמוּד. וְכָךְ מָצָאתִי בַּתּוֹסָפְתָּא בְּסַנְהֶדְרִין (פ״ד ה״א), אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, אֵין ״מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא״ אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בִּלְבַד. וְעוֹד שָׁם בִּירוּשַׁלְמִי (פ״ב ה״א) רְאָיוֹת אֵין כָּאן מָקוֹם הַזְכָּרָתָם:

יג **וְהוּא אִשָּׁה בְּבְתוּלֶיהָ יִקָּח** פֵּרוּשׁ אֲבָל לֹא בְּעוּלָה, וְהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וְאַחֲרֵי כֵּן הִזְהִיר בְּלָאו עַל הָאַלְמָנָה וְהַפְּסוּלוֹת, וְאָמַר ״כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה״ לְצַוּוֹת עָלָיו שֶׁיִּקָּחֶנָּה. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יא), מֻזְהָר עַל הָאַלְמָנָה וּמְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה. וְכָךְ שָׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ב ו), ״כִּי אִם בְּתוּלָה״, מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה:

טו וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת - זַרְעוֹ מְמֻנֶּה חָלָל מִדִּין קְדֻשַּׁת כְּהֻנָּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:ט"ו). פֵּרְשׁוּ הָרַב לִשְׁלִילוּת בִּלְבַד, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח שֶׁלֹּא יְחַלֵּל זַרְעוֹ. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קידושין עח) הוּא לָאו שֵׁנִי, וְכָךְ אָמְרוּ, קְדֵשׁ וּבָעַל - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִקַּח" וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְאָמְרוּ, בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ - לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי לָאוִין, וְנִדְרָשׁ לָהֶם גַּם כֵּן כְּטַעַם קִדֵּשׁ וְלֹא בָעַל אֵינוֹ לוֹקֶה, מָה טַעַם לֹא יִקַּח, מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל. אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ - אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח כִּי אֲנִי מַזְהִירוֹ בְּלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ. וּמֵאֵלֵינוּ נִלְמַד שֶׁהַזֶּרַע מִן הַפְּסוּלוֹת הוּא מְחֻלָּל:

יז דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לֹא אָמַר בְּכָאן "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בַּפָּרָשִׁיּוֹת כֻּלָּן, וְהַטַּעַם כִּי שָׁם צִוָּה בְּפָרָשִׁיּוֹת הַקָּרְבָּנוֹת, זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה (ויקרא ו':ב') וְזֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת (שם פסוק יח) וְהָאָשָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל בְּכָאן אִם אָמַר "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "אִישׁ מִכֶּם לְדוֹרֹתֵיכֶם", וְלֹא יִרְצֶה לְהַזְהִיר אֶת אַהֲרֹן עַצְמוֹ בְּתוֹרַת הַמּוּמִין, כִּי אַהֲרֹן קָדוֹשׁ ה' כֻּלּוֹ יָפֶה וּמוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ, אֲבָל יַזְהִירֶנּוּ עַל זַרְעוֹ שֶׁיּוֹרֵם וְיַזְהִיר אוֹתָם לְדוֹרוֹתָם. וּבְפָרָשַׁת הַשְּׁמָאָה בְּסָמוּךְ (ויקרא כ"ב:ב') "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי יִתָּכֵן שֶׁגַּם בְּאַהֲרֹן אֵרַע טֻמְאַת הַמֵּגַע בְּמֵת אוֹ בְּשֶׁרֶץ. וְכַאֲשֶׁר בָּא לְהַזְכִּיר הַצָּרַעַת וְהַזּוֹב, חָזַר וְאָמַר (שם פסוק ד) "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן", כִּי לֹא יֵאָרַע זֶה בְּגוּפוֹ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא. וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ"א:כ"ד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו", שָׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַזְהִיר גַּם אֶת בָּנָיו שֶׁיִּקְחוּ מִפִּיו תּוֹרָה, וְאָמַר כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר ב"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. וּבְת"כ (פרשה ג ה) מָצָאתִי, "כָּל אִישׁ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "זֶרַע אַהֲרֹן", אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" (ויקרא כ"א:י"ח). וְכֵן שָׁנוּ שָׁם (פרק ד א), "זֶרַע אַהֲרֹן", אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב" (ויקרא כ"ב:ד'). וּפֵרוּשׁ "אַהֲרֹן עַצְמוֹ" - הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִתִּיר הָאֲנִינוּת לְכֹהֵן גָּדוֹל אוּלַי יַתִּיר לוֹ הַמּוּם וְהַצָּרַעַת, וְהֻצְרַךְ לְרַבּוֹתוֹ. אוֹ שֶׁתִּרְמֹז דִּין אַהֲרֹן עַצְמוֹ, כִּי לֹא תִסְמֹךְ הַתּוֹרָה בְּאַזְהָרוֹתֶיהָ עַל הַנֵּס, אֲבָל כִּפְתָה עַל אַהֲרֹן לִכְבוֹדוֹ וְלִרְמֹז לָנוּ שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ כֵּן:

יח חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ כֹּל שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שֶׁכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:י"ח). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ג ז) וּבַגְּמָרָא דִּבְכוֹרוֹת (מג) שָׁנִינוּ, חָרוּם - שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ; חָטְמוֹ בָּלוּם, חָטְמוֹ סוֹלֵד, חָטְמוֹ נוֹטֶה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ חָרוּם". אַבָּא יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין חָרוּם אֶלָּא הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. אָמְרוּ לוֹ, הִפְלַגְתָּ, אע"פ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכְחֹל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. וּלְשׁוֹן "חָרוּם" מִלְּשׁוֹן "כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם" (ויקרא כ"ז:כ"ט), "וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם" (במדבר כא ב), עִנְיַן חֲרָבָן, וְיִקָּרֵא "חָרוּם" כִּי הַחֹטֶם הַדֵּרֶת פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (יבמות קכ), אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחֹטֶם, וַאֲשֶׁר אֵין חָטְמוֹ כְּתֹאַר בְּנֵי הָאָדָם צוּרָתוֹ חֲרֵבָה. וְטַעַם "אוֹ גֹבֶן" (ויקרא כ"א:כ'), נִמְשָׁךְ אֶל מִלַּת "בְּעֵינוֹ", אוֹ שֶׁהוּא גֹּבֶן בְּעֵינוֹ, אוֹ דַּק אוֹ תְּבֵלֶל בְּעֵינוֹ, וְהוּא שֶׁגַּבּוֹת עֵינָיו שׁוֹכְבוֹת עֲלֵיהֶן, מִלְּשׁוֹן "גַּב הַמִּזְבֵּחַ" (יחזקאל מג יג), "עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים" (תהלים קכט ג). וְהִזְכִּיר תְּחִלָּה הַמּוּם בְּחֶסְרוֹן הָאֲבָרִים, עִוֵּר אוֹ פִּסֵּחַ, וְאַחֲרֵי כֵּן בְּקָטְנוּת כְּגוֹן הֶחָרוּם, וּבְגֹדֶל כְּגוֹן הַשָּׁרוּעַ, וְאח"כ בִּשְׁבְרוֹן הָעֲצָמוֹת, אע"פ שֶׁכָּל אֵבָרָיו עִמּוֹ כֵּינָן שֶׁנִּשְׁבַּר הָעֶצֶם פָּסוּל, וְאח"כ פָּסַל אֲפִילּוּ בְּכִעוּר הַתֹּאַר, כְּגוֹן הַגֹּבֶן וַאֲשֶׁר בְּעֵינָיו הַגַּרְעִינִין, וְאַחַר כָּךְ בִּבְשַׂר הַגּוּף, כִּי צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה נָקִי וְחָלָק, וְאַחֲרֵי כֵּן הוֹסִיף בַּעַל הָרוּחַ אֲשֶׁר בֵּיצָיו נִפּוּחִים בּוֹ, אע"פ שֶׁהוּא חֹלִי נָהוּג בַּזְּקֵנִים וְאֵינוֹ מוּם בַּעֶצֶם אוֹ בַּבָּשָׂר. וְרַבּוֹתֵינוּ בְּאָרוּ (בכורות פרקים ו ז) מוּמִים רַבִּים נִלְמָדִים מֵאֵלֶּה, כִּי הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה אָבוֹת לָהֶן:

פרק כב

ב וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשֵׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשָׁהוּ, וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי. **אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי**, לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי כֹהֲנִים עַצְמָן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:ב'). וְאִם נָפְרֵשׁ "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי" בַּכֹּהֲנִים עַצְמָן, אֵין צָרֵךְ לַסֵּרוּס הַזֶּה, אֲבָל יֹאמַר הַכָּתוּב, וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ בָּהֶם אֶת שֵׁם קָדְשִׁי, וַאֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי, שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ אֶת אֲשֶׁר אַהֲרֹן וּבָנָיו עַצְמָם מַקְדִּישִׁים לִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ד א) כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ, "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", עַל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִים מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטֻמְאָה וְאֵין חַיָּבִים עַל קָדְשֵׁי גּוֹיִם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטֻמְאָה. "קָדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא קָדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, קָדְשֵׁי עַצְמָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי ה'" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. וְלֹא הֻזְכַּר שָׁם סֵרוּס הַמִּקְרָא כְּלָל. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי ה', שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ לוֹ, כִּי שְׁמוֹ בְּמִקְדַּשׁ ה'. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה בְּפָרָשַׁת וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה:

ח נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ יֹאמַר שֶׁיִּזָּהֵר מֵאֲכִילַת נְבֵלָה וּטְרֵפָה, שֶׁלֹּא יִטְמָא בָהּ וְיִצְטָרֵךְ לְהִנָּזֵר מִן הַקָּדָשִׁים, וְלֹא יֹאכַל בָּהֶם עַד שֶׁיִּרְחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר. וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר טֻמְאַת הָאָדָם לְכָל טֻמְאוֹתָיו, כִּי הִזְכִּיר הַצָּרַעַת וְהַזּוֹב שֶׁיִּכְלֹל הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה, וְטֻמְאַת הַמֵּת וְשִׁכְבַת הַזֶּרַע וְהַשֶּׁרֶץ, חָזַר לְהַזְהִיר מִן הַקָּדָשִׁים בְּטֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וְהִזְהִיר בָּהֶם דֶּרֶךְ הֶאֱמֶת, אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי ה', שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ לוֹ, כִּי שְׁמוֹ בְּמִקְדַּשׁ ה'. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה בְּפָרָשַׁת וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה:

בִּנְבָלָה וּטְרֵפָה, הִזְהִיר עַל הַטֻּמְאָה בַּהווֹיָה. וְהַטְּרֵפָה הַנִּזְכֶּרֶת כָּאן טְרֵפַת הָאֲרִי וְהַדֹּב שֶׁהֲמִית אוֹתָהּ בַּשָּׂדֶה, כִּי מֵחַיִּים לֹא תִּטַּמֵּא, כִּי מֵעֵת שֶׁתִּטָּרֵף הַבְּהֵמָה מִן הָאֲרִי תִּקָּרֵא טְרֵפָה, בֵּין מֵחַיִּים בֵּין לְאַחַר מִיתָה. וְהִנֵּה הִזְכִּיר כָּאן כָּל הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן, כִּי הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה אֲחַר שֶׁאָמַר שֶׁאֵין לָהּ שְׁחִיטָה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסִדְרַ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (רמב״ן על ויקרא י״א:כ״ד), הִנֵּה הִיא בִּכְלָל נְבֵלָה, וְזֶה דֶּרֶךְ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ (ת״כ פרק ד יב יג) גַּם כֵּן לְעִנְיַן הַקָּדָשִׁים בְּטֻמְאָה הִזְהִיר כָּאן, וּבִנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא אֶלָּא טֻמְאַת בֵּית הַבְּלִיעָה, וַאֲסָרוֹ לְאֻכָל בַּקָּדָשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר ״וּטְרֵפָה״, מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא נִבְלַת עוֹף טָמֵא שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה, כְּלְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ב:ח׳), וְטֻמְאַת שְׁאָר נְבֵלוֹת רִבּוּ אוֹתָהּ בְּת״כ (פרק ד ד) ״אֲשֶׁר יִגַּע בְּשֶׁרֶץ״ (ויקרא כ״ב:ה׳), אֵין לִי אֶלָּא הַשֶּׁרֶץ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַנְּבֵלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בְּכָל״:

יד **וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ** דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שֶׁאֵין פּוֹרֵעַ לוֹ מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת שֶׁל חֻלִּין וְהֵם נַעֲשִׂים תְּרוּמָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ב:י״ד). וְהִנֵּה טַעַם הַכָּתוּב, כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עַל הַקֹּדֶשׁ הַהוּא, וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא הַעֶקֶרן וְהַחֹמֶשׁ. וּמִפְּנֵי שֶׁקָּרָאוֹ ״קֹדֶשׁ״ לְמַדְנוּ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה כִּתְרוּמָה בְּדָבָר הָרָאוּי לְכָךְ. וְזֶהוּ הַנָּכוֹן בִּפְשׁוּטוֹ וּמִדְרָשׁוֹ. וְכָךְ כָּתַב ר״א (אבן עזרא על ויקרא כ״ב:י״ד), ״וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ״, טַעְמוֹ ״עִם הַקֹּדֶשׁ״, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מִלַּת ״וְנָתַן״ מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן וְנָתַן אֶת הַקֹּדֶשׁ. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ, בַּעֲבוּר מִלַּת ״עָלָיו״:

טו **וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לְהַאֲכִילָם לְזָרִים. **וְהִשְּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה** אֶת עַצְמָם יַטְעִינוּ עָוֹן בְּאָכְלָם אֶת הַקָּדָשִׁים שֶׁהֻבְדְּלוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקָדְשׁוּ וְנֶאֶסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם ״בְּמֵיכַלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא״, שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ תִּרְגּוּמוֹ כֵּן, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ב:ט״ז) ז״ל. וְלֹא הֲבִינוֹתִי דַּעְתּוֹ, כִּי יֵרָאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁזֶּה הַלָּאו אַזְהָרָה בַּכֹּהֲנִים הוּא שֶׁלֹּא יַאֲכִילוּ הַתְּרוּמָה לְזָרִים, וְאִם כֵּן רָאוּי שֶׁנְּפָרֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה ״וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם״ כְּנוּי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּטְעִינוּ הַכֹּהֲנִים לְיִשְׂרָאֵל עֲוֹן אַשְׁמָה כַּאֲשֶׁר יֹאכְלוּ הַקָּדָשִׁים, וְלָמָּה הֻצְרַךְ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְדָרְשׁוֹ בְּעַצְמָם (ספרי נשא לב), וְעוֹד שֶׁלֹּא הֻזְכַּר זֶה הַלָּאו בַּתַּלְמוּד אֶלָּא הוּא אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּבִשְׁאָר כָּל הָאִסּוּרִין. אֲבָל טַעַם הַכָּתוּב כִּי ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, וְלֹא יְחַלְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳, וְהוּא אַזְהָרָה שֵׁנִית בְּזָר שֶׁלֹּא יֹאכַל קֹדֶשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁיְּרָצֶה לְהַזְכִּיר בּוֹ הָעֹנֶשׁ. וְאָמַר, וְהִשִּׂיאוּ אֶת עַצְמָם וְגוֹ׳, כַּאֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֶת קָדְשֵׁיהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִפְּנֵי יִתּוּרוֹ בְּאוֹכֵל טֶבֶל, אָמְרוּ (סנהדרין פג), מִנַּיִן לָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳״, בַּעֲתִידִין לִתְרֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְיָלַף חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה. אֲבָל בְּת״כ (פרק ו ח-י) מָצָאתִי, ״וְלֹא יְחַלְּלוּ״, לְהָבִיא אֶת הַסָּךְ וְאֶת הַשּׁוֹתֶה. ״אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ עַל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאֵין חַיָּבִין עַל קָדְשֵׁי גּוֹיִם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּטֶבֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳״, עַל הַמּוּרָם הֵם חַיָּבִים וְאֵין חַיָּבִין עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּטֶבֶל. ״וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה״, מְלַמֵּד שֶׁאַף עַל הַטֶּבֶל חַיָּבִין מִיתָה. וְזֶה אֵינוֹ כְּדֶרֶךְ הַגְּמָרָא, אֶלָּא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר רִבּוּי הַסָּךְ וְהַשּׁוֹתֶה אַסְמַכְתָּא, כִּי שְׁתֵּיָה בִּכְלַל אֲכִילָה וְסִיכָה מִדְּרַבָּנָן, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּיְרוּשַׁלְמִי (מעשר שני פ״ב ה״א). וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּטֶבֶל ״וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ בַּעֲבוּר שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרֵם מִמֶּנּוּ לַה׳, דָּרְשׁוּ מִזֶּה שֶׁהַמּוּרָם הוּא הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ, לֹא הַטֶּבֶל, וְא״כ אֵינֶנּוּ בִּכְלַל ״כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה״ (ויקרא כ״ב:י״ד) שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּחֹמֶשׁ, וּלְכָךְ חָזַר וְשָׁנָה ״וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה״, מְלַמֵּד שֶׁאַף עַל הַטֶּבֶל חַיָּבִין מִיתָה, כִּי הַתְּרוּמָה שֶׁבַּטֶּבֶל הִיא שֶׁהֻזְכְּרָה כָּאן. וְהַכְּלָל כִּי הַכָּתוּב הַזֶּה בְּטֶבֶל, וְהִזְהִיר וְעָנַשׁ תְּחִלָּה עַל הַקֹּדֶשׁ הַמּוּרָם, וְחָזַר וְהִזְהִיר עַל שְׁיָרֵימוּ בֶּעָתִיד, כְּפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ:

יח **לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם** נִדְרֵיהֶם - הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי, נִדְבוֹתָם - הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ב:י״ח). וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כ״ב:כ״א) ״לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה״, וְכֵן יֹאמַר בְּכָל מָקוֹם, בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (במדבר טו ג ח), וְכֵן ״כִּי יַפְלֵא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת״ (ויקרא כ״ז:ב׳), וְכֵן בְּפָרָשַׁת נָזִיר (במדבר ו ב), כִּי הַנֶּדֶר הוּא הַבָּא עַל דָּבָר שֶׁיִּפָּלֵא מִמֶּנּוּ, שֶׁיִּזֹּר לַה׳ בְּצַו לוֹ, אִם תַּעֲשֶׂה עִמִּי לְהַפְלִיא לְהַצִּילֵנִי מִן הַצָּרָה הַזֹּאת אָבִיא עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, כְּעִנְיַן ״וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי״ (בראשית כח כ), ״וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַה׳ וַיֹּאמַר אִם נָתוֹן תִּתֵּן״ (במדבר כא ב), ״וַיִּדְּרוּ נְדָרִים״ (יונה א טז), וְכֵן כֻּלָּם. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (קנים פ״א מ״א), אִי זֶהוּ נֶדֶר, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, נְדָבָה - הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ עוֹלָה, וּמָה בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה, נֶדֶר - מֵת אוֹ נִגְנַב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וְכוּ׳, לְהַגִּיד הַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם, כִּי דֶּרֶךְ הַנּוֹדְרִים בְּצָרָתָם לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי בָּזֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹלָה אוֹ זֶבַח, וְזֶה לֹא יִקָּרֵא נְדָבָה סְתָם, וַאֲשֶׁר יַפְרִישׁוּ וְיִתֵּן מִיָּד הוּא נְדָבָה, כִּי בְּעֵת הַמַּתָּן נְדָבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב כִּי בֵּין שֶׁיַּקְרִיב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אֲשֶׁר נָדַר עַל צָרָתוֹ אוֹ שֶׁיַּקְרִיב אוֹתָם בִּנְדִבַת רוּחוֹ, יִהְיֶה תְּמִים. אוּלַי נַחְשֹׁב כִּי הַנֶּדֶר רָאוּי לִהְיוֹתוֹ תָּמִים יוֹתֵר מִן הַנְּדָבָה. וְזֶה טַעַם הַכָּתוּב:

כג **נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ** לְבֶדֶק הַבַּיִת, **וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה** לְמִזְבֵּחַ. אִי זֶהוּ הֶקְדֵּשׁ שֶׁבָּא לְרָצוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ב:כ״ג). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ שֶׁנִּדְרֹשׁ ״נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה״ - יֹאמַר שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ נְדָבָה אוֹ נֶדֶר לְבֶדֶק הַבַּיִת אֲבָל לֹא לָרָצוֹן עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי אֵין בֵּין נֶדֶר וּנְדָבָה בָּעִנְיָן הַזֶּה כְּלוּם, שְׁנֵיהֶם מֻתָּרִין לְבֶדֶק הַבַּיִת וַאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ. וּכְבָר הִזְכִּיר זֶה הַכָּתוּב בָּעוֹלָה ״לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם״ (ויקרא כ״ב:י״ח), וּבַשְּׁלָמִים ״לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה״ (ויקרא כ״ב:כ״א), וְכָךְ מְדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ בְּת״כ (פרק ז ו). וְיִתָּכֵן שֶׁנְּתַתֵּק בְּיִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא כִּי בַּעֲבוּר שֶׁרֹב

הַנְּדָבוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּשְׁכָּן "כֹּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה'" (שמות לה ה), וְכֵן בַּמִּקְדָּשׁ "אֲנִי בְּיֹשֶׁר לְבָבִי הִתְנַדַּבְתִּי" (דברי הימים א כט יז), וְכֵן בְּבֵית שֵׁנִי "עִם הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים" (עזרא א ד), וְכֵן כָּתוּב בִּבְדֶדֶק הַבַּיִת "כָּל פֶּסַח אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהָבִיא בֵּית ה'" (מלכים ב יב ה) וְהוּא הַנְּדָבָה. וְהַטַּעַם כִּי אֵין בְּעִנְיַן בֶּדֶק הַבַּיִת חִיּוּב, רַק נִדְבַת הַנֶּפֶשׁ. וּמִנְהַג הַנּוֹתְנִים לְבֶדֶק הַבַּיִת כִּי בִּנְדָבָה יָבִיאוּ "הֲרֵי זוֹ לַבְּנָיָן", לְפִיכָךְ כָּל מָקוֹם שֶׁיַּזְכִּיר נְדָבָה סְתָם הוּא לְבֶדֶק הַבַּיִת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ בּוֹ לְעוֹלָה אוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה (בפסוקים יח כא). וְהַנֹּדֵר יֹאמַר סְתָם לְקָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ, "לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה" (תהלים קטז יז), "נְדָרַי לַה' אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ בְּחַצְרוֹת בֵּית ה'" (שם שם יח יט), "אָבוֹא בֵיתְךָ בְּעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי" (שם סו יג), "עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ" (שם נו יג), וְהַנּוֹתְנִים לַמִּזְבֵּחַ בִּנְדָרִים יָבִיאוּ, אִם יַצְלִיחֵנִי אֱלֹהִים אָבֹא לְפָנָיו בְּעוֹלָה. וּלְפִיכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב בְּכָאן וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, וּלְנֵדֶר לַה' לֹא יֵרָצֶה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ב:כ') "לֹא תַקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", כִּי לֹא אָמַר הַכָּתוּב "נְדָבָה תַּקְרִיב אוֹתוֹ" כַּלָּשׁוֹן הַבָּא בְּכָל הַפָּרָשָׁה, אֲבָל אָמַר "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ", כְּלוֹמַר תַּעֲשֶׂה אַתָּה מִמֶּנּוּ כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ, אֲבָל לְנֵדֶר לְרָצוֹן לֹא יִהְיֶה. וְהַצְרִכוּ חֲכָמִים לֵאמֹר כָּךְ כִּי לֹא יִתְכֵּן בְּשׁוּם פָּנִים שֶׁיִּהְיוּ הַמּוּמִים כֻּלָּם, הַנֶּגֶד וְהַיַּלֶּפֶת וַאֲפִילּוּ הַמָּעוּךְ וְהַכָּתוּת, אֲסוּרִין בְּכָל קָרְבָּן, בֵּין בְּנֵדֶר וּבֵין בִּנְדָבָה, וְיִהְיֶה הַשָּׂרוּעַ וְהַקָּלוּט אֲסוּרִין בְּמִקְצָתָן וּמֻתָּרִין בְּמִקְצָתָן, וְלֹא יִמָּצֵא כָּכָה בַּתּוֹרָה בְּמוּמֵי הַמַּקְרִיבִים וּבַטְּמְאָה לְחַלֵּק בַּקָּרְבָּנוֹת. וּלְכָךְ אָמְרוּ כִּי "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ" אֵינֶנּוּ כְּמוֹ "תַּקְרִיב אוֹתוֹ". וְיִתְכֵּן שֶׁאָמַר כִּי שׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט מַתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ נְדָבָה, לֵאמֹר "הֲרֵי זֶה", אֲבָל אִם נָדַר "הֲרֵי עָלַי שׁוֹר אוֹ שֶׂה" - אִם יְבִיאֶנּוּ מָשְׁחָת לֹא יֵרָצֶה לוֹ וְאֵינֶנּוּ פָּטוּר מִנִּדְרוֹ. וְנֹאמַר עַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁשָּׁנִיתֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת, כִּי אֵין "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ" כְּמוֹ "תַּקְרִיב אוֹתוֹ", וְזֶה אֱמֶת הוּא בְּלִי סָפֵק. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב הֶתֵּר הַנְּדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת בְּשָׂרוּעַ וְקָלוּט, שֶׁהֵן מוּמִין בַּיְצִירָה מִן הַבֶּטֶן, וְכָל שֶׁכֵּן מוּמֵי הַמִּקְרֶה הַקַּטַּנִּים, עַוֶּרֶת אֲשֶׁר בּוֹ עִוָּרוֹן בְּשֶׁקָּהָתָה עֵינוֹ, וְהַשָּׁבוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּעַל הַגָּרֶב וְהַיַּלֶּפֶת. וְיִתְכֵּן כִּי הַכָּתוּב דָּבֵק, עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָּרֶב אוֹ יַלֶּפֶת וְכָל שׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט - נְדָבָה תַּעֲשֶׂה לְכָל אֶחָד מֵאֵלֶּה, וּלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה אֶחָד מֵהֶן, שֶׁאֲפִלּוּ עָלוּ יֵרֵדוּ. וּבְת"כ (פרק ז ה), מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וָשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט" לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וָשֶׂה. וְכָלְלוּ רַבּוֹתֵינוּ (תמורה ז) עוֹד בְּכְלַל "נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ" שֶׁהוּא יֵעָשֶׂה לִנְדָבָה לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה, אֲבָל לֹא הַתְּמִימִים, שֶׁהַמַּקְדִּישׁ אוֹתָן לְבֶדֶק הַבַּיִת עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה:

כח **אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** נוֹהֵג בַּנְּקֵבָה שֶׁאָסוּר לִשְׁחֹט הָאֵם וְהַבֵּן אוֹ הָאֵם וְהַבַּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּכָרִים וּמֻתָּר לִשְׁחֹט הָאָב וְהַבֵּן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:כ"ח). פּוֹסֵק הָרַב הַלָּכָה כִּדְבָרִי הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב (חולין עט), וְכֵן דַּעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ב:כ"ח), וְהוּא הַנָּכוֹן בַּגְּמָרָא בִּדְין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. אֲבָל דֶּרֶךְ הַכָּתוּב כְּשֶׁמַּזְכִּיר הַנְּקֵבָה בְּיִחוּד לִקְרוֹת אוֹתָהּ פָּרָה, וְאִם כֵּן הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב, וּפָרָה אוֹ כִּשְׁבָּה אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד" וְהִזְכִּיר הָאֵם וְהַבֵּן "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ", אָמַר כִּי בַּמִּינִין הַנִּזְכָּרִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם שׁוֹר וָשֶׂה עוֹד מִצְוָה אַחֶרֶת בָּהֶן, כִּי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הַנִּזְכָּרִים לֹא יִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד:

לא וְטַעַם **וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי** בְּכָאן יַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹר הַמִּצְוֹת, שֶׁיִּזָּהֲרוּ בַּקָּרְבָּנוֹת בַּמּוּמִים, וּבְמֶחְסְרֵי הַזְּמַן קֹדֶם שִׁבְעָה, וְיוֹם שֶׁנִּשְׁחֲטָה הָאֵם, וְלַעֲשׂוֹת הַזָּבָחִים וְהַתּוֹדָה וּלְשָׁחְטָם לָרָצוֹן, וְיִכְלֹל כָּל הַמִּצְוֹת בְּיַחַד. וּכְבָר הִזְכִּיר לְמַעְלָה בַּחֻקִּים וּבַמִּשְׁפָּטִים "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי" (ויקרא י"ט:ל"ז). וְאָמַר "לֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" לִהְיוֹת בָּכֶם נוֹכֵל וְזוֹבֵחַ מָשְׁחָת לַה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּבְנֵי אַהֲרֹן "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשֵׁי" (ויקרא כ"ב:ב'), שֶׁיַּזְהִיר בַּקָּרְבָּנוֹת מִן הַטַּמְאָה אוֹ הַמּוּמִין:

לב וְטַעַם **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ פרק ט ד) מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנִּקְדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בַּמִּצְוֹת לְהָרֵג עֲלֵיהֶן וְלֹא נַעֲבֹר. וְזֶה טַעַם "הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים", שֶׁהוּא טַעַם יִכְלֹל כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁרָאוּי לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ מִמִּצְרַיִם:

פרק כג

ב **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** אֵין לַכֹּהֲנִים עֵסֶק בְּעִנְיַן הַמּוֹעֲדוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְיִשְׂרָאֵל בָּהֶם, עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת אַהֲרֹן וּבָנָיו, רַק "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁיִּכְלֹל אֶת כֻּלָּם כְּאֶחָד, כִּי לֹא יִפָּרֵשׁ קָרְבְּנוֹת הַמּוּסָפִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. אֲבָל הִזְכִּיר הַמּוֹעֲדִים כָּאן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יְמֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְיִרְמֹז אֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'", וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים" (ויקרא כ"ג:ל"ז), אֲבָל לֹא הֶאֱרִיךְ לְבָאֵר הַמּוּסָפִים שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁיִּנְהֲגוּ לָהֶם בְּמִדְבָּר. וְאַחֲרֵי שְׁמָנָה בָּאֵי הָאָרֶץ בְּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים, וְצִוָּה "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" (במדבר כו נג), בֵּאֵר הַמּוּסָפִים כֻּלָּם בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס, שֶׁיֵּעָשׂוּ אוֹתָם בָּאָרֶץ מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. וְעַל כֵּן אָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ויקרא ט"ז:ל"ד), שֶׁעָשָׂה כֵּן בַּמִּדְבָּר. וְהִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ כֻּלָּם הָעֹמֶר וּכְבָשֵׁי עֲצֶרֶת, כִּי בְיָדוּעַ שֶׁלֹּא יִנָּהֲגוּ אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁהֵן בָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם שֶׁאָמַר בּוֹ "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ" וְגוֹ' (ויקרא כ"ג:י'), אֲבָל הַיָּמִים עַצְמָם נוֹהֲגִים מִיָּד. וְהִזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּמוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ,

שֶׁגַּם הוּא יוֹם מוֹעֵד נִקְרָא אוֹתוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ. וְאַחַר כֵּן הִבְדִּיל שְׁאָר הַמּוֹעֲדוֹת מִמֶּנּוּ וְאָמַר "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם", כְּלוֹמַר בְּאֵי זֶה יוֹם מִן הַשָּׁבוּעַ שֶׁיַּגִּיעוּ בּוֹ, כִּי הַשַּׁבָּת קְבוּעַ הוּא בְּיוֹמוֹ יָבֹא, לֹא נִצְטָרֵךְ לִקְרֹא אוֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ פרשה ט ה) "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם", וֶהֱמָּ לָעִבּוּרִים, שֶׁתִּקְרְאוּ אַתֶּם לָהֶם מוֹעֲדִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי פֵּרוּשׁ "מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי" עַל הַנִּזְכָּרִים לְמַטָּה בְּפָרָשִׁיּוֹת "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן" וְגוֹ', וְלָכֵן חָזַר שָׁם פַּעַם אַחֶרֶת "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" בַּעֲבוּר שֶׁהִפְסִיק בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת. וְהִנֵּה אָמַר "מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי" בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, אֲבָל הַשַּׁבָּת תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִכָּל מְלָאכָה שֶׁבָּעוֹלָם, כִּי יַזְהִיר בַּשַּׁבָּת פְּעָמִים רַבּוֹת. וְיִרְמֹז עוֹד בְּכָאן כִּי גַּם בְּבוֹאוֹ בְּאֶחָד מִן הַמּוֹעֲדִים לֹא תִדָּחֶה לַעֲשׂוֹת בָּהּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְכָמוֹהוּ "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם" (שמות לה א) עַל הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו אֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַשֵּׁנִיָּה, וְהִפְסִיק בַּשַּׁבָּת "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה" וְגוֹ' (שם פסוק ב), וְחָזַר וְאָמַר "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (שם פסוק ד), וְהִיא הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה, בַּעֲבוּר שֶׁהִפְסִיק בָּהּ הַצָּרַךְ לַחֲזֹר וּלְהַתְחִיל בָּרִאשׁוֹנָה. וּרְאֵיָה לַפֵּרוּשׁ הַזֶּה, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּשַּׁבָּת "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ"ג:ל"ז-ל"ח) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְגוֹ' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' וְגוֹ' מִלְּבַד שַׁבְּתוֹת ה'", שֶׁאֵין הַשַּׁבָּתוֹת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה'. וּרְאֵיָה עוֹד, כִּי לֹא אָמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר" כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, כִּי הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן הוּא הָיָה מִצְוַת הַמּוֹעֲדִים, אֲבָל שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַשַּׁבָּת לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ דִּין הַמּוֹעֲדִים, לֹא לְבָאֵר מִצְוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו, וְלָכֵן לֹא אָמַר בּוֹ "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּמּוֹעֲדִים, וְהִזְכִּירָהּ בַּסּוֹף (ויקרא כ"ג:ל"ח) עִם הַנִּדָּרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ כָּאן כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְזֶהוּ מִדְרַשׁ חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ (תו"כ פרשה ט ז), מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל הַמּוֹעֲדוֹת וְכוּ', כִּי אֵין הַשַּׁבָּת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה' כְּלָל, רַק סָמְכוֹ הַכָּתוּב לָהֶם. וְטַעַם "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", שֶׁיִּהְיוּ בַּיּוֹם הַזֶּה כֻּלָּם קְרוּאִים וְנֶאֱסָפִים לְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, כִּי מִצְוָה הִיא עַל יִשְׂרָאֵל לְהַקְבִּין בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּיוֹם מוֹעֵד לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בְּפַרְהֶסְיָא בִּתְפִלָּה וְהַלֵּל לָאֵל בְּכִסּוּת נְקִיָּה, וְלַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּקְּבָלָה "לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצֵבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם" (נחמיה ח י). וְהִנֵּה "מִקְרָא קֹדֶשׁ" מִלְּשׁוֹן "קְרוּאֵי הָעֵדָה" (במדבר א טז), "אַחֲרֵי כֵּן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים" (שמואל א ט יג), וְכֵן "עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאֶהָ" (ישעיהו ד ה), הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שָׁם שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בָּהֶם קְרוּאֵי הָעֵדָה. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:ב') עֲשָׂאוֹ מִלְּשׁוֹן "אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" (בראשית מט א) לְשׁוֹן מְאֻרָע, בְּכָל יוֹם שֶׁיְּאֻרְעוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם קֹדֶשׁ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ספרי פנחס קמז), אֲרֵעֵם בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יְהֵא חֻקָּם אֲצָלְךָ כְּחֹק שְׁאָר הַיָּמִים, אֲבָל תַּעֲשֶׂה לָהֶם מִקְרָא שֶׁל קֹדֶשׁ לְשַׁנּוֹתָם בְּמַאֲכָל וּבְמַלְבּוּשׁ מֵחוֹל לְקֹדֶשׁ. וְגַם זֶה דַּעַת אוּנְקְלוֹס:

ז **כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה** אֲפִלּוּ מַמְלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה וְצָרֶךְ שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בְּבַטָּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, כָּךְ הֵבַנְתִּי מִת"כ (פרשה יב ח) דְּקָתָנֵי, יָכוֹל אַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְכוּ', לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:ח'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן כְּלָל, כִּי מָה טַעַם שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב לֹא תַעֲשֶׂה מְלֶאכֶת דָּבָר הָאָבֵד וְיָבֹאוּ שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת מִק"ו, וְא"כ רָאוּי שֶׁיֹּאמַר אַף בְּשַׁבָּת כֵּן. וְעוֹד שֶׁא"כ הֲרֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתָּר בְּדָבָר הָאָבֵד, וְהֵם אָמְרוּ (חגיגה יח), לֹא מְסָרָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים, שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה רֶמֶז אֵיזוֹ מְלָאכָה מֻתֶּרֶת וְאֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה. וּלְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" כּוֹלֵל הוּא כָּל הַמְּלָאכוֹת וְהַשִּׁמּוּשִׁים, "עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם" (משלי יב יא), "וַעֲבַדְתָּ שֵׁשׁ שָׁנִים" (דברים טו יח), "וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ" (שם כח מח), וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בְּשׁוּם מָקוֹם בְּדָבָר הָאָבֵד בִּלְבַד, שֶׁאִם לֹא תַּעֲשֶׂה הַיּוֹם לֹא תַּעֲשֶׂה לְמָחָר. אֲבָל פֵּרוּשׁ "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצָרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ" (שמות כ ט), "וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה" (שם א יד), "וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם" (יחזקאל לו ט), "וְקֵין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה" (בראשית ד ב). וּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ הִיא מְלֶאכֶת הֲנָאָה, לֹא מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וְזֶה מִתְבָּאֵר בַּתּוֹרָה, כִּי בְּחַג הַמַּצּוֹת שֶׁאָמַר תְּחִלָּה "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב טז), הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם", וּבִשְׁאָר כָּל יָמִים טוֹבִים יִקְצַר וְיֹאמַר "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", לֶאֱסֹר כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וּלְהוֹדִיעַ שֶׁאֹכֶל נֶפֶשׁ מֻתָּר בָּהֶן. וְלֹא יֹאמַר הַכָּתוּב לְעוֹלָם בְּאֶחָד מִכָּל שְׁאָר יָמִים טוֹבִים "כָּל מְלָאכָה", וְלֹא יְפָרֵשׁ בָּהֶם הֻתַּר אֹכֶל נֶפֶשׁ, כִּי "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" יְלַמֵּד עַל זֶה. אֲבָל בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דברים טז ח) בְּחַג הַמַּצּוֹת אָמַר "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה", וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִתִּיר בּוֹ בְּפֵרוּשׁ אֹכֶל נֶפֶשׁ וְלֹא הֻצְרַךְ לֵאמֹר בּוֹ "כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", וְהִזְכִּיר "מְלָאכָה" סְתָם וְלֹא אָמַר "כָּל מְלָאכָה" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת (ויקרא כ"ג:ג') וְיוֹם הַכִּפּוּרִים (ויקרא כ"ג:כ"ח), כִּי הַכְּוָנָה לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה אֲשֶׁר הִזְהַרְתִּיךָ עָלֶיהָ. וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, "כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מַתִּיר אֶלָּא בִּמְלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ, כִּדְכְתִיב בָּעִנְיַן הַזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם", וּמִפְּנֵי שֶׁמַּזְכִּיר שָׁם "כָּל מְלָאכָה" הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם", פֵּרוּשׁ "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" מְלָאכָה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לַעֲבוֹדַת קַנְיָן, כְּגוֹן זְרִיעָה וּקְצִירָה וַחֲפִירָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אֲבָל אֹכֶל נֶפֶשׁ אֵינָהּ מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, זֶה לְשׁוֹנוֹ. וְהַבָּרַיְתָא שֶׁבְּת"כ (פרשה יב ה-ח) כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּנֶּסְחָאוֹת הַמְּדֻקְדָּקוֹת, "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ", חֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל יְמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּמְלָאכָה, יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", הוּא אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְאֵין יְמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה

מוֹעֲדֵי ה׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ״ (ויקרא כ״ג:ל״ז), אִם לְעִנְיַן יָמִים טוֹבִים הֲרֵי כְּבָר יָמִים טוֹבִים אֲמוּרִים, א״כ לָמָּה נֶאֱמַר ״אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ״, אֲלוּ יְמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלָאכָת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הוּא״ וְכוּ׳. וּפֵרוּשָׁהּ, שֶׁר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דּוֹרֵשׁ ״לֹא תַעֲשׂוּ. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳״ (להלן פסוקים לו לז), לוֹמַר שֶׁהַכָּתוּב אוֹסֵר עֲשִׂיָּה בְּמוֹעֲדֵי ה׳ כֻּלָּם, יָכוֹל שֶׁיְּהוּ כֻּלָּן שָׁוִין בְּאִסּוּר וְיֵאָסְרוּ בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה כְּרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי, וְנִדְרֹשׁ ״כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳״, שֶׁהַמִּקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָנָיו, מֵעֵט הַכָּתוּב ״עֲצֶרֶת הִיא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ״ (ויקרא כ״ג:ל״ו), שְׁמִינִי עֲצוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְאֵין חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר כְּמוֹהוּ בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אֶלָּא בִּמְלָאכָה בִּלְבַד, שֶׁאָמַר ״לֹא תַעֲשׂוּ״, וְלֹא הִזְכִּירָהּ הַכָּתוּב וְלֹא רָמַז לָהּ כְּלָל וּמְסָרָהּ לַחֲכָמִים. וּלְפִי גִּרְסַת רַשׁ״י ג״כ כָּךְ הִיא מִתְפָּרֶשֶׁת. וְהַבָּרַיְתָא הַזּוֹ הִיא שְׁנוּיָה בִּגְמָרָא חֲגִיגָה (יח), דְּקָתָנֵי, ״כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ״, לִמֵּד עַל חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְכוּ׳. וְשָׁם שָׁנוּ עוֹד, מַה שְׁבִיעִי אָסוּר אַף שִׁשִּׁי אָסוּר, אִי מָה שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה אַף שִׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַשְּׁבִיעִי״, שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה וְאֵין הַשִּׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, שֶׁלֹּא מָסַרְתָּ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים וְכוּ׳. שָׁנוּ בַּגְּמָרָא בְּ״כָל מְלָאכָה״ וְשָׁנוּ בְּת״כ בְּ״כָל מְלָאכָה״ שֶׁתִּפְסוּ לָהֶם בַּמִּדְרָשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁאֵין לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב בְּ״כָל מְלָאכָה״ אֶלָּא בְּ״כָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה״ וּשְׁנֵיהֶם לָדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ שִׁיו״ט אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵינוֹ אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, אֲבָל אָסוּר הוּא בְּכָל מְלָאכָה שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה וּמְסָרָהּ הַכָּתוּב לַחֲכָמִים. וּבְסִפְרֵי (ראה קלה), רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ שִׁבְעֵי מוֹעֵד אָסוּרִין בִּמְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּאָכֵל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת״ (דברים טז ח), מָה שְׁבִיעִי עָצוּר אַף שִׁשִּׁי עָצוּר. אִי מָה שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה אַף שִׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַשְּׁבִיעִי״, שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה וְאֵין הַשִּׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה. וְגַם זוֹ כְּפִי הַשִּׁיטָה שֶׁאָמַרְנוּ. הֲרֵי הֶאֱרַכְנוּ בְּעִנְיְנֵי הַבָּרָיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בָּעִנְיָן הַזֶּה לְהַעֲלוֹת דִּבְרֵי רז״ל עִם הַפֵּרוּשׁ הַבָּרוּר וְהַנָּכוֹן מַה שֶּׁאָמַרְנוּ בַּכְּתוּבִים הָאֵלּוּ. וְעִם כָּל זֶה מָצָאתִי קָשְׁיָא עַל דְּבָרֵינוּ מִבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּסִפְרֵי (פנחס קמז), ״כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ״ (במדבר כח יח), מַגִּיד שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה. מִנַּיִן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, נֶאֱמַר כָּאן ״מִקְרָא קֹדֶשׁ״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ״מִקְרָא קֹדֶשׁ״ (שמות יב טז), מַה לְּהַלָּן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ אַף כָּאן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְנִרְאֶה לִי כִּי ״עֲבוֹדָה״ אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל טֹרַח וְעָמָל שֶׁאָדָם עוֹבֵד בּוֹ לְאַחֵר, מִלְּשׁוֹן ״עֲבוֹדַת עָבָד״ (ויקרא כה לט), ״עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו״ (בראשית ט כה), ״עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר״ (שם יד ד), וְכֵן ״עֲבֹדַת עֲבָדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא״ (במדבר ד מז), עֲבוֹדַת כָּל טֹרַח שֶׁבָּאֹהֶל וַעֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכָּתֵף. וְאִם כֵּן הָיָה בְּאֶפְשָׁר שֶׁמְּלָאכוֹת קַלּוֹת שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לַהֲנָאַת עַצְמוֹ מֻתָּרֶת וְאע״פ שֶׁאֵינָהּ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְשֶׁיִּהְיֶה אֹכֶל נֶפֶשׁ מְרֻבֶּה שֶׁהַשַּׁמָּשׁ עוֹבֵד בּוֹ לְרַבּוֹ אָסוּר. וְעַל כֵּן שָׁאַל מִנַּיִן שֶׁהַהֶתֵּר הַזֶּה הוּא בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ עַד שֶׁנַּתִּיר כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ אֲפִלּוּ בְּטֹרַח, וְנֶאֱסַר כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁאֲפִלּוּ הַקַּלּוֹת שֶׁבָּהֶם מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אִקְּרוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר ״מִקְרָא קֹדֶשׁ״ לִגְזֵרָה שָׁוָה, שֶׁשָּׁם בָּאָה כָּל מְלָאכָה לְאִסּוּר וְכָל אֹכֶל נֶפֶשׁ לְהַתִּיר. וְרָאִיתִי בַּמְּכִילְתָּא (בא ט) דְּתָנֵי, ״אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ״ (שמות יב טז), כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה י״ט וְאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י״ט. וְיֵהָא מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י״ט כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה י״ט, מָקוֹם שֶׁמִּקְצָת עֲבוֹדָה דּוֹחָה שַׁבָּת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אַךְ יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ״, מִקְצָת עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵין מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וּפְרוּשׁ מִקְצָת עֲבוֹדָה, כְּגוֹן חוֹבֵת הַיּוֹם, תְּמִידִין וּמוּסָפִין, וְאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י״ט, נְדָרִים וּנְדָבוֹת אוֹ עוֹלַת נְדָבָה, אֲבָל מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ לֹא נִתְבָּרֵר לִי פֵּרוּשׁוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּרְמֹז לָמָה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהַבָּא בְּטֹרַח גָּדוֹל בְּדוֹמֶה לַעֲבוֹדָה יִהְיֶה בִּכְלַל אִסּוּר, וְהַבָּא בְּנָקֵל כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל אָדָם לְעַצְמוֹ יִהְיֶה מֻתָּר, אוֹ מִקְצָתוֹ כְּדֵי חַיָּיו וְכֻלּוֹ תַּבְשִׁילִין מְרֻבִּין לְתַעֲנוּג. וְהַכְּלָל בְּ״מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה״ שֶׁהוּא לְהַתִּיר אֹכֶל נֶפֶשׁ:

ח **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳ שִׁבְעַת יָמִים** יֹאמַר שֶׁיִּהְיוּ כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים חַג לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה׳, לֹא לְהֶאָסֵר בִּמְלָאכָה כְּרִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי. וְלֹא פֵּרֵשׁ הָאִשֶּׁה כִּי הוּא עָתִיד לְהַזְכִּירוֹ בְּפָרָשָׁה מְיֻחֶדֶת לְכָל אִשֵּׁי הַמּוֹעֲדִים (סוף פרשת פנחס), כַּאֲשֶׁר רָצָה שֶׁיִּנָּהֲגוּ בָּהֶן וּכְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא כ״ג:ב׳). וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תו״כ פרק יא ה) לוֹמַר שֶׁנִּקְרִיב בָּהֶן אִשֶּׁה מִכָּל מָקוֹם, אע״פ שֶׁאֵין לָנוּ כָּל הַמּוּסָפִין שְׁלֵמִים. וְנָכוֹן הוּא:

י **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ** בַּעֲבוּר שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ בְּכָאן בְּכָל אֶחָד מִן הַמּוֹעֲדִים מִצְוָה חֲדָשָׁה מִלְּבַד הַשַּׁבָּתוֹן וְהַמִּקְרָא קֹדֶשׁ, תִּתְיַחֵד בְּכָל מוֹעֵד פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁיִּזָּהֵיר בָּהּ ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. וּמִפְּנֵי שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַנּוֹ תָּלוּי בָּעֹמֶר, אָמַר הַכֹּל בְּפָרָשָׁה אַחַת. וּבַעֲבוּר שֶׁיּוֹם הַזִּכָּרוֹן בְּכָל מוֹעֵד פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁיִּזָּהֵיר בָּהּ ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. וּמִפְּנֵי שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַנּוֹ תָּלוּי בָּעֹמֶר, אָמַר הַכֹּל בְּפָרָשָׁה אַחַת. וּבַעֲבוּר שֶׁיּוֹם הַזִּכָּרוֹן וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּחֹדֶשׁ אֶחָד וּשְׁנֵיהֶם מֵעִנְיָן אֶחָד, בְּדִין הָעֲנוֹנוֹת וְכַפָּרָתָם לַשָּׁבִים, לֹא אָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, כִּי יַסְפִּיק לוֹ בַּדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן, וְעָשָׂה מֵהֶן שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵם עִנְיָנִים שׁוֹנִים:

וְטַעַם **וְקִצַּרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ** שֶׁלֹּא תִּקְצְרוּ בָּאָרֶץ קָצִיר עַד שֶׁתִּקְצְרוּ הָעֹמֶר וְתָבִיאוּ אוֹתוֹ רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן. וְכֵן ״מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר״ (דברים טז ט), מֵהָחֵל לְךָ חֶרְמֵשׁ בְּשׁוּם קָמָה, כִּי אָסוּר לְהָנִיף חֶרְמֵשׁ עַל הַקָּמָה עַד יוֹם שֶׁתָּחֵל לִסְפֹּר:

יא **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן** מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית אִי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ, לְשׁוֹן רַשׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:י״א). וּבְאֶמֶת שֶׁזּוֹ גְּדוֹלָה שֶׁבְּרָאיוֹת בַּגְּמָרָא, כִּי מָה טַעַם שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב, כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ תָּבִיאוּ הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית,

כִּי יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע שֶׁבְּאִיזֶה זְמַן מִן הַשָּׁנָה שֶׁנָּבוֹא לָאָרֶץ וְנִקְצֹר קְצִירָהּ יָנִיף הַכֹּהֵן הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתִּהְיֶה אַחֲרֵי בִּיאָתֵנוּ לָאָרֶץ, וְהִנֵּה אֵין לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן שֶׁיִּמָּנֶה מִמֶּנּוּ. וְעוֹד עַל דֶּרֶךְ הַזֶּה לֹא נֵדַע בַּשָּׁנִים הַבָּאוֹת אַחֲרֵי כֵן מָתַי נָחֵל לִסְפֹּר, רַק מִיּוֹם הָחֵל חָרְמֵשׁ בַּקָּמָה כְּפִי רְצוֹנֵנוּ, וְאֵלֶּה דִּבְרֵי תּוֹרָה. אֲבָל אִם יִהְיֶה "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" יוֹם טוֹב כְּפִי קַבָּלַת רַבּוֹתֵינוּ, יָבוֹא הָעִנְיָן כַּהֹגֶן, כִּי צִוָּה הַכָּתוּב תְּחִלָּה (ויקרא כ"ג:ו'-ח') שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן חַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹן וְכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא נַעֲשֶׂה, וְאַחַר כֵּן אָמַר (ויקרא כ"ג:ט'-י"א) כִּי כַּאֲשֶׁר נָבוֹא אֶל הָאָרֶץ נָבִיא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַזֹּאת הַנִּזְכֶּרֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, וְהִיא הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה הַנִּזְכֶּרֶת כָּאן, וְלִמֵּד שֶׁלֹּא יִנָּהֵג הָעֹמֶר בַּמִּדְבָּר וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. אֲבָל "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית" (ויקרא כ"ג:ט"ז) וְ"שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת" (ויקרא כ"ג:ט"ו) לֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ אוֹתָם יוֹם טוֹב, אֲבָל תִּרְגֵּם בּוֹ אוּנְקְלוֹס לְשׁוֹן שָׁבוּעַ, וְא"כ יִהְיוּ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת בְּפָסוּק אֶחָד. וְהַמְּפָרְשִׁים אָמְרוּ כִּי הוּא דֶּרֶךְ צַחוּת, כְּמוֹ "רֹכְבִים עַל שְׁלֹשִׁים עֲיָרִים וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם" (שופטים י ד), וּבְמָקוֹם אַחֵר (דברים טז ט) פֵּרֵשׁ "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת", וְכֵן "בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת" (מלכים ב יא ט), שָׁבוּעַ, וְכֵן "מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנַשְׁבִּירָה שֶּׁבֶר וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה בָּר" (עמוס ח ה), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שִׁבְעָה יָמִים שַׁבָּת אַחַת, וְחֶשְׁבּוֹן הַיָּמִים מִמֶּנּוּ, יִקָּרֵא שָׁבוּעַ אֶחָד - שַׁבָּת אֶחָד, וְהוּא לָשׁוֹן יָדוּעַ וּמֻרְגָּל בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁפַּעֲמַיִם בַּשַּׁבָּת ב"ד יוֹשְׁבִין בָּעֲיָרוֹת (כתובות ב). וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה כָּל "הַשַּׁבָּת" הַנִּזְכָּר בַּפָּרָשָׁה - שָׁבוּעַ, וְיִהְיֶה טַעַם "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" לוֹמַר כִּי בְּיוֹם חֲנֻפַּת הָעֹמֶר יַתְחִיל לַעֲשׂוֹת הַשָּׁבוּעַ בְּמִנְיָנוֹ, אִם כֵּן יִהְיֶה הַיּוֹם הַהוּא מִמָּחֳרַת הַשָּׁבוּעַ שֶׁעָבַר, כְּאִלּוּ אָמַר יִהְיֶה יוֹם הַתְּנוּפָה מִמָּחֳרַת שָׁבוּעַ לַיָּמִים הָעוֹבְרִים, וְרִאשׁוֹן לַשָּׁבוּעוֹת שֶׁיִּסְפֹּר עַד שֶׁיִּשְׁלֹם שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וּבַעֲבוּר שֶׁהַזְכִּיר (ויקרא כ"ג:ו') "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם" אָמַר שֶׁיָּנִיף אֶת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת הַשָּׁבוּעַ הַנִּזְכָּר וְיִסְפֹּר מִמֶּנּוּ שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וְאֵין לְטָעוֹת בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כִּי לֹא הִזְכִּיר מִמֶּנּוּ רַק "בֵּין הָעַרְבָּיִם" (ויקרא כ"ג:ה'). וְטַעַם "תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה" (ויקרא כ"ג:ט"ו), כִּי הַשַּׁבָּת עִם שֵׁשֶׁת הַיָּמִים תִּקָּרֵא שַׁבָּת שְׁלֵמָה. וּפֵרוּשׁ "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" כְּמוֹ בְּמָחֳרַת הַשַּׁבָּת, וְכֵן "עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ" (ויקרא כ"ג:ט"ז), וְכֵן "בְּיוֹם (ההוא) זִבְחֶכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרַת" (ויקרא י"ט:ו'). וְאָמְרוּ כִּי לֹא יָבֹא בֵּי"ת בְּמִלַּת מָחָר וּמָחֳרַת, "וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם" (שמות יח יג), "וַיַּעַשׂ ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרַת" (שם ט ו), וְכֵן כֻּלָּם:

טו וְטַעַם **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם** כְּמוֹ "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" (ויקרא כ"ג:מ'), שֶׁתְּהֵא סְפִירָה וּלְקִיחָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיְּמָנֶה בְּפִיו וְיַזְכִּיר חֶשְׁבּוֹנוֹ כַּאֲשֶׁר קִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ. וְאֵין כֵּן "וְסָפַר לוֹ" (ויקרא ט"ו:י"ג) "וְסָפְרָה לָהּ" (שם פסוק כח) דְּזָבִין, שֶׁהֲרֵי אִם רָצוּ עוֹמְדִים בְּטֻמְאָתָם, אֲלָא שֶׁלֹּא יִשְׁפָּחוּהוּ. וְכֵן "וְסָפַרְתָּ לָךְ" (ויקרא כ"ה:ח') דְּיוֹבֵל, שֶׁתְּזַהֵר בַּמִּסְפָּר שֶׁלֹּא תִּשְׁפַּח. וּבְת"כ (בהר פרשה ב א), "וְסָפַרְתָּ לָךְ" - בְּבֵ"ד. וְלֹא יָדַעְתִּי אִם לוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ ב"ד הַגָּדוֹל חַיָּבִין לִסְפֹּר שָׁנִים וְשָׁבוּעוֹת בְּרֹאשׁ כָּל שָׁנָה וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּסְפִירַת הָעֹמֶר, אוֹ לוֹמַר שֶׁיְּזַהֲרוּ ב"ד בַּמִּנְיָן וְיִקְדְּשׁוּ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. וְהִנֵּה מִסְפַּר הַיָּמִים מִיּוֹם הַתְּנוּפָה עַד יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים מִשְּׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה עַד הַיּוֹבֵל, וְהַטַּעַם בָּהֶם אֶחָד, עַל כֵּן "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", שֶׁיִּסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים יוֹם וְיַקְדֵּשׁ יוֹם הַחֲמִשִּׁים הַנִּסְפָּר בְּיָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּיּוֹבֵל. וְזֶה טַעַם "תְּמִימוֹת", שֶׁתִּהְיֶינָה מְכֻוָּנוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, כְּטַעַם "תְּמִימִים יִהְיוּ" (במדבר כח יט), שֶׁהַיָּתֵר כְּמוֹ הֶחְסֵר אֵינָנוּ תְּמִים. וְהִנֵּה טַעַם הַפָּרָשָׁה שֶׁיַּתְחִיל לִסְפֹּר בִּתְחִלַּת קְצִיר שְׂעוֹרִים וְיָבִיא רֵאשִׁית קְצִירוֹ כַּרְמֶל מִנְחָה לַשֵּׁם וְיַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, וַיִּשְׁלִים מִסְפָּרוֹ בִּתְחִלַּת קְצִיר חִטִּים כַּעֲלוֹת גְּדִישׁ בְּעִתּוֹ וְיָבִיא מִמֶּנּוּ סֹלֶת חִטִּים מִנְחָה לַשֵּׁם (ויקרא כ"ג:ט"ז-י"ז) וְיָבִיא קָרְבָּן עָלָיו (שם יח-כ). וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה בְּפָרָשָׁה כִּי הֵם בִּגְלַל הַמִּנְחוֹת שֶׁהֵם הָעִקָּר בָּהֶנָּ הַזֶּה, וְלֹא הִזְכִּיר הַמּוּסָפִין בָּהֶן כַּאֲשֶׁר לֹא הִזְכִּירָם בִּשְׁאָר הַמּוֹעֲדִים:

טז וְטַעַם **מִנְחָה חֲדָשָׁה** שֶׁלֹּא יוּבָא בֵּית ה' מִנְחָה עַד שֶׁיָּבִיאוּ זֹאת, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (מנחות פג). וְהַצָּרֵךְ לוֹמַר "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם" בְּאִסּוּר הֶחָדָשׁ (ויקרא כ"ג:י"ד) וּבִשְׁבִיעִת חַג הַשָּׁבוּעוֹת (ויקרא כ"ג:כ"א), מִפְּנֵי שֶׁהוּא תָּלוּי בַּהֲנָפַת הָעֹמֶר וּבְמִנְחָה חֲדָשָׁה, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחֲרֵי גָּלוּתֵנוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין עֹמֶר וּמִנְחָה יְצֻוִּיה בָּהֶם, כִּי הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם. וְלֹא הֵצָרֵךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן, וְכֵן בְּחַג הַסֻּכּוֹת (ויקרא כ"ג:מ"א) לֹא הִזְכִּיר "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם בְּעִנּוּי וּבִשְׁבִיתַת הַמְּלָאכָה, וְאֵין הַקָּרְבָּנוֹת מְעַכְּבִין כַּפָּרָה מִמֶּנּוּ. וְכֵן לֹא הֻזְכַּר בְּחַג הַמַּצּוֹת "חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם", אֲבָל בְּפָרָשַׁת "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" (שמות י"ב:ב' פסוקים יד יז כ) הִזְכִּיר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה שָׁם הַדָּבָר בַּפֶּסַח, "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ" (שם יב ח), הֵצָרֵךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה "חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". וְהִזְכִּיר בְּשַׁבָּת "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג:ג'), וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה מְלָאכָה בְּמַקְדָּשׁ בִּתְמִידִין וּמוּסָפִין, אוֹמֵר שֶׁיִּנָּהֵג הָאִסּוּר בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ, כִּי לֹא נֶאֱמַר בּוֹ "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", כִּי אֵינֶנּוּ אֶלָּא לוֹמַר בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם - לֹא בְּבֵית הַשֵּׁם. וְכֵן אָמְרוּ בַּמְּכִילְתָּא (ויקהל א), בַּמּוֹשָׁבוֹת אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵן נֶאֱמַר (ויקרא ג':י"ז) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" בְּאִסּוּר חֵלֶב וְדָם, כִּי הוּא נֶאֱסָר מִפְּנֵי הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (לז), "מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּחֵלֶב וָדָם לָמָּה לִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּקָרְבָּנוֹת כְּתִיב, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָרְבָּן אִין, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא קָרְבָּן לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. וְשָׁם אָמְרוּ, "מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּשַׁבָּת (ויקרא כ"ג:ג') לָמָּה לִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּמוֹעֲדוֹת כְּתִיבָא, תִּבְעֵי קִדּוּשׁ בֵּית דִּין כְּמוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. וְהַכְּלָל כִּי לֹא יַזְכִּיר בַּתּוֹרָה כֵּן בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַגּוּף רַק מִפְּנֵי צָרֵךְ עִנְיָן. וְאֵין "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה"

(ויקרא כ״ג:י״ז) כְּמוֹ ״מִכֹּל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם״, אֲבָל טַעְמוֹ ״מֵאֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם״, לְהוֹצִיא חוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם״ (במדבר טו ב), וְכָךְ שָׁנִינוּ (מנחות פג), כָּל קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד בָּאִין מִן הָאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ חוּץ מִן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וַאֲפִילוּ לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֹמֶר בָּא מֵחוּצָה לָאָרֶץ (שם פד), מוֹדֶה בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ:

יז חָמֵץ תֵּאָפֶינָה צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּהְיֶינָה חָמֵץ, לְפִי שֶׁהֵם תּוֹדָה לַשֵּׁם כִּי חֻקּוֹת קָצִיר שָׁמַר לָנוּ, וְקָרְבַּן תּוֹדָה יָבוֹא עַל לֶחֶם חָמֵץ. וְאוּלַי אִסּוּר הֶחָמֵץ מִפְּנֵי שֶׁיִּרְמֹז אֶל מִדַּת הַדִּין, כִּי נִקְרָא ״חָמֵץ״ כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַיַּיִן אֲשֶׁר יִקְהֶה ״חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׂכָר״ (במדבר ו ג), וְהַלָּשׁוֹן נִגְזַר מִלְּשׁוֹן ״מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ״ (תהלים עא ד), כִּי נִגְזָל מֵהֶם טַעְמָם וְלֹא יֵאָכְלוּ. וְכֵן ״כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי״ (שם עג כא), יִכְעֹס וְיֹאבַד טַעְמוֹ מִמֶּנּוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת לְרָצוֹן לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לֹא יוּבְאוּ מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לָהֶם הַיָּד הַחֲזָקָה לְשִׁנּוֹת הַטְּבָעִים. וְכֵן לֹא יָבְאוּ מִן הַדְּבָרִים הַמְּתוּקִים לְגַמְרֵי, כְּגוֹן הַדְּבַשׁ, רַק מִן הַדְּבָרִים הַמְּזוּגִים, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם (ב״ר יב טו), שִׁתֵּף מִדַּת רַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין וּבָרְאוֹ. וְהִנֵּה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא יוֹם מַתַּן תּוֹרָה יָבִיא הַקָּרְבָּן בְּדִין תּוֹדָה, כִּי הוּא יוֹם הָעֲצֶרֶת, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְזֶה סוֹד מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק״ר ט ג), כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִין וְקָרְבַּן תּוֹדָה אֵינוֹ בָּטֵל לְעוֹלָם וְכוּ׳, כִּי בּוֹ מָצָה וְחָמֵץ, כָּעִנְיָן בָּעוֹלָם הַבָּא:

כב וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:כ״ב), חָזַר וְשָׁנָה בָּהֶם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְר״א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ״ג:כ״ב) כִּי הַטַּעַם בַּעֲבוּר כִּי חַג הַשָּׁבוּעוֹת בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים הִזְהִיר שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ לַעֲשׂוֹת בַּיָּמִים הָהֵם. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי ״וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם״ רֶמֶז לַקָּצִיר הַנִּזְכָּר בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ״ג:י׳), יֹאמַר כִּי כְּשֶׁתָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת הָעֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם, לֹא תְּכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ הַהוּא לְצָרֵף הָעֹמֶר וְלֹא תְּלַקֵּט הַלֶּקֶט, לוֹמַר שֶׁלֹּא תִּדְחֶה הַמִּצְוָה הַהִיא אֶת הַלָּאוִין הָאֵלֶּה:

כד יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן שֶׁיִּהְיֶה יוֹם שְׁבִיתָה לָנוּחַ בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת כד), ״שַׁבָּתוֹן״ - עֲשֵׂה הוּא. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּי״ט עוֹבֵר בְּלָאו וַעֲשֵׂה, וְהַשּׁוֹבֵת בּוֹ מְקַיֵּם עֲשֵׂה. וְעַל דַּעְתָּם הַמּוֹעֲדוֹת כֻּלָּם הֶקְשׁוּ זֶה לָזֶה, כִּי לֹא נֶאֱמַר ״שַׁבָּתוֹן״ בְּחַג הַמַּצּוֹת וְלֹא בַּעֲצֶרֶת. וּבַמְּכִילְתָּא (בא ט) רָאִיתִי בְּפָרָשַׁת הַחֹדֶשׁ, ״וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה״ (שמות יב יז) לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם״ (שם פסוק טז), אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה״ לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת. יָכוֹל אַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר מִשּׁוּם שְׁבוּת, וַהֲדִין נוֹתֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן״ (להלן כט לט). וְהִנֵּה יְדְרְשׁוּ ״שַׁבָּתוֹן״ לִשְׁבוּת בּוֹ לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן. אֲבָל לֹא נִתְבָּרֵר לִי זֶה, שֶׁאִם תֹּאמַר שֶׁהוּא אַסְמַכְתָּא, מָה טַעַם שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, כִּי ״שְׁבוּת״ בִּלְשׁוֹנָם נֶאֱמַר לְעוֹלָם עַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וְהָאֵיךְ יִתְכֵּן לוֹמַר דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם מִנַּיִן שֶׁיִּהוּ אֲסוּרִין מִן הַכָּתוּב, וְדֶרֶךְ הָאַסְמַכְתּוֹת לִשְׁנוֹת שֶׁהֵם מִן הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁיֹּאמְרוּ דָּבָר זֶה שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מִנַּיִן מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הָיָה לוֹ לוֹמַר דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְלָאכָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שַׁבָּתוֹן״. וְנִרְאֶה שֶׁהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה לוֹמַר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ מִן הַתּוֹרָה לִהְיוֹת לָנוּ מְנוּחָה בְּי״ט אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְלָאכָה, לֹא שֶׁיִּטְרַח כָּל הַיּוֹם לְמִדַּד הַתְּבוּאוֹת וְלִשְׁקֹל הַפֵּרוֹת וְהַמַּתָּכוֹת וּלְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת יַיִן וּלְפָנוֹת הַכֵּלִים וְגַם הָאֲבָנִים מִבַּיִת לְבַיִת וּמִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאִם הָיְתָה עִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה וּדְלָתוֹת נְעוּלוֹת בַּלַּיְלָה יִהְיוּ עֹמְסִים עַל הַחֲמוֹרִים, וְאַף יַיִן וַעֲנָבִים וּתְאֵנִים וְכָל מַשָּׂא יָבִיאוּ בְּי״ט, וְיִהְיֶה הַשּׁוּק מָלֵא לְכָל מִקָּח וּמִמְכָּר, וְתִהְיֶה הַחֲנוּת פְּתוּחָה וְהַחֲנָוָנִי מַקִּיף וְהַשַּׁלְחָנִים עַל שֻׁלְחָנָם וְהַזְּהוּבִים לִפְנֵיהֶם, וְיִהְיוּ הַפּוֹעֲלִים מַשְׁכִּימִין לִמְלַאכְתָּן וּמַשְׁכִּירִין עַצְמָם כְּחוֹל לְדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהֵתִרוּ הַיָּמִים הַטּוֹבִים הָאֵלּוּ וַאֲפִלּוּ הַשַּׁבָּת עַצְמָהּ, שֶׁבְּכָל זֶה אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְלָאכָה. לְכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה ״שַׁבָּתוֹן״, שֶׁיִּהְיֶה יוֹם שְׁבִיתָה וּמְנוּחָה לֹא יוֹם טָרַח. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ טוֹב וְיָפֶה. וְאַחֲרֵי כֵן רָאִיתִי בִּמְכִילְתָּא אַחֲרִיתִי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי (יב טז) שֶׁשָּׁנוּ בָּהּ לָשׁוֹן אַחֵר, אֵין לִי אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עַל מִינָהּ חַטָּאת, מְלָאכָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל מִינָהּ חַטָּאת מִנַּיִן, כְּגוֹן לֹא עוֹלִין בָּאִילָן וְלֹא רוֹכְבִים עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלֹא שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְלֹא מְסַפְּקִים וְלֹא מְטַפְּחִין, תַּלְמוּד לוֹמַר ״כָּל מְלָאכָה״. אֵין לִי אֶלָּא בִּרְשׁוּת, בִּמְצָוָה מִנַּיִן שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁין וְאֵין מַעֲרִיכִין וְאֵין מַחֲרִימִין וְאֵין מַגְבִּיהִין תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שַׁבָּתוֹן״ - שְׁבוּת. וּכְעִנְיָן זֶה הִיא שְׁנוּיָה בְּת״כ (אחרי פרק ז ט) בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאע״פ שֶׁאֵלּוּ הַבָּרַיְתוֹת חֲלוּקוֹת בִּלְשׁוֹנָן וּבְמִדְרְשֵׁיהֶן, שָׁמָּא לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ לְהָבִיא אַסְמַכְתָּא לִשְׁבוּת דִּרַבָּנָן. וּמִכָּל מָקוֹם בֵּין שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁ הַבָּרַיְתָא הָרִאשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ אוֹ שֶׁהֵן כֻּלָּן אַסְמַכְתּוֹת, אֲבָל פֵּרוּשׁ ״שַׁבָּתוֹן״ כָּךְ הוּא, שֶׁתִּהְיֶה לָנוּ מְנוּחָה מִן הַטָּרַח וְהָעָמָל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְהוּא עִנְיָן הָגוּן וְטוֹב מְאֹד. וְהִנֵּה הֻזְהֲרוּ עַל הַמְּלָאכוֹת בְּשַׁבָּת בְּלָאו וְעָנַשׁ כָּרֵת וּמִיתָה, וְהַטְּרָחִים וְהָעָמָל בַּעֲשָׂה, וּבְי״ט הַמְּלָאכָה בְּלָאו וְהַטָּרַח בַּעֲשֵׂה. וּמִמֶּנּוּ אָמַר הַנָּבִיא (ישעיהו נח יג) ״מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר״. וְכֵן ״שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ״ (ויקרא כ״ה:ד׳), שַׁבָּת שֶׁל מְנוּחָה, שֶׁלֹּא יַחֲרֹשׁ וְלֹא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּלָל. וְזֶהוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ שֶׁאֵין בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְזֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁאִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֵינוֹ אוֹמֵר לְגוֹי וְעֹשֶׂה (מו״ק יב), שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁבוּת דַּאֲמִירָה הֻחְמִירוּ בָּהּ:

זִכָּרוֹן תְּרוּעָה פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת, לִזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק שֶׁקָּרַב תַּחְתָּיו אַיִל, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:כ״ד). וְהָיָה צָרִיךְ הָרַב לְהָבִיא גַּם פְּסוּקֵי הַמַּלְכֻיּוֹת מִן הַמִּדְרָשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכֵּן שֶׁיַּזְכִּיר הַכָּתוּב פְּסוּקֵי הַזִּכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת וְלֹא יַזְכִּיר הַמַּלְכֻיּוֹת. וּכְבָר דָּרְשׁוּ אוֹתָם מִפָּסוּק ״וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ (במדבר י י), שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, אֶלָּא זֶה בְּנִין אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר

זִכְרוֹנוֹת אַתָּה סוֹמֵךְ לָהֶם אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת, כְּדְאִיתָא בְּת״כ (פרשה יא ב) וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה ל״ב). אֲבָל כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם. וּמְפֹרָשׁ אָמְרוּ (שם לד), הוֹלְכִין לְמָקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין וְאֵין הוֹלְכִין לְמָקוֹם שֶׁמְּבָרְכִין. פְּשִׁיטָא, הָא דְּאוֹרַיְתָא וְהָא דְּרַבָּנָן, לָא צְרִיכָה דְּאע״ג דְּהָא רַבָּאי וְהָא סָפֵק. אֲבָל ״זִכְרוֹן תְּרוּעָה״ כְּמוֹ ״יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם״ (במדבר כט א), יֹאמַר שֶׁנִּרְיַע בַּיּוֹם הַזֶּה וְיִהְיֶה לָנוּ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (שם י י) ״וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם״. וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר שָׁם ״וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם״ וְכָאן צִוָּה בִּתְרוּעָה סְתָם בַּמּוֹעֵד הַזֶּה בִּלְבַד, וְאַחֲרֵי כֵּן אָמַר (ויקרא כ״ג:י״א) ״וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה״, הִנֵּה הַתְּרוּעָה הַזֹּאת אֵינָהּ הַתְּרוּעָה הַהִיא, שֶׁהִיא בַּחֲצֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּן וְזֹאת אֵינָהּ עַל הַקָּרְבָּן, אֲבָל הִיא חוֹבָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְהִיא בְּשׁוֹפָר, כִּי לֹא צִוָּהוּ עֲדַיִן לַעֲשׂוֹת חֲצוֹצְרוֹת, וּסְתָם כָּל תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר הִיא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ״ה:ט׳) ״וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה״. וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת לָמָּה הַתְּרוּעָה, וְלָמָּה נִצְטָרֵךְ זִכָּרוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם בַּיּוֹם הַזֶּה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַיָּמִים, וְלָמָּה יִצְוֶּה לְהָיוֹתוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחָדְשׁוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ נִרְאֶה שֶׁבּוֹ יִהְיֶה דִּין לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי בָם יָדִין עַמִּים, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשֵׁב לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק, וְאַחֲרֵי כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים יִשָּׂא לְפֶשַׁע עֲבָדָיו, רָמַז הַכָּתוּב הָעִנְיָן כַּאֲשֶׁר נוֹדַע בְּיִשְׂרָאֵל מִפִּי הַנְּבִיאִים וְאָבוֹת קְדוֹשִׁים. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, תְּרוּעָה הִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר ״אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה״ (תהלים פט טז), וּכְעִנְיָן שֶׁכָּתוּב ״תְּרוּעַת מִלְחָמָה״ (ירמיהו ד יט), כִּי הַשֵּׁם אִישׁ מִלְחָמָה. אִם כֵּן ״יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם״, שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹם לִתְרוּעָה לָנוּ. וְכֵן ״זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ״, שֶׁיִּהְיֶה הַזִּכָּרוֹן בִּתְרוּעָה וּלְפִיכָךְ הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ. וְלֹא הֶצְרִךְ לְהַזְכִּיר שׁוֹפָר, כִּי הַשּׁוֹפָר רָמַז בְּ״יוֹם״ וְהַ״תְּרוּעָה״ בּוֹ, וְהִנֵּה הוּא יוֹם דִּין בְּרַחֲמִים, לֹא תְרוּעַת מִלְחָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה הִזְכִּיר הַכָּתוּב הַתְּרוּעָה, שֶׁכְּבָר קַבָּלָה בְּיַד רַבּוֹתֵינוּ וְכָל יִשְׂרָאֵל רוֹאִים עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁכָּל תְּרוּעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, וְלָמָּה יַזְכִּיר הַכָּתוּב תְּרוּעָה וְלֹא יַזְכִּיר הַתְּקִיעוֹת כְּלָל, לֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל הַתְּקִיעָה הִיא הַזִּכָּרוֹן, וְהוּא הַשּׁוֹפָר, וְהַתְּרוּעָה כִּשְׁמָהּ, וּמִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִן הָרַחֲמִים, תְּקִיעָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּ״יוֹדְעֵי תְרוּעָה״ כִּי בְּצִדְקָה יָרוּמוּ, ״כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה״. וְהִנֵּה זֶה מְבֹאָר כִּי הַכֹּל תָּלוּי בִּתְשׁוּבָה, אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתְיַחֵד בְּמִדַּת הַדִּין וּמַנְהִיג עוֹלָמוֹ, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהוּא מַאֲמָרָם (ר״ה לב), מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין וְכוּ׳, רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם דִּין בְּרַחֲמִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹם רַחֲמִים בַּדִּין. וּמִן הָעִנְיָן שֶׁפֵּרַשְׁנוּ תָּבִין טַעַם הַכָּתוּב בַּמַּסָּעוֹת (במדבר י ו ז) ״תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם וּבְהַקָּהֵיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ״, כִּי בְּמַסְעֵיהֶם כָּתוּב ״וַיִּסְּעוּ מֵלֵאַךְ הָאֱלֹהִים״ (שמות יד יט), וְכָתוּב ״וַיִּפָּצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ״ (במדבר י לה), כְּטַעַם ״פְּנֵי ה׳ בְּעֹשֵׂי רָע״ (תהלים לד יז), וּבְהַקָּהֵיל אֶת הַקָּהָל נֶאֱמַר (במדבר י לו) ״שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת״, כְּטַעַם ״וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד״ (דברים לג ה). וַעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים יִרְמֹז לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת, כִּי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יִתְעַלֶּה בָּהֶם וְיִגְבַּהּ ה׳ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט כַּיָּדוּעַ בַּקַּבָּלָה, וְגַם יֵשׁ בָּזֶה אוֹת בַּשָּׁמַיִם, שֶׁהַחֹדֶשׁ הַזֶּה מַזָּלוֹ מֹאזְנַיִם כִּי בוֹ פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַה׳:

כז אַף בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ כָּל אַכִּין וְרַקִּין שֶׁבַּתּוֹרָה מְעוּטִין (ר״ה יז סנהדרין מט), מְכַפֵּר הוּא עַל הַשָּׁבִים וְאֵינוֹ מְכַפֵּר עַל שְׁאֵינָן שָׁבִים, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:כ״ז) מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (בת״כ כאן שבועות יג). וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם הַכָּתוּב כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם לְכַלְּכֶם יוֹם זִכְרוֹן תְּרוּעָה, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם נִדּוֹנִין לְפָנָיו, אַף יִהְיֶה לְמִקְצַתְכֶם בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהִנֵּה הוּא כְּטַעַם ״בִּלְבַד״, וְכֵן ״שָׂא נָא חַטָּאתִי אַף הַפַּעַם״ (שמות י יז), וְכֵן ״חֲרַק אַף בְּמֹשֶׁה״ (במדבר יב ב) הַבִּלְבַד בְּמֹשֶׁה, וְכֵן ״אַף בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״ (ויקרא כ״ג:ל״ט), יֹאמַר בִּלְבַד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה׳ שִׁבְעַת יָמִים, לֹא רְצוּפִים, שֶׁאֵין חַגִּיגָה דּוֹחָה שַׁבָּת. וּבַדֶּרֶךְ הַזֶּה תִּפָּרְשֵׁנוּ בְּכָל הַמִּצְוֹת כְּפִי קַבָּלַת רַבּוֹתֵינוּ. וְכָמוֹהוּ ״אַף טָרֹף טֹרָף״ (בראשית מד כח), שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ עִנְיָן אַחֵר לְבַד הַטֶּרֶף. וְכֵן ״כִּי הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַף עֹשִׁים הָרַע בְּעֵינַי מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אַף מַכְעִסִים אֹתִי״ (ירמיהו לב ל), שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ דָּבָר אַחֵר. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט ״אַף״ טַעְמוֹ ״אָכֵן״, לְאַמֵּת הָעִנְיָן, ״אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר״ (שמות יב יד), ״אָכֵן כְּאָדָם תְּמֻתוּן״ (תהלים פב ז), אָכֵן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא, הַבְטָחָה בַּאֲמִתַּת הָעִנְיָן, יֹאמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יוֹם הַדִּין, אָמְנָם בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ יוֹם כִּפּוּרִים עַל כֵּן תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְכֵן ״אַף עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה״ (בראשית כט יד), ״אַף מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא״ (מלכים א כב לב), ״אַף טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב״ (תהלים עג א). וְכֵן פָּרוּשׁ ״אַף אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״ (שמות לא יב) הִנֵּה צִוִּיתִי אֶתְכֶם בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אָכֵן אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ לְעוֹלָם. וְכֵן כֻּלָּם יִתְפָּרְשׁוּ לְךָ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אִם תַּשְׂכִּיל בָּהֶם:

כח בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים שֶׁפֵּרוּשׁוֹ בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה, וְכֵן ״וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ (ויקרא כ״ג:י״ד) עַד גּוּף הַיּוֹם, וְכֵן ״וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר״ (שמות כד י) גּוּף הַשָּׁמַיִם. וְלֹא נוּכַל לְפָרֵשׁ שֶׁיִּרְמֹז אֶל עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְכֹחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי האזינו שלז) בְּפָסוּק ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ״ (בראשית ז יג), ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שמות יב נא), כִּי כָּתוּב (ויקרא כ״ג:ל״ב) ״בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב״, וְכֵן ״וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ״ (ויקרא כ״ג:כ״א) - גַּם הַלַּיְלָה בִּכְלָל. וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ בְּשַׁבָּת וְלֹא בַּמּוֹעֲדִים, רַק בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (ויקרא כ״ג:כ״א) וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים (כאן), וְכֵן בְּאָסִיף הֶחָדָשׁ אָמַר (ויקרא כ״ג:י״ד) ״עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״. וְהַנִּרְאֶה בְּטַעַם הַדָּבָר, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בְּשָׁבוּעוֹת ״מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה וְגוֹ׳ תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם״, וְאָמַר ״וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה מִמּוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ״ וּגְמַר

הָעִנְיָן (ויקרא כ״ג:ט״ו-י״ז), וְהֶאֱרִיךְ לְצַוּוֹת בַּקָּרְבָּנוֹת (ויקרא כ״ג:י״ח-כ׳), הֻצְרַךְ לוֹמַר (ויקרא כ״ג:כ״א) ״וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ״, כִּי גּוּף הַיּוֹם הוּא קָדוֹשׁ וְאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, וְאֵינֶנּוּ תָּלוּי בָּעֹמֶר וְלֹא בַּקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִפְּנֵי שֶׁאָמַר (ויקרא כ״ג:כ״ז) ״וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳״ וּבְפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת תָּלָה עוֹד הַכַּפָּרָה בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מִפְּנֵי כֵּן הַצְרַךְ לוֹמַר (כאן) וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא, בְּגוּפוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם מִלְבַד כַּפָּרַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן ״עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ בֶּחָדָשׁ (ויקרא כ״ג:י״ד), עַד גּוּף הַיּוֹם הַזֶּה, שֶׁהוּא יוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם, שֶׁאֲפִלּוּ לֹא יָבֹא הַקָּרְבָּן, הַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה לִהְיוֹת הֶחָדָשׁ אָסוּר לְפָנָיו וּמֻתָּר לְאַחֲרָיו. וְזֶה טַעַם אָמְרוֹ (ויקרא כ״ג:י״ד) ״חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם״ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא כ״ג:ט״ז). וּמָצָאנוּ עוֹד שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ בְּעִנְיָנִים נִגְזָרִים לְעִתִּים מְזֻמָּנִים, אָמַר בְּנֹחַ ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ״ וְגוֹ׳ ״וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה׳ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם״ (שמות יב מא), ״וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עֲלֹה אֶל הַר הָעֲבָרִים״ (דברים לב מח מט), וְהַטַּעַם בְּאֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁהִכְנִיס נֹחַ בַּתֵּבָה קֹדֶם לְכֵן הַרְבֵּה מִן הַחַיָּה וְהָעוֹף; וְכֵן יִתָּכֵן שֶׁיָּצְאוּ מִקָּצָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קֹדֶם לָכֵן וּבַיּוֹם הַהוּא נִגְמַר הָעִנְיָן; וְכֵן קֹדֶם לַיּוֹם הַהוּא הָיְתָה צִוָּאָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בָּעֲלָיָה הַהִיא וּבַיּוֹם הַהוּא עָלָה; לְכָךְ פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּכֻלָּן שֶׁהָיוּ בְּגוּף הַיּוֹם הַהוּא, לֹא שֶׁהֻתְחַל בָּהֶם מִתְּחִלָּה וְנִשְׁלַם עִנְיָנָם בַּיּוֹם הַהוּא, רַק הַכֹּל הָיָה בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה. וְכֵן ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם״ וְגוֹ׳ (בראשית יז כו), שֶׁנִּמּוֹלוּ עִם רַב בְּיוֹם אֶחָד, לְהַגִּיד זְרִיזוּתוֹ בַּמִּצְוֹת. וְכֵן נִרְאֶה לִי עוֹד כִּי ״עֶצֶם״ כָּל דָּבָר - כֹּחוֹ וְתָקְפּוֹ, נִגְזַר מִלְּשׁוֹן ״כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי״ (דברים ח יז), ״עֹז וְתַעֲצוּמוֹת״ (תהלים סח לו), וְכֵן ״זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם תַּמּוֹ״ (איוב כא כג) - בְּתֹקֶף שְׁלֵמוּתוֹ. וּבַעֲבוּר שֶׁהָעֲצָמוֹת מוֹסְדוֹת הַגּוּף וְתָקְפּוֹ יִקָּרְאוּ כֵּן. וְהִנֵּה ״בְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר״ (שמות כד י), שֶׁטָּהֳרַת הַדָּבָר שֶׁרָאוּ בְּרוּרָה וַחֲזָקָה כְּחֹזֶק טָהַר הַשָּׁמַיִם. וּלְכָךְ יַזְכִּיר בַּיָּמִים הַנִּזְכָּרִים ״עֶצֶם הַיּוֹם״, כִּי הָעִנְיָן בָּהֶם בְּעַצְמָם, לֹא בְּדָבָר אַחֵר נוֹסָף בָּהֶם, שֶׁהוּא הַקָּרְבָּנוֹת אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ בָּהֶם. וְכֵן אָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ״ג:כ״ח) ״בְּקָרֶן יוֹמָא הָדֵין״, בְּקָרְנוֹ שֶׁל יוֹם, בְּגוּפוֹ וְכֹחוֹ, מִלְּשׁוֹן ״וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ״ (תהלים עה יא), ״מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי״ (כב ג), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַכּוֹחַ בַּקְּרָנַיִם יִקָּרְאוּ גּוּף הַדָּבָר קַרְנוֹ. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים (תרומות פ״ז מ״א), מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין בַּתַּרְגּוּם ״בִּכְרָן״ בְּכ״ף, וְהַכֹּל אֶחָד, כִּי בַּכָּתוּב ״כּוֹבַע״ וְ״קוֹבַע״ שָׁוִים, וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ חֲכָמִים בְּכָל לְשׁוֹן עַכָּבָה בְּכ״ף, נִגְזַר מִ״וְלֹא יַעֲקְבֶם כִּי יִשָּׁמַע קוֹלוֹ״ (איוב לז ד), וְיֹאמְרוּ מִתְקַשֵּׁט (תוספתא כתובות ז ג) מִן תַּכְשִׁיטִין, וְאָמְרוּ קִרְסְמוּהָ נְמָלִים (פאה פ״ב מ״ז) מִן ״יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר״ (תהלים פ יד). וְהַנֶּאֱמָר בַּמְּקוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ גַּם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא, שֶׁהֵם עִנְיָנִים לֹא יֵעָשׂוּ בְּיוֹם אֶחָד כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. לְפִיכָךְ אָמַר כִּי כָּל הַחַיָּה וְכָל הַבְּהֵמָה וְכָל הָעוֹף וְכָל רוֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה נֶאֶסְפוּ בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא בִּגְזֵרַת הָאֵל עֲלֵיהֶם, כִּי פִּיו הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן. וְכֵן לֹא יֵאָסְפוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף וְיִצְאוּ כְּאִישׁ אֶחָד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, רַק בְּכֹחַ הַיּוֹם הַנִּגְזָר עָלָיו כֵּן מִפִּי עֶלְיוֹן. וְכֵן בְּעִנְיַן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, לְהַגִּיד כִּי בַּיּוֹם שֶׁנִּטְּעָה בַּשִּׁירָה וּכְתָבָהּ וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לא כב), וַיִּכַל לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שם לב מה), נִגְזַר עָלָיו שֶׁיַּעֲלֶה בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא שֶׁהַגְּזֵרָה בּוֹ אֶל הַר הָעֲבָרִים, וְאָמַר וְזֹאת הַבְּרָכָה וְעָלָה שָׁם. וְהוּא עִנְיָן רָאוּי לְיָמִים רַבִּים אֲבָל נַעֲשָׂה בְּכֹחוֹ וְעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן מִילַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנָה עָשָׂר אִישׁ בְּיוֹם אֶחָד בְּבֵית אַבְרָהָם מֵה׳ הוּא. וְאָמַר יְחֻזְקֵאל (ב ג) ״הֲמָה וַאֲבוֹתָם פָּשְׁעוּ בִי עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״, לְהַכְנִיס הַיּוֹם בַּכְּלָל הַהוּא. וְכֵן ״עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ דְּחָדָשׁ, שֶׁהוּא עַד וְעַד בִּכְלָל, כִּי גּוּף הַדָּבָר כֹּחוֹ וְתָקְפּוֹ. וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (תו״כ פרק יד ז ח) מִלְּשׁוֹן ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ דְּמוּעָדִים, עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם, כְּלוֹמַר מֵעֵת צֵאת הַכּוֹכָבִים עַד צֵאתָם בְּלֵיל הַמָּחֳרָת, לְמַעֵט הַתּוֹסֶפֶת שֶׁלָּמְדוּ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְיִדְרְשׁוּ (בספרי דברים לב מח) בְּנֹחַ וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם וּמֹשֶׁה בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם - בַּחֲצִי הַיּוֹם, כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי, וּכְתָבוֹ רַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ (דברים לב מח):

לו עֲצֶרֶת הִיא עֲצַרְתִּי אֶתְכֶם לְפָנַי, כְּמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת בָּנָיו לִסְעוּדָה לְכָךְ וְכָךְ יָמִים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לִפָּטֵר, אָמַר, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד שֶׁקָּשָׁה עָלַי פְּרִדַתְכֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:ל״ו). וְאַגָּדָה זוֹ שְׁנוּיָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּה. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (שמות כ יא) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא שַׁבָּת וְאֵין לוֹ בֶּן זוּג, וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הִיא בַּת זוּגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאֶת הָאָרֶץ״, וְהִנֵּה הִיא שְׁמִינִית, ״עֲצֶרֶת הִיא״, כִּי שָׁם נֶעְצַר הַכֹּל. וְצִוָּה בְּחַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעָה יָמִים בְּקֻדֻּשָּׁה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, כִּי כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה׳, וּמָנָה מִמָּחֳרַת תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם, שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת כִּימֵי עוֹלָם, וְקִדֵּשׁ יוֹם שְׁמִינִי כְּשְׁמִינִי שֶׁל חָג, וְהַיָּמִים הַסְּפוּרִים בֵּינָתַיִם כְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד בֵּין הָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁמִינִי בֶּחָג, וְהוּא יוֹם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֻרְאָם בּוֹ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמְעוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל בְּכָל מָקוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - עֲצֶרֶת, כִּי הוּא כְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל חַג שֶׁקָּרְאוֹ הַכָּתוּב כֵּן. וְזֶהוּ מַאֲמָרָם (חגיגה יז), שְׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא לְעִנְיַן פז״ר קש״ב, וְתַשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן הוּא, כִּי הוּא אֲצִילוּת הָרִאשׁוֹנִים וְאֵינוֹ כְּאַחְדוּת שֶׁלָּהֶם, וּלְכָךְ יַזְכִּיר בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דברים טז טו) בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים, חַג הַמַּצּוֹת וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְחַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, וְלֹא יַזְכִּיר הַשְּׁמִינִי, כִּי שָׁם אָמַר ״יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ״ וְגוֹ׳ וְהִנֵּה זֶה מְבֹאָר:

לט בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ שֶׁיֶּהֱא חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי זֶה בִּזְמַן אֲסִיפָה. מִכָּאן שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים, שֶׁאִם אֵין הָעִבּוּר - פְּעָמִים שֶׁהוּא בָּא בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ אוֹ הַחֹרֶף, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:ל״ט). וּלְשׁוֹן ת״כ (פרק טו ו ז), עַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה הֶחָג בַּאֲסִיפַת הַפֵּרוֹת. יָכוֹל בַּאֲסִיפַת כָּל הַפֵּרוֹת,

תַּלְמוּד לוֹמַר ״מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ״, מִגָּרְנְךָ לֹא כָּל גָּרְנְךָ, וּמִיִּקְבֶךָ לֹא כָּל יִקְבֶךָ. אִי ״בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ״, יָכוֹל מִקְצָת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ״. הָא כֵיצַד, הִשְׁתַּדֵּל לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה שֶׁתַּעֲשֶׂה חֻמָּץ בְּרוֹב אֲסִיפַת כָּל הַפֵּרוֹת. וּכְבָר לָמְדוּ הָעִבּוּר מֵחֹדֶשׁ הָאָבִיב (ר״ה כא), אֲבָל שָׁם לִמֵּד עַל הָאָבִיב וְכָאן לִמֵּד עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, שֶׁכָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים (סנהדרין יא), עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה, עַל הָאָבִיב וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן וְעַל הַתְּקוּפָה. וְהִנֵּה הָעִבּוּר נִלְמַד מֵאֶלְיוֹ שֶׁהֶחָג הַזֶּה בִּזְמַן אֲסִיפָה, אֲבָל עִנְיַן שִׁיטַת הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם כָּלָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב בְּכָלָם אִשֶּׁה לַה׳, אָכֵן בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עֵת אֲסִפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה׳ בְּשִׁבְעַת יָמִים. וְהוֹסִיף לוֹמַר בְּכָאן, ״בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן״, שֶׁתִּשְׁבְּתוּ וְתָנוּחוּ בָּהֶם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא כ״ג:כ״ד), וְאָמַר עוֹד שֶׁתּוֹסִיפוּ לִשְׁמֹחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג שִׁבְעַת יָמִים, כִּי הוּא זְמַן שִׂמְחָה שֶׁבְּרֹךְ הַשֵּׁם אוֹתְךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ לְפָנָיו. וְטַעַם ״תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה׳״, שֶׁתָּחֹגּוּ לְפָנָיו לָתֵת הוֹדָאָה לְשָׁמוֹ עַל אֹסֶף מַעֲשֵׂיכֶם כִּי בָא, וְחָזַר וְאָמַר עוֹד (ויקרא כ״ג:מ״א) ״וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה׳״ לְסִמֹּךְ אֵלָיו ״בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ״ (ויקרא כ״ג:מ״ב). וְטַעְמוֹ, וְחַגּוֹתֶם אוֹתוֹ חַג שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה שֶׁתֵּשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת, וְכָל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת, לוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ חַג שִׁבְעָה בְּלוּלָב וְשִׂמְחָה וּבְסֻכָּה. וּמִדְרָשׁוֹ, ״וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה׳״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה׳ אֱלֹהֶיךָ״ (דברים טז טו), יָכוֹל יִטְעֹן חֲגִיגָה כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אוֹתוֹ״ וְכוּ׳ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יז א):

מ פְּרִי עֵץ הָדָר שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, ״הָדָר״ הַדָּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְזֶה אֶתְרוֹג, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ג:מ׳). וְהֵן אַסְמַכְתּוֹת שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת״כ כאן סוכה לה) לְקַבָּלָתָם. וְר״א כָּתַב, וְהָאֱמֶת אָמְרוּ כִּי אֵין פְּרִי עֵץ יוֹתֵר הָדָר מִמֶּנּוּ, וְדָרְשׁוּ בּוֹ ״הֲדַר בְּאֵילָנוֹ״ אַסְמַכְתָּא. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי הָאִילָן הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית ״אֶתְרוֹג״ נִקְרָא שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ ״הָדָר״, כִּי פֵּרוּשׁ אֶתְרוֹג - חֶמְדָּה, כְּדִמְתַרְגְּמִינַן ״נֶחְמָד לְמַרְאֶה״ (בראשית ב ט) - ״דְּמִרַגֵּג לְמִחְזֵי״, ״לֹא תַחְמֹד״ (דברים ה יח) - ״לֹא תִרֹג״, וְאָמְרִינַן, מִכָּל שְׂפַר אֲרֵג נִכְסִין. וּלְשׁוֹן חֶמְדָּה וְהָדָר שָׁוִים בַּטַּעַם. וְנִקְרָא הָעֵץ וְהַפְּרִי בְּשֵׁם אֶחָד, כִּי כֵן הַמִּנְהָג בְּרוֹב הַפֵּרוֹת: תְּאֵנָה אֱגוֹז רִמּוֹן זַיִת וְזוּלָתָם. וְכֵן זֶה שֵׁם הָעֵץ וְהַפְּרִי, שְׁנֵיהֶם בַּאֲרָמִית אֶתְרוֹג וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָדָר. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא יֹאמַר שֶׁנִּקַּח לָנוּ פְּרִי עֵץ הָדָר וְנִקַּח כַּפּוֹת תְּמָרִים וְעָנָף אֶחָד מֵעֵץ עָבוֹת וְעָנָף אֶחָד מֵעַרְבֵי נַחַל, וְהִנֵּה הֵם אֶחָד מִכָּל מִין, כִּי כַּפּוֹת תְּמָרִים מְחֻבָּר אֶל ״וּלְקַחְתֶּם לָכֶם״ שֶׁהֵם הָרַבִּים, כִּי הֲלָכָה הִיא כְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאוֹמֵר (סוכה לד), כְּשֵׁם שֶׁלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד כָּךְ הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת. וּלְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ״ג:מ׳) בְּכֻלָּן בִּלְשׁוֹן רַבִּים, מְחֻבָּר אֶל ״וּלְקַחְתֶּם לָכֶם״ שֶׁהֵם הָרַבִּים. וּבְטַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמְרוּ (תענית ב) עַל דֶּרֶךְ הָאַגָּדוֹת, שֶׁהַמִּינִין הַלָּלוּ בָּאִין לְרַצּוֹת עַל הַמַּיִם. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת ״פְּרִי עֵץ הָדָר״ הוּא הַפְּרִי שֶׁבּוֹ רֹב הַתַּאֲוָה וּבוֹ חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג ו) ״וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל״, וְהִנֵּה הַחֵטְא בּוֹ לְבַדּוֹ, וַאֲנַחְנוּ נָרְצֶה לְפָנָיו עִם שְׁאָר הַמִּינִים. וְ״כַפּוֹת תְּמָרִים״ הוּא רֹאשׁ הַקָּנֶה אֶמְצָעִי כָּפוּל וְגָבוֹהַּ עַל כֻּלָּם. ״וַעֲנַף עֵץ עָבֹת״ רֶמֶז לְשָׁלֹשׁ סְפִירוֹת בְּבַד אֶחָד, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב״ (שם מט כד). ״וְעַרְבֵי נָחַל״ כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת״ (תהלים סח ה), כִּי יִתְעָרְבוּ מִדַּת הַדִּין בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. מִכָּאן תָּבִין וְתֵדַע שֶׁאֵין הָאֶתְרוֹג עִמָּהֶם בַּאֲגֻדָּה, וְהוּא מְעַכֵּב בָּהֶם, כִּי הוּא כְּנֶגֶד הָעֲצֶרֶת שֶׁהוּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְתַשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן, וְהִנֵּה הֵם אֶחָד בְּכֹחַ וְלֹא בְּפֹעַל, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (רמב״ן על ויקרא כ״ג:ל״ו) טַעַם זֶה. וְהִנֵּה טַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה, תָּחֹגּוּ אֶת חַג הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שִׁבְעַת יָמִים שֶׁבְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית וְתִסְמְכוּ לָהֶם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית״ (תהלים ו א), וְגַם בְּאוֹתָן הַשִּׁבְעָה תִּקְחוּ בָּהֶם פְּרִי עֵץ הָדָר וְהַלּוּלָב בַּאֲגֻדָּה, וּלְכָךְ הִקְדִּים הָאֶתְרוֹג, אֲבָל בַּשְּׁמִינִי אֵינוֹ צָרִיךְ כִּי הוּא עַצְמוֹ הָדָר. וְזֶה טַעַם ״וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה׳ שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה״, שֶׁתָּחֹגּוּ שִׁבְעַת הַיָּמִים עִם הַשָּׁנָה, עִנְיַן סִבּוּב וְהַקֵּפָה, מִלְּשׁוֹן ״וְחוּג שָׁמַיִם״ (איוב כב יד), ״וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ״ (ישעיהו מד יג), וְכֵן ״הֲמוֹן חוֹגֵג״ (תהלים מב ה). וּכְבָר רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ הַסּוֹד הַזֶּה, אָמְרוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (ל ט), ״פְּרִי עֵץ הָדָר״ זֶה הקב״ה, שֶׁנֶּאֱמַר ״הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו״ (תהלים צו ו), ״כַּפּוֹת תְּמָרִים״ זֶה הקב״ה, שֶׁנֶּאֱמַר ״צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח״ (שם צב יג), ״וַעֲנַף עֵץ עָבֹת״ זֶה הקב״ה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה״ (זכריה א ח), ״וְעַרְבֵי נָחַל״ זֶה הקב״ה, שֶׁנֶּאֱמַר ״סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת״ (תהלים סח ה). וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָה בֶּן הַקָּנָה, מַאי ״פְּרִי עֵץ הָדָר״, כְּדִמְתַרְגְּמִינַן ״פֵּירֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין וְלוּלְבִין״, וּמַאי ״הָדָר״, הֵינוּ הֲדַר הַכֹּל, וְהַיְנוּ הֲדַר שִׁיר הַשִּׁירִים דְּכְתִיב בְּהוּ ״מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר״ וְגוֹ׳ (ו י), וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ״הָדָר״, אַל תִּקְרֵי הָדָר אֶלָּא הַדָּר, זֶה אֶתְרוֹג שֶׁהוּא נִפְרָד מֵאֶגֶד הַלּוּלָב וְאֵין מְצוּיוֹת לוּלָב קַיָּמֶת אֶלָּא בּוֹ, וְהוּא אָגוּד עִם הַכֹּל, שֶׁעִם כָּל אֶחָד הוּא וְעִם כֻּלָּם יַחַד הוּא. וּמַאי לוּלָב, כְּנֶגֶד חוּט הַשִּׁדְרָה. וַעֲנַף עֵץ עָבֹת, שֶׁעֲנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁבְּזְרוֹעוֹתָיו יָגֵן עַל רֹאשׁוֹ, עָנָף לִשְׂמֹאל עָבוֹת לְיָמִין, נִמְצָא עֵץ בָּאֶמְצַע, וְלָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ ״עֵץ״, שֶׁהוּא שׁוֹרֶשׁ הָאִילָן. וּמַאי ״עַרְבֵי נָחַל״, עַל שֵׁם הַמָּקוֹם שֶׁהֵם קְבוּעִים בּוֹ שֶׁשְּׁמוֹ נַחַל, דִּכְתִיב ״כָּל הַנֹּחֲלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם״ וְגוֹ׳ (קהלת א ז), וּמַאי נִיהוּ יָם, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג. וּמְנָא לָן דְּכָל מִדָּה וּמִדָּה מִכָּל אֵלּוּ הַשִּׁבְעָה אִקְרֵי נַחַל, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל״ (במדבר כא יט), אַל תִּקְרֵי נַחֲלִיאֵל אֶלָּא נַחֲלֵי אֵל וְכוּ׳. וְהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה עַל דַּעַת שִׁלְשָׁה הַדַּסִּים וּשְׁתֵּי עֲרָבוֹת לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, וְהִיא הֲלָכָה לְדִבְרֵי הַגְּאוֹנִים וְהָרִאשׁוֹנִים כֻּלָּם:

מב אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא תִּלְמֹד מֵחֻמְשָׁה עָשָׂר שֶׁל חַג הַמַּצּוֹת לְחַיְּבָן בְּסֻכָּה כְּמַצָּה. "בְּיִשְׂרָאֵל" - לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:מ"ב). וּבְת"כ (פרק יז ט) "אֶזְרָח" זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, "כָּל הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "(תורה) חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ" (במדבר ט יד), וְאָמַר (שם טו טו) "כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי ה'", לֹא יִצְטָרֵךְ לְהָשִׁיב וּלְהַזְכִּיר בְּכָל מָקוֹם כָּל הָאֶזְרָח וְהַגֵּר, וְאָמַר "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל", כְּלוֹמַר כָּל אֲשֶׁר הוּא מִיִּשְׂרָאֵל, מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דַּי בְּאֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת לָדוּר בַּסֻּכָּה וְהַשְּׁאָר יֵשְׁבוּ בַּבָּתִּים, אֲבָל כֻּלָּם יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת. וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר כָּל אֲשֶׁר כְּאֶזְרָח רַעֲנָן בְּבֵיתוֹ, לְהוֹצִיא מְפָרְשֵׁי יַמִּים וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ:

מג כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲנָנֵי כָבוֹד, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:מ"ג), וְהוּא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי צִוָּה שֶׁיֵּדְעוּ הַדּוֹרוֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂי ה' הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם לְהַפְלִיא, שֶׁשִּׁכֵּן אוֹתָם בְּעַנְנֵי כְבוֹדוֹ כְּסֻכָּה, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב" וגו' (ישעיה ד ה ו). וּמִפְּנֵי שֶׁכְּבָר פֵּרֵשׁ שֶׁעָנָן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם וַעֲמוּד הָאֵשׁ בַּלַּיְלָה, אָמַר סְתָם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי, שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם עֲנָנֵי כְבוֹדִי סֻכּוֹת לְהָגֵן עֲלֵיהֶם. וְהִנֵּה צִוָּה בְּתְחִלַּת יְמוֹת הַחַמָּה בְּזִכָּרוֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּחָדְשׁוֹ וּבְמוֹעֲדוֹ, וְצִוָּה בְּזִכָּרוֹן הַנֵּס הַקָּיִם הַנַּעֲשֶׂה לָהֶם כָּל יְמֵי עֲמִידָתָם בַּמִּדְבָּר בְּתְחִלַּת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים. וְעַל דַּעַת הָאוֹמֵר סֻכּוֹת מַמָּשׁ עָשׂוּ לָהֶם (סוכה יא), הֻחֲלוּ לַעֲשׂוֹתָן בְּתְחִלַּת הַחֹרֶף מִפְּנֵי הַקֹּר כְּמִנְהַג הַמַּחֲנוֹת, וְלָכֵן צִוָּה בָּהֶן בַּזְּמַן הַזֶּה. וְהַזִּכָּרוֹן שֶׁיֵּדְעוּ וְיִזְכְּרוּ שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר, לֹא בָּאוּ בְּבַיִת וְעִיר מוֹשָׁב לֹא מָצְאוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַשֵּׁם הָיָה עִמָּהֶם לֹא חָסְרוּ דָּבָר:

מד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מַעֲלָה אַזְהָרוֹת בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, וּמֹשֶׁה יְדַבֵּר בָּהֶן אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וּפְעָמִים יַזְכִּיר אַחֲרֵיהֶם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסוֹף פָּרָשַׁת מוּמִין (ויקרא כ"א:כ"ד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי אע"פ שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אִישׁ מִזַּרְעֲךָ" (שם פסוק יז) רָצָה לְהַזְהִיר ב"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. וְאוּלַי הַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁאָדָם מְכֻסֶּה עַל מוּמָיו, וְאֵין הַכֹּהֵן חָפֵץ עוֹד לְהִפָּסֵל מִן הָעֲבוֹדָה, כִּי בֹּשֶׁת הִיא וּכְלִמָּה לוֹ, וְעַל כֵּן יַזְהִיר ב"ד בְּעִנְיָן זֶה. אֲבָל בְּכָאן אָמַר שֶׁדִּבֵּר אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְכֻלָּם כְּאֶחָד, לֹא יִחֵד בָּהֶם בְּנֵי אַהֲרֹן. וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהָאַזְהָרָה בְּכֻלָּם שָׁוָה, כִּי עִקַּר הַפָּרָשִׁיּוֹת לִשְׁבוּת בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַמּוֹעֲדִים וְלִקְרוֹתָם מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְלֹא נִזְכַּר בָּהֶן מִן הַקָּרְבָּנוֹת לְבַד קָרְבַּן הָעֹמֶר (ויקרא כ"ג:י"ב-י"ג) וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם (פסוקים יח כ), שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים. וּבְפָרָשַׁת עִקַּר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָמַר (ויקרא ט"ז:ב') "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ (ת"כ פרק יז יב) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח וְהִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת וְהִלְכוֹת הֶחָג בֶּחָג, בַּלָּשׁוֹן שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ בּוֹ בַּלָּשׁוֹן הַהוּא אוֹמֵר לָהֶם כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:מ"ד) גַּם הוּא נִתְכַּוֵּן לָזֶה, שֶׁאָמַר "וּמַלֵּל מֹשֶׁה יָת סִדַּר מוֹעֲדַיָּא דִּיה' וְאַלְפִנּוּן". וְהַנִּרְאֶה כִּי דַּעְתּוֹ לְרַמֵּז שֶׁלְּמִדָּם סֵדֶר הַמּוֹעֲדוֹת בְּתִקּוּנֵי הָעִבּוּר הַנִּמְסָר לוֹ עַל פֶּה בְּסִינַי, וְנִרְמָז בְּ"אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" (לעיל פסוק ד), וְהוּא לְמִדָּם עַל פֶּה כָּל הַסֵּדֶר הַמְקֻבָּל בְּסוֹד הָעִבּוּר:

פרק כד

ב צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זוֹ פָּרָשַׁת מְצֹרָעִים, וּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" (שמות כז כ) לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא עַל סֵדֶר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לְפָרֵשׁ צֹרֶךְ הַמְּנוֹרָה, וְכָךְ מַשְׁמָעָהּ, וְאַתָּה סוֹפְךָ לְצַוּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ד:ב'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁאֵין הַפָּרָשָׁה הַהִיא סְמוּכָה לְפָרָשַׁת הַמְּנוֹרָה, וּכְבָר נֶאֱמַר "וְיַעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (שם מ כה), וְהִנֵּה הַמִּצְוָה וְהַמַּעֲשֶׂה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים כְּבָר. אֲבָל צֹרֶךְ הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת לִשְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁשָּׁם צִוָּה וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לַמָּאוֹר עִם שְׁאָר תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן עָשׂוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַנְּשִׂיאִם הֵבִיאוּ וְגוֹ' אֶת הַבֹּשֶׂם וְאֶת הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר" (שם לה כז כח), וְאע"פ שֶׁאָמַר שָׁם "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם" (שם כז כא), הוּא עַל הַהַדְלָקָה, וְעַכְשָׁו כָּלָה הַשֶּׁמֶן הַהוּא שֶׁהֵבִיאוּ הַנְּשִׂיאִים נְדָבָה, וְצִוָּה שֶׁיְּקִחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁל צִבּוּר לְדֹרֹתָם שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית כַּשֶּׁמֶן הָרִאשׁוֹן, כְּטַעַם "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה" (במדבר יט ב), שֶׁיְּבַקְּשׁוּ אוֹתָהּ וְיִבִיאוּהָ הַצִּבּוּר. וְשָׁם עוֹד לֹא אָמַר אֶלָּא "וַעֲשׂוּ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו" וגו', וְהָיָה בַּמַּשְׁמָע עַל הַמְּנוֹרָה אוֹ בְּלֹא מְנוֹרָה אִם תִּשָּׁבֵר אוֹ תֹּאבַד, כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּשׁוּבָם מִן הַגּוֹלָה, וְעַכְשָׁו אָמַר בְּפֵרוּשׁ "עַל הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה" (ויקרא כ"ד:ד'), שֶׁלֹּא יַדְלִיקוּ אֶלָּא עַל מְנוֹרָה הַטְּהוֹרָה. וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ פרשה יג יב), "עַל הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה" - עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁלֹּא יִסְמְכֵם בְּקָסָמִים וּבְצְרוֹרוֹת. "יַעֲרֹךְ אֹתָהּ הַנֵּרוֹת לִפְנֵי ה'" - שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס. "תָּמִיד" - אַף בְּשַׁבָּת. "תָּמִיד" - אַף בְּטֻמְאָה:

ט וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו הַמִּנְחָה הַזֹּאת, שֶׁכָּל דָּבָר הַבָּא מִן הַתְּבוּאָה בִּכְלַל מִנְחָה הוּא. **וַאֲכָלוּהָ** מוּסָב עַל הַלֶּחֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ד:ט'). וְיִתָּכֵן כִּי "וְהָיְתָה" עַל כָּל אַחַת מִן הַמַּעֲרָכוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו בְּרִית עוֹלָם, כְּדֶרֶךְ "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם" (מלאכי ב ה):

י **וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית** טַעְמוֹ "וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן "וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר" (אסתר ד א), כִּי יָצָא מִבֵּיתוֹ אוֹ מִמְּקוֹם מוֹשָׁבוֹ אֶל הָעִיר, וְכֵן זֶה יָצָא מֵאָהֳלוֹ אוֹ מִמְּקוֹמוֹ וּבָא בְּתוֹךְ הָעָם, וַיִּנָּצוּ שָׁם. וְטַעַם "בַּמַּחֲנֶה", כִּי הָיְתָה הַמְּרִיבָה בַּמַּחֲנֶה, וְשָׁמְעוּ רַבִּים וְתָפְשׂוּ בּוֹ וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה הָאֱהֳלָה. וְטַעַם הַזְכִּיר זֶה בְּכָאן כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מִפָּרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה יָצָא (ויק"ר לב ג), כִּי חָטָא בִּשְׁפָתָיו עַל אִשֵּׁי ה', וְהוֹכִיחוֹ הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, וַיִּנָּצוּ שְׁנֵיהֶם, וַיִּחַר אַפּוֹ וְקִלֵּל בְּנַפְשׁוֹ. וְטַעַם "בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי", לְהוֹרוֹת כִּי הַגּוֹי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד אֵינוֹ יִשְׂרְאֵלִי. וְאע"פ שֶׁפִּסְקָנוּ בַּגְּמָרָא (יבמות מה) דְּגוֹי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר בֵּין בִּפְנוּיָה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ, הֵרֵי אָמְרוּ (בכורות מז), מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד, לוֹמַר שֶׁהוּא פָּגוּם לַכְּהֻנָּה וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ יִשְׂרְאֵלִי בִּשְׁמוֹ לְעִנְיַן הַיַּחַס בַּדְּגָלִים וּבְנַחֲלַת הָאָרֶץ, כִּי "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם" כָּתוּב בָּהֶן (במדבר כו נה). וּמַה שֶּׁאָמַר בַּת"כ (פרשה יד א), "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁגִּתְגַּיֵּר, אֵינוֹ שֶׁיִּצְטָרֵךְ בְּגֵרוּת אֶלָּא כְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנְסוּ לַבְּרִית בְּמֵילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת דָּמִים בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה (כריתות ט), אֲבָל נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁהָלַךְ אַחֲרֵי אִמּוֹ וְנִדְבַּק בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֶה טַעַם "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהָיָה עִמָּהֶם וְלֹא רָצָה לָלֶכֶת אַחֲרֵי אָבִיו לִהְיוֹת מִצְרִי. וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּת"כ (שם), אע"פ שֶׁלֹּא הָיוּ מַמְזְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא הָיָה כְּמַמְזֵר, כְּדִבְרֵי יָחִיד הֵיא שְׁנוּיָה, וַהֲלָכָה הַוָּלָד כָּשֵׁר. וְהַצָּרְפָתִים אוֹמְרִים כִּי טַעַם הַגֵּרוּת מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, וְהָיָה מִשְׁפָּטוֹ לֵילֵךְ אַחַר הַזָּכָר, מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ (יבמות עח), בָּאֲמוֹת הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר, וְכַאֲשֶׁר נוֹלַד זֶה לֹא מָלוּ אוֹתוֹ, כִּי מִצְרִי הָיָה בְּדִינוֹ, אֲבָל כְּשֶׁגָּדַל נִתְגַּיֵּר לְדַעְתּוֹ וְנִמּוֹל. וְאֵין דַּעְתִּי כָּךְ, כִּי מֵעֵת שֶׁבָּא אַבְרָהָם בַּבְּרִית הָיוּ יִשְׂרָאֵל וּבַנּוֹים לֹא יִתְחַשָּׁבוּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּעֵשָׂו (קידושין יח), וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל מְשַׁמָּד שָׁאנֵי, וְקִ"ו הַדָּבָר, אִם לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהַגּוֹי הַבָּא עַל בַּת אַבְרָהָם מִחֲמַת לְאוּין וְאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, הֵיא מִקְוֶה טַהֲרָה לָאֵמוֹת לְהַכְשִׁיר אֶת וַלָדָהּ לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן קֹדֶם הַתּוֹרָה, שֶׁתְּהֵא מְטַהֶרֶת וְלָדָהּ לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, לְחַיְּבוֹ בְּמִילָה כְּזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְיִהְיֶה מִכְּלַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח אֵין **נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ** בַּבְּהֵמָה מַמָּשׁ, שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִקְנוֹת לוֹ בְּהֵמָה כִּבְהֶמְתּוֹ, אֲבָל שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ דָּמִים בְּשׁוּוִי הַנֶּזֶק אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ. וְכֵן "שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן" (ויקרא כ"ד:כ') עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ב"ק פג):

כג **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה** אַף לְסְמִיכָה אַף לִדְחִיָּה אַף לְתִלְיָה אַף לְ"לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ", תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק כ י). וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ד:כ"ג) בְּפִשׁוּטוֹ, כִּי עָשׂוּ מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וָהָלְאָה כְּמִשְׁפָּט הַזֶּה בְּחוֹבֵל. וְאֵינוֹ נָכוֹן שֶׁיִּהְיֶה כָּתוּב עַל הֶעָתִיד. וּפְשׁוּטוֹ "וַיַּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֶבֶן" כִּי עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּי כֵן יִכְפֹּל בְּכָל הַשּׁוֹמְרִים מִצְוֹת הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת הַפֶּסַח (שמות יב כח), וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַפְּקוּדִים "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ" (במדבר א נד), וְכֵן בְּמַטּוֹת הַנְּשִׂיאִים "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה" (שם יז כו). וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בְּכָאן, מִפְּנֵי שֶׁפֵּרֵט בַּתְּחִלָּה הַסְּקִילָה וְאַחַר כֵּן חָזַר וְאָמַר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ", כִּי טַעַם הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ מְיָד אֶת הַמְקֻלָּל וְרָגְמוּ אוֹתוֹ, וְעָשׂוּ כֵּן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה, לֹא לְשִׁנְאַת בֶּן הַמִּצְרִי שֶׁנָּצָה עִם הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֶלָּא לְבַעֵר הַפָּגוּם מִתּוֹכָם:

פרק כה

א **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי** מַה עִנְיַן שְׁמִטָּה לְעִנְיַן הַר סִינַי, וַהֲלֹא נֶאֶמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת מִסִּינַי, אֶלָּא מַה שְׁמִטָּה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי אַף כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש הפרשה). וְנִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעֲרָבוֹת מוֹאָב לָמֵדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כְּלָלוֹתֶיהָן וְדִקְדּוּקֵיהֶן וְחֻזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:א'). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי כְּלָל, שֶׁהַרְבֵּה מִצְוֹת כַּשְּׁמִטָּה שֶׁלֹּא נִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב וְנֵדַע בָּהֶן שֶׁנֶּאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן מִסִּינַי אוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְעוֹד מִנַּיִן שֶׁהֻקְשׁוּ שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב לַשְּׁמִטָּה, וְלֹא הָיוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן מִסִּינַי וּפְרָטֵיהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְכֵן הָיָה רָאוּי יוֹתֵר לוֹמַר כִּי הַנִּשְׁנוֹת נִשְׁנוּ לְבָאֵר פְּרָטֵיהֶם, כִּי לֹא נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי אֶלָּא כְּלָלוֹתֵיהֶן. אֲבָל הַבְּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פְּרוּשָׁהּ בָּרוּר, שֶׁהַשְּׁמִטָּה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ מִסִּינַי, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ" וְגוֹ' (שמות כג יא), וְאִלּוּ דִּינֵי הַשְּׁמִטָּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּכְכָאן חָזַר וְאָמַר כִּי בְּהַר סִינַי עוֹד נֶאֶמְרוּ כָּל פְּרָטֶיהָ, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם נִזְכְּרוּ בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת, וּבְסוֹף הָעִנְיָן (ויקרא כ"ז:ל"ד) כְּתִיב "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי", לְהַקִּישׁ כָּל הַמִּצְוֹת אֶל הַשְּׁמִטָּה הַנִּזְכֶּרֶת, שֶׁכֻּלָּן הָיוּ כֵּן שֶׁנֶּאֶמְרוּ בִּכְלָל וּפְרָט, וְהַכֹּל מִסִּינַי. וְכֵן שָׁנוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף סיפרא), "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת", אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ עוֹד דָּבָר מֵעַתָּה. "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לְשׁוֹלְחוֹ. "אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", זְכוּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה. "בְּהַר סִינַי", שֶׁכֻּלָּם נֶאֶמְרוּ מִסִּינַי, עַד כָּאן בְּת"כ. אֲבָל עִנְיַן עֲרָבוֹת מוֹאָב, שֶׁנִּצְטַוָּה שָׁם מֹשֶׁה לְבָאֵר הַתּוֹרָה לַבָּנִים. כָּךְ נִרְאֶה לִי וְזֶה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁנִּכְתַּב בְּכָאן, אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא כ"ה:א'), כִּי זֹאת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שמות כד ז), וּכְשֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אָז נִכְרְתָה הַבְּרִית וְאָמַר לָהֶן כָּל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת, וְהִזְכִּירָהּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְחַבֵּר תְּנָאֵי הָאָרֶץ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַר עַל הָעֲרָיוֹת כִּי בָּעֲבוּרָם תָּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ (ויקרא י"ח:כ"ח) כֵּן אָמַר בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי עַל שַׁבְּתוֹת הָאָרֶץ (ויקרא כ"ו:ל"ד), וְהַצָּרְךְ תְּחִלָּה

לְהַזְכִּיר הַשַּׁבָּתוֹת. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי נִכְתְּבָה כָּאן בְּסֵדֶר נָכוֹן, כִּי פֵּרוּשׁ "בְּהַר סִינַי", בַּעֲלוֹתוֹ שָׁם לְקַבֵּל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וּבְאוּר הָעִנְיָן, כִּי בְּתְחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כָּתַב מֹשֶׁה בְּסֵפֶר הַבְּרִית אֶת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֶת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הַנֶּאֱמָרִים שָׁם, וַיִּזְרֹק דַּם הַבְּרִית עַל הָעָם (שמות כד ח), וּכְשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת כְּאִלּוּ נִתְבַּטְּלָה הַבְּרִית הַהִיא אֵצֶל הקב"ה, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה הקב"ה לְמֹשֶׁה בְּלוּחוֹת שְׁנִיּוֹת צִוָּהוּ בִּבְרִית חֲדָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית" (שם לד י), וְהֶחְזִיר שָׁם הַמִּצְוֹת הַחֲמוּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה, וְאָמַר "כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל" (שם פסוק כז). וְרָצָה הקב"ה לְהַחְמִיר עֲלֵיהֶם בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית שֶׁתִּהְיֶה עֲלֵיהֶם בְּאָלוֹת וּבְקְלָלוֹת, וְשֶׁתִּהְיֶה כָּרִאשׁוֹנָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְעַל כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה "אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים" (שם כד ג), וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּכָאן בְּסוֹף הַתּוֹכָחוֹת (ויקרא כ"ו:מ"ו) "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה", הוּא רוֹמֵז אֶל כָּל הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן בַּבְּרִית הַזֹּאת. וְהִנֵּה בְּסֵפֶר הַבְּרִית הָרִאשׁוֹן נֶאֱמְרָה הַשְּׁבִיעִית בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" וְכוּ', וַעֲתָּה בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית נֶאֱמְרָה בִּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְעָנְשֶׁיהָ. וּבְעֵת הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא בְּאַרְבָּעִים יוֹם רִאשׁוֹנִים נִצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ הקב"ה וְצִוָּהוּ לִכְרוֹת לָהֶם בְּרִית שְׁנִיָּה יָרַד מֹשֶׁה וַיְצַוֵּם אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ בְּהַר סִינַי (שם לד לד), וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן מִכְּלָלָם, וְאָז הֵקֵהִיל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם כְּבִתְחִלָּה "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם" (שמות לה א) בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה קִבְּלוּ הַדָּבָר בְּשִׂמְחָה, וַיָּצְאוּ מִלְּפָנָיו מְיֻד, וּבָאוּ כֻּלָּם וְנָתְנוּ הִנְדָּבָה וְעָשׂוּ הַמִּשְׁכָּן וְהִשְׁלִימוּ מְלַאכְתּוֹ, וְכַאֲשֶׁר הוּקַם, מְיֻד "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" (ויקרא א א), וְצִוָּהוּ בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְכָל תּוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמֹשֶׁה צִוָּה הַכֹּל אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְיֻד, וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים אָמַר לָהֶם, עוֹד צִוָּה אוֹתִי הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי לְפָרֵשׁ לָכֶם הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְלִכְרוֹת לָכֶם עַל כָּל הַמִּצְוָה וְהַמִּשְׁפָּטִים בְּרִית חֲדָשָׁה בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה. וְלֹא הֻצְרַךְ עַתָּה שֶׁיְּזַבַּח זְבָחִים וְיִזְרֹק חֲצִי הַדָּם עַל הָעָם וַחֲצִי הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנָה, אֲבָל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּאָלוֹת וּבְקְלָלוֹת אֵלֶּה. וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי" (ויקרא כ"ו:מ"ו), כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם הַבְּרִית הַזֹּאת, כִּי מָחַל לָהֶם עַל פִּי הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף כִּי תִשָּׂא (שמות לד כז). וְכֵן בְּרִית עַרְבוֹת מוֹאָב כֵּן הָיָה, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַתּוֹרָה בָּאָלוֹת וּבַקְּלָלוֹת הָהֵם, וְהִיא הַבְּרִית כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב" (דברים כח סט). וְאֶמֶת אָמְרוּ שֶׁבְּתְנָאֵי הָאָרֶץ הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל, כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּתּוֹכָחוֹת (להלן כו לד לה), וְעַל זֶה נִתְחַדְּשׁוּ בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית:

ב שַׁבָּת לַה' לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ב'). וְרִבּוֹתֵינוּ לֹא כָּךְ נִתְכַּוְּנוּ בְּמִדְרָשָׁם, כִּי כָּל הַשַּׁבָּתוֹת גַּם הַמּוֹעֲדִים לְשֵׁם ה' הֵן, וְלֹא יֵאָמֵר בְּאֶחָד מֵהֶם "לַה'", אֲבָל אָמַר "יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן" (ויקרא כ"ג:כ"ד), וְאָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם" (שם לב). וּלְשׁוֹן הַבְּרַיְתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ב), "שַׁבָּת לַה'", כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית כָּךְ נֶאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית "שַׁבָּת לַה'". אֲבָל פֵּרוּשׁ "שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ" הָאָמוּר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית (שמות כ י), כִּי בוֹ שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ וְעַל כֵּן לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ כִּי כֵן נֶאֱמַר בַּשְּׁמִטָּה, כִּי הִיא שְׁבִיעִית בַּשָּׁנִים. וְהִנֵּה בְּכָאן עוֹרְרוּ אוֹתָנוּ בְּסוֹד גָּדוֹל מִסּוֹדוֹת הַתּוֹרָה, כְּבָר רָמַז לָנוּ ר"א שֶׁכָּתַב, וְטַעַם "שַׁבָּת לַה'" כְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְסוֹד יְמוֹת עוֹלָם רָמוּז בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְכוֹף אָזְנְךָ לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁאֲנִי רַשַּׁאי לְהַשְׁמִיעֲךָ מִמֶּנּוּ בַּלָּשׁוֹן אֲשֶׁר אַשְׁמִיעֲךָ, וְאִם תִּזְכֶּה תִּתְבּוֹנֵן. כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (בראשית ב ג) כִּי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵם יְמוֹת עוֹלָם וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ (שמות כ ו), כִּי בוֹ יִהְיֶה שַׁבָּת לַשֵּׁם הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (תמיד פ"ז מ"ד), בַּשְּׁבִיעִי מָה הָיוּ אוֹמְרִים, "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת", לֶעָתִיד לָבֹא שֶׁכֻּלָּהּ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים. וְהִנֵּה הַיָּמִים רֶמֶז לַאֲשֶׁר בָּרָא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְהַשָּׁנִים יִרְמְזוּ לַאֲשֶׁר יִהְיֶה בִּבְרִיאַת כָּל יְמֵי עוֹלָם. וְעַל כֵּן הֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּשְּׁמִטָּה יוֹתֵר מִכָּל חַיְבֵי לָאוִין וְחִיֵּב הַגָּלוּת עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁהֶחְמִיר בָּעֲרָיוֹת (ויקרא י"ח:כ"ח), שֶׁנֶּאֱמַר "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" (ויקרא כ"ו:ל"ד), וְהֶחְזִיר הָעִנְיָן פְּעָמִים רַבּוֹת "כָּל יְמֵי הַשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת" (שם שם לה), וְנֶאֱמַר "וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתֵרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" (שם שם מג), וְכֵן שָׁנִינוּ (אבות פ"ה מ"ט), גָּלוּת בָּאָה עַל עִנּוּי הַדִּין וְעַל עִוּוּת הַדִּין וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ אֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הֶחְמִיר הַנָּבִיא וְגָזַר גָּלוּת עַל שִׁלּוּחַ עֲבָדִים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד יג יד) "אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְגוֹ' מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים" וְגוֹ', כִּי גַּם בָּעֲבָד שְׁבִיעִית וְיוֹבֵל כוֹ'. וְהַיּוֹבֵל יְוַדַּע עוֹד מִבְּרֵאשִׁית עַד וַיִּכֻלּוּ, כִּי יָשׁוּבוּ בַּיּוֹבֵל הַכֹּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, כִּי הוּא מוּסָד מוּפָד, הַמַּאֲמִין יַחֲרִישׁ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת" (כאן), "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:י'), כִּי הִיא אֶרֶץ הַחַיִּים הַנִּרְמֶזֶת בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן (בראשית א א), שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר" (ויקרא כ"ו:מ"ב), וּכְבָר זָכַרְתִּי זֶה פְּעָמִים. וְשָׁמָּא לָזֶה רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ (ר"ה כא) בְּאָמְרָם, חֲמִשִּׁים שְׁעָרִי בִינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם וְכֻלָּם נִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה חוּץ מֵאֶחָד; כִּי כָּל שְׁמִטָּה שַׁעַר בַּיִת אֶחָד, וְהִנֵּה הוֹדִיעוּהוּ כָּל הַהֲוָיָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף חוּץ מִן הַיּוֹבֵל לְבַדּוֹ:

ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כֵּן, "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ" (שמות כ ט), "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שם כג יב). וְעַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ (ירושלמי כלאים פ"ח ה"א), "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ" וְלֹא בַּשְּׁבִיעִית, וְהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה שֶׁהוּא עֲשֵׂה. וְנִמְצָא הַזּוֹרֵעַ בַּשְּׁבִיעִית עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה וְהוּא לֹא תַעֲשֶׂה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (מכילתא משפטים כ), ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין שְׁמִטָּה אַחַת

בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר ״שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע״, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, כֵּיצַד, נָרָה שָׁנָה נָרָה שָׁנָה וְזוֹרָעָה שָׁנָה שָׁנָה, נִמְצָאוּ אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד׃

ה **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ** אֲפִלּוּ לֹא זָרַעְתָּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בִּשְׁעַת הַקָּצִיר, וְהוּא קָרוּי סְפִיחַ, **לֹא תְקַצֵּר** לְהִיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ**, שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ אוֹתָם מִבְּנֵי אָדָם וְלֹא הִפְקַרְתָּם, **לֹא תְבַצֵּר** אוֹתָם, אֵינְךָ בּוֹצֵר אֶלָּא מִן הַהֶפְקֵר, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:ה׳). וְהַכְּוָנָה לָרַב בָּזֶה שֶׁהוּא סוֹבֵר שֶׁהַשּׁוֹמֵר שָׁדֵהוּ וּפֵרוֹתָיו בַּשְּׁבִיעִית אֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין. וְכֵן כָּתַב בְּפֵרוּשָׁיו בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (קכב ד״ה של עזיקה) וּבְמַסֶּכֶת סֹטָה (לט ד״ה אבל), וְכֵן הַדָּבָר הַזֶּה בְּדִין הַתּוֹרָה בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת. וְזוֹ שֶׁשָּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ג), ״וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ לֹא תְבַצֵּר״ מִן הַשָּׁמוּר בָּאָרֶץ אֵין אַתָּה בּוֹצֵר אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָר, יָפֵרֹשׁ הָרַב לוֹמַר עִנְבֵי נְזִירוּת לֹא תְבַצֵּר אוֹתָם בִּנְזִירוּתָם, אֲבָל תַּפְקִיר הַכֹּל וְתִבְצֹר עִם הָעֲנִיִּים. וְהַנָּכוֹן בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב, שֶׁ״עִנְבֵי נְזִירֶךָ״ כְּמוֹ ״סְפִיחַ קְצִירְךָ״, וְ״לֹא תְבַצֵּר״ כְּמוֹ ״לֹא תְקַצֵּר״, כִּי הָעִנְיָן בְּכָל הַפָּרָשָׁה יִכְפֹּל הַדִּין בִּשְׁנֵיהֶם, יַזְהִיר בַּשָּׁדֶה וְיַזְהִיר בַּכֶּרֶם, ״תִּזְרַע שָׂדֶךָ״ וְ״תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ״ (ויקרא כ״ה:ג׳), ״שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר״ (ויקרא כ״ה:ד׳), וְכֵן ״וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ״ (שמות כג יא). וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב כִּי הַצּוֹמֵחַ מֵאֵלָיו בַּשָּׂדֶה מִבְּלִי חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה לְדַעַת, יִקָּרֵא סְפִיחַ קָצִיר, שֶׁהוּא נִסְפָּח אֶל קָצִיר הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, מִגִּזְרַת ״וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב״ (ישעיהו יד א), וְהַגֶּפֶן שֶׁלֹּא עָבָדוֹ וְלֹא חָפַר וְלֹא זָמַר אוֹתוֹ, יִקָּרֵא ״נָזִיר״, כִּי הִזִּירוּ וְהִפְרִישׁוּ מִמֶּנּוּ כְּאִלּוּ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מִגִּזְרַת ״אֲשֶׁר נָזְרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם״ (יחזקאל יד ה) - פֵּרְשׁוּ מִמֶּנִּי, וְכֵן ״וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (ויקרא כ״ב:ב׳). וְאָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ״ה:ה׳) ״שִׁבְקֵךְ״, שֶׁהִנַּחְתָּ אוֹתָם לַשָּׁמִיר וְלַשֵּׁית. וְיִתָּכֵן כִּי הַמִּנְהָג בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהַכֶּרֶם אֲשֶׁר הוּא בָּתָה, לֹא יִזָּמֵר וְלֹא יֵעָבֵד וְעוֹלֶה שָׁמִיר וְשֵׁית, יִקָּרְאוּ לוֹ ״נָזִיר״, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא כֶּרֶם הַנָּזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן וּבַעֲנָבִים לַחִים וְיבֵשִׁים וְאֵינוֹ עוֹבֵד כַּרְמוֹ, כִּי כֵן יִקְרְאוּ הַשֵּׁעָר הָאָרוֹךְ עַל שֵׁם הַנָּזִיר, ״גְּזִי נְזִרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי״ (ירמיהו ז כט), וְזֶה טַעַם ״עִנְבֵי נְזִירֶךָ״. וְהַכְּלָל שֶׁהֵם הַצּוֹמְחִים מִבְּלִי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב כִּי הַסְּפִיחַ הַנּוֹלָד מֵאֲלָיו בַּשָּׂדֶה לֹא יִקָּצֵר אוֹתָם, וְהָעֲנָבִים הַצּוֹמְחִים בַּכֶּרֶם מִבְּלִי עֲבוֹדָה לֹא יִבְצֹר אוֹתָן. וּפֵרוּשׁ הַלָּאוִים שֶׁלֹּא תְקַצֵּר אוֹתָן אַתָּה לְבַדְּךָ לְצָרְכְּךָ עַצְמְךָ וְלֹא תִבְצֹר אוֹתָן לְעַצְמְךָ, אֲבָל תִּהְיֶה שְׁנַת שַׁבָּתוֹן לָאָרֶץ מִן הַזְּרִיעָה וְהַזְּמִירָה, וְתִהְיֶה ״שַׁבַּת הָאָרֶץ״ כָּל אֲשֶׁר תּוֹצִיא בִּשְׁבִיתָתָהּ מִן הַסְּפִיחַ וְהַנָּזִיר, לְכֻלְּכֶם יַחַד לְאָכְלָה, לְךָ וְלַעֲנֶיְיךָ וְלַחַיָּה וְלִבְהֵמָה. וְעַכְשָׁו אָשׁוּב לְפָרֵשׁ הַבָּרָיוֹת הַשָּׁנוּיוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בָּעִנְיָן הַזֶּה, לְפִי שֶׁהֵן מַטְעוֹת. שָׁנוּ שָׁם (פרק ד ה) בַּפָּסוּק ״הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ״ (ויקרא כ״ה:כ׳), אִם אֵין זוֹרְעִין מַה אוֹסְפִין, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְיֶשְׁנָהּ לְזוֹ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ״ (ויקרא כ״ה:כ׳), אִם אֵין זוֹרְעִין מַה אוֹסְפִין, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְיֶשְׁנָהּ לְזוֹ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פסחים נא), וְקָתָנֵי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין סְפִיחִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף״, אָמַרְתָּ לָנוּ אַל תִּזְרְעוּ, וּמַה שֶּׁאָנוּ אוֹסְפִין וְאֵין מַכְנִיסִין לְקִיּוּם אָמַרְתָּ לָנוּ בַּעֲרוּהוּ, מָה אָנוּ אוֹכְלִין מִן הַבְּעוּר וְאֵילָךְ, עַד כָּאן. חֲרִי לְדִבְרֵי חֲכָמִים אֵין אִסּוּר הַסְּפִיחִים אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁגָּזְרוּ בָּהֶן לְאָסְרָן לְמַעְרֵי מִשּׁוּם חֶשֶׁד, שֶׁלֹּא יִזְרְעוּ וְיֹאמְרוּ סְפִיחִים הֵם. וּלְכָךְ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (ב״ב פ״ה ה״א), אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין חוּץ מִן הָעוֹלִים בְּשָׁדֶה בּוּר בְּשָׁדֶה נִיר בְּשָׁדֶה כֶּרֶם בְּשָׁדֶה זֶרַע; שָׂדֶה בּוּר - דְּלָא מַשְׁגַּח עָלֶיהָ, שָׂדֶה נִיר - דְּהוּא בָּעֵי מְתַקְּנָה חַקְלֵהּ, שָׂדֶה כֶּרֶם - שֶׁלֹּא לֶאֱסֹר כַּרְמוֹ. שָׂדֶה זֶרַע - שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ. וּמִן הַמַּחְלֹקֶת הַזֹּאת שָׁנוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ג), ״אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תְקַצֵּר״, מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. שָׁנוּ מִשְׁנָתָם כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּ״לֹא תְקַצֵּר״ כְּלָל, אֲבָל כְּדִבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה אוֹתָם קָצִיר לְעַצְמְךָ וְלֹא תַּעֲשֶׂה אוֹתָם בָּצִיר לְעַצְמְךָ, אֶלָּא נְהוֹג בָּהֶם מִנְהַג הֶפְקֵר. וְכֵן ״לֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ״ (ויקרא כ״ה:כ׳), שֶׁלֹּא נֶאֱסֹף אֶל בָּתֵּינוּ פֵּרוֹת הָאִילָן וְהַסְּפִיחִים, כִּי בְּהַפְקִירָם לָעֲנִיִּים וְלַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה וּבְבִעוּר לֹא נוּכַל לִחְיוֹת בָּהֶן. וְהַסְּפִיחִין הָאֵלּוּ הָאֲסוּרִים הֵם הַגְּדֵלִים בִּזְמַן הָאִסּוּר, בַּתְּבוּאָה כָּל שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ בַּשְּׁבִיעִית, וְכֵן הַיֶּרֶקוֹת כָּל שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, חוּץ מִן הָעוֹלִים בְּאוֹתָן שָׂדוֹת שֶׁהִזְכִּירוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. אֲבָל הַיֶּרֶקוֹת שֶׁצָּמְחוּ בַּשִּׁשִּׁית וְנִלְקְטוּ בַּשְּׁבִיעִית יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית לְכָל דִּינֵיהָ, לְהֶפְסֵד וּלְקָרְבָּנוֹת וְלִסְחוֹרָה וּלְבִעוּר, וְאע״פ שֶׁגָּדְלוּ לְגַמְרֵי בַּשִּׁשִּׁית, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים אַחַר לְקִיטָה בְּיֶרֶק בֵּין לַמַּעֲשֵׂר בֵּין לַשְּׁבִיעִית. אֲבָל אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם סְפִיחִים, שֶׁאֵינָם סְפִיחֵי שְׁבִיעִית שֶׁהֲרֵי בַּשִּׁשִּׁית צָמְחוּ. וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ בַּשְּׁבִיעִית אֵין בָּהֶם דִּין סְפִיחִים. וּבָהֶם שָׁנִינוּ (שביעית פ״ח מ״ד), הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל הֵילָךְ אִפֹּר זֶה וּלְקֹט לִי יֶרֶק הַיּוֹם וְכוּ׳. וְכֵן שָׁנִינוּ (שם פ״ז מ״ג), לֹא יְהֵא לוֹקֵט יֶרֶקוֹת שָׁבָּה וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק אֲבָל לוֹקֵט הוּא וּבָנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. וּתְנַן נָמֵי (שם פ״ט מ״א), הַפַּיְקָם וְהַיַּרְבּוּזִין וְכֻלָּהּ מִתְנִיתִין עַד וְנִקָּחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶם נִשְׁמָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵלּוּ הַנִּזְקָרִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרְעָן, אֲבָל הֵם מֵאֲלֵיהֶן יוֹצְאִים בֶּהָרִים וּבַגְּהָרוֹת - אֵין בָּהֶן אִסּוּר סְפִיחִים כְּלָל אע״פ שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא בַּנִּזְרָעִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִזָּרְעָם, וְכֵן נִרְאֶה זֶה מִן הַגְּמָרָא מִירוּשַׁלְמִי, וְזֶהוּ עִנְיַן הַסְּפִיחִים שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן מִן הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יֵהָא אָדָם שׁוֹמֵר שָׂדֵהוּ וְנוֹעֵל בִּפְנֵי עֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית, וַאֲפִלּוּ רוֹצֶה לְהַפְקִיר אוֹתָן בִּשְׁעַת לְקִיטָה, אֶלָּא יֵהָא הַשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה מְזֻמָּן וּמֻפְקָר לָעֲנִיִּים. כָּךְ שָׁנוּ בְּמַכִּילְתָּא (משפטים כ יא), ״וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ״ (שמות כג יא), וְכִי מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה, לֹא שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ עֲנִיִּים, חֲרִי אֲנִי מַכְנִיסָהּ וּמְחַלְּקָהּ לָעֲנִיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ״, מַגִּיד שֶׁהוּא פּוֹרֵץ בָּהּ פְּרָצוֹת, אֶלָּא שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִּקּוּן עוֹלָם. וְהַגָּדֵר שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ פְּרָצוֹת בַּשָּׂדֶה וּבַכֶּרֶם, אֲבָל לֹא שֶׁיְּהֵא הוּא מְשַׁמֵּר

שֶׁדִּבּוּ וּמַכְנִיס הַפֵּרוֹת לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִקַּח פֵּרוֹת מִן הַמְשֻׁמָּר וְלֹא מִן הֶחָשׁוּד בְּכָךְ, זֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ (שביעית פ״ט מ״א), וְנִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִשְׁמָר. וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סֵפָה (סוכה ל״ט), שֶׁאֵין מוֹסְרִים דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר מִמְּזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּלוֹקֵחַ מִן הַמַּפְקֵר, אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִן הַמְשֻׁמָּר אֲפִלּוּ כַּחֲצִי אִסָּר אָסוּר. וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּפְקֵר, כְּלוֹמַר דְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַהֲבִיאָם מִן הַהֶפְקֵר אוֹ שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֲבִיאָם מִן הַמָּקוֹם הַמַּפְקֵר, בְּהֶתֵּר הוּא לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא שֶׁאִם יַרְבֶּה לוֹ בָּדָמִים יוֹתֵר מִסְּעֻדָּתוֹ לְבוֹ בַּיּוֹם חוֹשְׁשִׁין בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בָּהֶן סְחוֹרָה, אֲבָל לוֹקֵחַ דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁמֵר - אֲפִלּוּ בְּכַחֲצִי אִסָּר חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁמָרָן וְאָסוּר לְקַח מִמֶּנּוּ, הָא בְּלוֹקֵחַ בְּפָרוּטָה וּפָחוֹת מִכַּחֲצִי אִסָּר לֹא גָּזְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְלַקְּטָן בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ בִּשְׂאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ (יבמות קכב), גּוֹי שֶׁהָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בַּשּׁוּק וְאָמַר פֵּרוֹת הַלָּלוּ שֶׁל עָרְלָה הֵם שֶׁל עֲזָקָה הֵם, לֹא אָמַר כְּלוּם, לֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ מִקָּחוֹ. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י בְּשֵׁם הָרֹאשׁוֹנִים, מִפְּרַדֵּס מְעֻזָּק וְגָדֵר לוֹ סָבִיב, וְהִיא שָׁנָה שְׁבִיעִית, וְאִם הָיוּ מַאֲמִינִים לוֹ הָיָה אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא הוּא אָרִיס לְיִשְׂרָאֵל וּמְשַׁמֵּר לוֹ שָׁדֵהוּ, אוֹ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל לִקֵּט וּמוֹכֵר, אוֹ שֶׁהַפֵּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמוֹכֵר עַל יָדוֹ, אוֹ שֶׁמָּא אֵין קְנִין לְגוֹי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ דִּינֵי הַשְּׁבִיעִית, וְגָזְרוּ עָלָיו כְּיִשְׂרָאֵל. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אָסְרוּ חֲכָמִים פֵּרוֹת הַשָּׁדֶה הַמְשֻׁמָּר לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקָּחוּ אוֹתָם מִן הַמְשַׁמֵּר. וּלְכָךְ שָׁנוּ בְּתוֹסֶרֶת כִּתָּנִים (פרק א ג), ״וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר״, מִן הַשָּׁמוּר בָּאָרֶץ אִי אַתָּה בוֹצֵר אֲבָל אַתָּה בוֹצֵר מִן הַמַּפְקֵר. ״לֹא תִבְצֹר״ - כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים, מִכָּאן אָמְרוּ תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצְצִין אוֹתָן בַּמַּקֶּצֶה וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ בַּעֲרֻבָּה. וּפֵרוּשׁוֹ מִדְּלָא כְּתִיב עִנְּבֵי הַנָּזִיר לֹא תִבְצֹר, וּכְתִיב ״נְזִירֶךָ״ - לִדְרוֹשׁ לֹא תִבְצוֹר אוֹתָם כְּדֶרֶךְ נָזִיר שֶׁלְּךָ, אֲבָל תִּבְצוֹר אוֹתָם עִם הָעֲנָיִים כְּדַרְכָּן שֶׁהֵם בּוֹצְרִים, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֵם לְעַצְמוֹ אֲבָל יִלְקֹט אוֹתָם עִם הָעֲנָיִים כְּהֶפְקֵר, וְיִנָּהֵג בָּהֶם גַּם כֵּן כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲנָיִים נוֹהֲגִין לְדָרְכָן בַּעֲרֻבָּה. וְקָתָנֵי הָתָם (שם ה), ״וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה״ - מִן הַשְּׁבוּת בָּאָרֶץ אַתָּה אוֹכֵל אֲבָל אִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר; מִכָּאן אָמְרוּ (שביעית ד ב), שָׁדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִין אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִין אוֹכְלִין. כְּלוֹמַר, כֵּינָן שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שְׁיִהֶא הַשָּׁבוּת לָנוּ לְאָכְלָה וְלֹא הַשָּׁמוּר, אָמְרוּ ב״ש שֶׁהַפֵּרוֹת עַצְמָן נֶאֱסָרִין, וּב״ה סוֹבְרִין שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר לָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁמֹר וְיִהְיוּ לָנוּ הַפֵּרוֹת מִן הַשָּׁבוּת. וְכֵן הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין קוֹצְצִין הַתְּאֵנִים בַּמַּקֶּצֶה וְלֹא דּוֹרְכִין הָעֲנָבִים בַּגַּת, גָּדֵר וַאֲסָמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי שִׁמּוּר וַאֲסִיפַת הַפֵּרוֹת וְיִגְזְלוּ אוֹתָם מִן הָעֲנִיִּים. וְזֶה הָעִנְיָן הַשָּׁנוּי כָּאן בַּבָּרָיְתוֹת הַלָּלוּ, וְהוּא דֶּרֶךְ טוֹב וּמְחֻוָּר בַּסַּגְיוֹת שֶׁבִּגְמָרָא בַּבְלִית וִירוּשַׁלְמִית. וְהֶחָכָם הַבָּקִי יַשְׂכִּיל וְיִמְצָא:

ו **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה** בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא כ״ה:ד׳) ״שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ״ אָמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבִיתָה הַנִּזְכֶּרֶת לָכֶם לְאָכְלָה וְתִחְיוּ בָּהּ כֻּלְּכֶם, אַתָּה וְעַבְדְּךָ וְהַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה, שֶׁתִּחְיוּ כֻּלְּכֶם מֵאֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ מֵעַצְמָהּ בִּשְׁבִיתָתָהּ, אוֹ שֶׁהַשָּׁנָה תִּקָּרֵא ״שַׁבַּת הָאָרֶץ״ כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַיּוֹם שַׁבַּת ה׳ וְשַׁבָּת סְתָם, וְהַטַּעַם עַל תְּבוּאַת הַשַּׁבָּת, כִּי הַשַּׁבָּת לֹא תֵאָכֵל:

ז **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה** אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְלִבְהֶמְתְּךָ״, הִקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה מַאֲכִיל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כָּלָה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:ז׳) מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ח). וְהַכְּלוּי הַזֶּה לֹא פֵּרֵשׁ הָרַב מַהוּ, וְעִנְיָנוֹ שֶׁיִּכְלֶה הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן מְבִיתוֹ לְהַפְקִירָן, וְהוּא בְּעוֹר שְׁבִיעִית שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם. וְאֵין הָעִנְיָן שֶׁיִּהְיוּ הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן הַבְּעוּר אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וּבַאֲכִילָה וְיֵהֵא מְחֻיָּב לְאַבְּדָם. וְלֹא מָנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה (סוף תמורה) פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא מִן הַנִּשְׂרָפִים וְלֹא מִן הַנִּקְבָּרִים, וְאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם לָעֲנִיִּים וּלְכָל אָדָם, כְּעִנְיַן ״בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת״ (דברים כו יג). וְכֵן שָׁנִינוּ (שביעית פ״ט מ״ח), הָעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא הָעֲשִׁירִים, דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. וּפֵרוּשׁ עֲנִיִּים, כָּל שֶׁלָּקְטוּ הַפֵּרוֹת מִשָּׂדוֹת שֶׁל אֲחֵרִים מִן הַהֶפְקֵר, וַעֲשִׁירִים - בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת עַצְמָן שֶׁלָּקְטוּ אוֹתָן מִן הַשָּׂדוֹת שֶׁלָּהֶם בְּהֶפְקֵרָם, וְרַבִּי יְהוּדָה אָסָרָן לָהֶם מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי חֶשֶׁד, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. וְשָׁנוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (שביעית פ״ח ה״א-ה״ד), בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ שְׁלוּחֵי בֵית דִּין מְחַזְּרִין עַל פִּתְחֵי עֲיָרוֹת, כָּל מִי שֶׁמֵּבִיא פֵּרוֹת לְתוֹךְ יָדוֹ הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת וְהַשְּׁאָר מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְאוֹצָר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן תְּאֵנִים, שְׁלוּחֵי ב״ד שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וְעוֹדְרִים אוֹתָן וְעוֹשִׂים אוֹתָם דְּבֵלָה וְכוּ׳. הִגִּיעַ זְמַן זֵיתִים, שְׁלוּחֵי ב״ד שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וּמוֹסְקִין אוֹתָן וְעוֹטְנִין אוֹתָן בְּבֵית הַבַּד וְכוֹנְסִין אוֹתָן בְּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן עֲנָבִים, שְׁלוּחֵי ב״ד שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִים אוֹתָם וְדוֹרְכִים אוֹתָם בַּגַּת וְכוֹנְסִים אוֹתָם בְּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר, וּמְחַלֵּק לָהֶן מֵהֶן בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ. הִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים, דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה. ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עֲשִׁירִים אוֹכְלִין מִן הָאוֹצָר אַחַר הַבְּעוּר. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, מְחַלֵּק מֵהֶן לִשְׁכֵנָיו וְלִקְרוֹבָיו וְלִמְיֻדָּעָיו, וּמוֹצִיא וּמַנִּיחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטַל יָבֹא וְיִטֹּל, וְחוֹזֵר וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שָׁעָה שֶׁיִּכְלוּ. כָּל זֶה שָׁנוּי בַּתּוֹסֶפְתָּא. וְלָמַדְנוּ מִפָּרָשׁ שֶׁאֵין בְּעוּר אֶלָּא לְבַעֵר הַפֵּרוֹת מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם. וְעָשׂוּ לָהֶם תַּקָּנוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ בֵּית דִּין עוֹשִׂין אוֹצָר בְּכָל עִיר וְעִיר, מִתְּחִלַּת יְצִיאַת הַפֵּרוֹת הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם מִיַּד מְבִיאֵיהֶן וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְאוֹצָר,

וּכְשֶׁיָּבֹא זְמַן לְקִיטַת כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, כְּגוֹן שֶׁבָּא זְמַן קָצִיר וְעֵת הַבָּצִיר הִגִּיעַ, ב״ד שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִין וּמוֹסְקִין וְלוֹקְטִים כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, וְדוֹרְכִים וּמוֹסְקִין בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הַשָּׁנִים, וְנוֹתְנִים לָאוֹצָר שֶׁלָּהֶן. וְאֵלּוּ הַפֵּרוֹת הַמְכֻנָּסִים לְאוֹצַר בֵּית דִּין אֵינָן צְרִיכִין בִּעוּר אַחַר שֶׁכְּבָר מְבֹעָרִין הֵם מִן הַבַּיִת. וְאֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים מַתְּרִין לְאַחַר הַבִּעוּר לְקַבֵּל מֵהֶם מִיַּד ב״ד וּלְאָכְלָן. וְכָל זוֹ הַתַּקָּנָה וְהַטַּרַח שֶׁל ב״ד מִפְּנֵי חֶשֶׁד, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְעַכְּבָם אוֹ לַעֲשׂוֹת מֵהֶם סְחוֹרָה. וּכְשֶׁאֵין אוֹצָר בָּעִיר וְלֹא בֵּית דִּין, וְהַפֵּרוֹת בְּיַד הַמְלַקֵּט אוֹתָם מִן הַהֶפְקֵר, הוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מִן הַבַּיִת בְּשָׁעַת הַבִּעוּר, וּמַפְקִירָם עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְאוֹכְלִין וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם. וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּמִינָהּ בְּמַשֶּׁהוּ (שביעית ז ז) לְבִעוּר, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכָּר בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (נדרים נ״ח), מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶתֵּר בְּבִעוּר מִבֵּיתוֹ. וּמָצָאתִי לְשׁוֹן רַשִׁ״י שֶׁכָּתַב בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (נב ד״ה משום), וְזֶהוּ בְּעוּרָם, שֶׁמַּפְקִירָם בִּמְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה. אוּלַי חָשַׁב הָרַב שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא מַפְקִירָם גַּם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, לְקַיֵּם בָּהֶם ״וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ״ (שמות כג יא) ״וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ״ (כאן), וְהִפְלִיג. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינָן נֶאֱסָרִין בַּאֲכִילָה כְּלָל. וּכְבָר שָׁנוּ בַּתּוֹסְפְתָּא (שביעית פ״ז ה״ג) שֶׁבִּעוּר שְׁבִיעִית כְּבִעוּר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא שֶׁיְּהֵא בָּהֶם חִלּוּק בְּאִסּוּר אֲכִילָה. וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל׳ שמיטה ויובל פ״ז ה״ג) וְהָרִבְּה מִן הַחֲכָמִים סְבוּרִין שֶׁהַבִּעוּר אוֹסֵר לְגַמְרֵי, וּטְעוּנִין שְׂרֵפָה אוֹ מְפַזֵּר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מַטִּיל לַיָּם, וְאֵינוֹ כֵּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. אֲבָל אִם עִכְּבָם בְּבֵיתוֹ אַחַר הַבִּעוּר כְּדֵי לְאָכְלָן, אֲסוּרִין הֵם בַּאֲכִילָה לְגַמְרֵי. וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּנוֹתָן טַעַם לְאַחַר הַבִּעוּר (שביעית ז ז), שֶׁאֵין לָהּ מַתִּירִין. וְאִפְשָׁר שֶׁהָאִסּוּר הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם הוּא. וְאוּלַי אֲפִלּוּ הַבִּעוּר כֻּלּוֹ חֹמֶר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהַבָּרָיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּעִנְיַן הַבִּעוּר אַסְמַכְתָּא מִדְּרַבָּנָן. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּתְפָּרֵשׁ יָפָה מִשְׁנַת הַכּוֹבֵשׁ שִׁלְשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת וְכוּ׳ (שביעית פ״ט מ״ה), וְכֵן מִשְׁנַת שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַשְּׁבִיעִית (שם פ״ו מ״א), דְּקָתָנֵי כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד כְּזִיב לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד ; כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה נֶאֱכָל אֲבָל לֹא נֶעֱבָד. הֶקֵּלוּ בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַבִּעוּר יוֹתֵר מִן הָעֲבוֹדָה. וְהַזַּבָּר בַּיְרוּשַׁלְמִי (שביעית סוף פ״ט), חַד בַּר נַשׁ הֲוָה חָשִׁיד עַל שְׁמִטְתָּא, אֲמַר לְאִתְתֵּהּ, אַפְקִין חַלְתָּא. אָמְרָה לֵיהּ, הַהוּא גַּבְרָא חָשִׁיד עַל שְׁמִטְתָּא וְאָמַרְתְּ אַפְקִין חַלְתָּא. אֲמַר לַהּ, חַלָּה דְּבַר תּוֹרָה, שְׁבִיעִית מִדְּרַבָּנָן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו. אוֹתוֹ רֵיקָה הָיָה חָשׁוּד לְעַכֵּב פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וּלְאָכְלָן אַחַר הַבִּעוּר, וְאָמַר שֶׁאִסּוּר אֲכִילַת הַטֶּבֶל מִן הַתּוֹרָה, וְהַבִּעוּר וְאִסּוּר אֲכִילַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית אַחַר הַבִּעוּר מִן ר״ג וַחֲבֵרָיו, אוֹ שֶׁהַבִּעוּר מִן הַתּוֹרָה וְאִסּוּר הָאֲכִילָה מִדִּבְרֵיהֶם, וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל אִסּוּרֵי תוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים דְּבָרָיו נִרְאֶה שֶׁהֵם אֱמֶת. אוֹ שֶׁמָּא אוֹתוֹ רָשָׁע סָבַר כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר (מו״ק ב), בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן אע״פ שֶׁחַלָּה דְּאוֹרָיְתָא:

ט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים״ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ״, אֶלָּא תִּקִּיעַת בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם וְאֵין תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם אֶלָּא בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:ט׳). וְהִנֵּה הָרַב מִפְּנֵי בְּקִיאוּתוֹ בַּתַּלְמוּד וְהַכֹּל לְפָנָיו כְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ וְסוֹתֵם הַבָּרָיְתוֹת, וְהֵן מַטְעוֹת לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם, שֶׁיְּדוּעַ הוּא וּבָרוּר בַּגְּמָרָא (ר״ה כט) כִּי הַתְקִיעוֹת כֻּלָּן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשׁוּת מַתָּרוֹת הֵן בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה, וְתוֹקְעִין הָיוּ בְּדִין תּוֹרָה בְּשַׁבָּת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכָל מָקוֹם. וְעִנְיַן הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין תַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִיא מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁגָּזְרוּ בָהּ מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁמָּא יִטָּלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמֹד וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִתִּיר לָנוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, וְאֵין לָזֶה עִקָּר בְּעִנְיַן הַכָּתוּב כְּלָל. וּמַה שֶּׁהִזְכִּירוּ (בת״כ פרשה ב ה) תְּקִיעָה בֶּעָשׂוֹר דּוֹחָה שַׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית בְּכָל יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי הַדְּחִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְשֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחוֹל אַחַת הִיא, שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְכָל מְלָאכָה, בֵּין לְהוֹצָאָה בֵּין לְכָל הַמְּלָאכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם רָצָה הָרַב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נַעֲשֵׂית בְּכָל מָקוֹם, שֶׁפֵּרוּשׁ ״תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם״ לְלַמֵּד שֶׁכָּל יָחִיד חַיָּב לִתְקֹעַ, וְאֵין הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין בִּלְבַד כְּמוֹ הַסְּפִירָה:

י יוֹבֵל הִיא שָׁנָה זוֹ נִבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר הַשָּׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ, יוֹבֵל שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:י׳). וְכֵן דַּעַת הַמְפָרְשִׁים, מִלְּשׁוֹן ״בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל״ (שמות יט יג), ״שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים״ (יהושע ו ד). וְאֵינוֹ מְחֻוָּר לִי, בַּעֲבוּר ״תִּהְיֶה לָכֶם״, כִּי מָה טַעַם שֶׁיֹּאמַר בַּשָּׁנָה ״תְּקִיעָה הִיא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם״. וְאוּלַי יֹאמַר הַכָּתוּב ״יוֹבֵל הִיא״, נְקוּבָה בַּשֵּׁם הַזֶּה שֶׁקָּרָאתִי לָהּ, וְ״תִּהְיֶה לָכֶם״ לְכֻלְּכֶם, יְדוּעָה בַּתְּקִיעָה שֶׁתִּתְקְעוּ בָּהּ לְהַזְכִּיר עִנְיָנָהּ, שֶׁתָּשׁוּבוּ בָּהּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְכֵן ״יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם״, שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם יוֹבֵל שֶׁלֹּא תִּזְרְעוּ וְלֹא תִּקְצְרוּ, כְּלוֹמַר יְדוּעָה בְּשֵׁם לִהְיוֹת בָּהּ כָּכָה. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי פֵּרוּשׁ ״שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים״ - קַרְנֵי הָאֵלִים, וְגַם תַּרְגּוּם יוֹנָתָן ״שׁוֹפָרָא דְּקֶרֶן דִּכְרָא״, וְכֵן בַּגְּמָרָא (ר״ה כו), מֵאֵי מַשְׁמַע דְּהַאי יוֹבֵלָא לְשָׁנָא דִּדְכָרָא הוּא, שֶׁכֵּן בְּעַרְבִי קוֹרִין לְדִכְרָא - יוֹבֵלָא. וְהַשּׁוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְיֻחָד לִהְיוֹתוֹ מֵהָאַיִל, אֲבָל כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִין בּוֹ. וְעַל דַּעַת מִשְׁנָתֵנוּ (שם כו) וְכָל הַתַּנָּאִין מִצְוָתוֹ בְּשֶׁל יְעֵלִים, אִם כֵּן לָמָּה תִּקְרָא הַשָּׁנָה שְׁנַת הָאַיִל. וְר״א אָמַר כִּי יוֹבֵל כְּטַעַם שִׁלּוּחַ. וּלְפִי דַּעְתִּי לֹא קָרָאוֹ הַכָּתוּב יוֹבֵל עַל הַתְּקִיעָה, רַק עַל הַדְּרוֹר, כִּי לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַזֶּה בַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר ״וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה״, אֲבָל אָמַר ״וְקָרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ״, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם בְּנֵי חוֹרִין לָדוּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאָמַר ״יוֹבֵל הִיא״, שֶׁבָּהּ יוּבַל כָּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ יוֹבִילוּהוּ רַגְלָיו מֵרָחוֹק לָגוּר (ישעיהו כג ז). וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה בְּעִנְיָנִים רַבִּים, ״יוּבַל שַׁי לַה׳ צְבָאוֹת״ (ישעיהו יח ז), וְאָמַר ״וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו״

(ירמיהו יז ח), ״פְּלָגִים יִבְלֵי מָיִם״ (ישעיהו ל כה), הֵם הַמַּעֲמִקִּים שֶׁשָּׁם יוּבְלוּ הַמַּיִם, ״וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ״ (ויקרא כ״ו:ד׳), ״וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים״ (חבקוק ג יז), עִנְיַן הֲבָאָה גַּם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֵא תְּבוּאָה. וְכֵן בַּאֲרָמִית ״וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה״ (במדבר יז יא) תַּרְגּוּמוֹ ״וְאוֹבֵל בְּפָרִיע״. וְיִהְיֶה פֵּרוּשׁ ״יוֹבֵל הִיא תִּהְיֶה לָכֶם״ הֲבָאָה הִיא, וְתִהְיֶה כֵּן לְכֻלָּכֶם, כִּי תָּבֹאוּ וְתָשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר ״יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם״ (ויקרא כ״ה:י״א), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה לְיוֹבֵל, לֹא לְדָבָר אַחֵר, וְלֹא תִּזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, אֲבָל תִּהְיֶה קֹדֶשׁ וְתָשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, לְהְיוֹתָהּ לְכֻלָּכֶם יוֹבֵל כְּשֶׁמָּהּ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, ״דְּרוֹר״ מִלְּשׁוֹן ״דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא״ (קהלת א ד), וְכֵן ״יוֹבֵל״ שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַיּוֹבֵל אֲשֶׁר שָׁם שָׁרָשָׁיו, וְהִיא תִּהְיֶה לָכֶם:

יב מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ עַל יְדֵי הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:י״ב). וְאִם כֵּן לֹא יִהְיֶה הַפָּסוּק מְחֻבָּר, אֲבָל יֹאמַר לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, וּמִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ לֹא מִן הַבַּיִת. וְר״א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ״ה:י״ב) ״מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ״ מִמַּה שֶּׁתּוֹצִיא הַשָּׂדֶה מֵעַצְמָהּ תֹּאכְלוּ כֻּלְּכֶם, כַּכָּתוּב בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. וּלְדַעְתִּי יֹאמַר לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת כִּי יוֹבֵל הִיא וְקֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, מִן הַשָּׂדֶה תְּבִיאוּ הַתְּבוּאָה וְתֹאכְלוּ, שֶׁתֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה לְלָקֹט וְלֶאֱכֹל עִם הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים הַחַיָּה וְהַבְּהֵמָה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה לָכֶם עֵת קָצִיר וּבָצִיר וְתַאַסְפוּ לָכֶם אֶל הַבַּיִת וְאֶל הָאוֹצָרוֹת כִּתְבוּאַת שְׁאָר הַשָּׁנִים. וּמַה שֶּׁשָּׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג ה), מִכָּאן אָמְרוּ הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף עַל הָאַחֲרוֹן, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יְבֵעֵר מִינוֹ מִן הַבַּיִת, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל יֶרֶק אֶחָד לַבְּעוּר. וְכָל זֶה מִדְּרָשׁ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר ״מִן הַשָּׂדֶה תְּבִיאוּ וְתֹאכְלוּ״, וְסָמַךְ הָאֲכִילָה בַּשָּׂדֶה שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ אֶלָּא בוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא סָמָךְ מִדִּבְרֵיהֶם, וּלְכָךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל בּוֹ וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵקֵל בְּטַעְמוֹ. וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה לְמַעְלָה (רמב״ן על ויקרא כ״ה:ז׳). וְאֶפְשָׁר לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁמִּצְוַת הַבִּעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הַטַּעַם כֵּיוָן שֶׁנִּבְלַע מִתְּחִלָּה מִבְעָר הוּא:

יד אַל תּוֹנוּ זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן. **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל אָפְנָיו עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר, כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹ תִקְנֶה קַרְקַע דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל וּלְפִי הַשָּׁנִים יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֻעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֹאכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה צָרִיךְ לְקָנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (כאן) ״בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ״, לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כט) מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ מַתָּר לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׁדָפוֹן, וּמְעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ה:ט״ו). וּבָאֱמֶת שֶׁהוּא הַנָּכוֹן בְּיִשּׁוּב הַמִּקְרָא. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב״מ נו) שֶׁאֵין אוֹנָאָה לַקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״ - דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, וְהַמִּקְרָא הַזֶּה כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ לְדִבְרֵי הָרַב בְּקַרְקָעוֹת הוּא, אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִצְטָרֵךְ לְהַטּוֹת מִקְרָאוֹת מִפְּשׁוּטָן וְנֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה כָּל פָּסוּק עוֹמֵד בְּעַצְמוֹ, יֹאמַר ״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״ דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, ״אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו״, וַיַּחְזֹר וְיֹאמַר, בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאִתּוֹ הַתְּבוּאוֹת, וּכְמִסְפַּר שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת יִמְכֹּרֶת לָךְ, כְּפִי הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה וְתַמְעִיט, כִּי עַל כָּל פָּנִים תִּשְׁיַּבְנּוּ לוֹ בַּיּוֹבֵל. וְכָל זֶה אַזְהָרָה בַּיּוֹבֵל שֶׁיְּזַהֲרוּ בּוֹ לְעוֹלָם. וְחָזַר וְאָמַר ״וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ״ (ויקרא כ״ה:י״ז) בִּדְבָרִים. וַאֲנִי חוֹשֵׁב עוֹד סְבָרָא, שֶׁוַּדַּאי הַמְאַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ לְדַעַת עוֹבֵר בְּלָאו בֵּין בְּמִסְלְטָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁבָּהֶן דִּבֵּר הַכָּתוּב ״אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל״, שֶׁהוּא מַזְהִיר שֶׁיִּקְנוּ וְיִמְכְּרוּ לְפִי הַשָּׁנִים וְלֹא יוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ חִדְּשׁוּ בָּאוֹנָאָה תַּשְׁלוּמִים בִּשְׁתוּת הַמֶּקַח וּבְטוּל מֶקַח בְּיוֹתֵר מִשְּׁתוּת, וּמִזֶּה בִּלְבַד מְעָטוּ הַקַּרְקָעוֹת, לְפִי שֶׁהָאוֹנָאָה בָּהֶם אֲפִלּוּ בְּיֶתֶר מִשְּׁתוּת - מְחִילָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא מְחִילָה בְּמִסְלְטָלִים בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת, אע״פ שֶׁהוּא אָסוּר לְהוֹנוֹת כֵּן לְדַעַת, אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְבַטֵּל מִמְכָּרָם מִפְּנֵי אוֹנָאָה מוּעֶטֶת כָּזוֹ. וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה״ דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, ״אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו״, לָמַדְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹנָאָה דִּין מֶיחָד בְּמִסְלְטָלִים שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּקַרְקָעוֹת, וְהוּא חֲזָרַת הַמָּמוֹן, אֲבָל אַזְהָרַת הַלָּאו נוֹהֶגֶת בְּכֻלָּן. וּלְכָךְ אָמַר ״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר״ לְשׁוֹן רַבִּים, לְמוֹכֵר קַרְקָעוֹת וּלְמוֹכֵר מִסְלְטָלִין, ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״ - הַיָּחִיד מֵהֶם, הַמּוֹכֵר הַמִּסְלְטָלִין מִיָּד לְיָד, וְאָמַר לְכֻלָּן ״אַל תּוֹנוּ״, וְכֵיוָן שֶׁיֵּחַד וְהִפְרִישׁ הַמִּסְלְטָלִין רִבָּה בָּהֶן דִּין אוֹנָאָה, וְהִיא בַּחֲזָרַת הַתַּשְׁלוּמִין. וְזֶה דָּבָר נָכוֹן כְּפִי הַמִּדְרָשִׁים שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּרִמְזֵי הַתּוֹרָה. וְאוּלַי יִהְיֶה כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא, כִּי הַלָּאו אַזְהָרָה בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִסְלְטָלִין, וְחֲזָרַת הַמָּמוֹן בְּיֶדֶם קַבָּלָה בְּמִסְלְטָלִין וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב״ק יד) דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל פֶּסֶף, כִּי הַשְּׁעוּרִים כֻּלָּם בִּשְׁתוּת וְיֶתֶר עַל שְׁתוּת כְּפִי דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם, וְלָמָּה לֹא יוֹצִיאוּ הַקַּרְקָעוֹת מִן הַדִּין הַזֶּה וְהֵם הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ כְּלֵי בַּעַל הַבַּיִת וְאָמְרוּ (ב״מ נא), לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת אֵין לוֹ אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ כְּלֵי תַשְׁמִישָׁן. וְגַם יִתָּכֵן לוֹמַר כִּי הַכָּתוּב יַזְהִיר שֶׁיֵּדְעוּ מִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל וּלְפִיהֶם יִמְכְּרוּ וְיִקְנוּ, וְלֹא יוֹנוּ בָּהֶם אִישׁ אֶת אָחִיו לְהַטְעוֹתוֹ בַּמִּסְפָּר אוֹ לְהַטְעוֹתוֹ בַּמְּכִירָה שֶׁיַּחְשֹׁב בָּהּ שֶׁהִיא לַחֲלוּטִין וְיַטְעֶהוּ בְּקָנֶה, אֲבָל יֵדְעוּ שְׁנֵיהֶם וְיוֹדִיעוּ זֶה לָזֶה הַמִּסְפָּר כִּי הַמְּכִירָה הִיא בְּמִסְפַּר שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁגַּם בְּקַרְקָעוֹת יֵשׁ אוֹנָאָה בְּטוֹעִים בַּמִּדָּה וּבַמִּנְיָן וַאֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּמִסְלְטָלִין:

יח **וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ** יַזְהִיר בַּחֻקִּים מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל הַנִּזְכָּרִים, לְפִי שֶׁהֵם מִכְּלַל הַחֻקִּים, וְהַמִּשְׁפָּטִים מִפְּנֵי דִּין חֲזָרַת הַמִּמְכָּרִים וְהָעֲבָדִים בַּיּוֹבֵל וְהָאוֹנָאָה. וְאָמַר "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח", שֶׁבְּעָוֹן שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים (אבות ה:ט). וְחָזַר וְאָמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ" (ויקרא כ"ה:י"ט), שֶׁלֹּא תִּצְטָרְכוּ לָצֵאת מִמְּנָּה בַּשְּׁבִיעִית לָגוּר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת מִפְּנֵי חֹסֶר לֶחֶם:

כ **וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת** כְּמוֹ מִסָּרָס, וְכִי תֹּאמְרוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מַה נֹּאכַל, כִּי הַדְּאָגָה לָהֶם בַּעֲבוּר הַשְּׁמִינִית, כִּי כֵּיוָן שֶׁתְּחִלַּת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל מִתְּשְׁרֵי, מִפְּרוֹת הַשִּׁשִּׁית יֹאכְלוּ בַּשְּׁבִיעִית כַּמִּנְהָג בְּכָל הַשָּׁנִים לֶאֱכֹל עַד אַחֲרֵי הַקָּצִיר שֶׁהוּא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְגַם אַחֲרֵי כֵּן עַד כְּלוֹת מְלֶאכֶת הַתְּבוּאוֹת לִזְרוֹת וּלְהָבֵר. וְעַל כֵּן הַנָּכוֹן בְּפֵרוּשׁ "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים", בַּעֲבוּר שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁתַּעֲשֶׂה הַשִּׁשִּׁית לְכָל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְהַשָּׁנָה שֶׁאַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, כִּי כֻּלָּם יָשָׁן יֹאכְלוּ. וְהִבְטִיחַ הַכָּתוּב כִּי תִּפְחֲדוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֵאמֹר מַה נֹּאכַל, אֲנִי אֲצַוֶּה אֶת בִּרְכָתִי בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁתַּעֲשֶׂה הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְהִיא תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק גַּם בַּשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל. וְאָמַר "וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת", לוֹמַר שֶׁתִּזְרְעוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית כְּמִנְהַג הָאָרֶץ, וְלֹא תְּמַהֲרוּ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרוֹעַ וְלֹא לִקְצֹר, כִּי עַד בֹּא תְּבוּאָתָהּ לַבַּיִת בְּעֵת אֹסֶף הַשָּׁנִים בְּחַג הַסֻּכּוֹת תֹּאכְלוּ יָשָׁן. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ו), "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - לַשִּׁשִּׁית וְלַשְּׁבִיעִית וּלְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. דָּבָר אַחֵר "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - לַשְּׁבִיעִית וְלַיּוֹבֵל וּלְמוֹצָאֵי יוֹבֵל:

כג **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת** לִתֵּן לָאוֹ עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:כ"ג). וְאִם כֵּן לָמָּה יַזְהִיר בַּמִּכְיָרָה, וְהָרְאוּי "לֹא תִקָּנֶה לִצְמִיתוּת". וְאוּלַי יֹאמַר לֹא תִמָּכֵר לָכֶם לִצְמִיתוּת. וְכֵן "לֹא יִמָּכְרוּ מִמִּכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כ"ה:מ"ב), אַזְהָרָה בַּלּוֹקֵחַ שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ בַּיּוֹבֵל כְּפִי פְּשׁוּטוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה "לֹא תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת" לָאוֹ בַּמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה לַחֲלוּטִין, לוֹמַר הֲרֵנִי מוֹכְרָהּ לְךָ לְעוֹלָמִים גַּם אַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, וְאע"פ שֶׁהַיּוֹבֵל מַפְקִיעָהּ הִזְהִיר הַכָּתוּב לַמּוֹכֵר אוֹ לְשֻׁנָיֵהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מִמְכָּרָם לִצְמִיתוּת, וְאִם אָמְרוּ כֵּן יַעֲבְרוּ בַּלָּאוֹ הַזֶּה, וְלֹא יוֹעִיל לָהֶם כִּי תַּחְזֹר בַּיּוֹבֵל. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל' שמיטה ויובל פי"א ה"א). וְהַטַּעַם בָּזֶה, כִּי בְּיָדוּעַ בְּדִעוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁאִם יַעֲשׂוּ מִמְכָּרָם מִתְּחִלָּה כְּמִסְפַּר שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, יֵקַל בְּעֵינֵיהֶם הָעִנְיָן, וְאִם יִקָּנֶה לַחֲלוּטִין תִּקָּשֶׁה בְּעֵינָיו הַחֲזָרָה מְאֹד, וְיִהְיֶה כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (תמורה ד), מַאי דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵד, אִי עָבֵד לָא מְהַנֵּי, וְלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַהֲרָמָנָא דְּמַלְכָּא. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאֵין זֶה לָאוֹ לִלְקוֹת עָלָיו, אֲבָל הוּא טַעַם, יֹאמַר, הַנְהִיגוּ בֵּינֵיכֶם הַיּוֹבֵל וְאַל יִקָּשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם, "כִּי לִי הָאָרֶץ", וְאֵינִי רוֹצֶה שֶׁתִּמָּכֵר לְצְמִיתוּת כִּשְׁאָר הַמִּמְכָּרִים. וְזוֹ הִיא כַּוָּנָתָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ח), "לִצְמִיתוּת" - לַחֲלוּטִין. "כִּי לִי הָאָרֶץ" - אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָהּ. "כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם" - אַל תַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם עִקָּר. "אַתֶּם עִמָּדִי" - דַּיּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרִבּוֹ, כְּשֶׁהִיא שֶׁלִּי חֲרֵי הִיא שֶׁלָּכֶם. וְטַעַם "כִּי לִי הָאָרֶץ" עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כְּמוֹ "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (שמות כה ב), וְזֶהוּ שֶׁרָמְזוּ כָּאן דַּיּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרִבּוֹ, כִּי יִהְיֶה הַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּעוֹלָם. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

כד **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם** לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ סָמוּךְ עַל פָּרָשָׁה שֶׁל אַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:כ"ד). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיִּכְלֹל בְּפָרָשַׁת הַיּוֹבֵל וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה וְיֹאמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה כֵּיצַד, "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ" וְגוֹ'. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיֹּאמַר וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה, תִּתְּנוּ הַגְּאֻלָּה הַזֹּאת שֶׁל הַיּוֹבֵל. וְאָמַר "גְּאֻלָּה" כְּמוֹ "גָּאַל ה' עֲבָדּוֹ יַעֲקֹב" (ישעיהו מח כ), שֶׁהוֹצִיא עַבְדּוֹ מִיַּד הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ, וְכֵן "וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה" (שמות ו ו), אַף זֶה תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה לָאָרֶץ, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִגְאֹל אַרְצִי מִיַּד הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, שֶׁלֹּא נְתַתִּיהָ אֲנִי לָהֶם בְּחֵלֶק אֲחֻזָּתָם. וְהַצָּרִךְ לוֹמַר כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר "כִּי לִי הָאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:כ"ג), וְהִנֵּה כָּל הָאָרֶץ לוֹ הִיא, לְפִיכָךְ חָזַר וּפֵרַשׁ שֶׁיִּנְהֹג הַיּוֹבֵל בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתֵנוּ בִּלְבַד, לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאָמַר "וּבְכֹל" שֶׁהִיא תִּנָּהֵג בְּכָל אֲחֻזָּתֵנוּ גַּם בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וּבְכָל מָקוֹם הָאֲחֻזָּה, לֹא בְּאֶרֶץ ה' אֲשֶׁר שָׁם הַמִּקְדָּשׁ בִּלְבַד:

כה **וְאִישׁ כִּי יָמֹךְ בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה** בַּעֲבוּר שֶׁמִּמְכַּר בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם קָשֶׁה בְּעֵינָיו מְאֹד, וְיֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ, רָצְתָה הַתּוֹרָה שֶׁיִּגְאָלֶנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבַעֲבוּר כִּי הָאָדָם לְשָׂדֶה נֶעֱבָד וּמִמֶּנּוּ יֵצֵא לֶחֶם לְמִחְיָתוֹ, רָצָה שֶׁיֵּצֵא הַשָּׂדֶה בַּיּוֹבֵל. אֲבָל הַבַּיִת לְאַחַר הַיֵּאוּשׁ שֶׁשָּׁנָה דִּירָתוֹ וְעָמַד שָׁנָה בְּבַיִת אַחֵר, לֹא יַזִּיק לוֹ, כִּי לֹא תִמְעַט מִחְיָתוֹ אִם יֵחָלֵט. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים עֲשׂוּיִים לִשְׁמִירַת הַשָּׂדוֹת וְלִהְיוֹתָם מוֹשָׁב לְעוֹבְדֵי הָאֲדָמָה, וְעַל כֵּן דִּינָם כִּשְׂדֵה הָאָרֶץ:

לג **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם** הַנִּרְאֶה בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל פָּסוּק זֶה כִּי אָמַר "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם" (ויקרא כ"ה:ל"ב), לִגְאֹל מִיָּד וְלִגְאֹל לְעוֹלָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם אִם יִגְאָלוּ הַקְּרוֹבִים וְלֹא אִם יִנָּהֵג בָּהֶם יוֹבֵל. לְפִיכָךְ חָזַר וְאָמַר, "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם", יִהְיֶה הַגּוֹאֵל שֶׁיִּגְאַל הוּא מֵעֲצָמוֹ אוֹ הַלָּוִי הַקָּרוֹב אֵלָיו, "וְיָצָא מִמְכַּר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל" מִיַּד הַקּוֹנֶה, עַל דַּעַת כֵּן יִגְאַל שֶׁיַּחְשֹׁב שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהַשִּׁיב אֶת הָעֹדֶף, לוֹמַר שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם וְתִהְיֶה גְּאֻלַּת הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּיִשְׂרָאֵל "וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כ"ה:כ"ז). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ערכין לג) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּלֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי. וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה לִי בְּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק כִּי הָיָה לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ שֶׁיָּבֹא הַקּוֹדֵם בִּירֻשָּׁתוֹ וְיִקָּנֶה אוֹתָהּ, וְהוּא הַנִּקְרָא "גְּאֻלָּה" שֶׁנֶּאֱמַר "קְנֵה לְךָ אֶת שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת" (ירמיהו לב ז). וְכֵן מִפֹּרָשׁ עוֹד בְּעִנְיַן בֹּעַז (רות ד). וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהָיוּ דָּנִים לוֹ דִּין קְדִימָה כַּאֲשֶׁר הִנְהִיגוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּדִינָא דְּבַר מִצְרָא, וְהָיוּ קוֹנִים מִן הַגּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן בְּקִנְיַן סוּדָר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בֹּעַז (שם שם ח). וְהִנֵּה יֹאמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי כַּאֲשֶׁר יִגְאַל הַלֵּוִי נַחֲלַת הַלֵּוִי

קְרוֹבוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִין הַגְּאֻלָּה, יֵצֵא הַמִּמְכָּר הַהוּא בַּיּוֹבֵל; לְמֵד שֶׁיִּהְיֶה יוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם בִּגְאֻלָּה כִּמְכִירָה אַחֶרֶת. וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַדִּין בַּמְּכִירָה לְבַדָּהּ כִּי הֵם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁיִּפָּה כֹּחָם בִּגְאֻלַּת עוֹלָם. וְהַדִּין הַזֶּה שֶׁל גְּאֻלָּה גַּם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא נוֹהֵג, אֲבָל הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בַּלְוִיִּם שֶׁלֹּא תֹּאמַר לֹא נִתְּנוּ הֶעָרִים אֶלָּא לִשֵּׁבֶט הַלֵּוִי כֻּלּוֹ, וְלָכֵן יֵצְאוּ מִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא מִלֵּוִי, וְכָל שֶׁכֵּן מִגּוֹאֵל קָרוֹב שֶׁאֲנַחְנוּ חַיָּבִנּוּהוּ לִקְנוֹת, וּלְכָךְ אָמַר שֶׁאַף הַגְּאֻלָּה תֵּצֵא בַּיּוֹבֵל, וּמִן הַלֵּוִי נִלְמוֹד לְיִשְׂרָאֵל. וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאֵין הַלְוִיִּם רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּעָרֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּשׁוּם מֶכֶר, וְלָכֵן תִּקְרָא כָּל קְנָיָתָם "גְּאֻלָּה":

לה וְטַעַם **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ** שֶׁיִּחְיֶה עִמָּךְ, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחֲיוֹתוֹ שֶׁמְּמֻנֶּה נִצְטַוֵּינוּ עַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה. וּמִכָּאן אָמְרוּ (תו"כ פרשה ה ג), "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" זוֹ דָּרַשׁ בֶּן פּוּטִירִי, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּבְיַד אֶחָד מֵהֶם קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, אִם שׁוֹתָה הוּא מַגִּיעַ לַיִּשּׁוּב וְאִם שְׁנֵיהֶם שׁוֹתִים שְׁנֵיהֶם מֵתִים, דָּרַשׁ בֶּן פּוּטִירִי מוּטָב יִשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם וְיָמוּתוּ וְלֹא יִרְאֶה אֶחָד בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד, "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" - חַייֶיךָ קוֹדְמִים לְחַיֵּי חֲבֵרֶךָ. וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא כ"ה:ל"ו), "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" לְחַזֵּק וּלְהַזְהִיר. וּמִדָּרְשׁוֹ (ב"מ סב), אַהֲדַר לֵיהּ רִבִּית דְּלֶחֱיֵי עִמָּךְ; צְוָה בְּהַחְזָרַת רִבִּית קְצוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּגֵזֶל (ויקרא ה':כ"ג) "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל". וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ה:ל"ה) עָשָׂה "גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי עִמָּךְ" הַכֹּל מִן הַמִּצְוָה, "יְדוּר וְיִתּוֹתַב וְיֵחֵי עִמָּךְ". אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בַּגְּמָרָא (ב"מ עא), וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ וּבְגֵר וְתוֹשָׁב, וְחֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם עִמָּךְ:

לו **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית** חַד שַׁוְיוּהּ רַבָּנָן (ב"מ ס), וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ל"ו). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה בְּעֵינַי כִּי הַנֶּשֶׁךְ הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ מָנֶה לִתֵּן לוֹ בְּרִבִּיתוֹ חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּכָל שָׁנָה. וְיִקָּרֵא כֵּן בַּעֲבוּר כִּי אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ, שֶׁמִּבַּצְבֵּץ וְעוֹלֶה. הַתַּרְבִּית הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְאָז יִפְרָעֶנּוּ מָנֶה לִתֵּן לוֹ בְּרִבִּיתוֹ חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּכָל שָׁנָה. וְיִקָּרֵא כֵּן בַּעֲבוּר כִּי אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ, שֶׁמִּבַּצְבֵּץ וְעוֹלֶה. הַתַּרְבִּית הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְאָז יִפְרָעֶנּוּ וְיִתֵּן לוֹ רִבִּית חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְאֵין בּוֹ רִבִּית אַחַר הַזְּמַן הַהוּא, כִּי זֶה אֵינֶנּוּ נוֹשֵׁךְ, שֶׁלֹּא יַעֲלֶה יוֹתֵר מִן הַסַּךְ הַהוּא, אֲבָל הוּא רִבִּית. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא כ"ה:ל"ז) "אֶת כַּסְפּוֹ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָּ", כִּי הַמְּנָהָג לְהַלְוֹות אֶת הַכֶּסֶף בְּנֶשֶׁךְ, בְּכָל שָׁנָה יִתֵּן כָּךְ, וְהָאֹכֶל יַלְוֶנּוּ עַד הַקָּצִיר וְאָז יִפְרָעֶנּוּ מִגָּרְנוֹ בְּתוֹסֶפֶת קָצוּב:

מ וְטַעַם **כִּשְׂכִּיר כְּתוֹשָׁב** לֹא יִהְיֶה עִמְּךָ בְּבֵיתְךָ כְּעֶבֶד אֶלָּא כִּשְׂכִיר שָׁנָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׂכָּר לַעֲבוֹדַת בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא יַכְבִּידוּ עָלָיו. אוֹ **כְּתוֹשָׁב**, שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹשָׁבִים הַבָּאִים לָגוּר בָּאָרֶץ שֶׁיַּעַבְדוּ אֶת בַּעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר הֵם מִתְגּוֹרְרִים עִמּוֹ לְרָצוֹן לָהֶם, כְּעִנְיַן יַעֲקֹב עִם לָבָן שֶׁאָמַר (בראשית כט טו), "הֲכִי אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ". וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז ג), "כְּשָׂכִיר" - מַה שָּׂכִיר "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד טו) אַף זֶה בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. "כְּתוֹשָׁב" - מַה תּוֹשָׁב "בַּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ" (שם כג יז) אַף זֶה בַּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ, "יִהְיֶה עִמָּךְ" - עִמָּךְ בְּמַאֲכָל עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה עִמָּךְ בִּכְסוּת נְקִיָּה וְכוּ':

מז **מִשְׁפַּחַת גֵּר** זֶה הַגּוֹי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר" זֶה הַנִּמְכָּר לַע"ז עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ, וְלֹא לֶאֱלֹהוּת אֶלָּא לַחְטֹב לָהּ עֵצִים וְלִשְׁאֹב לָהּ מַיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:מ"ז) מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח א). וְאִם כֵּן יֹאמַר "אוֹ לְעֵקֶר וּמִשְׁפַּחַת גֵּר". וְקָרָא לַע"ז "עֵקֶר" בַּעֲבוּר שֶׁאָדָם חַיָּב לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ וּלְעָקְרָהּ. וְאוּנְקְלוֹס על ויקרא כ"ה:מ"ז) תִּרְגֵּם "לְאַרְמַאי", וְהוּא הַנָּכוֹן, וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב נִמְכָּר לַגֵּר הַתּוֹשָׁב עִמָּנוּ וְהַנִּמְכָּר לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת הַגֵּר שֶׁהוּא הַגּוֹי עַצְמוֹ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן "עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי" (דניאל ד יב), וְאָמַר "מִשְׁפַּחַת גֵּר", שֶׁהַגֵּר וְהַתּוֹשָׁב שֶׁהִשִּׂיגָה יָדוֹ עִמָּנוּ הוּא סִבָּה בָּאָח שֶׁמָּךְ עִמּוֹ שֶׁיִּמָּכֵר לְעֵקֶר מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְצִוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּהְיֶה לוֹ גְּאֻלָּה, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגְאַל אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ (ויקרא כ"ה:מ"ט) צִוָּה בַּקְּרוֹבִים שֶׁהֵם קוֹדְמִים. וְטַעַם הַמִּצְוָה בָּרוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמַע וְיִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כִּי בִּשְׁאָר הַנִּמְכָּרִים הַגְּאֻלָּה בַּקְּרוֹבִים רְשׁוּת, וּלְכָךְ אָמַר כָּאן (ויקרא כ"ה:נ"ה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם", לוֹמַר אע"פ שֶׁאֵין הַגֵּר תּוֹשָׁב וְהָעֵקֶר חַיָּבִין בְּמִצְוֹת הַיּוֹבֵל, לֹא יִקְנוּ אֶת עֲבָדַי לָהֶם לַעֲבָדִים:

פרק כו

א **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם** כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְגוֹי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אַף אֲנִי אֶעֱבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלָּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי אֲגַלֶּה עֲרָיוֹת, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי אֲחַלֵּל שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", הִזְהִיר כֵּן הַכָּתוּב עַל הַמִּצְוֹת, לְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ו). וּפְרוּשָׁהּ שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב עֲבוֹדָה זָרָה וְשַׁבָּת שֶׁיִּזָּהֵר בָּהֶן הָעֹבֵד הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וּמוֹרָא הַמִּקְדָּשׁ שָׁיָּבֹא שָׁם בָּרְגָלִים וְיִירָא מִמֶּנּוּ, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמִּצְוֹת. אֲבָל הִזְכִּיר אֵלֶּה שֶׁהֵן אָבוֹת לְלַמֵּד עַל כֻּלָּן. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין "הִזְכִּיר (ס"א הזהיר) כָּאן" וְאִם הַגִּרְסָא כָּךְ רָמְזוּ שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלַל הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

ד **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם** הִקְדִּים דִּבֵּר הַגְּשָׁמִים כִּי בְּבוֹאָם בְּעִתָּם כַּאֲשֶׁר יָאוּת יִהְיֶה הָאֲוִיר זַךְ וְטוֹב וְהַמַּעְיָנוֹת וְהַנְּהָרוֹת טוֹבִים, וְיִהְיֶה זֶה סִבַּת בְּרִיאוּת לַגּוּפִים, וְהַפֵּרוֹת כֻּלָּם יִרְבּוּ וְיִתְבָּרְכוּ בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ". וְהִנֵּה עִם זֶה לֹא יֵחָלֶה הָאָדָם וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה וּבְבֶהֱמָתָם וְיִמְלְאוּ יְמֵיהֶם, כִּי בִּהְיוֹת הַגּוּפִים גְּדוֹלִים וּבְרִיאִים יִתְקַיְּמוּ כִּימֵי הָאָדָם, וְהִנֵּה הִיא גְּדוֹלָה שֶׁבַּבְּרָכוֹת. וְהִנֵּה אָמַר כִּי הַשָּׁמַיִם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ בִּגְשָׁמִים בְּעִתָּם, וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת יְבוּלָהּ וְהִיא הַצָּמַח וּבַעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה בְּהֵמָה וְחַיָּה וְרֶמֶשׂ וְעוֹף גַּם הַדָּגִים, כִּי הָאָרֶץ תִּכְלֹל הַכַּדּוּר הַתַּחְתּוֹן כֻּלּוֹ,

כְּמוֹ "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" (בראשית א א), "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" (שם ב א), וְכֵן "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת" (תהלים קמח ז), וְכֵן בְּרוֹב מְקוֹמוֹת הַכָּתוּב. וְהִנֵּה כָּל הַתּוֹלָדוֹת שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים יְבוּל הָאָרֶץ:

ו **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ** שֶׁיִּהְיֶה שָׁלוֹם בֵּינֵיכֶם וְלֹא תִּלָּחֲמוּ אִישׁ בְּאָחִיו, אוֹ הַשָּׁלוֹם הוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְהַחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם כְּלָל, אֲבָל אַתֶּם תִּרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיכֶם לָצֵאת אֲלֵיהֶם לַמִּלְחָמָה וְיִנּוֹסוּ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁיִּתֵּן הַשָּׁלוֹם מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, וְהוּא שָׁלוֹם הַכֹּל הַשָּׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל:

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ עַל דַּעַת ר' יְהוּדָה שֶׁאָמַר מַעֲבִירָן מִן הָעוֹלָם (תו"כ פרק ב א), הוּא כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ חַיּוֹת רָעוֹת בְּאַרְצָם, כִּי בִּהְיוֹת הַשָּׁבָע וּבְרִבּוֹת הַטּוֹבָה וֶהֱיוֹת הֶעָרִים מְלֵאוֹת אָדָם לֹא תָּבֹאנָה חַיּוֹת בַּיִּשּׁוּב. וְעַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאָמַר מַשְׁבִּיתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ (שם), יֹאמַר וְהִשְׁבַּתִּי רָעַת הַחַיּוֹת מִן הָאָרֶץ, וְהוּא הַנָּכוֹן, כִּי תִּהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת קִיּוּם הַמִּצְוֹת כַּאֲשֶׁר הָיָה הָעוֹלָם מִתְּחִלָּתוֹ קֹדֶם חֶטְאוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֵין חַיָּה וָרֶמֶשׂ מֵמִית אָדָם, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ברכות לג), אֵין עֶרְוָד מֵמִית אֶלָּא חֶטְא מֵמִית. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֻר פָּתֶן" (ישעיהו יא ח), וְכֵן "וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן" (שם פסוק ז), כִּי לֹא הָיָה הַטֶּרֶף בַּחַיּוֹת הָרָעוֹת רַק מִפְּנֵי חֶטְאוֹ שֶׁל אָדָם, כִּי נִגְזַר עָלָיו לִהְיוֹת טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם, וְהוּשַׁם הַטֶּרֶף טֶבַע לָהֶם גַּם לִטְרֹף זוֹ אֶת זוֹ כַּיָּדוּעַ כִּי בְּטֶרֶפָם הָאָדָם פַּעַם אַחַת יוֹסִיפוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּלְמַד לִטְרֹף טֶרֶף אָדָם אָכָל" (יחזקאל יט ג). וְהִנֵּה בִּבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר בַּחַיּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם הָעֵשֶׂב לְאָכְלָה, דִּכְתִיב "וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה" (בראשית א ל), וְאָמַר הַכָּתוּב "וַיְהִי כֵן", כִּי הוּא הַטֶּבַע אֲשֶׁר הוּשַׂם בָּהֶם לָעַד, וְאַחַר כָּךְ לָמְדוּ הַטֶּרֶף מִפְּנֵי הַחֵטְא הַמֵּמִית כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי, וּכְשֶׁהֻתַּר שְׁחִיטַת בַּעֲלֵי הַחַיִּים לִבְנֵי נֹחַ אֲחֲרֵי הַמַּבּוּל, וְהִזְהִיר עַל הָאָדָם (שם ט ה), "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ וגו' אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם" וְלֹא נֶפֶשׁ חַיָּה מִיַּד חַיָּה בַּחֲבֵרְתָּהּ, נִשְׁאֲרוּ עַל מִנְהָגָם לְטָרֹף. וּבִהְיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל הַשְׁלֵמוּת תִּשְׁבֹּת רָעַת מִנְהָגָם וְיַעַמְדוּ עַל הַטֶּבַע הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הוּשַׂם בָּהֶם בְּעֵת יְצִירָתָם. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה בְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹת נֹחַ (בראשית ט ו). וְעַל כֵּן אָמַר הַכָּתוּב עַל יְמֵי הַגּוֹאֵל הַיּוֹצֵא מִגֶּזַע יִשַׁי שֶׁיָּשׁוּב הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם, וְיִחְדַּל הַטֶּרֶף וְרָעַת הַבְּהֵמָה וְכָל הָרֶמֶשׂ כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּטִבְעָם מִתְּחִלָּה. וְהַכַּוָּנָה הָיְתָה בּוֹ עַל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁבִּקֵּשׁ הקב"ה לַעֲשׂוֹתוֹ מָשִׁיחַ (סנהדרין צד) וְלֹא עָלְתָה זְכוּתָם לְכָךְ, וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה עַל הַמָּשִׁיחַ הֶעָתִיד לָבֹא:

ח **וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב** הִבְטִיחַ תְּחִלָּה (ויקרא כ"ו:ז') כִּי יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וְיִפְּלוּ בְּחַרְבָּם, וְחָזַר וְכָפַל "וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב", שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֹמֶץ לֵב וּגְבוּרָה לִרְדֹּף חֲמִשָּׁה מֵאָה, וְיִתֵּן מֹרֶךְ בְּלֵב הָאוֹיְבִים שֶׁיְּנוּסוּ מֵאָה מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה וְיִפְּלוּ כֻּלָּם בְּחֶרֶב הַחֲמִשָּׁה, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיְּנוּסוּ מִפְּנֵי פַּחְדָּם וְלֹא יוּכְלוּ לְהָמִית אוֹתָם בַּחֶרֶב מִפְּנֵי מְעוּטָם. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ו:ח') כִּי הַכֶּפֶל שֶׁיִּפְּלוּ פַּעַם אַחַר פַּעַם תָּמִיד בְּלִי תְּקוּמָה:

ט וְטַעַם **וְהִפְרֵיתִי** שֶׁיַּעֲשׂוּ כֻּלָּם פֵּרוֹת פְּרִי הַבֶּטֶן, לֹא יִהְיֶה בָּהֶם עָקָר וַעֲקָרָה. וְחָזַר וְאָמַר "וְהִרְבֵּיתִי", שֶׁיַּעֲשׂוּ פֵּרוֹת רַבִּים וְלֹא יִשָּׁכְלוּ וִימַלְאוּ יְמֵיהֶם, וּלְכָךְ יִהְיוּ עַם רַב:

יא **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם** זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם** אֵין רוּחִי קָצָה בָּכֶם. כָּל גְּעִילָה לְשׁוֹן פְּלִיטַת דָּבָר הַבָּלוּעַ בְּדָבָר, כְּגוֹן "כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים" (שמואל ב א כא), לֹא קִבֵּל הַמְּשִׁיחָה שֶׁמּוֹשְׁחִין מָגֵן שֶׁל עוֹר מְבֻשָּׁל כְּדֵי לְהַחְלִיק מֵעָלָיו מַכּוֹת חֵץ אוֹ חֲנִית שֶׁלֹּא יִקֹּב הָעוֹר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ו:י"א). וְלֹא יָדַעְתִּי מָה הַטַּעַם בָּזֶה שֶׁיֹּאמַר הקב"ה כִּי בְּשָׁמְרֵנוּ כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשׂוֹתֵנוּ רְצוֹנוֹ לֹא יִמְאַס אוֹתָנוּ בְּגֹעַל נַפְשׁוֹ, וְכֵן בְּעָבְרֵנוּ עַל בְּרִיתוֹ וַעֲשׂוֹתֵנוּ נֶאֱצוֹת גְּדוֹלוֹת אָמַר "לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים" (ויקרא כ"ו:מ"ד), וְאָמַר הַנָּבִיא בִּשְׁעַת הַקְּלָלָה "הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ" (ירמיהו יד יט). אֲבָל הָעִנְיָן סוֹד מִסְתְּרֵי הַתּוֹרָה, אָמַר שֶׁיִּתֵּן מִשְׁכָּנוֹ בְּתוֹכֵנוּ, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר מִמֶּנָּה יָבֹא הַמִּשְׁכָּן לֹא תִגְעַל אוֹתָנוּ, כִּכְלִי שֶׁמַּגְעִילִין אוֹתוֹ בְּרוֹתְּחִין, אֲבָל בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֵינוּ לְבָנִים וַחֲדָשִׁים, כִּי הַגְּעִילָה - פְּלִיטָה, כִּדְבְרֵי רַשִׁ"י, מִלְּשׁוֹן "שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְלֹא יִגְעַל תִּפְלֵט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל" (איוב כא י). וְאָמַר "נַפְשִׁי" כְּדֶרֶךְ "נִשְׁבַּע ה' אֱלֹהִים בְּנַפְשׁוֹ" (עמוס ו ח), וְהַנָּבִיא אָמַר בְּתִמְיָה, אִם בְּצִיּוֹן עַצְמָהּ גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ, שֶׁהִיא עִיר וָאֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָהּ מִלְּפָנֶיךָ לִהְיוֹת כָּל בָּנֶיהָ לְבוּשִׁים בְּגָדִים צוֹאִים נִגְאָלִים. וְהִנֵּה הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה כְּפִי פְּשׁוּטָן עִם הֱיוֹתָן רַבּוֹת כְּלָלִיּוֹת בְּעִנְיַן הַמָּטָר הַשָּׁבָע וְהַשָּׁלוֹם וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, אֵינָן כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ כְּבָר בִּקְצָרָה "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ" (שמות כג כה), כִּי שָׁם יַבְטִיחַ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְשֶׁיִּהְיֶה לִבְרָכָה, עַד שֶׁלֹּא יֵאָרַע שׁוּם חֲלִי בְּגוּפֵינוּ וְעַל כֵּן יִהְיוּ כְּלֵי הַזֶּרַע שְׁלֵמִים וּבְרִיאִים, וְנוֹלִיד כַּהֹגֶן וְנִחְיֶה יָמִים מְלֵאִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֶּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא" (שם פסוק כו), וְכֵן אָמַר תְּחִלָּה "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ" (שם טו כו). וְהַטַּעַם בָּזֶה כִּי הַבְּרָכוֹת הָהֵם אע"פ שֶׁהֵם נִסִּים הֵם מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁכָּל הַתּוֹרָה מְלֵאָה מֵהֶם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (בראשית יז א), וְהֵם אֲפִלּוּ לְיָחִיד הָעוֹבֵד, כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאִישׁ הֶחָסִיד שׁוֹמֵר כָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו, יִשְׁמְרֵהוּ הָאֵל מִן הַחֹלִי וְהָעֲקָרוּת וְהַשְּׁכוֹל וִימַלֵּא יָמָיו בְּטוֹבָה. אֲבָל אֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּפָרָשָׁה הַזֹּאת הֵן כְּלָלִיּוֹת בָּעָם, וְהֵן בִּהְיוֹת כָּל עַמּוֹ כֻּלָּם צַדִּיקִים. וּלְכָךְ יַזְכִּיר תָּמִיד בְּכָאן "הָאָרֶץ", "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם" "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" "מִן הָאָרֶץ" "וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כִּי כָּל אֵלֶּה הַבְּרָכוֹת כֻּלָּם נִסִּים, אֵין בַּטֶּבַע שֶׁיָּבֹאוּ הַגְּשָׁמִים וְיִהְיֶה הַשָּׁלוֹם לָנוּ מִן הָאוֹיְבִים וְיָבֹא מֹרֶךְ בְּלִבָּם לָנוּס מֵאָה מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה בַּעֲשׂוֹתֵנוּ

הַחֻקִּים וְהַמִּצְוֹת, וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל הֶפְךְ מִפְּנֵי זָרְעָנוּ הַשָּׁנָה הַשְׁבִּיעִית. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם נִסִּים נִסְתָּרִים שֶׁעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג עִמָּהֶם, אֲבָל הֵם מִתְפָּרְסְמִים מִצַּד הֱיוֹתָם תָּמִיד לְעוֹלָם בְּכָל הָאָרֶץ, כִּי אִם הַצַּדִּיק הָאֶחָד יִחְיֶה וְיָסִיר ה׳ מַחֲלָה מִקִּרְבּוֹ וִימַלֵּא יָמָיו, יִקָּרֶה גַּם זֶה בִּקְצָת רָשָׁעִים, אֲבָל שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ אַחַת כֻּלָּהּ וְעַם אֶחָד תָּמִיד בְּרֶדֶת הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ וְשָׂבָע וְשַׁלְוָה וְשָׁלוֹם וּבְרִיאוּת וּגְבוּרָה וְשִׂבְרוֹן הָאוֹיְבִים, בְּעִנְיָן שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ בְּכָל הָעוֹלָם, יְוַדַּע לַכֹּל כִּי מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹּאת. וְעַל כֵּן אָמַר ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ״ (דברים כח י). וְהֶפֶךְ זֶה יִהְיֶה בַּקְּלָלוֹת בְּעָנְשֵׁי הָאָרֶץ, שֶׁאָמַר ״וְנָתַתִּי אֶת שִׁמֵּיכֶם כַּבַּרְזֶל״ (ויקרא כ״ו:י״ט), וְעָנְשֵׁי הַחֹלִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״וְהֶחֱלָאִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים״ (דברים כח נט), שֶׁיְקַלֵּל הַמַּאֲכָל וְיַחֲלִיא, וְיִתְפָּרְסֵם הַנֶּגַע בִּהְיוֹתוֹ תָּמִיד קַיָּם בְּכֻלָּם, עַל כֵּן כָּתוּב ״וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא וְאֶת תַּחֲלֻאֶיהָ״ (שם כט כא), שֶׁלֹּא יִתְמְהוּ בָּאִישׁ הַהוּא אֲשֶׁר רָבְצָה בּוֹ כָּל הָאָלָה (שם פסוק יט), כִּי כֵן יִהְיֶה פְּעָמִים רַבִּים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּכָל הָאֻמּוֹת שֶׁיָּבֹאוּ מִקְרִים רָעִים בְּאִישׁ אֶחָד, רַק בָּאָרֶץ הַהִיא יִתְמְהוּ וְיִשְׁאֲלוּ כָּל הַגּוֹיִם ״עַל מֶה עָשָׂה ה׳ כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת״ (שם פסוק כג), כִּי כֻּלָּם יִרְאוּ וְיֵדְעוּ כִּי יַד ה׳ עָשְׂתָה זֹּאת, וְיֹאמְרוּ ״עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה׳ אֱלֹהֵי אֲבֹתָם״ (שם פסוק כד). וְהַכְּלָל כִּי בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים וְהֵם רַבִּים לֹא יִתְנַהֵג עִנְיָנָם בְּטֶבַע כְּלָל, לֹא בִּגּוּפָם וְלֹא בְּאַרְצָם, לֹא בְּכֻלָּם וְלֹא בְּיָחִיד מֵהֶם, כִּי יְבָרֵךְ הַשֵּׁם לַחְמָם וּמֵימָם וְיָסִיר מַחֲלָה מִקִּרְבָּם עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לִרוֹפֵא וּלְהִשְׁתַּמֵּר בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הָרְפוּאוֹת כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ״כִּי אֲנִי ה׳ רֹפְאֶךָ״ (שמות טו כו). וְכֵן הָיוּ הַצַּדִּיקִים עוֹשִׂים בִּזְמַן הַנְּבוּאָה, גַּם כִּי יִקָּרֶם עָוֹן שֶׁיֶּחֱלוּ לֹא יִדְרְשׁוּ בָּרוֹפְאִים רַק בַּנְּבִיאִים, כְּעִנְיַן חִזְקִיָּהוּ בַּחֳלוֹתוֹ (מ״ב כ ב ג). וְאָמַר הַכָּתוּב ״גַּם בְּחָלְיוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת ה׳ כִּי בָּרוֹפְאִים״ (דהי״ב טז יב), וְאִלּוּ הָיָה דְּבַר הָרוֹפְאִים נָהוּג בָּהֶם מָה טַּעַם שֶׁיִּזָּכִיר הָרוֹפְאִים, אֵין הָאָשָׁם רַק בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא דָרַשׁ הַשֵּׁם, אֲבָל הוּא כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אָדָם לֹא אָכַל פְּלוֹנִי מַצָּה בְּחַג הַמַּצּוֹת כִּי אִם חָמֵץ. אֲבָל הַדּוֹרֵשׁ הַשֵּׁם בַּנְּבִיא לֹא יִדְרֹשׁ בָּרוֹפְאִים, וּמַה חֵלֶק לָרוֹפְאִים בְּבֵית עוֹשֵׂי רְצוֹן הַשֵּׁם אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ ״וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ״ (שמות כג כה), וְהָרוֹפְאִים אֵין מַעֲשֵׂיהֶם רַק עַל הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה, לְהַזְהִיר מִמֶּנּוּ וּלְצַוּוֹת עָלָיו, וְכָךְ אָמְרוּ (ברכות סד), כָּל עֶשְׂרִין וַחֲדָתִין שְׁנִין דְּמִלַּךְ רַבָּה, רַב יוֹסֵף אֲפִלּוּ אַמָּנָא לְבֵיתֵהּ לָא קָרָא. וְהַמָּשָׁל לָהֶם (במדב״ר ט יג), תַּרְעָא דְּלָא פְּתִיחַ לְמִצְוָתָא פְּתִיחַ לַאסְיָא. וְהוּא מַאֲמָרָם (ברכות ס), שֶׁאֵין דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם בָּרְפוּאוֹת אֶלָּא שֶׁנִּהֲגוּ; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה דַּרְכָּם בִּרְפוּאוֹת, יֶחֱלֶה הָאָדָם כְּפִי אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו עֹנֶשׁ חֶטְאוֹ וְיִתְרַפֵּא בִּרְצוֹן ה׳, אֲבָל הֵם נָהֲגוּ בָּרְפוּאוֹת וְהַשֵּׁם הִנִּיחָם לְמִקְרֵי הַטְּבָעִים. וְזוֹ הִיא כַּוָּנָתָם בְּאָמְרָם (שם), ״וְרַפֵּא יְרַפֵּא״, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפֹּאות; לֹא אָמְרוּ שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַחוֹלֶה לְהִתְרַפְּאוֹת אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁחָלָה הַחוֹלֶה וּבָא לְהִתְרַפְּאוֹת, כִּי נָהַג בָּרְפוּאוֹת וְהוּא לֹא הָיָה מֵעֲדַת הַשֵּׁם שֶׁחֶלְקָם בַּחַיִּים, אֵין לָרוֹפֵא לֶאֱסֹר עַצְמוֹ מֵרְפוּאָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי חֶשְׁשׁ שֶׁמָּא יָמוּת בְּיָדוֹ אַחֲרֵי שֶׁהוּא בָּקִי בַּמְּלָאכָה הַהִיא, וְלֹא בַּעֲבוּר שֶׁיֹּאמַר כִּי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ הוּא רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר, שֶׁכְּבָר נָהֲגוּ. וְעַל כֵּן הָאֲנָשִׁים הַנִּצִּים שֶׁהִכּוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף (שמות כא יח), יֵשׁ עַל הַמַּכֶּה תַּשְׁלוּמֵי הָרְפוּאָה, כִּי הַתּוֹרָה לֹא תִסְמֹךְ בְּדִינֶיהָ עַל הַנִּסִּים, כַּאֲשֶׁר אָמְרָה ״כִּי לֹא יֵחָדֵל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ״ (דברים טו יא), מִדַּעְתּוֹ שֶׁכֵּן יִהְיֶה. אֲבָל בִּרְצוֹת הַשֵּׁם דַּרְכֵי אִישׁ אֵין לוֹ עֵסֶק בָּרְפוּאִים:

יב וְטַעַם **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם** שֶׁתִּהְיֶה הַנְהָגָתִי בָּכֶם מְפֻרְסֶמֶת כְּמֶלֶךְ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ, מַסְפִּיק לָהֶם כָּל צָרְכָּם. וְזֶה דֶּרֶךְ דִּבְרֵי הַבְּרִית כִּפְשׁוּטָן, וְהוּא אֱמֶת, וְכָךְ יַעֲשֶׂה בָּהֶן בְּוַדַּאי. וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָאן שְׂכַר קִיּוּם הַנְּפָשׁוֹת בְּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת וּבָעוֹלָם הַבָּא אַחֲרֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, כִּי קִיּוּמָן מְחֻיָּב בְּדֶרֶךְ הַיְצִירָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפְּרָשׁוֹת (רמב״ן על ויקרא י״ח:כ״ט), וְהָעִנְיָן הוּא שֶׁמַּכְרִית הַחַיָּבִים מֵהֶם, וְהַשְׁאָר כֻּלָּם יִתְקַיְּמוּ בְּדֶרֶךְ יְצִירָתָם. אֲבָל עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה עוֹד הֵם בְּרָכוֹת שָׁמַיִם בָּעֶלְיוֹנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, ״וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ״, ״וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם״ וְכֵן ״וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם״, רָמַז לְמִדָּה שֶׁקָּרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ ״שְׁכִינָה״, מִן ״וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם״, וְאוֹמְרִים (מנחות פו), שְׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ (בראשית רבה י״ט:ז׳), עִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה. וְהִנֵּה הֶזְכֵּר כָּאן גַּן עֵדֶן וְהָעוֹלָם הַבָּא לְיוֹדְעָיו. וְאֵלֶּה הַבְּרָכוֹת בְּתַשְׁלוּמֵיהֶן לֹא תִהְיֶינָה רַק בִּהְיוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹן אֲבִיהֶם, וּבִנְיַן שָׁמַיִם וָאָרֶץ שָׁלֵם עַל מְכוּנָתוֹ, וְאֵין בַּתּוֹרָה בְּרָכוֹת שְׁלֵמוֹת כָּאֵלֶּה, שֶׁהֵם דִּבְרֵי הַבְּרִית וְהַתְּנָאִים אֲשֶׁר בֵּין הקב״ה וּבֵינֵינוּ. וְדַע כִּי לֹא הִשִּׂיגוּ יִשְׂרָאֵל מֵעוֹלָם לַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה בִּשְׁלֵמוּתָן, לֹא הָרַבִּים וְלֹא הַיְחִידִים מֵהֶם, שֶׁלֹּא עָלְתָה זְכוּתָם לְכָךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מו״ק טז) עַל דָּוִד, (והוא עורר את חניתו) עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת חָלָל, וְהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָאתַיִם, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, רַק בִּדְבַר אוּרְיָה הַחִתִּי (מלכים טו ה). וְעַל כֵּן תִּמְצָא לְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שֶׁיְּזַכִּירוּ בַּפְּסוּקִים הָאֵלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁתִּינוֹק מִיִּשְׂרָאֵל עָתִיד לִהְיוֹת מוֹשִׁיט וְכוּ׳ (תו״כ פרק ב ב), עָתִיד הקב״ה לְטַיֵּל עִם הַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא (שם פרק ג ג); כִּי לֹא נִתְקָנִים, אֲבָל יִתְקָנִים עִמָּנוּ בִּזְמַן הַשְׁלֵמוּת:

טו **וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ** בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַחֻקִּים מִצּוֹת לֹא נִתְגַּלָּה טַעְמָם לֶהָמוֹן, יִמְאֲסוּ אוֹתָם הַכְּסִילִים, יֹאמְרוּ מַה הַחֵפֶץ לַשֵּׁם שֶׁלֹּא אֶלְבַּשׁ הַבֶּגֶד הַזֶּה הַמְרֻקָּם בִּרְקָמֵי שֵׁשׁ וּתְכֵלֶת, וּמָה נּוֹעִיל כִּי נִשְׂרַף הַפָּרָה וְנִזְרֹק עָלֵינוּ הָאֵפֶר. אֲבָל הַמִּשְׁפָּטִים הַכֹּל חֲפֵצִים בָּהֶם וְהַכֹּל צְרִיכִים אוֹתָם, אֵין יִשּׁוּב לְעַם וּמְדִינָה בְּלִתְּי מִשְׁפָּט, וְלֹא תִגְעַל נֶפֶשׁ שׁוּם אָדָם מִשְׁפַּט ״מַכֵּה אִישׁ וָמֵת״ (שמות כא יב), ״וְכִי יִנָּצוּ״ (שם פסוק כב), וְדִינֵי הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַשּׁוֹמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. אֲבָל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה בְּעוֹבְרֵי הַמִּצְוֹת, כְּאִישׁ אֲשֶׁר יִבְעַל הָעֲרָיוֹת אוֹ יְחַלֵּל הַשַּׁבָּת וְיַעֲשֶׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, בָּזֶה יָקוּצוּ, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עוֹל כָּבֵד עַל הָרַשָּׁעִים, וּלְכָךְ אָמַר, ״וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָי״, כִּי הַגְּעִילָה בַּמִּשְׁפָּטִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַמִּצְוֹת:

וְטַעַם **לְהַפְרְכָם אֶת בְּרִיתִי** שִׁתּוּפֹר הַבְּרִית לְגַמְרֵי וְיִהְיוּ בְּלֹא תּוֹרָה, לְהַתִּיר לְעַצְמָם עֲרָיוֹת בְּפַרְהֶסְיָא וְכָל תַּאֲוָה תֵּעֲרַב לְנַפְשָׁם. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁתּוּפַר זֹאת הַבְּרִית וְתִבָּטֵל, הֵפֶךְ "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" (ויקרא כ"ו:ו'), וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם" (ירמיהו לא לא), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁבִּטְלוּ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, בָּעַלְתִּי בָם בְּעַצְמָם:

טז וְטַעַם **אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹּאת לָכֶם** עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת כְּמוֹ בְּהִפּוּךְ, אַף אֲנִי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָכֶם. וְזֶהוּ שֶׁמַּזְכִּיר תָּמִיד בַּפָּרָשָׁה "אֲנִי", "וְהָלַכְתִּי אַף אֲנִי" (ויקרא כ"ו:כ"ד), "וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם אֲנִי" (שם), "וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף אֲנִי" (ויקרא כ"ו:כ"ח), "וַהֲשִׁמוֹתִי אֲנִי" (ויקרא כ"ו:ל"ב), "אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם" (ויקרא כ"ו:מ"א). וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, לֹא דַּי שֶׁאֲנִי אָדוֹן הַדִּין אֶלָּא אַף אֲנִי אַיַּסֵּר וְכוּ'. וְהַכְּלָל כִּי הקב"ה כּוֹרֵת הַבְּרִית הַזֹּאת, וְזֶה טַעַם "שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם", "שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם", וְהָאָלוֹת הֵן אָלוֹת הַבְּרִית, כִּי הַדִּבּוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה וּבִלְשׁוֹן עַצְמוֹ, "אֶעֱשֶׂה", "יִסַּרְתִּי" "וְהִכֵּיתִי", וּלְכָךְ אָמַר "אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כ"ו:מ"ו), כִּי הוּא בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל נָתַן הַבְּרִית הַזֹּאת. אֲבָל בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים כח טו) אָמַר "אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו", וְיִזְכִּיר שָׁם תָּמִיד לְשׁוֹן אֲרִירָה, וּפָתַח בָּהֶן "אָרוּר אַתָּה" (שם פסוק טז), כִּי הַבְּרָכָה נֶעֱדֶרֶת מֵהֶם, וְאָמַר "יִתֵּן ה'" (שם פסוק כד). וְזֶהוּ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ (מגילה לא), קְלָלוֹת שֶׁבְּתֹ"כ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וּמֹשֶׁה כִּי אָמָרָן מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמָרָן, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וּמֹשֶׁה כִּי אָמָרָן מִפִּי עַצְמוֹ אָמָרָן; כִּי הַגְּבוּרָה עָשְׂתָה מֹשֶׁה שָׁלִיחַ בֵּינָהּ וּבֵין כָּל יִשְׂרָאֵל. וְדַע וְהָבֵן כִּי הָאָלוֹת הָאֵלֶּה יִרְמְזוּ לְגָלוּת רִאשׁוֹן, כִּי בַּבֵּית הָרִאשׁוֹן הָיוּ כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת, הַגָּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁכֵּן תִּרְאֶה בַּתּוֹכָחוֹת שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ו:ט"ו), "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", וְאָמַר "לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי" (שם), וְהִזְכִּיר בָּהֶם בָּמוֹת וַחַמָּנִים וְגִלּוּלִים (ויקרא כ"ו:ל'), כִּי הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְעוֹשִׂים כָּל הָרָעוֹת, וְהוּא שֶׁאָמַר "וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם" (ויקרא כ"ו:ל"א), יִתְּרָה בָּהֶם לְסַלֵּק מֵהֶם מִקְדָּשׁוֹ וְקִבּוּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ לְרָצוֹן לוֹ בְּמִקְדָּשׁ הַהוּא, וְהֶעָנְשִׁים עֲלֵיהֶם חֶרֶב וְחַיָּה רָעָה וְדֶבֶר וְרָעָב וְגָלוּת בַּסּוֹף - כִּי כָל זֶה הָיָה שָׁם כַּאֲשֶׁר בָּא בְּפֵרוּשׁ בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ (לב כד). וְאָמַר בַּגָּלוּת "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ וְגוֹ' כָּל יְמֵי הַשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה" (ויקרא כ"ו:ל"ד-ל"ה), שֶׁהָיוּ שְׁנוֹת הַגָּלוּת כַּשָּׁנִים אֲשֶׁר בִּטְלוּ הַשְּׁמִטּוֹת. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּגָּלוּת הַהוּא, "לְמַלֹּאת דְּבַר ה' בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה לְמַלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה" (דהי"ב לו כא), כֵּן הִתְרָה בָּהֶם וְכֵן הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם. א"כ דָּבָר בָּרוּר הוּא שֶׁעַל הַגָּלוּת הַהוּא דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְהִסְתַּכֵּל עוֹד בְּעִנְיַן הַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ מַבְטִיחַ רַק שֶׁיִּזְכֹּר בְּרִית אָבוֹת וּבְזִכְירַת הָאָרֶץ (ויקרא כ"ו:מ"ב), לֹא שֶׁיִּמְחַל עֲוֹנָם וְיִסְלַח חַטָּאתָם וְיוֹסִיף אַהֲבָתָם כְּקֶדֶם, וְלֹא שֶׁיֵּאָסֵף אֶת נִדְחֵיהֶם, כִּי הָיָה כֵן בַּעֲלוֹתָם מִבָּבֶל, שֶׁלֹּא שָׁבוּ רַק יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְהַנִּלְוִים עִמָּהֶם מִעַט מִקָּצָת הַשִּׁבְטִים אֲשֶׁר גָּלוּ לְבָבֶל, וְשָׁבוּ בְּדַלּוּת בְּעַבְדוּת מַלְכֵי פָּרַס. וְגַם לֹא אָמַר שֶׁיָּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנָיו, רַק שֶׁיִּתְוַדּוּ עֲוֹנָם וַעֲוֹן אֲבוֹתָם (ויקרא כ"ו:מ'), וּמָצִינוּ אֲנָשִׁי בֵּית שֵׁנִי עוֹשִׂים כֵּן, כְּמוֹ שֶׁהִתְוַדָּה דָּנִיֵּאל "חָטָאנוּ וְעָוִינוּ וְהִרְשָׁעְנוּ וּמָרָדְנוּ וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶיךָ וְגוֹ' לְמַלְּכֵנוּ לְשָׂרֵינוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ" (דניאל ט ה ח), וּכְתִיב "כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה" (שם שם טז), וְכֵן נְחֶמְיָה הִתְוַדָּה (נחמיה א ה-יא), וְעֶזְרָא אָמַר "מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ וַאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תּוֹרָתֶךָ" (שם ט לד), חֲרִי כִּי כֻּלָּם לָמְדוּ מִן הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְוַדּוּ עֲוֹנָם וַעֲוֹן אֲבוֹתָם. וְכָל אֵלֶּה דְּבָרִים בְּרוּרִים בַּפְּרִית הַזֹּאת, שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת יִרְמֹז לַגָּלוּת הָרִאשׁוֹן וְהַגְּאוּלָה מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַבְּרִית שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה יִרְמֹז לְגָלוּתֵנוּ זֶה וְלַגְּאֻלָּה שֶׁנִּגְאַל מִמֶּנּוּ, כִּי הִסְתַּכַּלְנוּ תְּחִלָּה שֶׁלֹּא נִרְמֹז שָׁם קֵץ וְקֶצֶב, וְלֹא הִבְטִיחַ בַּגְּאֻלָּה רַק תְּלָה אוֹתָהּ בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא הִזְכִּיר בַּעֲבֵרוֹת הֵהֵם שֶׁיַּעֲשׂוּ אֲשֶׁרִים וְחַמָּנִים וְשֶׁיַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל, אֲבָל אָמַר "וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו" (דברים כח טו), אָמַר כִּי מִפְּנֵי שֶׁיַּעַבְדוּ עַל קָצָת מִצְוֹתָיו שֶׁלֹּא יִשְׁמְרוּ וְיַעֲשׂוּ אֶת כֻּלָּן - יַעְנְשׁוּ, שֶׁכָּךְ הָיָה בְּבֵית שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (יומא ט) שֶׁבֵּית רִאשׁוֹן מִפְּנֵי מָה חָרַב, מִפְּנֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים; בֵּית שֵׁנִי שֶׁאָנוּ בְקִיאִים בָּהֶם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, מִפְּנֵי מָה חָרַב, מִפְּנֵי שִׂנְאַת חִנָּם שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם. וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם הַמְקֻדָּשׁ וְרֵיחַ נִיחוֹחַ כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר כָּאן, שֶׁלֹּא הָיְתָה הָאֵשׁ יוֹרֶדֶת וְאוֹכֶלֶת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא שָׁם (כא). וְאָמַר בַּקְּלָלוֹת "יִשָּׂא ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר" (דברים כח מט), שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶם עַם רוֹמִי הָרְחוֹקִים מֵהֶם מְאֹד. וְאָמַר שָׁם "אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ" (שם פסוק לו), "גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ" (שם פסוק מט), מִפְּנֵי רֹב רְחוֹקָם מֵאַרְצֵנוּ, וְלֹא כֵן בְּדִבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת, כִּי גָּלוּ לְבָבֶל וְאַשּׁוּר שֶׁהֵם קְרוֹבִים לָאָרֶץ וְנִלְחָמִים בָּהֶם תָּמִיד, וְיִחּוּס יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם הָיָה, וְיוֹדְעִים לְשׁוֹנָם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר נָא אֶל עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ" (מלכים ב יח כו). וְכֵן "וֶהֱפִיצְךָ ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ" (דברים כח סד) הוּא גָּלוּתֵנוּ הַיּוֹם, שֶׁאָנוּ מְפֻזָּרִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. וְאָמַר "וֶהֱשִׁיבְךָ ה' מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת" (שם פסוק סח), וּבְגָלוּתֵנוּ זֶה הָיָה שֶׁמִּלֹּא טִיטוּס מֵהֶם סְפִינוֹת, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר הָרוֹמִיִּים. וְכֵן מַה שֶּׁאוֹמֵר שָׁם "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת" (דברים כ"ח:ל"ב), "בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי" (שם פסוק מא), אֵינָנוּ הַגָּלוּת שֶׁגָּלוּ אָבוֹת וּבָנִים, רַק הַשֶּׁבִי הַהוּא לַבָּנִים לְבַדָּם וְהָאָבוֹת נִשְׁאָרִים בָּאָרֶץ, וְלֹא נֶאֱמַר כֵּן בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹן מִפְּנֵי שֶׁגָּלוּ גָּלוּת שְׁלֵמָה, אֲבָל בַּבְּרִית הַשֵּׁנִי הַזְכִּיר כֵּן, שֶׁהָיוּ הָרוֹמִיִּים מוֹשְׁלִים בְּאַרְצֵנוּ וְלוֹקְחִים הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כִּרְצוֹנָם. וְכֵן "וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ ה' בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא" (שם פסוק מח), הִיא עַבְדוּתֵנוּ שֶׁעָבָדְנוּ הָרוֹמִיִּים בְּאַרְצֵנוּ, וְשֶׁרֵיהֶם מוֹשְׁלִים בָּאָרֶץ וּמַכְבִּידִים עָלֵינוּ עוֹל כָּבֵד, וְלוֹקְחִים גּוּפֵינוּ וּמָמוֹנֵנוּ, כַּאֲשֶׁר הוּא יָדוּעַ בַּסְּפָרִים. וְעוֹד רְאֵיָה שֶׁאָמַר "יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ" (שם פסוק לו), כִּי הָלַךְ

אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ בְּסוֹף בַּיִת שֵׁנִי לְרוֹמִי, וְעַל הֲלִיכָתוֹ שָׁם נֶחֱרַב הַבַּיִת. וְלֹא אָמַר הַפָּתוּב ״הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עָלֶיךָ״, אֲבָל אָמַר ״מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים״, רָמַז לָנוּ יִתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לִמְלֹךְ, וְאָסוּר הָיָה לְהָיוֹת מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל מִדִּין תּוֹרָה, אֲבָל הֵקִימוּ עֲלֵיהֶם הוּא וַאֲבוֹתָיו שֶׁלֹּא כַּדָּת, כְּמוֹ שֶׁהַזְכַּר זֶה בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (סוטה מ״א). וְכָל אֵלֶּה רְמָזִים כְּאֵלּוּ יַזְכִּירוּ בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן גְּלוּתֵנוּ זֶה. וְהַגְּאֻלָּה בַּבְּרִית הַהִיא הַשֵּׁנִית גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה מְעֻלָּה עַל כֻּלָּם. אָמַר, ״וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה״ וְגוֹ׳ (דברים ל א), וְהִבְטִיחַ ״וְהֵטִיבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ״ (שם פסוק ה), שֶׁהִיא הַבְטָחָה לְכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא לְשִׁשִּׁית הָעָם. וְשָׁם הִבְטִיחַ שֶׁיַּכְרִית וְיכַלֶּה הַמַּגְלִים אוֹתָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנָתַן ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדָפוּךָ״ (שם פסוק ז), וְהִנֵּה אוֹיְבֶיךָ וְשׂוֹנְאֶיךָ רָמַז לִשְׁתֵּי הָאֻמּוֹת אֲשֶׁר יִרְדְּפוּ תָּמִיד אַחֲרֵינוּ. וְאֵלֶּה דְּבָרִים יַבְטִיחוּ בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה הַבְטָחָה שְׁלֵמָה יוֹתֵר מִכָּל חֶזְיוֹנוֹת דָּנִיֵּאל. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר בְּכָאן ״וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אוֹיְבֵיכֶם״ (ויקרא כ״ו:ל״ב) הִיא בְּשׂוֹרָה טוֹבָה מְבֻשֶּׂרֶת בְּכָל הַגָּלְיוֹת, שֶׁאֵין אַרְצֵנוּ מְקַבֶּלֶת אֶת אוֹיְבֵינוּ. וְגַם זוֹ רְאָיָה גְּדוֹלָה וְהַבְטָחָה לָנוּ, כִּי לֹא תִמָּצֵא בְּכָל הַיִּשּׁוּב אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה וּרְחָבָה וַאֲשֶׁר הָיְתָה נוֹשֶׁבֶת מֵעוֹלָם - וְהִיא חֳרָבָה כְּמוֹהָ, כִּי מֵאָז יָצָאנוּ מִמֶּנָּה לֹא קִבְּלָה אֻמָּה וְלָשׁוֹן, וְכָלָם מִשְׁתַּדְּלִים לְהוֹשִׁיבָהּ וְאֵין לְאֵל יָדָם. וְהִנֵּה הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הקב״ה כָּרַת אוֹתָהּ, כִּי כֵן הָיָה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל עִמָּנוּ בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן, וְהַבְּרִית הַשֵּׁנִית אֲשֶׁר בְּפָרָשַׁת וְהָיָה כִּי תָבֹא מִפִּי מֹשֶׁה, רָמָז לְסִלּוּק שְׁכִינָתוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא הָיָה בְּבֵית שֵׁנִי רַק כְּבוֹד שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאֶרְצָה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה״ (חגי א ח), וְתוֹסֶפֶת הַה״א רָמָז לְהֵ״א שְׁנִיָּה שֶׁבַּשֵּׁם הַגָּדוֹל, וּכְבָר דָּרְשׁוּ בּוֹ (יומא כא) מִדְרָשׁ אַחֵר גַּם כֵּן, רָמָז לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיָה הַבַּיִת הַשֵּׁנִי חָסֵר וְכוּ׳:

מא **אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל** כְּמוֹ ״אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא״ (שמות כא לו). לָשׁוֹן אַחֵר, אוּלַי שָׁמָּא אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל. **וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם** יְכַפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בְּיִסּוּרֵיהֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י (רש״י על ויקרא כ״ו:מ״א). וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיֹּאמַר וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ עַד זְמַן יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל אוֹ עַד זְמַן יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם בְּאֹרֶךְ הַגָּלוּת. וְהִנֵּה אַחַר ״וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם״ (ויקרא כ״ו:מ׳) הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר ״וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב״ (ויקרא כ״ו:מ״ב), כִּי מָה טַעַם ״וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם״ עַכְשָׁו בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְאֵין עַתָּה הַזְּמַן שֶׁיְּגֹלֶה אוֹתָם וְיבִיאֵם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. וּפֵרֵשׁ רַבִּי אַבְרָהָם, אַף אֲנִי כֵּן עָשִׂיתִי עִמָּהֶם וְיִסַּרְתִּים לַהֲבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְהַכְנִיעַ לְבָבָם הֶעָרֵל, וְהִזְכִּיר זֶה בְּכָאן כִּי הִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי הַמְסַבֵּב לָהֶם, כִּי גַּם בְּשָׁעַת קִלְקָלָתָם נִתְכַּוַּנְתִּי בָּהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ. וְעַל דַּעְתִּי יִרְמֹז כִּי אַחַר הִוָּדּוּי יֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי, וְיָבִיא אוֹתָם עוֹד בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם עַד שֶׁיִּכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל, וְהוּא רָמָז שֶׁהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ וְלֹא נִכְבְּשָׁה לִפְנֵיהֶם, אֲבָל הָיוּ לָהֶם צָרִים וְאוֹיְבִים שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ״ (נחמיה ד ה), ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ״ (שם פסוק ט), וְהָאָרֶץ בְּיַד הָעַמִּים הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עֶזְרָא בִּתְפִלָּתוֹ ״הִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּ לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת פִּרְיָהּ וְאֶת טוּבָהּ הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר נָתַתָּ עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ וְעַל גְּוִיֹּתֵינוּ מֹשְׁלִים וּבִבְהֶמְתָּנוּ כִּרְצוֹנָם וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ״ (שם ט לו לז):

מב **וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב** אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם (אבן עזרא על ויקרא כ״ו:מ״ב) כִּי הוּא מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ, וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי בְּרִית יַעֲקוֹב, וְכֵן ״הִנְּבוּאָה עוֹדֶד הַנָּבִיא״ (דהי״ב טו ח), ״רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם״ (דברים כט ט). **וְהָאָרֶץ אֶזְפֹּר** טַעְמוֹ אֶזְכֹּר הָאָרֶץ שֶׁפָּרְעָה הַשַּׁבָּתוֹת וְנֶעְזְבָה מֵהֶם, וְאֶזְכֹּר שֶׁהֵם רָצוּ אֶת עֲוֹנָם. וְיִתָּכֵן עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁיֹּאמַר וְזָכַרְתִּי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְאַבְרָהָם שֶׁהֵם בְּנֵי בְּרִית, שֶׁכָּל הַמִּדּוֹת נִקְרְאוּ כֵּן בִּהְיוֹתָם בִּבְרִית, וְהָאָרֶץ הַכְּלוּלָה מֵהֶם אֶזְכֹּר בְּכֻלָּל. וְרַבּוֹתֵינוּ רָמְזוּ כֵּן, אָמְרוּ (ויק״ר לו ה), וְלָמָּה הוּא מַזְכִּיר זְכוּת הָאָרֶץ עִמָּהֶם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מָשָׁל לְאָדוֹן שֶׁהָיוּ לוֹ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת וְשִׁפְחָה אַחַת מְגַדַּלְתָּן, כָּל זְמַן שֶׁהָאָדוֹן שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם בְּנוֹתָיו הָיָה אוֹמֵר שַׁאֲלוּ לִי בִּשְׁלוֹם מְגַדַּלְתָּן:

מג **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם** כִּי גַּם אַחֲרֵי הַזְּכִירָה תֵּעָזֵב מֵהֶם, רָמָז כִּי אַחֲרֵי פְּקִידַת כּוֹרֶשׁ נֶעֱזְבָה מֵהֶם וְרָצְתָה הַשְּׁמִטּוֹת עַד אַחֲרֵי תִּשַּׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּבְנָה הַבַּיִת וְקִדְּשׁוּ הָעִיר בִּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת (נחמיה יב לא), וְחָזְרָה קְדֻשַּׁת הָאָרֶץ, וְכָרְתוּ אֲמָנָה (שם י א) וְאָמְרוּ (שם י לב), ״וְנִטֹּשׁ אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמַשָּׂא כָּל יָד״. כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם רְמוּזוֹת בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת:

מה וְטַעַם **וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים** שֶׁאֶזְכּוֹר לָהֶם כֵּן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ בַּגָּלוּת הַנִּרְמֶזֶת כָּאן, וְכֵן בְּכָל הַדּוֹרוֹת. וְזֶה טַעַם ״לְעֵינֵי הַגּוֹיִם״ כִּי יַעֲשֶׂה בָּהֶם בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל בַּגּוֹיִם, וְלֹא לְמַעָנָם, כִּי לֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא נִתְכַּפְּרוּ עֲוֹנָתָם. וְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו״כ פרק ח י), ״לֹא מְאַסְתִּים״ בִּימֵי אַסְפַּסְיָנוּס, ״וְלֹא גְעַלְתִּים״ בִּימֵי יָוָן, ״לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם״ בִּימֵי הָמָן, ״כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיהֶם״ בִּימֵי גּוֹג וּמָגוֹג:

פרק כז

א **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר וְגוֹ׳ אִישׁ כִּי יַפְלִא** גַּם זוֹ הַפָּרָשָׁה דְּבוּקָה, שֶׁהָיְתָה בְּהַר סִינַי מְחֻבֶּרֶת אֶל הַתּוֹכָחוֹת, כִּי הִיא בְּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹבֵל כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה מִקְנָה (להלן פסוקים כג-כד) וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה (שם יז יח), אֶלָּא שֶׁכָּלַל מִשְׁפְּטֵי כָּל הַנּוֹדָרִים בְּפָרָשָׁה אַחַת. וּלְכָךְ אָמַר בַּסּוֹף, ״אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי״ (ויקרא כ״ז:ל״ד) עַל כָּל הַנֶּאֱמָרוֹת לְמַעְלָה, כִּי מִכָּאן וְאֵילָךְ יְדַבֵּר בְּמִצְוֹת אֹהֶל מוֹעֵד:

כו **לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ** לְשֵׁם קָרְבָּן אַחֵר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ז:כ"ו). וְהַנָּכוֹן שֶׁיֹּאמַר אֵין צֹרֶךְ לְהַקְדִּישׁ אוֹתוֹ, כִּי אִם הוּא שׁוֹר אוֹ שֶׂה לַה' הוּא מֵעַצְמוֹ. וְהִנֵּה הוּא כְּמוֹ שְׁלִילוּת. וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה אָמַר "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו יט), שֶׁיִּהְא קָדֵשׁ וְתִנָּהֵג בּוֹ קְדֻשָּׁה, שֶׁלֹּא תַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא תָּגֹז אוֹתוֹ וְתֹאכְלֶנּוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם, כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ:

כז **וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ** אֵין מִקְרָא זֶה מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה "וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ", וַחֲמוֹר אֵין זֶה שֶׁהֲרֵי אֵין פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר אֶלָּא טָלֶה, וְהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא הַכָּתוּב מוֹסֵב עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה דִּבֵּר בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהַמְּמָה וְכָאן דִּבֵּר בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ז:כ"ז). וְיִתָּכֵן שֶׁנִּתְרַץ כִּי לְפִי שֶׁאָמַר "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" חָזַר וְאָמַר "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה" הוּא הַבְּכוֹר שֶׁהֶקְדִּישׁ - "וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ", לְפָרֵשׁ שֶׁאֵין בְּכוֹר נוֹהֵג בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אֶלָּא בְּפֶטֶר חֲמוֹר שֶׁכְּבָר נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ (שמות יג יג). וְלִמֵּד שֶׁאֲפִלּוּ הֶקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ כְּדִין בְּכוֹר, אֶלָּא כְּשֶׁאָר הֶקְדֵּשׁ הוּא וְנִפְדֶּה. וּלְכָךְ אָמַר שֶׁיִּפְדֶּה אוֹתוֹ הַמַּקְדִּישׁ בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, וְאַחַר יִקָּנֶה אוֹתוֹ בְּעֶרְכְּךָ. וְהַכָּתוּב שֶׁל מַעְלָה "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" (ויקרא כ"ז:י"א), עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה. וְעַל מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תמורה לב) הַכָּתוּב מְיֻתָּר, בַּעֲבוּר שֶׁכָּפַל "טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'", לְפִיכָךְ יִדְרְשׁוּ, וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וַאֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין שֶׁאֵין מַקְרִיבִים מֵהֶן קָרְבָּן לַה':

כח **כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם** הַיּוֹצֵא לְהֶרֶג וְאָמַר אֶחָד "עֶרְכּוֹ עָלַי" לֹא אָמַר כְּלוּם. **מוֹת יוּמָת** הֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת, לְפִיכָךְ לֹא יִפָּדֶה, אֵין לוֹ דָּמִים וְלֹא עֶרֶךְ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י על ויקרא כ"ז:כ"ט). וְרַבּוֹתֵינוּ נֶחְלְקוּ בַּדָּבָר (ערכין ו), וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁהוּא אַזְהָרָה לְחַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁאֵין לוֹקְחִין מֵהֶן כֹּפֶר לְפָטְרָן. וְיִתָּכֵן שֶׁהִזְכִּיר זֶה בְּכָאן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתֵּן מָמוֹן לַשֵּׁם כִּשְׁאָר הַחֲרָמִים וְיִפָּטֵר. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר הַכָּתוּב כִּי כָּל הַמַּחֲרִים מִשָּׁלוֹ בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה וּשְׁגָּגָה אֲחָזָתוּ, הוּא קֹדֶשׁ לַשֵּׁם, שֶׁהֵן חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים וְאֵין לָהֶם פְּדִיוֹן, אֲבָל הַמַּחֲרִים מִן הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, כְּגוֹן הַנִּלְחָמִים עַל אוֹיְבֵיהֶם וְנוֹדְרִים נֶדֶר "אִם נָתֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם" (במדבר כא ב) - יְמוּתוּ כָּל הָאָדָם הַנִּמְצָא בָּהֶם. וְהַטַּעַם שֶׁאֵין דַּעַת הַנּוֹדֵר כֵּן לְתִתּוֹ לַכֹּהֲנִים, רַק שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה, כִּי נִתְכַּוֵּן לְהַכְרִית הָאוֹיְבִים וּלְכַלּוֹתָם. וּמָצִינוּ אֲנָשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבוּעַת הַקָּהָל וְלֹא בָּאוּ אֶל הַמִּצְפָּה, וּכְתִיב "וַיִּשְׁלְחוּ שָׁם הָעֵדָה שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ מִבְּנֵי הֶחָיִל וַיְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֶת יוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד לְפִי חָרֶב". וְאֵין הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה רָעָה כָּזֹאת לְהָמִית אֲנָשִׁים רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה, וּפִנְחָס הָיָה שָׁם וְעַל פִּיו נַעֲשָׂה כָּל הָעִנְיָן הַהוּא. וְעוֹד מָצָאתִי בְּאַגָּדָה בִּילַמְּדֵנוּ, תַּנָּיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַחֵרֶם הוּא הַשְׁבוּעָה וְהַשְׁבוּעָה הוּא הַחֵרֶם; אַנְשֵׁי יָבֵשׁ עָבְרוּ עַל הַחֵרֶם וְנִתְחַיְבוּ מִיתָה. וּלְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר כִּי מִן הַכָּתוּב הַזֶּה יָצָא לָהֶם הַדִּין הַזֶּה, שֶׁכָּל מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אוֹ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה בְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְשׁוּת בַּמִּשְׁפָּטִים, אִם יַחְרִימוּ עַל עִיר לְהָלְחֵם עָלֶיהָ וְכֵן אִם יַחְרִימוּ עַל דָּבָר - הָעוֹבֵר עָלָיו חַיָּב מִיתָה, וְהוּא חִיּוּבָן שֶׁל אַנְשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד וְשֶׁל יְהוֹנָתָן שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו "כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִף כִּי מוֹת תָּמוּת יוֹנָתָן" (שמואל א יד מד), וּמֵהֵיכָן נִתְחַיְבוּ אֵלּוּ מִיתָה מִן הַדִּין חוּץ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה. וְזֶה הָיָה טָעוּתוֹ שֶׁל יִפְתָּח בִּבְתּוֹ, כִּי חָשַׁב כַּאֲשֶׁר חֵרֶם נִגִּיד יִשְׂרָאֵל חָל וְקָיָם לְהָמִית אֲנָשִׁים אוֹ הָעוֹבֵר עַל חֶרְמוֹ חַיָּב מִיתָה, כֵּן אִם נָדַר בְּעֵת מִלְחָמָה לַעֲשׂוֹת מֵאִישׁ אוֹ אֲנָשִׁים זֶבַח יָחוּל הַנֶּדֶר, וְלֹא יָדַע כִּי חֵרֶם הַמֶּלֶךְ וְהַסַּנְהֶדְרִין חָל עַל הַמּוֹרְדִים לְכַלּוֹתָם אוֹ עַל הָעוֹבֵר גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם, אֲבָל לָחוּל הַנֶּדֶר לַעֲשׂוֹת עוֹלָה מִדָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לַה' - חָס וְחָלִילָה. וּלְכָךְ אָמַר בב"ר (ס ג), שֶׁאֲפִלּוּ הֶקְדֵּשׁ דָּמִים לֹא הָיָה חַיָּב, וְנֶעֱנַשׁ בְּדָמָהּ. וְאַל תְּהִיֶה נִפְתֶּה בְּהֶבְלֵי ר"א הָאוֹמֵר כִּי פֵּרוּשׁ "וְהַעֲלִיתֶהוּ עוֹלָה" (שופטים יא לא) אוֹ וְהֶעֱלִיתִיהוּ, לוֹמַר אִם יִהְיֶה הַיּוֹצֵא מִדַּלְתֵי בֵּיתִי אִישׁ אוֹ אִשָּׁה - וְהָיָה לַה' קֹדֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה פָּרוּשׁ מִדַּרְכֵי הָעוֹלָם לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם ה' בִּתְפִלָּה וְהוֹדוֹת לֵאלֹהִים; וְאִם יִהְיֶה דָּבָר רָאוּי לְקָרֵב אַעֲלֶנּוּ עוֹלָה; וְעָשָׂה בַּיִת לְבִתּוֹ מִחוּץ לָעִיר וְהִתְבּוֹדָדָה שָׁם וְכִלְכְּלָהּ כָּל יָמֶיהָ וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ, וְהָיְתָה בִּתּוֹ צְרוּפָה שָׁם. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי רוּחַ, כִּי אִם נֶדֶר שֶׁיִּהְיֶה לַה' אֵינֶנּוּ שֶׁיִּהְיֶה פָּרוּשׁ, אֲבָל יִהְיֶה כְּמוֹ שְׁמוּאֵל שֶׁאָמְרָה אִמּוֹ "וּנְתַתִּיו לַה'" (שמואל א א יא), וְהָיָה מְשֻׁרֶת בְּבֵית ה', לֹא פָּרוּשׁ. וּכְפִי מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה אֵין בְּיַד הָאָדָם שֶׁיִּדֹּר בְּיוֹצְאֵי פִּתְחֵי בֵיתוֹ שֶׁיִּהְיוּ פְּרוּשִׁים כַּאֲשֶׁר אֵין בְּיָדוֹ לְהַעֲלוֹתָם עוֹלָה. וְאִם הַדָּבָר כֵּן, הָיְתָה בִּתּוֹ הַבּוֹכָה עַל בְּתוּלֶיהָ וְרַעְיוֹתֶיהָ עִמָּהּ כְּזוֹנוֹת לְקַלֵּס אֶתְנָן, וְח"ו שֶׁיִּהְיֶה חֹק בְּיִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת יִפְתָּח אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשְּׂאת לְבַעַל וְהָיְתָה עוֹבֶדֶת אֶת ה' בְּטָהֳרָה. אֲבָל הַדָּבָר כְּפְשׁוּטוֹ, וְטָעוּתוֹ הָיָה מִמַּה שֶׁאָמַרְתִּי. וּלְדַעַת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַכָּתוּב הַזֶּה כּוֹלֵל דְּבָרִים רַבִּים, כְּמוֹ "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם" (ויקרא י"ט:כ"ו), וּכְמוֹ "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" (דברים כד טז), שֶׁהֵם דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בְּפִסּוּל עֵדוּת הַקְּרוֹבִים (סנהדרין כז), וְהַכָּתוּב אוֹמֵר בּוֹ עוֹד "וְאֶת בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" (מלכים ב יד ו). וְכֵן זֶה הַכָּתוּב יִכְלֹל דִּין הַמַּעֲרִיךְ מְחַיְבֵי מִיתָה, וְדִין מִי שֶׁמַּחֲרִימִים אוֹתוֹ בְּעֵת הַכִּבּוּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְהָעוֹבֵר עַל הַחֵרֶם שֶׁל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אוֹ שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כְּעִנְיָן מַעֲשֶׂה שָׁאוּל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם "וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יְהוֹנָתָן וְלֹא מֵת" (שמואל א יד מה), כִּי כְּלַפֵּי מַה שֶּׁאָמְרָה בּוֹ תּוֹרָה "לֹא יָפָדֶה מוֹת יוּמָת" אָמַר שָׁם "וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת", כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָרַע נֵס עַל יָדוֹ יָדְעוּ כִּי בְּשׁוֹגֵג עָשָׂה. וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל" (שם). וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל "אֲרֵי קֳדָם ה' גְּלֵי דִּבְשָׁלוּ עֲבַד יוֹמָא דֵּין וּפְרַק עַמָּא יָת יוֹנָתָן":

וְנִשְׁלַם סֵפֶר תּוֹרַת הַכֹּהֲנִים וְקָרְבְּנוֹתָן וּמִצְוָתָן, יְשׁוֹבֵב אֵל עֶלְיוֹן דְּבָרִים לַהֲוָיָתָן, לְוִיִּם לְשִׁירָן וּלְזִמְרָן וְכֹהֲנִים לַעֲבוֹדָתָן, וְיִשְׂרָאֵל אֶל נָוֶה אֵיתָן, עֵינֵינוּ תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַיִם גִּנַּת בִּיתָן, וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ הֵיכָל וּדְבִיר עַל מְכוֹנָתָן, וּבְנוֹת יְהוּדָה בְּשַׁלְוָתָן, וְעָרְבָה לַה׳ מִנְחַת יְהוּדָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוּתָן, יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחוֹ תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן׃